

II. Przegląd piśmiennictwa

A. Dział prawniczy

1. Filozofia i teoria prawa, encyklopedje, bibliografie i t. p.

Hoesicka Bibliografja Prawnicza: 1918—1928. Zestawił Stanisław Łoza. Przejrzał i słowem wstępnem poprzedził Henryk Mościcki. Warszawa, F. Hoesick, 1930, str. 181.

Osobno należy omówić podział materiału bibliograficznego na poszczególne działy, a osobno treść tych działów.

1. Co do podziału:

Poszczególne działy mają nagłówki, które przytaczam dosłownie według brzmienia, nadanego im w tekście książki:

I. Adwokatura (organizacja, zjazdy). II. Czasopisma. III. Czasopisma urzędowe. IV. Dawne prawo polskie. V. Encyklopedje. VI. Historia prawa. VII. Inwalidzi. VIII. Kodeksy honorowe. Ochrona czci. Postępowanie. IX. Komisja kodyfikacyjna. X. Kontrola państwa. XI. Kryminalistyka. XII. Nie ma wskutek opuszczenia liczby bieżącej. XIII. Lasy. XIV. Lichwa. XV. Liga Narodów (Związki państw). XVI. Lecznictwo. XVII. Medycyna sądowa. XVIII. Mowy obrończe i oskarżycielskie. Ważniejsze sprawy i procesy. XIX. Praca i opieka społeczna. (Ustawodawstwo i warunki płacy. Ubezpieczenia społeczne. Prawo robotnicze, Kasy Chorych. Opieka nad dzieckiem. Szpitalnictwo. Emigracja. Ubezpieczenie od klęsk żywiołowych). XX. Prawo administracyjne. XXI. Prawo agrarne. XXII. Prawo akcyjne. XXIII. Prawo autorskie. XXIV. Prawo bankowe. XXV. Prawo budowlane. XXVI. Prawo cywilne. XXVII. Ochrona lokatorów. XXVIII. Prawo egzekucyjne. XXIX. Prawo handlowe, prywatne, morskie, gospodarcze. XXX. Mniejszości. XXXI. Notarjat. XXXII. Ochrona przyrody. Hodowla i ochrona zwierząt i ptactwa. XXXIII. Oświata. XXXIV. Odszkodowania. XXXV. Prawo hipoteczne. XXXVI. Prawo karne. XXXVII. Prawo konsularne. XXXVIII. Prawo kościelne i sprawy wyznaniowe. XXXIX. Prawo łowieckie, bartnicze i rybackie. XL. Prawo małżeńskie. XLI. Prawo międzynarodowe publiczne.

Traktaty. Umowy. XLII. Prawo międzynarodowe prywatne. XLIII. Prawo osobowe. XLIV. Prawo o miarach i wagach. XLV. Prawo państwowe. Ustrój państwa. Konstytucje: a) polskie, b) obce. XLVI. Konstytucja 3 maja 1791 r. i 1815 r. XLVII. (liczba podana w książce jest mylna) Konstytucja 17 marca 1921. XLVIII. Zmiany i rewizje Konstytucji. XLIX. Parlamentaryzm. L. Prawo wyborcze. LI. Godło i barwy Państwa. Ordery. LII. Prawo prasowe. LIII. Prawo procesowe. LIV. Prawa i przepisy wojskowe. Przynależność wojskowa. Zagadnienie obrony państwa. LV. Prawo patentowe. LVI. Polskie prawo przemysłowe, górnicze i rzemieślnicze. LVII. Prawo prywatne. LVIII. Prawo rzymskie. LIX. Prawo skarbowe. Budżet. Giędy. LX. Prawo spadkowe. LXI. Prawo wekslowe. Prawo czekowe. LXII. Przepisy, okólniki i taryfy kolejowe. LXIII. Przepisy i taryfy pocztowe, telegraficzne. LXIV. Podatki, opłaty stemplowe, cła, akcyzy i monopole. LXV. Prawo własności. LXVI. Prawo właściańskie. LXVII. Przepisy dotyczące ruchu. LXVIII. Pragmatyka i przepisy służbowe, ustawy uposażeniowe i emerytury. LXIX. Reforma rolna. LXX. Samorząd. LXXI. Sądy. Ustrój. Opłaty. LXXII. Przestępstwa i sądy nieletnich. LXXIII. Słowniki, poradniki i wzory. Kalendarze. LXXIV. Służba bezpieczeństwa. Przepisy policyjne. Służba śledcza. LXXV. Spółki. LXXVI. Sprawy zdrowia. Uzdrowiska. LXXVII. Teoria i filozofia prawa. LXXVIII. Ustawa i taksy aptekarskie. LXXIX. Więziennictwo. LXXX. Współdzielczość. LXXXI. Zobowiązania. LXXXII. Zbiory ustaw i skorowidze. Zbiory orzeczeń, wyroków, rozporządzeń i ustaw.

Ostatnie 10 stron książki obejmuje skorowidz nazwisk.

Przytoczyłem oznaczenie działów w całości, bo nawet z najbardziej pobieżnego ich przeglądu okazuje się, że brak systemu w rozgrupowaniu materiału, materje bliskie sobie treścią oddzielone są od siebie szeregiem grup zupełnie odmiennych, jedne grupy mają treść bardzo obszerną (np. prawo administracyjne, cywilne itp.), zaś inne zacieśnione są do bardzo małego odcinka wiedzy lub ustawodawstwa, przyczem ten odcinek mieści się już pojęciowo w wymienionej poprzednio lub później obszernej grupie (np. prawo własności, spadkowe, hipoteczne), a zarówno obszerne grupy, jak drobne ich usamodzielnione odcinki traktuje się w układzie jako równorzędne ogniwa systemu.

Lecz gdyby nawet pominąć te zasadnicze niedomagania ugrupowania materiału, (na czem jednak bardzo cierpi przejrzystość i używalność „Bibliografji”), to trzeba zaznaczyć, że z niewiadomego powodu nie umieszczono ani na początku ani na końcu książki spisu treści, obejmującego nagłówki poszczególnych działów. Dlatego szukając pewnego działu, trzeba szukać karta za kartą, a że działy są rozbite na fragmenty, a te fragmenty oddzielone od

siebie grupami odmiennej treści, trzeba przeglądnąć całe 170 stron tekstu. I tak „kryminalistykę” znajdzie się na str. 16, „lichwę” na str. 18, „prawo karne” na str. 60, „przestępstwa i sądy nieletnich” na str. 150, a „więziennictwo” na str. 162, zatem na ostatnich kartach książki. Taką samą wędrówkę po całej książce będzie musiał odbyć dla braku spisu treści i rozrzucenia materiału szukający literatury cywilistycznej lub administracyjnej.

Jest to niewątpliwe marnowanie czasu czytelnika.

II. Co do treści poszczególnych działów:

Poczynię tylko uwagi przykładowe, które możnaby jednak znacznie pomnożyć.

Grupę XI stanowi „kryminalistyka”. Trudno dociec, w jakim znaczeniu użyto tego określenia, bo są dwa (kryminalistyka jako technika śledcza i kryminalistyka jako równoznacznik kryminalologii), z których zresztą drugiego nie uważam za właściwe. Ale niewątpliwe jest, że rozprawa Dra Karola Korányi'ego „O kradzieży na podstawie rejestru zлочyńców grodu sanockiego z lat 1554 do 1638” nie należy tutaj, lecz do grupy IV (dawne prawo polskie), gdzie jej niema, a tak samo nie należy tutaj wydanie tekstu ustawy o postępowaniu uproszczonym dla b. zaboru austriackiego. Obok znanego dzieła Prof. Ettingera „Zbrodniarz w świetle antropologii i psychologii” wymienione jest dzieło tego samego autora „Zbrodniczość w świetle antropologii i psychologii”. Ponieważ wszystkie inne dane są co do obu wymienionych dzieł te same (nawet liczba stron), nasuwa się wątpliwość, czy są to istotnie dwa dzieła, jak „Bibliografja” podaje.

Na str. 15 wymieniono pod nagłówkiem „Komisja kodyfikacyjna” tylko bardzo drobny fragment wydawnictw Komisji. W szczególności pominięto protokoły posiedzeń i materiały do ustaw, stworzonych przez komisję, które są (jedne i drugie) niezbędne dla badającego tok prac Komisji i genezę ustaw.

Na str. 98 umieszczono w dziale „prawa procesowego” tylko dwie (!) pozycje jako cały dorobek literatury prawniczej lat dziesięciu.

W dziale „teorii i filozofji prawa” (str. 158 nast.) znalazło się sprawozdanie dziekańskie Prof. Dąbkowskiego, również sprawozdanie tego samego uczonego co do prowadzonego przezeń seminarjum historii polskiego prawa sądowego, następnie dzieło Dra Maćki o prostytucji, „Proceduralne wątpliwości” Prof. Makarewicza, „Rozważania prawnicze z dziedziny prawa publicznego i prawa karnego” Prof. Makowskiego, (nazwane tutaj „Rozwiązaniami prawniczemi”), wreszcie nawet podręcznik Prof. Reinholda,

obejmujący część ogólną prawa karnego na ziemiach polskich, przyczem w tekście tytułu opuszczono słowo „karnego”.

W dziale „prawa karnego” podano na str. 63 z wydawnictw Komisji Kodyfikacyjnej, dotyczących prawa karnego materialnego, tylko tom I zeszyt 1 oraz tom IV zeszyt 1.

Faktycznie wydano w czasie objętym „Bibliografią” także zeszyt 2 i 3 tomu I, tom II, zeszyt 1 tomu III oraz zeszyt 1 i 2 tomu IV¹⁾.

Prof. Antoni Peretiatkowicz utracił według „Bibliografji” nieco ze swego dorobku na rzecz P. Tadeusza Peretiatkowicza.

Przy niektórych nazwiskach brak nawet większych publikacyj, ogólnie znanych, o większej ilości wydań.

Ułożenie bibliografji prawniczej za dłuższy okres czasu jest konieczne. Jako drogowskaz dla przystępujących do pracy w danym dziale, jako podstawa gromadzenia materiału monograficznego w zakresie pewnego tematu, także jako niezbędna informacja dla zagranicznego uczonego, interesującego się bliżej polskim ruchem naukowym. (Można wskazać uczonych czeskich i niemieckich, czytających po polsku). Koniecznymi wymogami takiej pożądaney bibliografji są: celowość i racjonalność podziału oraz wyczerpująca i wolna od omyłek treść poszczególnych działów. Wobec obszernego materiału spełnienie tych wymogów nasuwa niewątpliwie znaczne trudności. Ale bez tego bibliografja swego zadania nie spełni, nie da przejrzystego obrazu i pewnej informacji, a stanie się źródłem pomyłek (nawet przykrych) dla tego, ktoby jej zaufał.

Sądzę, że młodzi pracownicy uniwersyteccy (asystenci zakładów prawniczych) nie zechcieliby uchylić się od współpracy bibliograficznej, do której wnieśliby odpowiednie przygotowanie i zrozumienie, czego unikać należy.

Czyta się obecnie bardzo często o konieczności propagandy w tym lub innym kierunku. Sądzę, że jest zwłaszcza jeden kierunek propagandy, który się zaniedbuje. Trzeba jak najsilniej i najbardziej stanowczo żądać propagandy do k ł a d n e j p r a c y .

Prof. Dr. Józef Jan Bossowski (Poznań)

Rauscher R. Prof.: Polska Komisja Kodyfikacyjna i jej unifikacyjne usiłowania. R. 1919—1929. Bratislava 1929, str. 52.

Młody a energiczny Dyrektor Instytutu Praw Słowiańskich w Bratislavie, prof. R. Rauscher, zasługuje niewątpliwie na wdzięczność naszych sfer kodyfikacyjnych za sumienną i owianą życzliwem

¹⁾ Ostatnie zeszyty bardzo ważne, bo mieszczą projekty części szczegółowej kodeksu karnego (wydane w r. 1926).

zrozumieniem ocenę działalności Komisji Kodyfikacyjnej Rzeczypospolitej Polskiej, której sympatyczny uczony czeskosłowacki, uczestnik ostatniego Zjazdu Prawników Polskich (1929), poświęcił zeszyt 1-szy Zbioru monografji kierowanego przez niego Instytutu.

Zapoznawszy się dokładnie z całokształtem prac Komisji Kodyfikacyjnej w ciągu dziesięciolecia jej istnienia, prof. Rauscher kreśli w zarysie historję kolejnych etapów tej pracy zarówno pod względem organizacyjnym, jak i merytorycznym oraz dochodzi do poehlebnych wniosków o znaczeniu i wynikach dotychczasowej działalności Komisji Kodyfikacyjnej.

Monografję uzupełnia szczegółowy wykaz prac Komisji Kodyfikacyjnej, opracowany na podstawie jej urzędowych wydawnictw.

Monografja Prof. Rauschera może oddać, i niewątpliwie odda, należne usługi w sprawie zapoznania bratniego narodu czeskosłowackiego z wysiłkami polskiej myśli kodyfikacyjnej.

Tem ważniejszym jest to wzajemne informowanie się w obecnym czasie, gdy oba odrodzone państwa zachodnio-słowiańskie opracowują swoje nowe rodzime ustawy i gdy ich zbliżenie jest pożądaniem nietylko w interesie zobopólnym nowej powojennej środkowej Europy, ale i w ogólnym interesie możliwej łączności nowych ustaw przedewszystkiem kontynentu Europy, a w dalszym kręgu — i całego cywilizowanego świata.

Z tego stanowiska, pierwsza publikacja nowego Instytutu Praw Słowiańskich w Bratislavie nie stanowi tylko cennej monografji informacyjnej na użytek prawnictwa czeskosłowackiego, ale jest zarazem i wyrazem głębszej myśli twórczej, która przewodzi tej wysoce pożytecznej placówce naukowej.

Jej dalszym pracom i poczynaniom życzymy z całego serca powodzenia.

Prof. E. St. Rappaport (Warszawa).

Capitant Henri: Vocabulaire juridique, rédigé par des professeurs de droit, des magistrats et des jurisconsultes, Fascicule I. Paris, Les Presses Universitaires de France, 1930.

Pod redakcją Henryka Capitant, profesora Uniwersytetu Paryskiego, zaczął wychodzić francuski słownik prawniczy, opracowany przez liczny szereg fachowców. Zadaniem słownika jest podać krótkie definicje pojęć prawnych, używanych przez współczesne instytucje prawne. Przepisy prawne obowiązujące są podane raczej w formie przykładu dla zilustrowania pewnej definicji. Znajdujemy również w powyższym słowniku genezę językową każdego terminu prawnego. Całe dzieło jest przeznaczone nie tyle dla specjalistów, co dla szerszych kół, zwłaszcza dla młodzieży studjującej.

A.P.

- Chałasiński J.: Nauka o obywatelstwie na poziomie szkoły powszechnej i niższego gimnazjum. Poznań, Koło Socjologiczne Studentów U. P. 1929, 49 str.
- Car St.: Z zagadnień wymiaru sprawiedliwości. Warszawa 1929, str. 29.
- Cybuchowski Z.: Encyklopedia podręczna prawa publicznego, zeszyt XV. XVI. i XVII. Warszawa, „Biblioteka Polska”, 1930, str. 97—1024.
- Dziesięciolecie sądownictwa na Wołyniu. Łuck, 1929, str. 78.
- Hausner K.: Skorowidz ustawodawstwa polskiego, cz. III. Warszawa, 1929, stron 390.
- Honzatko M.: Istota luki w prawie. Lwów, „Przegląd Prawa i Administracji”, 1929, str. 53.
- Kalendarz prawniczy na 1930 r. Warszawa, Hoesick, 1930, str. 355.
- Kirkiczenko i Kraczkiewicz: Kalendarz sądowy na 1930 r. Warszawa 1930, str. 466.
- Petrażycki L.: Wstęp do nauki prawa i moralności, tłum. J. Lande. Warszawa, Hoesick, 1930, str. 309.
- Piętka H.: Słuszność w teorii i w praktyce. Warszawa, Kasa im. Mianowskiego, 1929, str. 306. 10 zł.
- Ustawodawstwo polskie z 1917—1928. V. VI. VII. VIII. Warszawa, M. Spraw., 1929/30, str. 974. 15 zł.
- Zagożdżon W.: Uwagi krytyczne na tle psychologii, filozofii i nauk społecznych. Warszawa, Hoesick, 1929, str. 68. 4 zł.

Czasopisma: Palęcki: Powaga sądu (Czasopismo Adwokatów Polskich, dział woj. zach., Nr. 1—3. 1930). — Holländer: II. Zjazd prawników polskich w Warszawie (Czasopismo Sędziowskie Nr. 3—4. 1930). — Krajewski L.: O prostowaniu błędów w dzienniku ustaw (Gazeta Sądowa Warszawska Nr. 23. 1929). — Urbanowicz St.: Aktualne potrzeby ustawodawstwa naszego (Gazeta Sądowa Warszawska Nr. 2. 1930). — Feinberg St.: O nauczaniu prawa w Ameryce (Gazeta Sądowa Warszawska Nr. 12. 1930). — Lutwak A.: Z rozważań aktualnych o czynnikach przewrotu w prawie (Głos Prawa Nr. 1—4. 1929). — Gołąb St.: Teoria i technika kodyfikacji (Głos Prawa Nr. 12. 1929). — Halpern: Reforma wymiaru sprawiedliwości w Niemczech (Głos Prawa Nr. 12. 1929). — Hrobóni J.: O kodyfikacji praw (Głos Sądownictwa Nr. 11. 1929). — Sitnicki Z.: Romantyzm a Komisja Kodyfikacyjna (Głos Sądownictwa Nr. 1. 1930). — Hrobóni J.: O krytyce ustaw (Głos Sądownictwa Nr. 4. 1930). — Langrod J.: o św. Iwonie patronie adwokatów (Palestra Nr. 4. 1930). — Muszalski E.: Samowystarczalność polskiej nauki i studjów prawnych (Prawo Nr. 3. 1930). — Jaworski Wł. L.: Romantyzm w prawie (Przegląd Współczesny, sierpień, 1929). — Ehrenkreutz: Prace Lelewela na polu historii prawa (Wileński Przegląd Prawniczy Nr. 3. 1930).

- Ancel M.: La „common law" d'Angleterre. Paris, Rousseau, 1929, str. 220. 27, — fr.
- Bonnard R.: Léon Duguit, ses oeuvres, sa doctrine. Paris, Giard, 1929, str. 51. 8 fr.
- Bonnard R.: La théorie de la formation du droit par degrés dans l'oeuvre d'Adolf Mehl. Paris, Giard, 1929, str. 33. 5 fr.
- Bonnard R.: L'origine de l'ordonnement juridique. Paris, Sirey, 1929, str. 47.
- Bonnecasse J.: Les destinées de l'oeuvre de Demolombe au temps présent. Bordeaux, 1929, 32 str.
- Bonnecasse J.: La science juridique française. Quelques aspects fondamentaux de l'oeuvre de L. Duguit. Paris, Boccard, 1929, str. 34.
- Bonnecasse J.: A la recherche du fondement du droit. Y a-t-il un romantisme juridique. Paris, Sirey, 1929, str. 23. 2,50 fr.
- Bonnecasse J.: Humanisme, Classicisme, Romantisme dans la vie du droit. Paris 1930. 5 fr.
- Capitant H.: Vocabulaire juridique. Fasc. I. Paris, Press. Univ., 1929, str. 80. 25 fr.
- Cardahi-Choucri: Théorie générale des actions en droit musulman. Leur caractère, leurs conditions d'exercice avec un aperçu de droit comparé. Paris, Sirey, 1929, str. 23. 7 fr.
- Cuche P.: Conférences de philosophie du droit. Paris, Dalloz, 1928, str. 127.
- Dabin J.: La philosophie de l'ordre juridique positif. Paris, Sirey, 1929, str. 781. 65 fr.
- Du Pasquier: Modernisme judiciaire et jurisprudence suisse. Paris, Sirey, 1930, str. 46. 10 fr.
- Escarra J.: Sources du droit positif actuel de la Chine. Berlin, Sack, 1929, 72 str.
- Gorovtseff A.: Etudes de principologie du droit. Paris, Giard, 1929, str. 52. 6 fr.
- Grandin A.: Bibliographie générale des sciences juridiques politiques, économiques et sociales de 1800 — à 1925/26. Paris, Sirey, 1929, str. 167. 30 fr.
- Haidar Mardam Bey: L'organisation judiciaire. Droit de l'Islam et Syrie. Paris, Edit. et. public. contemp., 1929, str. 311. 40 fr.
- Le Fur L.: Le fondement du droit. Paris, Langres, 64 str.
- Marty G.: La distinction du fait et du droit. Paris, Sirey, 1929, str. 400. 50, — fr.
- Mohanna M. F.: Le rôle du juge dans le droit anglais et dans le droit de l'Islam comparés. Paris, Rousseau, 1929, str. 405. 47 fr.
- Renard G.: La valeur de la loi. Paris, Sirey, 1928, str. 286.
- Renard G.: La théorie de l'institution. Essai d'ontologie juridique I. vol. Partie juridique. Paris, Sirey, 1929, str. 64. 54 fr.

- Renard G.: Contribution juridique aux rapports du droit positif et de la théologie morale. Paris, Sirey, 1929.
- Ripert G.: Abus ou relativité des droits. Paris, Libr. gén. de droit et de jurisprudence, 1929, str. 35. 6 fr.
- Rothe T.: L'Esprit du droit chez les anciens. Paris, Sirey, 1928, str. 156.
- Roubier P.: Les conflits de lois dans le temps. T. I. Paris, Sirey, 1929, str. 675. 60 fr.
- Solberg et Cros: Le droit et la doctrine de la justice. Paris, Alcan, 1929, 20,— fr.
- Valeur R. et Lambert E.: L'enseignement du droit en France et aux Etats-Unis, L'enseignement du droit comme science sociale et comme science internationale. Paris, Giard, 1929, 393 str.
- Van-Kan: Les efforts de codification en France. Paris, Rousseau, 1929, str. 410. 50 fr.
- Velay P.: L'origine du droit et de l'obligation sociale. Paris, Rivière, 1929, str. 232. 25 fr.
- Volausky A.: Essai d'une définition expressive du droit basé sur l'idée de bonne foi. Paris, Chauny et Quinsac, 1929, str. 412 50 fr.
- Abraham H.: Vom Rechte, das mit uns geboren. Das Ziel. Der Weg. Der Meister. Berlin, Liebmann, 1929, str. 136. 5,50 M.
- Baumgarten A.: Rechtsphilosophie. München, Oldenburg, 1929, str. 90.
- Bautro E.: Die Idee der Totalität in der Philosophie u. Rechtstheorie, str. 39.
- Binder J.: Zur Lehre v. Rechtsbegriff. Tübingen, Mohr, 1929, str. 35.
- Blomeyer K.: Recht u. Gericht in England u. in Deutschland. Leipzig, Rossberg, 1970, str. 87. 4,80 M.
- Bruck E.: Römisches Recht u. Rechtsproblem der Gegenwart. Tübingen, Mohr, 1930, str. 36. 1,50 M.
- Diehl K.: Die rechtlichen Grundlagen d. Kapitalismus. Jena, Fischer, 1929, str. 63. 2 M.
- Eck P.: Die Staats u. Rechtsphilosophie des Marcus H. Vida. Görres-Druckerei, 1929, 59 str.
- Fuchs W.: Juristische Bücherkunde. Linz a. Donau, Winkler, 1928, str. 244.
- Fuchs W.: Was sind u. was leisten juristische Theorien. Leipzig, Hiersemann, 1928, str. 16.
- Glunger W.: Rechtsschöpfung u. Rechtsgestaltung. 3. Aufl. München, Maidl, 1930, str. 87. 2,50 M.
- Gysin A.: Recht u. Kultur auf dem Grunde der Ethik. Zürich, Girsberger, 1929, str. 48.
- Haff K.: Rechtsgeschichte u. Sociologie. Stuttgart, Kohlhammer, 1929, str. 15. 1,40 M.
- Heinsheimer K.: Von d. Unabhängigkeit der Gerichte u. d. kategorische Imperativ d. Richteramte. Heidelberg, Winter, 1929, str. 45. 2,50 M.

- Herrfahrdt H.: Revolution u. Rechtswissenschaft. Greifswald, Bamberg, 1930, str. 157. 7 M.
- Hoffmann K.: Über das Wesen u. die subjektiven Grenzen d. Rechtskraft. Leipzig, Noske, 1929, str. 149. 7,50 M.
- Husserl G.: Recht u. Welt. Halle, Niemeyer, 1929. 2,60 M.
- Isay H.: Rechtsnorm u. Entscheidung. Berlin, Vahlen, 1929, str. 380. 18 M.
- Jöckel W.: Hans Kelsens rechtstheoretische Methode. Tübingen, Mohr, 1930, str. 213. 16 M.
- Kelsen H.: Rechtsgeschichte gegen Rechtsphilosophie? Wien, Springer, 1928, stron 31.
- Kelsen H.: Juristischer Formalismus u. seine Rechtslehre. Leipzig, 1929, 19 str.
- Kohler J.: Einführung in d. Rechtswissenschaft. 6. Aufl. Leipzig, Deichert, 1929, str. 285. 12 M.
- Larenz K.: Die Methode d. Auslegung d. Rechtsgeschäfts. Leipzig, Deichert, 1930, str. 106. 6 M.
- Mügel O.: Justizreform. Berlin, Liebmann, 1930, str. 51. 1,60 M.
- Neuendorff G.: Überwindung der Justizkrise. Heidelberg 1929, str. 86. 2 M.
- Paschukanis E.: Allgemeine Rechtslehre u. Marxismus aus d. russ. übertr. v. E. Hajós. Berlin, Verlag f. Literatur u. Politik, 1929, str. 202. 4 M.
- Petraschek K.: Die Rechtsphilosophie des Pessimismus. München, Bernhardt, 1929, 421 str.
- Radbruch G.: Einführung in die Rechtswissenschaft. 7. u. 8. Aufl. Leipzig, Quelle & Meyer, 1929, str. 216. 3,60 M.
- Reicher V.: Absolute u. relative Rechte. Berlin, Prager, 1929, str. 64. 3,20 M.
- Reisdorf K.: Die Grundlegung d. Rechtswissenschaft. Berlin, Dümmler, 1929, str. 139. 6,75 M.
- Ross A.: Theorie d. Rechtsquellen. Wien, Deuticke, 1929, str. 458. 30 M.
- Rümelin M.: Die bindende Kraft d. Gewohnheitsrechts u. ihre Begründung. Tübingen, Mohr 1929, 68 str.
- Sauer W.: Lehrbuch der Rechts- u. Sozialphilosophie. Berlin, Rothschild, 1929, str. 347.
- Schlegelberg Fr.: Die Entwicklung d. Deutschen Rechts in den letzten 15 Jahren. Berlin, Vahlen, 1930, str. 189. 8 M.
- Schmidt E.: Rechtsentwicklung in Preussen. Berlin, Springer, 1929, str. 62. 3,90 M.
- Schönfeld G.: Über den Begriff einer dialektischen Jurisprudenz. Greifswald, Bamberg, 1929, 51 str.
- Schultzenstein S.: Friedrich K. v. Savigny. Berlin, Heymann, 1930, 151 str., 3 M.
- Sommer Fr.: Kritischer Realismus u. positive Rechtswissenschaft. Leipzig, Meiner, 1929, 288 str.
- Stern J.: Indische u. europäische Rechtsauffassung. Berlin, Philo-Verlag, 1929, str. 24. 1,50 M.

- Weber H.: *Rechtseinheit u. Rechtsprechung*. Tübingen, Mohr, 1929, 26 str., 1,80 M.
- Zwilgmeyer Fr.: *Die Rechtslehre Savignys*. Leipzig, Weicher, 1929, 64 str. 4 M.
- Burgess J.: *The sanctity of law; wherein does it consist?* N. Y., Ginn & Co, 1927, 333 str.
- Wigmore J.: *A map of the world's law*. New York, American Geographical Society, 1929, 7 str.
- Ascoli M.: *La filosofia giuridica di E. Duni*. Roma, Garroni, 1928, 25 str.
- Ascoli M.: *La interpretazione della leggi*. Roma, Athenaeum, 1928, 146 str.
- Battaglia F.: *La crisi del diritto naturale*. Venezia, „La Nuova Italia" 1929, 131 str.
- Brundy E.: *L'idea del diritto nelle nuove correnti della Filosofia giuridica in Italia*, Napoli, 1929, 187 str.
- Carusi E.: *Folcloristica giuridica e storia del diritto*, Citta di Castello, 1929, 33 str.
- Gray C.: *Giustizia e relatività nell'ordinamento giuridico positivo*. Domodosola, 1929, 82 str.
- Levi A.: *La filosofia di Tommaso Hobbes*. Milano, Soc. Ed. Dante Alighieri, 1929, 419 str.
- Liuzzi B.: *L'atto giurisdizionale*. Citta di Castello, 1928, 82 str.
- Passerin-d'Entreves: *La teoria del diritto e della politica in Inghilterra all'inizio dell' eta moderna*. Torino, Istituto giuridico della Università, 1929, 33 str.
- Sforza W.: *Lezioni di teoria generale del diritto*. Padova, Milani, 1929, 245 str.
- Stroux G.: *Sumum ius summa iniuria. Un capitolo concernente la storia della interpretatio iuris*, Cortona, 1929, 55 str.
- Tilgher A.: *Saggi di Etica e di filozofia del diritto*. Torino, Bocca, 1928, 216 str.

2. *Prawo konstytucyjne i administracyjne.*

- Szerer Mieczysław: *Rząd czy Prezydent?* Warszawa, Hoesick, 1929, str. 67.

Rozprawa, poświęcona głównie zagadnieniu systemu prezydenckiego, istniejącego w Stanach Zjednoczonych. Autor stara się wykazać, że istota tego systemu nie jest w Polsce należycie rozumiana i że system ten jest dla stosunków polskich zupełnie nieodpowiedni. O ile pierwsza teza jest ujęta w formie bardzo instruktywnej, o tyle druga nie została rozwinięta w formie przekonującej.

Autor zaleca nie tyle wzmocnienie władzy Prezydenta, co wzmocnienie władzy Rządu, a zwłaszcza władzy Premjera. Zachowuje system odpowiedzialności politycznej ministrów przed Sejmem, jednakże proponuje nadanie Rządowi wyłącznego prawa inicjatywy budżetowej i odbywanie dyskusji nad polityką Rządu raz tylko do roku, przyczem nie powinna ona wypływać w trakcie dyskusji budżetowej.

Nie sędzę, ażeby ten ostatni punkt widzenia był uzasadniony. Uchwalanie niektórych pozycyj budżetowych, zwłaszcza funduszów dyspozycyjnych jest tak ściśle związane z kwestją zaufania do Rządu, iż rozdzielanie kompletne tych rzeczy nie wydaje się realnem.

A.

P.

Annuaire de l'Institut international de droit public. Paris, Les Presses Universitaires, 1929, str. 603.

W pierwszym zeszycie 1929 r. prof. Mirkine-Guetzévitch z Paryża informował czytelników „Ruchu Prawniczego” o założeniu w Paryżu Międzynarodowego Instytutu Prawa Publicznego. Prezesem Instytutu jest Prof. Gaston Jèze, Sekretarzem Prof. Mirkine-Guetzévitch.

Obecnie Instytut rozpoczął wydawnictwo „Rocznika”. Myśl bardzo pożyteczna, tem bardziej, że wydawnictwo to jest opracowane bardzo starannie. Zawiera nie tylko statut i przedstawienie działalności Instytutu, ale także życiorysy pośmiertne Duguita Hauriou'a (pióra Prof. Bonnarda i Prof. Mestre'a), wreszcie rzecz bardzo cenną dla wszystkich fachowców: przegląd ważniejszych ustaw z dziedziny prawa publicznego, wydanych w 1928 r. w szeregu państw Europy i Ameryki.

A. P.

Dareste: Les constitutions modernes, 4-me édition entièrement refondue par Joseph Delpèch et Julien Laferrère, 2 tomy. Paris, Sirey, 1928—1929, str. 670 i 912.

Klasyczne dzieło Dareste'a wyszło w nowem wydaniu, opracowanem przez młodsze siły profesorskie. Wydanie bardzo staranne, uzupełnione małemi komentarzami oraz literaturą dotyczącą danego państwa, a wydaną w języku francuskim, angielskim lub niemieckim. Dzieło to odda wielką przysługę wszystkim pracującym w dziedzinie prawa konstytucyjnego, a niejednokrotnie także politykom praktycznym.

W dziale dotyczącym Polski zauważyliśmy drobną lukę. Przy podaniu tekstu ustawy z 26 września 1922 r. o samorządzie wojewódzkim nie zostało zaznaczone, że ustawa ta nie weszła w życie.

A. P.

Grocholski Stanisław Dr. i Chwalewik Edward: Opieka społeczna. Zbiór ustaw i rozporządzeń z wyjaśnieniami i komentarzami. Warszawa. Nakładem Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej. 1929, str. 732.

1. Zbiór powstał „dla upamiętnienia dziesięciolecia rozwoju polskiej akcji ustawodawczej w zakresie opieki społecznej w Odrodzonej Ojczyźnie, tudzież dla uświadomienia sobie i pracownikom na niwie opieki społecznej, co na tem polu u nas dotychczas działo i czego dokonać jeszcze należy” (str. 5). Poza tem celem zbioru miało być „przedstawienie całokształtu polskich przepisów o opiece społecznej, jak i ułożenie odpowiedniego do praktycznego użytku podręcznika, którego potrzeba oddawna daje się żywo odczuwać” (str. 5).

Z słów tych wynika, że zbiór selekcji przepisów opiera się na trzech postulatach metodycznych: historyczności, polityki legislacyjnej i praktyczności w użytku. Z tych — historyczność wycisnęła niewątpliwie najsilniejsze piętno na opracowaniu zbioru, stając na drodze pełnej realizacji postulatu praktyczności w użytku; a postulat legislacyjno-polityczny nie zaznaczył się w zbiorze pozytywnie niczem.

2. Zgodnie z postulatem historyczności zbiór pomija przepisy pochodzenia zaborczego i ogranicza się wyłącznie do przepisów — z ustanowienia — polskich. Z punktu widzenia praktyczności pominięcie tych przepisów nie było jednak bynajmniej uzasadnione. Brak ich jest niewątpliwie słabą stroną zbioru. Jeżeli bowiem, jak to słusznie autorzy wywodzą, istotnie odczuwaną jest potrzeba podręcznika odpowiedniego do praktycznego użytku, to — zaspokoić jej nie może bynajmniej podręcznik, — przedstawiający całokształt przepisów o opiece społecznej — w sposób niezupełny, bo w zakresie ograniczonym tylko do przepisów polskich z ustanowienia przez organy państwa polskiego, — ale nie obejmujący tych, które, wydane wprawdzie za czasów zaborczych — przez władze niepolskie, — obowiązują jeszcze na obszarach Rzeczypospolitej. Zbiór przeznaczony dla praktyki, ale nie obejmujący wszystkich przepisów, obowiązujących w danej dziedzinie życia, — nie może rościć sobie pretensji do miana — podręcznika, odpowiedniego do praktycznego użytku. Użytek takiego, niezupełnego zbioru musi być bowiem poważnie utrudniony, zwłaszcza wówczas, gdy — jak w danym przypadku — zbiór pominiętych przepisów nie wymienia ani przez podanie oficjalnych źródeł publikacyjnych, ani przez powołanie choćby najważniejszych ich opracowań.

3. Chociaż odpowiada historyczności, nie może być też za właściwą uznana metoda publikacji źródeł, stosowana w zbiorze

przez autorów. Ilekroć autorowie przytaczają w zbiorze teksty ustaw i rozporządzeń, zmienionych przez źródła późniejsze, czynią to w ten sposób, że najpierw cytują teksty pierwotne w brzmieniu niezmienionem następnie po wyczerpaniu całego kontekstu danego źródła przytaczają źródła późniejsze, wprowadzające zmiany do tekstu źródeł poprzednich, a fakt wzgl. możliwość zmiany akcentują tylko przez umieszczenie uwag w odsyłaczach. Metoda ta nie jest szczęśliwą. O ile mogłaby uchodzić za uzasadnioną w tych przypadkach, w których zmiana nie jest wyraźnie wypowiedziana i opiera się na wnioskowaniu o sprzeczności norm późniejszej z wcześniejszą, nie jest uzasadniona, gdy źródła późniejsze wyraźnie stanowią, jaką treść mają mieć niektóre przepisy dawniejsze.

4. Historycyzmem tłumaczy się też pewnego rodzaju bierność krytyczna przy selekcji źródeł i przepisów, umieszczonych w zbiorze. Tak n. p. na str. 33—36 zbiór przytacza *in extenso* rozporządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej etc. z dnia 31 lipca 1924 r. w sprawie rozstrzygnięcia skarg przeciw zarządzeniom względnie orzeczeniom organów związków komunalnych,.... w sprawach, wynikających z wykonania ustawy z dnia 16 sierpnia 1923 r., o opiece społecznej (Dz. U. nr. 70, poz. 683) z następującą uwagą, umieszczoną na str. 36 w odsyłaczu do ostatniego §-u rozporządzenia: „Do §§ 2, 3, 4, 5 i 6 zob. rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 22 marca 1928 r. o postępowaniu administracyjnym (Dz. U. R. P. Nr. 36, poz. 341). Rozporządzenie to weszło w życie z dniem 1 lipca 1928 r.". Ponieważ uwaga odsyłacza nie zawiera objaśnienia, iż powołane w niej §§-y rozporządzenia z 1924 r. zostały zmienione wzgl. uchylone przez przepisy rozporządzenia o postępowaniu administracyjnym, osoba, posługująca się zbiorem, o ile nie zna dokładnie przepisów rozporządzenia o postępowaniu administracyjnym, może słusznie przypuszczać, że rozporządzenie z r. 1924 w całości nadal obowiązuje. Tak jednak nie jest. Według art. 119 rozporządzenia o postępowaniu administracyjnym (przytoczonym zresztą na str. 37—75 zbioru) przepisy rozporządzenia z r. 1924 zostały z dniem 1 lipca 1928 r. uchylone we wszystkich przedmiotach, objętych rozporządzeniem o postępowaniu administracyjnym. W takim razie należało chyba — oczywiście nie w odsyłaczu do § 7, lecz przy każdym §-ie rozporządzenia z r. 1924 — zaznaczyć, czy i o ile przepis dany nadal jeszcze obowiązuje, a jeśli nie — który przepis rozporządzenia o postępowaniu administracyjnym wchodzi w danym wypadku w jego miejsce. Odsyłanie analizy mocy obowiązującej pięciu §§ rozporządzenia z r. 1924 do rozporządzenia, liczącego 123 artykułów — nie jest ułatwieniem pracy i o praktyczności zbioru w danym przypadku dobrze świadczyć nie może.

5. W wysokim stopniu utrudnia też użytek praktyczny zbioru okoliczność, że odsyłacze, — zwłaszcza te, które — deklarując zmianę tekstu pierwotnego — powołują się na źródła późniejsze, nie podają stron zbioru, na których źródła te są przytoczone. Cóż ma bowiem z tego czytelnik zbioru, że na wielu stronach zbioru w odsyłaczach powołane są różne ważne ustawy i rozporządzenia, skoro równocześnie nie wskazano, czy mieszczą się one w zbiorze, czy nie, a jeśli tak, na której stronie można je znaleźć. Gdyby odsyłacze powoływały jedynie źródła, umieszczone w zbiorze, lub gdyby zbiór nie był tak obszerny, omawiana okoliczność — być może — nie miałyby zbyt wielkiego, praktycznego znaczenia; w danych warunkach — jest jednak inaczej.

6. Ujemną stroną zbioru jest poza tem pominięcie milczeniem istniejącej, ilościowo szczupłej, ale pod względem treści bynajmniej na pominięcie nie zasługującej — literatury przedmiotu. Najkrótszą choćby notatka o bibliografii przedmiotu — nie tylko przydałaby się czytelnikom zbioru, lecz świadczyłaby o pewnej łączności zbioru z dotychczasowymi publikacjami z jego dziedziny. Żałować też należy, że — w rozdziale o zakładach opiekuńczych — zbiór nie przytoczył klasyfikacji i zakładów opiekuńczych — na:

I. A. Zakłady dla dorosłych i B. Zakłady dla dzieci i młodzieży,

II. A. Zakłady opieki zamkniętej (I A: domy ochrony kobiet, domy opieki, domy pracy przymusowej, domy zarobkowe, schroniska — I B.: bursy, schroniska i żłóbki) i

Zakłady opieki otwartej (I A.: stacje odżywiania, domy noclegowe, misje dworcowe, poradnie przeciwalkoholiczne i — I B.: ochrony, ośrodki opieki społecznej, poradne, stacje opieki nad matką i dzieckiem, świetlice oraz żłóbki dzienne), — według nomenklatury oficjalnej, przyjętej przez Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej.

7. Mimo te braki — zbiór zasługuje na życzliwe przyjęcie a autorzy zbioru na uznanie i wdzięczność.

Zbiór — z jednej strony — wypełnił bowiem istotną lukę w publikacji źródeł polskiego prawa socjalnego i zbliżył literaturę i praktykę tego prawa do warunków, jakie już od lat zauważyć można na zachodzie; z drugiej otworzył praktykom opieki socjalnej i młodzieży akademickiej, studjującej jej system prawny, możliwość poznania urządzeń polskich i porównania z urządzeniami państw ościennych. Obejmując 114 źródeł (ustaw, rozporządzeń i okólników), zebranych w XVI grupach (I — Opieka społeczna, II — Nadzór i kontrola nad działalnością instytucji opiekuńczych; III — Opiekunowie społeczni i komisje opieki społecznej; IV — Fundacje i zatwierdzanie darowizn i zapisów; V — Stowarzyszenia; VI — Opieka nad macierzyństwem, dziećmi i młodzieżą; VII — Zwal-

czanie żebractwa i włóczęgostwa; VIII — Zwalczenie handlu kobietami i dziećmi; IX — Dary z łaski; X Opieka nad weteranami powstań narodowych; XI — Opieka nad byłymi skazańcami politycznymi; XII — Zaopatrzenie osób cywilnych, poszkodowanych w związku z działaniem wojska polskiego w dniach 12—15 maja 1926 r.; XIII — Zasiłki dla rodzin osób, powołanych na ćwiczenia wojskowe; XIV — Wojskowe zasiłki wojenne; XV — Nadanie ziemi żołnierzom wojska polskiego; XVI — Opieka nad inwalidami wojennymi), objaśnionych w wielu miejscach bądź tezami wyroków N. T. A., bądź postanowieniami władz naczelnych, bądź własnymi uwagami autorów, zbiór niewątpliwie posiada wielkie walory informacyjne i ze względu na nie powinien się znaleźć w posiadaniu władz, związków komunalnych i wszystkich stowarzyszeń, zajmujących się *ex professione* opieką społeczną.

Oby publikacja ta stała się — za wzorem zachodu — punktem wyjścia dla powstania i w polskim prawoznawstwie obok prawa pracy — osobnej nauki prawniczej — pod nazwą: prawo opiekuńcze, prawo opieki społecznej. *Dr. J. Hubert* (Poznań).

Polskie prawo administracyjne, cz. I. Poznań, Fiszer i Majewski, 1929, str. 89.

Przez przeszło 20 lat zajmowałem się sprawami Kościoła katolickiego i wyznaniowemi dlatego też śledzę jeszcze dzisiaj ruch naukowy, dotyczący wyznań religijnych.

Z wielką ciekawością przeczytałem w „Polskiem Prawie Administracyjnem w zarysie”, prof. Kumanieckiego, Wasiutyńskiego i Panejki rozdział VI „Administracja wyznaniowa” (strona 205) a mianowicie jego § 3 „Kościół katolicki”. Prof. Kumaniecki, autor tego rozdziału, streszcza bardzo przejrzyście Konkordat z 10 lutego 1925 r., zawarty między Stolicą Apostolską a Rzeczpospolitą Polską. Pod punktem 17 podaje autor w całej rozciągłości Okólnik Prezesa Rady Ministrów z dnia 26 sierpnia 1925 roku wydany w porozumieniu z Ministrami W. R. i O. P. i Sprawiedliwości (nr. 204 Monitora Polskiego), który to okólnik polecił nie stosować do Kościoła katolickiego i jego członków wymienionych w nim ustaw i przepisów, wydanych przez państwa zaborcze.

Autor powinien był mojem zdaniem chociażby w uwadze zaznaczyć, że okólnik ten — chociaż wydany w najlepszej intencji — nie miał i nie ma mocy ustawy (patrz: Dr. Kazimierz Przybyłowski „Kilka uwag w kwestji wpływu przepisów Konkordatu z 10 lutego 1925 etc.”, Lwów 1927; prof. Leon Halban „Problemy administracyjne konkordatu”, referat zgłoszony na pierwszy polski Kongres nauk administracyjnych w Poznaniu, zeszyt drugi. Warszawa 1929).

Okólnik ten nie jest przytem wyczerpującym, mianowicie o ile wymienia ustawy, obowiązujące w województwach pomorskiem, poznańskiem i górnośląskiej części województwa śląskiego.

Twierdzenie to uzasadniam następująco:

Ustawa o zarządzie majątkami kościelnymi w parafjach katolickich z dnia 20 czerwca 1875 r. (zb. ust. pr. str. 241) przewiduje oprócz nadzoru państwowego dwa ciała administracyjne i to dozory kościelne (nie wchodząc czy tłumaczenie to wyrażenia ustawowego „Kirchenvorstand” jest trafne, chociaż przez długoletnie używanie utarte) i rady parafjalne. Zdanie tych korporacji określają §§ 8—11 i 21 wspomnianej ustawy. Tymczasem kodeks prawa kanonicznego mówi w can. 1518, że najwyższym zwierzchnikiem i zarządcą całego majątku kościelnego jest „Romanus Pontifex”, tj. Ojciec św. W poszczególnych zaś diecezjach zarządu majątkiem kościelnym w myśl can. 1519 właściwy „Loci Ordinarius”, (tj.: biskup diecezjalny wzgl. arcybiskup). Do pomocy w administracji ma biskup utworzyć w swej siedzibie Radę administracyjną, której skład, kompetencję i obowiązki określają can. 1520, 1532, 1539. Dla poszczególnych kościołów lub fundacyj pobożnych może biskup powołać według can. 1521 § mężów przezornych, odpowiednich i z dobrą sławą do administracji majątkiem danego kościoła czy fundacji. Obowiązki tych administratorów wymienione są w can. 1521 do 1528.

Każdy beneficjat zarządza podług can. 1476 § 1 sam majątkiem beneficjalnym pod nadzorem swego biskupa (can. 1478) jako opiekun (curator), a zatem przysługuje administracja majątku kapitulnego biskupowi wraz z kapitułą katedralną, majątku kolegiackiego kapitulie kolegiackiej, majątku innych kościołów rządcom tychże (can. 1182 § 1).

Z powyższego wynika, że przynajmniej „rady parafjalne” (Gemeindevertretung) z ustawy z dnia 20 czerwca 1875 r. nie mają racji bytu, gdyż istnienie ich opiera się na przepisach sprzecznych z przepisami prawa kanonicznego.

Również i zakres działania „dozorów kościelnych” (Kirchenvorstand) jest ograniczony przepisami can. 1183, przewidującego ustanowienie rad kościelno-budowlanych (Consilium fabricae ecclesiae).

Przedewszystkiem więc należało wymienić w wyżej wspomnianym okólniku ustawę o zarządzie majątkami kościelnymi w parafjach katolickich z dnia 20 czerwca 1875 r., gdyż jest ona sprzeczna z przepisami prawa kanonicznego i Konkordatu, mianowicie

Prez. Stanisław Szaniecki (Poznań)

Rolnicki Zygmunt Dr.: Prawo wodne formalne. I. Postępowanie wodno-prawne. II. Tworzenie spółek wodnych. III. Obowiązujący tekst ustawy wodnej. Warszawa 1930. Nakładem autora, str. 421.

Na początku swej książki cytuje autor źródła a więc wyczerpująco ustawy i rozporządzenia, okólniki i instrukcje (II instancji w ograniczonej mierze o tyle o ile doszły do jego rąk) i w końcu literaturę. Następnie w rozdziałach I. i II. omawia nadzwyczaj szczegółowo całokształt postępowania wodno-prawnego i tworzenia spółek wodnych, tak jak te działy przedstawiają się wobec całokształtu obowiązującego ustawodawstwa. W rozdziale I. ponadto przedstawia autor stosunek postępowania wodno-prawnego do innych ustaw jak do prawa przemysłowego, prawa budowlanego, ustawy elektrycznej i dekretu o granicach państwa. Ostatni III. rozdział podaje tekst ustawy wodnej wedle brzmienia tekstu tej ustawy ogłoszonego w Dzienniku Ustaw z r. 1928, poz. 574 przy czym autor pod odnośniami artykułami podaje te przepisy ustawowe, które jego zdaniem wstąpiły w miejsce odpowiednich postanowień ustawy wodnej. Całość kończy bardzo szczegółowy skorowidz alfabetyczny powołujący się nie tylko na strony książki ale i na artykuły ustawy wodnej, co ogromnie ułatwia posługiwanie się tym skorowidzem.

Sposób opracowania prawa wodnego formalnego, jak to autor uczynił, daje jego książce charakter podręcznika wielce pożądanego dla użytku nie tylko urzędów, ale także wszystkich osób zainteresowanych postanowieniami ustawy wodnej. Podręcznik taki jest tem bardziej na czasie, że mimo wydania ustawy wodnej, całokształt spraw wodnych reguluje jeszcze cały szereg innych przepisów prawnych, w których zorjentowanie się jest zaledwie możliwe dla specjalistów. Jako zasługę poczytuję autorowi i to, że unika polemizowania, przez co zadanie jakie sobie postawił, t. j. wyjaśnienie i uprzyśtępnienie tematu nie tylko nic nie cierpi, ale nawet zyskuje, zwykłem bowiem czytelnikowi, potrzebującemu podręcznika dla celów informacyjnych, nie nasuwa wątpliwości, którychby sam nie mógł rozstrzygnąć, natomiast obznajmionym z tematem i traktującym go naukowo brak polemiki nie przeszkadza przez porównanie w wyciąganiu własnych wniosków.

Prez. Saturnin Mrávincsics (Poznań)

Czap iński Wł.: Nowe prawo o postępowaniu administracyjnem. Warszawa. Nakładem „Gazety Administracji i Policji Państwowej”. Biblioteka Gazety Administracji i Policji Państwowej, Tom XXII. 1929. Str. 109.

Praca powyższa podaje tekst rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z 22. marca 1928 o postępowaniu administracyjnem,

zaopatrując poszczególne artykuły w wyjaśnienia ułatwiające zrozumienie ich postanowień i zastosowanie w praktyce. Podręcznik ten nadaje się bardzo dobrze do użytku w urzędach. Posługiwanie się nim w codziennej pracy biurowej ułatwia szczegółowy dobrze zestawiony indeks. *Prez. Saturnin Mrávincsics* (Poznań)

Prawo o emigracji w Polsce. Teksty ustaw, rozporządzeń, instrukcyj oraz układów międzynarodowych wraz z komentarzem. Opracowali S. Iwanowski i K. Mamrot. Warszawa. Wydane z zasiłkiem Minist. Pracy i Opieki Społecznej. 1929 r., str. 517.

Czyniąc zadość oddawna odczuwanej potrzebie autorowie zebrali i w możliwie przejrzysty sposób ugrupowali większość przepisów, dotyczących emigracji zarówno polskich jak w osobnym dodatku zasadniczych przepisów państw imigracyjnych, zaopatrując te przepisy w odpowiednie komentarze. Praca ta jest pierwszą próbą zebrania bogatego a zarazem skomplikowanego materiału, stanowiącego istny labirynt różnorodnych i nierzadko sprzecznych ze sobą przepisów, polegających nadto ciągłym fluktuacjom. Przepisy te bowiem są rzucone w licznych okólnikach i instrukcjach wewnętrznych, które mimo swego wewnętrzno-organizacyjnego charakteru zawierają szereg postanowień b. żywotnie obchodzących emigrantów. Im trudniejszy więc był dostęp do tych wszystkich materiałów, tem cenniejsze jest obecne wydawnictwo. Szczególnie jednak cennym materiałem są przepisy imigracyjne o warunkach wjazdu do szeregu państw obcych, jak Stany Zjednoczone, Argentyna, Brazylja i t. d., z którymi zwykły czytelnik nie mógł mieć wcale sposobności się zapoznać. *J. W.*

- A. N.: *Myśli o ustroju.* Warszawa, Dom Książki Polskiej, 1928, 56 str. 2 zł.
- Album sterników navy państwa w pierwszym dziesięcioleciu niepodległości, pod red. Dr. T. Mścisławskiego. Warszawa, „Swast”, 1929, 303 str.
- Arnold, Leśniewski: *Polska w rozwoju dziejowym. Zagadnienia polityczne, ustrojowe i t. d.* Warszawa, Arct, 1929, 210 str.
- Bandurski X. Dr., *Dukat i inni: Marszałek Piłsudski jako budowniczy odrodzonej Polski (jednodniówka).* Łowicz, 1929, 22 str.
- Bartel K.: *Kilka uwag o praktyce parlamentarnej w Polsce.* Warszawa, 1929, 10 str.
- Bartel O.: *O Józefie Piłsudskim.* Warszawa, „Głos Ewangelicki”, 1929, 7 str.
- Bartel K.: *Exposé premjera wygłoszone na posiedzeniu senatu 12. III. 1930.* Warszawa, Druk. Państwowa, 1930, 13 str.
- Bartoszewicz J.: *Zagadnienia polityki polskiej.* Lwów, Zakł. im. Ossolińskich, 1929, 150 str.

- Berezowski C.: Teoria genezy państwa. Warszawa, Hoessick, 1929, 164 str.
- Błeszczyński K.: O należnościach za podróże służbowe. Poznań, Fiszer i Majewski, 1929, 30 str.
- Bobrzyński J. Dr.: Problem konsolidacji ugrupowań zachowawczych w Polsce. Warszawa, 1929, 10 str.
- Bobrzyński J.: Czy polska jest państwem sezonowym? Warszawa, 1929, 16 str.
- Boerner: Wielkomocarstwowa Polska, a konstytucja dzisiejsza (mowa). Warszawa, 1929, 28 str.
- Bogdan: Czerwona dyktatura, czyli komunizm przy władzy. Warszawa, Biblioteka Dobrej Książki, 1929, 16 str.
- Brem Z.: Sanckje wypełnienia zlecenia w interesie publicznym. Kraków, Drukarnia Związkowa, 1929, 73 str.
- Chomiński L.: Supremacja ustrojowa (projekt konstytucji „BB” a prawa narodowościowe). Wilno, „Przegląd Wileński”, 1929, 8 str.
- Clemenceau J.: Błaski i nędza zwycięstwa. Poznań, 1930, 293 str., 12,80 zł.
- Co to jest Konstytucja? Poznań, Drukarnia Państwowa, 1929, 24 str.
- Czapiński W.: Nowe prawo o postępowaniu administracyjnym. Warszawa, Gazeta Adm. i Pol. Państw. 1929, 111 str.
- Czaputowicz St.: Ochrona zwierząt oraz nadzór nad leczeniem i trzebieniem zwierząt i kuciem koni. Warszawa, 1929, 40 str. 1,20 zł.
- Czaputowicz St.: Przepisy o zachowaniu czystości ulic, domów i t. d. oraz zaopatrzenie ludności w wodę. Warszawa, 1929, 46 str. 1,20 zł.
- Czaputowicz Wł.: Rozp. Prezydenta Rzplitej o prawie łowieckim z dnia 3. II. 1927. Warszawa, 1928, 52 str.
- Cybuchowski Z.: Polskie prawo państwowe na tle uwag z dziedziny nauki o państwie i porównawczego prawa państwowego, III. Warszawa, „Biblioteka Polska”, 1929, str. 234, 16 zł.
- Drzewiecki M.: Ustrój społeczny i polityczny Polski. Warszawa, H. Wajner, 1929, 55 str., 1,20 zł.
- T. D.: Polityka konserwatywna. Warszawa Gebethner i Wolff, 1928, 195 str.
- Fabrycy L.: Bolszewizm a faszyzm. Warszawa—Lwów, Księgarnia Atlas, 1928.
- Gajęcki A.: Podstawowe wiadomości z arytmetyki politycznej i zbiór zadań, wyd. II. Warszawa, 1929, 106 str.
- Gluck Wł.: Rozp. Prezydenta Rzplitej o granicach państwa z dnia 22. 12. 1927 r. oraz przepisy paszportowe. Poznań, 1928, 71 str.
- Górski A.: Administracja, część szczegółowa. Warszawa, H. Wajnera, 1929, od 97—222 str.
- Grzybowski K.: Ustrój Zw. Sw. S. R. Doktryna i Konstytucja. Kraków, Krakowskie Spółki Wydawnicze, 1929, 47 str.
- Grzybowski K.: Ustrój Związku Socjalistycznych Sowieckich Republik. Kraków, Krakowska S-ka Wydawnicza, 1929, 47 str.
- Gutek Z.: Egzekucja administracyjna. Łódź, Wydział Powiatowy, 1928, 108 str.

- Haniszewski J.: Zbiór przepisów prawnych dotyczących obywatelstwa Rp., zmiany nazwisk rodowych, aktów stanu cywilnego. Brześć n/Bugiem. Poleski Urząd Wojewódzki, 1928, 35 str.
- Hekajłło Wł.: Przepisy o państwowej służbie cywilnej, wyd. II. Warszawa, Powszechna Spółka Wydawnicza, 1929, 49 str.
- Hilarowicz T.: Wprowadzenie w praktykę administracyjną. Warszawa, Gazeta Adm. i Pol. Państwowej, 1929, 146 str.
- Jaka musi być Konstytucja, ażeby spełniła zadanie podwalin państwowych? Lublin „Głos Lubelski”, 1929.
- Jaworski Wł. L.: W sprawie nowej Konstytucji. Kraków, Frommer, 1923, 36 str., 2,50 zł.
- Jaworski Wł. L.: Myśli o ustroju państwowym. Kraków, Frommer, 1928, 19 str. 2 zł.
- Jaworski Wł. L.: Projekt Konstytucji, cz. II. załączniki. Kraków, Frommer, 1928, 209—715 str.
- Jaworski Wł. L.: Notatki (wyd. II. pomnożone). Kraków, Krakowska S-ka Wydawnicza, 1929, 187 str.
- Kaczanowski M.: Myśli o ustroju Polski. Warszawa, „Drukarnia Artystyczna”, 1928, 61 str., 2 zł.
- Kamieniecki W.: Idea Jagiellońska. Ponad zgiełkiem walk narodowościowych. Warszawa, Dom Książki Polskiej, 1929, 38 str., 1,50 zł.
- Kelsen H.: Zagadnienia parlamentaryzmu (tłum. A. Miller). Warszawa, Hoesick, 1929, 32 str.
- Kielski A.: O istocie i granicach demokracji. Warszawa, 1930, 15 str.
- Kierżencew P. i Leontjew A.: Abecadło leninizmu. Moskwa, Wyd. Lud. Z. S. R. R., 1928, 384 str., 1,10 rb.
- Klimów R.: Postępowania administracyjne. Lwów, „Kodeks”, 1928, 183 str. 4 zł.
- Klimów R.: Zbiór wypadków z zakresu prawa konstytucyjnego. Lwów, „Kodeks”, 1928, 70 str., 2,80 zł.
- Kliszewicz A.: Współczesny kryzys państwowy. Kraków, „Przegląd Powszechny”, 1929, 420 str. 10 zł.
- Kobak B. i Brudzian M.: Nowe przepisy budowlane obow. w gminach wiejskich i Małopolsce na Spiszu i Orawie. Nowy Sącz, 1929.
- Konopczyński Wł.: Umarli mówią (szkice historyczno-polityczne). Poznań, Rzepecki, 1929, 166 str., 5 zł.
- Komarnicki W.: O konstytucję narodową. Warszawa, „Klub Narodowy”, 1930, 20 str.
- Koskowski B.: Chcecie rozwoju czy przewrotu? Czyli o kilku błędach prof. Peretiatkowicza. Warszawa, Gebethner i Wolff, 1929, 127 str.
- Krysińska K.: Ruch narodowy w Indjach i rola Mahatmy Gandhiego. Kraków, „Czas”, 1929, 24 str.
- Krywoszejew M.: Organizacja teatrów w Rzplitej (projekt ustawy). Warszawa, Hoesick, 1928, 43 str.

- Kulczycki L.: Prawo polityczne I. część teoretyczna. Nauka o państwie. Warszawa, 1929, 256 str.
- Kumaniecki, Wasiutyński i Panejko: Polskie prawo administracyjne, w zarysie, część druga. Kraków, Księgarnia Powszechna, 1929, str. 419—1172.
- Kwiatkowski E.: Istotne założenia w walce o nowy ustrój. Lwów, B. B. W. K., 1929, 27 str.
- Langrod J.: Kontrola administracji. Studja, Warszawa—Kraków, 1929, 331 str.
- Langrod J.: Zapowiedzi konstytucyjne o wydaniu ustaw specjalnych. Warszawa, Hoesick, 1929, 45 str.
- Luniewski A.: Główna przyczyna wewnętrznej słabości państwa polskiego. Warszawa, 1929, 48 str., 3 zł (Tekka Stańczyka, zes. 1).
- Makowski W.: Na drodze do reformy Konstytucji. Warszawa, „Kadra”, 1929, 144 str.
- Mońka Z.: Rozp. Prezydenta Rzplitej o policji państwowej i inne. Lwów, „Dziennik Polski”, 1928, 79 str.
- Marszałek J. Piłsudski — twórca niepodległości, bojownik demokracji polskiej. Warszawa, „T-wo Kultury i Oświaty”, 1929, 24 str.
- Mejbaum W.: O ideologii niby narodowej. Lwów, Biblioteka Zespołu Stu, 1929.
- Mercier E.: Rozważania nad zagadnieniem elity społecznej (tłum. L. Zamoyckiego). Warszawa, 1929, 26 str.
- Miller A.: Ustawodawstwo eugeniczne zagranicą i u nas. Warszawa, „Biblioteka Polska”, 1929, 16 str.
- Miller A.: Nowa konstytucja państwa litewskiego. Warszawa, Hoesick, 1930, 39 str.
- Niedziałkowski M.: Demokracja parlamentarna w Polsce. Jak powstała konstytucja z dnia 17. III. 21, „Kryzys” konstytucji. Krytyka i projekty naprawy, obrona demokracji parlamentarnej. Warszawa, Księgarnia Robotnicza, 1930, 119 str.
- O dobrą konstytucję. Warszawa, B. B. 1929, 64 str.
- Osten St.: Na marginesie obecnego życia politycznego Polski. Myśli Piłsudczyka. Warszawa, Dom Książki Polskiej, 1928, 51 str. 1,50 zł.
- Pannenkowa I.: Od Cezara do Wilhelma. Studium o cezaryzmie. Warszawa, Dom Książki Polskiej, 1929, 87 str., 2,80 zł.
- Pączek A.: Czy rządy obecne unikają kontroli? Warszawa, 1930, 38 str.
- Pękosiński J.: Dla potomności. Warszawa, Dom Książki Polskiej, 1929, 246 str.
- Peretiatkiewicz A.: Cezaryzm demokratyczny a konstytucja polska. Warszawa, Hoesick, 1929, 28 str.

- Peretiatkiewicz A.: Reforma Konstytucji polskiej. Warszawa, Dom Książki Polskiej, 1929, str. 39.
- Piasecki A.: Zmiana ustroju a mocarstwowe stanowisko Polski. Kraków, „Czas”, 1928, str. 43.
- Piasecki A.: O kryterjach oceny projektu Konstytucji. Warszawa 1929, str. 32. 1 zł.
- Pierwszy polski kongres nauk administracyjnych w Poznaniu, zesz. I i II., referaty zgłoszone na Zjazd. Warszawa 1929, str. 560.
- Podstawy programowe Narodowej Partji Robotniczej. Warszawa 1923, stron 56.
- Poletur Br.: Narutowicz, Piłsudski a dusza narodu. Zamość, Pomeranc, 1930, 68 str.
- Porczak M.: Walka o demokrację w Polsce. Kraków, nakł. własny, 1929, stron 124.
- Posner St.: Pięć lat pracy w Senacie R. P. 1922/27. Warszawa, Księgarnia Robotnicza, 1928, str. 264. 8 zł.
- Projekt zmian Konstytucji. Warszawa, „Przełom”, 1928, str. 20.
- Reiss W.: Zarys prawa administracyjnego. T. I. Wilno, Zawadzki, 1930, str. 367.
- Rejman J.: Nauka o państwie i polskie prawo konstytucyjne. Warszawa, Księgarnia Wojskowa, 1929, str. 39.
- Rewizja Konstytucji: Opinia zbiorowa grona prawników. Warszawa, Hoesick, 1929, str. 59.
- Rogalski St.: Trzeci polski testament narodów, Wielka Konstytucja wszechpaństwa narodów. Kraków, nakł. autora, 1930, str. 16.
- Rolnicki L.: Postępowanie wodno-prawne. Warszawa, „Gazeta Sądowa”, 1928, str. 54.
- Rose A.: Możliwości naprawy polskiego ustroju rolnego zapomocą ustawodawstwa agrarnego, Przemysł i Handel, 1929, 15 str.
- Rosinkiewicz K.: Nowa ordynacja wyborcza do Sejmu i Senatu. (Głos w obronie prawdziwej demokracji). Warszawa, skł. gł. w Kasie im. Miąnowskiego, 1928, str. 17.
- Rzepeccy P. i K.: Sejm i Senat w 1928—1933. Poznań, Księgarnia Rzepeckiego, 1928, str. 254.
- Salecki J.: Konstytucja Rzplitej Polskiej z dn. 17. III. 1921 r. Łódź, Drukarnia Państwowa, 1929, str. 35.
- Sczaniecki St.: Rozp. Prezydenta R. P. o prawie łowieckim z dn. 3. XII. 1927 r. a ustawa łowiecka z dn. 15. VII. 1917 r. Poznań, Dziennik Poznański, 1929, str. 37.
- Seidler T.: Rozważania ustrojowe. Warszawa, Hoesick, 1929, str. 57.
- Śliwiński F.: Organizacja władz szkolnych i szkolnictwa wszystkich stopni w Polsce odrodzonej, wyd. II. Lwów, Książnica Atlas, 1929, str. 163.
- Solecki K.: O należnościach za podróże służbowe, delegacje i przeniesienia funkcjonarjuszów państwowych w kraju. Kraków, 1929, str. 49.

- Staryszak J.: Zbiór przepisów prawa administracyjnego w zastosowania do potrzeb rolnika. Warszawa, 1930, cz. I. 32 str. z. II. 31 str.
- Starzyński St.: Projekt reformy Konstytucji Polskiej. Lwów, Księgarnia Naukowa, 1928, str. 31. 2,60 zł.
- Stpiczyński W.: Polska, która idzie. Warszawa, Hoesick, 1929, str. 240. 6 zł.
- Stadnicki Wł.: Zagadnienia ustrojowe. Warszawa, Hoesick, 1929, str. 46.
- Stypiński J.: Prawo nauczyciela polskiego. Warszawa, Zw. Pol. Naucz. Szkół Powszechnych, 1929, str. 313.
- Świtalski K.: O rewizję Konstytucji, (odczyt). Warszawa, Hoesick, 1929, str. 67. 2,50 zł.
- Świtalski K.: Ich rewizja konstytucji. Warszawa, 1930, 45 str.
- Szewczyk F.: Prawda o Monarchistycznej Organizacja Wszzechstanowej. Warszawa 1929, str. 8.
- Szybowski J.: Rozp. Prezydenta R. P. o organizacji i zakresie działania władz administracji ogólnej z dn. 19. I. 1928. Poznań 1928, str. 72.
- Tarnowski J.: Projekt nowej ustawy konstytucyjnej. Kraków, Gebethner i Wolff, 1928, str. 93.
- Thugutt St.: Rząd Ludowy w Lublinie, jak powstał i czym był. Warszawa, „Robotnik”, 1928, str. 30.
- Tommasini Fr.: Marsz na Warszawę. (Tłum. P. G.). Warszawa, Hoesick, 1929, str. 20 1,50 zł.
- Ustawa wodna z dn. 19. IX. 1922 w brzmieniu ustalonym przez Rozp. Min. Rob. publ. z 13. IV. 1928. Warszawa, Kraj. Tow. Meljoracyjne, 1929, stron 172.
- Ustawodawstwo administracyjne pod red. A. Hoffmanna. Lwów, Warszawa, Poznań, „Wiadomości Gminne“, 1929, str. 93.
- W obronie prawa i konstytucji: b. m. Czechowicz przed Trybunałem Stanu. Warszawa, C. K. W. PPS., 1929, str. 31.
- Wałoszynowski J.: Kilka myśli o przyszłej Konstytucji. Warszawa 1928, stron 20.
- Wasiułyński B.: Ustrój władz adm. i samorządowych. Poznań, Fiszer i Majewski, 1929, str. 89.
- Wierczak K.: Stronictwo narodowe. Poznań, „Stronictwo Narodowe”, stron 25.
- Wierczak K.: Oddanie pod Trybunał Stanu b. min. Czechowicza, (Stronictwa narodowe o naprawie Konstytucji). Warszawa 1929, str. 24.
- Wierczak K.: Cierpkie słowa prawdy. Warszawa, Zarząd Główny Stronictwa Narodowego, 1929, str. 25.
- Wójcicki J.: Między faszyzmem a Republiką Rad, studjum z dziejów parlamentaryzmu, cz. I. Parlamentaryzm i Republika Rad, cz. II. Faszyzm i system polski. Warszawa, Hoesick, 1929, str. 100. 4,50 zł.
- Zaopatrzenie emerytalne etatowych pracowników przedsiębiorstwa „Polskie Koleje państwowe”, (rozp. Rady Ministrów z 4. VII. 1929). Warszawa, Min. Sprawiedl., 1929, str. 44.

Zbiór materiałów dotyczących zmian i uzupełnień Konstytucji polskiej. Ankieta Stał. Del. Zrz. Prawniczych. Warszawa 1929, str. 79.

Czasopisma: Winkler: Potęga narodu i państwa u ks. Szymona Starowolskiego (Ateneum, Nr. 3, 1929). — J. A.: Zmiana konstytucji (Czasopismo Adwokatów Polskich, Nr. 1—3, 1930). Zakrzewski K.: Drogowskazy (Droga, Nr. 9, 1929). — Hertz: Uwagi o demokracji (Droga, Nr. 9, 1929). — Dunin-Borkowski: Idea państwowa w poznańskim (Droga, Nr. 10, 1929). — Makowski W.: Nowa Polska w nowej Europie (Droga, Nr. 11, 1929). — Dunin-Borkowski P.: Zagadnienie zmiany podziału administracyjnego (Droga, Nr. 3, 1930). — Brzozowski J.: Sprawozdanie z działalności Komisji dla usprawnienia Administracji publicznej (Gazeta Administracji i Policji Państwowej, Nr. 7, 1929). — Dubiel: Stosunek woj. sądów administracyjnych do wojewodów (Gazeta Administracji i Policji Państwowej, Nr. 8, 1929). — Hausner: 3 ustawy o postępowaniu administracyjnym (Gazeta Administracji i Policji Państwowej, Nr. 8, 1929). — Czapieński W.: Bezpieczeństwo, spokój i porządek publiczny w naszym prawie administracyjnym (Gazeta Administracji i Policji Państwowej, Nr. 9, 1929). — Hausner K.: Rozwój organizacji Ministerstwa Spraw Wewnętrznych (Gazeta Administracji i Policji Państwowej, Nr. 9, 1929). — Drawicz-Drązek: Korespondencja zagraniczna władz państwowych i samorządowych (Gazeta Administracji i Policji Państwowej, Nr. 10, 1929). — Jaroszyński M.: Problemy personalne w reformie administracji (Gazeta Administracji i Policji Państwowej, Nr. 11, 1929). — Dubiel K.: Wójtostwa w województwach zachodnich (Gazeta Administracji i Policji Państwowej, Nr. 12, 1930). — Żymirski: Zmiana nazwisk (Gazeta Administracji i Policji Państwowej, Nr. 13, 14, 1929). — Hausner: Zagadnienie zbioru praw (Gazeta Administracji i Policji Państwowej, Nr. 16, 1929). — Grabski W.: W sprawie przygotowywania urzędników specjalnych (Gazeta Administracji i Policji Państwowej, Nr. 17). — Jaroszyński: Czynniki obywatelski w organizacji administracji (Gazeta Administracji i Policji Państwowej, Nr. 14, 1929). — Konkolniak: Podstawy prawne podziału administracyjnego państwa (Gazeta Administracji i Policji Państwowej, Nr. 15, 1929). — Działoński Działowicki: Administracja państwowa i samorządowa w Rosji przedwojennej (Gazeta Administracji i Policji Państwowej, Nr. 19, 20, 21, 1929). — Sochacki: W sprawie statystyki w administracji ogólnej (Gazeta Administracji i Policji Państwowej, Nr. 18, 1929). — Czapieński: Bezpieczeństwo, spokój i porządek publiczny w ustawach karnych (Gazeta Administracji i Policji Państwowej, Nr. 18, 1929). — Czapieński: Bezpieczeństwo, spokój i porządek publiczny — próba konstrukcji teoretycznej (Gazeta Administracji i Policji Państwowej, Nr. 19, 1929). — Markowski B.: Studium naukowe dla kandydatów do wyższej służby administracyjnej (Gazeta Administracji i Policji Państwowej, Nr. 2, 1929). — Ruczyński: Reprezentacja rządu w pow. miejskich b. dz. pruskiej (Gazeta Administracji i Po-

licji Państwowej, Nr. 21, 1929). — Szerer: Wartość przygotowania prawniczego urzędników (Gazeta Administracji i Policji Państwowej, Nr. 21, 1929). — Kumaniecki: Przygotowanie do służby administracyjnej (Gazeta Administracji i Policji Państwowej, Nr. 22, 1929). — Łagoda: Współpraca pow. władzy administracyjnej ogólnej z Gł. Urz. Stat. w zakresie statystyki rolnej (Gazeta Administracji i Policji Państwowej, Nr. 22, 1929). — Lewicki: Zagadnienie nadzoru w administracji ogólnej (Gazeta Administracji i Policji Państwowej, Nr. 23, 1929). — Sobolewski S.: Ogłaszanie i popularyzacja przepisów (Gazeta Administracji i Policji Państwowej, Nr. 20, 1929). — Biegeleisen: Przygotowanie i doksztalcanie urzędników publicznych w Holandji (Gazeta Administracja i Policja Państwowej, Nr. 24, 1929). — Ines: Załatwianie spraw w drodze objazdowej (Gazeta Administracji i Policji Państwowej, Nr. 24, 1929). — Hausner R.: Zespolenie w świetle wojewódzkich zebrań perjodycznych (Gazeta Administracji i Policji Państwowej, Nr. 1, 1930). — Hausner: Kontrola administracji (Gazeta Administracji i Policji Państwowej, Nr. 2, 1930). — Langrod J.: Sądownictwo administracyjne na zachodzie (Gazeta Administracji i Policji Państwowej, Nr. 2—3, 1930). — Żymirski J.: Ustawa o obywatelstwie estońskim (Gazeta Administracji i Policji Państw. Nr. 3, 1930). — Stadler K.: Reorganizacja policji państw. w Japonji (Gazeta Administracji i Policji Państwowej, Nr. 4, 1930). — K. D.: Powiaty miejskie (Gazeta Administracji i Policji Państwowej, Nr. 5, 1930). — Stadler K.: Policja państwowa w 1929 r. (Gazeta Administracji i Policji Państwowej, Nr. 5, 1930). — Hausner R.: Zmiany w rozporządzeniu Prezydenta z 19. I. 1928 (Gazeta Administracji i Policji Państwowej, Nr. 6, 1930). — Stosyk: Racjonalna organizacja biurowości (Gazeta Administracji i Policji Państwowej, Nr. 6, 7, 8, 1930). — Pawlikowski M.: Problem doboru sił urzędniczych (Gazeta Administracji i Policji Państwowej, Nr. 7, 8, 1930). — Hausner R.: Organizacja urzędów Wojewódzkich i Starostw (Gazeta Administracji i Policji Państwowej, Nr. 8, 1930). — Wyrobek St.: Unieważnienie list wyborczych (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 14, 1930). — Pazdro Zb.: Uwagi do art. 5 ustawy o N. Tr. Adm. (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 16, 1930). — Lutwak A.: Stanowisko N. T. A. wobec nabytych praw urzędników b. państw zaborczych (Głos Prawa, Nr. 7—9, 1929). — Wolff: O miejsce dla sądownictwa w przyszłej Konstytucji (Głos Sądownictwa Nr. 1, 1929). — Gumiński: Sejm a Sądy (Głos Sądownictwa Nr. 5, 1929). — Neyman: Nieco o budżecie i prawie budżetowym (Głos Sądownictwa Nr. 9—10, 1929). — Sitnicki Z.: Rozważania prawnicze o rewizji Konstytucji (Głos Sądownictwa, Nr. 4, 1930). — Neymark E.: Ciała prawnicze opiniodawcze w administracji ogólnej (Palestra Nr. 10—11, 1929). — Dziewanowski: Projekt Konstytucji w/g prof. Wł. L. Jaworskiego (Prawo Nr. 1, 1930). — Dembiński H.: Współczesny kryzys państwowości (Prąd, marzec, 1930). — Rewizja Konstytucji marcowej i postulaty katolickie (Prąd, kwiecień, 1930). — Rose K.: G. Stresemann (Przegląd polityczny, t. XI, zes. 3, 1929). — Fournol E.: Jerzy Clemenceau (Przegląd Polityczny, t. XI, zes. 4—5, 1929). — Rose K.: B.

v. Bülow (Przegląd Polityczny, t. XI, zes. 4—5, 1929). — *Estreicher St.*: Walka z partyjnictwem (Przegląd Współczesny, lipiec, 1929). — *Makarewicz St.*: Dlaczego jestem chrześcijańskim demokratą (Przegląd Współczesny, wrzesień, 1929). — *Thugutt St.*: Dlaczego jestem ludowcem i demokratą (Przegląd Współczesny, październik, 1929). — *Peretiatkowiez A.*: Cezaryzm demokratyczny a Konstytucja polska (Przegląd Współczesny, październik, 1929). — *Januszowski A.*: Wielka Brytania po wyborach (Sprawy Obce, zes. I., 1930). — *Bobkowski A.*: Trzecia władza (Wileński Przegląd Prawniczy Nr. 2. 1930).

- Albert Ch.*: L'état moderne. Les principes et les institutions. Paris, Valois, 1929, 102 str.
- Akzin*: La désuétude en droit constitutionnel. Paris, Giard, 1929, 31 str. 5 fr.
- Archimbaud L.*: La plus grande France. Paris, Hachette, 1928, 10 fr.
- Arminjon P.*: L'expérience constitutionnelle et parlementaire de l'Egypte. Paris, Sirey, 1929, 30 str 4 fr.
- Barthélemy J.*: La crise de la démocratie représentative. Paris, Giard, 1928, 88 str.
- Bastide Ch.*: L'Angleterre nouvelle, Regime parlementaire. Paris, Alcan, 1929, str. 276. 15 fr.
- Benoist Ch.*: Les maladies de la démocratie, 3 ed. Paris, Ed. Prométhée, 1929, 275 str.
- Berthélemy H.*: Traité élémentaire de droit administratif. Paris, Rousseau, 1929, 1182 str. 82 fr.
- Foignet K.*: Manuel élémentaire de droit constitutionnel, 15 ed. Paris, Rousseau, 1929, 400 str.
- Bigne de Vileneuve M.*: Traité général d'Etat. Essai d'une théorie réaliste de droit politique. Paris, Sirey, 1929, 626 str. 60 fr.
- Beurdeley M.*: Le détournement de pouvoir dans l'intérêt financier ou patrimonial de l'administration. Paris, Sirey, 1929, 188 str 25 fr.
- Blondeau A.*: La concession de service public. Paris, Dalloz, 1929.
- Buchet E.*: Le statut des dominions britanniques en droit constitutionnel et en droit international. Paris, Sirey, 1929, 140 str. 30 fr.
- Dalloz*: Code administratif. 2 vol. Paris, Dalloz, 1929, 1433 str. 40 fr.
- Burdeau G.*: Essai d'une théorie de la révision des lois constitutionnelles en droit positif français. Paris, 1930, 343 str.
- Carency J.*: Joseph Piłsudski, soldat de la Pologne restaurée. Paris, La Renaissance du Livre, 1929, 279 str.
- Cercler R.*: La principauté de Monaco. Paris, Joue, 1929, 140, str.
- Charles-Albert*: L'état moderne. Paris, Valois, 1929.
- Chenon E.*: Histoire générale du droit français public et privé des origines à 1815, T. II. Paris, Sirey, 1929, 575 str.

- Chrzanowski Ig.: Des divers modes d'élection des présidents de la République. Lyon, Bascou, 1929.
- Combothecra X. S.: Manuel de droit public général du monde civilisé. Introduction. Théorie générale de l'Etat. Paris, Sirey, 1928, 366 str.
- Couve de Murville H.: Le gouverneur dans les dominions britanniques. Paris, Rousseau, 1929, 205, str. 27 fr.
- Daresté, Delpech, Lafferrière: Les constitutions modernes: Europe, Afrique, Asie, Océanie Amérique. Paris Sirey, 1929, 670 str. 70 fr.
- Delpech J.: Deuxième supplément au administratif. Paris, Sirey, 1929, 126 str. 5 fr.
- Duguit L.: Traité de droit constitutionnel. II Théorie générale de l'Etat. Paris, Boccard, 1929, 900 str 60 fr.
- Dupond O.: La T. S. F. et le droit public interne, Giard, 1929, 64 str. 8 fr.
- Eisenmann Ch.: La justice constitutionnelle et la Haute-Cour constitutionnelle d'Autriche. Paris, Libr. gén. de droit, 1928, 363 str.
- Faucon G.: Le statut de l'Etat libre d'Irlande. Paris, Rousseau, 1929, 252 str. 27,50 fr.
- Foignet K.: Manuel élémentaire de droit administratif, 17 wyd. Paris, Rousseau, 1929, 800 str. 18 fr.
- Gény F.: Quelques observations sur le rôle et les pouvoirs de l'Etat en matière de monnaie et de papier-monnaie (Etude de droit public et de morale sociale). Paris, Sirey, 1929, 43 str. 10 fr.
- Chio P.: Etudes italiennes et sociales, Arnauld de Brescia Savoranole, Machiavel, Carlo Porta, Les agitations agraires, Verdi, Théorie de l'anarchie. Paris, Rivière, 1929, 225 str.
- Godfroy E., Barda E., Renaud F.: Le royaume d'Italie. Son organisation nouvelle. Paris, Sirey, 1929, 110 str. 15 str.
- Guy-Grand G.: L'avenir de la démocratie. Paris, Rivière, 1928, 220 str. 12 fr.
- Harraca E.: Sur le vote familial. Le suffrage du chef de famille normale. Paris, Giard, 1930, 104 str.
- Hausmann C.: Journal d'un député au Reichstag pendant la guerre et la révolution. Paris, Payot, 1928, 368 str. 30 fr.
- Hauriou M.: Notes d'arrêts sur décisions du Conseil d' Etat, et du tribunal des conflits. Paris, Sirey, 1929, 847 str.
- Hauriou M.: Précis élémentaire de droit administratif 2 ed. Paris, Sirey, 1930, 489 str.
- Hauriou M.: Précis de droit constitutionnel 2 ed. Paris, Sirey, 1929, 760 str. 50 fr.
- Hubert L.: Ce qu'il faut connaître des grandes journées parlementaires de la 3-me République, Boivin, 1928, 159 str. 7 fr.
- Hwangjen: Le régime des concessions en Russie soviétique. Paris, Gamber, 1929, 112 str. 15 fr.
- Jen Tchen Nan: Les principales formes des Etats composés. Lyon, 1919.

- Jèze G.: Les principes généraux du droit administratif, 3 éd. Paris, t. II, Giard, 1929, 848 str. 100 fr.
- Jèze G.: Cours de droit public (1927—1928). Le statut des fonctionnaires publics. Paris, Giard, 1929, 280 str. 60 fr.
- Karadgé Iskrow N.: Les choses publiques en droit romain. Paris, Peyronnet, 1928, 117 str.
- Kelsen H.: La garantie juridictionnelle de la constitution. Paris, Giard, 1929, 61 str. 10 fr.
- Korostovetz W. K.: Quo vadis Polonia? Paris, Rivière, 1929, 291 str.
- Lachapelle G.: Les régimes électoraux en France et à l'étranger. Paris, pub. d l'Alliance démocratique, 1929, 80 str.
- Lachase M.: Les étrangers dans le droit public français. Paris, Dalloz, 1928, 416 str. 40 fr.
- Lacour-Gayet: Talleyrand. Paris, Payot, 1928, 446 str. 25 fr.
- Laski H., Borgeaud Ch., Larnaude F. etc.: Union interparlementaire. L'évolution actuelle de l'Union interparlementaire. Paris, Payot, 1929.
- Leclercq J.: Leçons de droit naturel. II. L'état ou la politique. Bruxelles, 1929, 580 str.
- Leclère A.: Le vote des femmes en France. Paris, Presses modernes, 1929, 236 str.
- Lemarić O.: La morale politique. Précis d'une morale civique et internationale. Paris, Alcan, str. 197. 15 fr.
- Lièvre L.: Politique et religions. Paris 1930. 12 fr.
- Louis-Lucas P.: La francisation du nom des naturalisés. Paris, Colin, 1929, 34 str., 5 fr.
- Louis-Lucas P.: La nationalité française. Droit positif et conflits de lois. Paris, Libr. gén. de droit et de jurisprudence, 1929, 343 str. 45 fr.
- Marx P.: L'évolution du régime représentatif vers le régime parlementaire de 1814—1816. Paris, Rousseau, 1929, 225 str. 32 fr.
- Maurras Ch.: Lettre de Charles Maurras adressée à S. S. le Pape Pie XI, le 12 octobre 1926 suivie de l'histoire d'un document. Paris, Flammarion, 1928, 25 str.
- Meynier A.: Les coups d'Etat du directoire, t. II. Paris, Press univ., 1928, 235 str.
- Minnaert: Les institutions et le droit de l'empire des Incas. Paris, Maisonneuve, 1928, 62 str. 25 fr.
- Mirkine-Guetzévitch B.: Aperçu des principes fondamentaux de l'état soviétique. Paris, Libr. Gén. de droit et de jurisprudence, 1928, 39 str.
- Mirkine-Guetzévitch: Les constitutions de l'Europe nouvelle. Paris, Delagrave, 1928, 413 str.
- Nézard H.: Elements de droit public, 4 éd. Paris, Rousseau, 1928, 472 str. 30 fr.

- N. . . . : Travaux législatifs de la Diète et du Sénat polonais, vol. 3, fasc. 1, 1926. Paris, Sirey, 1928, 107 str. 20 fr.
- N Le fascisme en Europe. Paris, 1930, str. 221. 15 fr.
- Nolde B.: L'ancien régime et la révolution russe. Paris, Colin, 1928, 9 fr.
- Novikov V.: Fachisme. Paris, Renaissance, 1928, 121 str.
- Pavlovitch: La législation sur la liberté de la presse en Yougoslavie. Paris, Payot, 1928, 260 str. 38 fr.
- Poucin L.: Les forces secrètes de la révolution. Paris, Bossard, 1928, 320 str. 15 fr.
- République de Pologne. Echange des documents parlementaires. V. 3. fasc. 2. Paris, Sirey, 1929.
- Schmitt C.: Romantisme politique. Trad. de l'allemand p. Pierre Linn. Paris, Nouv. libr. nationale, 1928, 167 str., 15 fr.
- Soignon A.: La loi de l'homme. Devoir et droit. Paris, Ppes, 1930, str. 132. 10,— fr.
- Trentin: Les Transformations récentes du droit public italien de la charte de Charles Albert à la création de l'Etat fasciste. Paris, Giard, 1929, 696 str. 100 fr.
- Welter H.: Le contrôle juridictionnel de la moralité administrative. Etude de doctrine et de jurisprudence. Paris, Sirey, 1929, 513 str. 50 fr.
- Vu Ki : La nouvelle Chine et le gouvernement national. Paris, Rivière, 1929, 216 str.
- Zujovic M.: Le pouvoir constituant dans les constitutions serbes. Paris, Chauny et Quinsac, 1929, 334 str 40 fr.
- Adamovich L.: Grundriss des tschechoslovakischen Staatsrechts. Wien, Staatsdr., 1929, 517 str. 15 M.
- Aris R.: Die Staatslehre A. Müllers in ihrem Verhältnis zur deutschen Romantik. Tübingen, Mohr, 1929, 64 str. 5,40 M.
- Bernhard A.: Das parlamentarische Wahlrecht. Berlin, Zentralverlag, 1928, 96 str.
- Bilfinger.: Nationale Demokratie als Grundlage d. Weimarer Verfassung Halle, Niemeyer, 1929, 22 str. 1,20 M.
- Boesler W.: Einführung in das Recht der Reichsbeamten u. Soldaten mit Hinweisen auf Abweichungen des Landesbeamtenrechts. Leipzig, Quelle & Meyer, 1929, 151 str. 2,80 M.
- Brand A.: Beamtenrecht. 3 Aufl. Berlin, Heymann, 1928, 871 str. 40 M.
- Borries K.: Kant als Politiker. Zur Staats- u. Gesellschaftslehre d. Kritizismus. Leipzig, Meiner, 1928, 248 str. 10 M.
- Boss W.: Die reichs- u. landesrechtlichen Bestimmungen auf dem Gebiete des Gesundheitswesens. Berlin, de Gruyter, 1929, 608 str. 11 M.
- Brauchitsch M.: Die preussischen Verwaltungsgesetze, Bd. 2, Berlin, Heymann, 1929.

- Brauchitsch M.: Verwaltungsgesetze für Preussen, 11 Aufl. Berlin, Heymann, 1930, 768 str. 3 M.
- Buchmann E.: Die Anfechtungsklage des thüringischen Verwaltungsrechts in Lehre u. Rechtsprechung. Weimar, Weimarerischer Verlag, 1929, 141 str. 3 M.
- Bühler O.: Die Reichsverfassung v. 11 III. 1919. Leipzig, Teubner, 1929, 190 str. 3 M.
- Busse G.: Die Lehre vom Staat als Organismus. Kritische Untersuchungen zur Staatsphilosophie. A. Müllers. Berlin, Junker & Dünnhaupt, 1923, 183 str. 4,50 M.
- Calcker F.: Grundzüge d. deutschen Verwaltungsrecht, 2 Aufl. München, Beck, 1929, 115 str. 5,80 M.
- Conrad: Zur Reichsreform. Stuttgart, Hess, 1928, 120 str.
- Dietz E.: Die Staatauffassung v. Marx u. Engels, Mannheim, Verlag d. religiösen Sozialisten, 1929, 43 str. 0,80 M.
- Ebers J.: Katholische Staatslehre u. Volksdeutsche Politik. Freiburg, Herder, 1929, 179 str. 60 M.
- Everling F.: Reichszerstörung oder Reichsreform. Berlin, Schliefferverlag, 1928, 47 str. 1,25 M.
- Finke F.: Thüringisches Polizeirecht. Bd. 1. Lübeck, Deutscher Polizeiverlag, 1929, 355 str. 7,30 M.
- Flad R.: Studien z. politischen Begriffsbildung in Deutschland während d. preussischen Reform. Berlin, de Gruyler, 1929, 300 str.
- Fleiner Fr.: Verwaltungsrechtschafftsfälle f. d. akademischen Gebrauch, 3 Aufl. Tübingen, Mohr, 1929, 72 str. 3,60 M.
- Fleiner Fr.: Zur Technik des Verwaltungsrechts. Zürich. Schulthess & Co, 1928, 12 str. 0,90 M.
- Fleiner Fr.: Institutionen d. deutschen Verwaltungsrechts, 8 Aufl. Tübingen, Mohr, 1928, 449 str. 22 M.
- Fleiner Fr.: Schweizerische u. deutsche Staatauffassung. Tübingen, Mohr, 1929, 24 str. 1,80 M.
- Fleischer G.: Oesterreichische Wahlreform. Wien, Manz, 1929, 70 str. 3 M.
- Forst Battaglia O.: Prozess d. Diktatur. Wien, 1930, 415 str. 12 M.
- Fülster H.: Grundriss des Verwaltungsrechts. Bd. 2. Giessen, Roth, 1929, 604 str. U M.
- Giacometti Z.: Das öffentliche Recht d. Schweizerischen Eidgenossenschaft. Zürich, Polygraphischer Verlag, 1930, 1208 str.
- Geist G.: Verfassungskunde. Osterwick a. H., Zicheldt, 1929, 118 str. 3 M.
- Geldner F.: Die Staatauffassung u. Fürstenlehre d. Erasmus v. Rotterdam. Berlin, Ebering, 1930, 189 str. 7,60 M.
- Gemershausen A.: Wegerecht u. Wegeverwaltung, in Preussen, 4 Aufl. Berlin, Heymann, 1929, 7,50 M.
- Gmelin H.: Einführung in das Reichsverfassungsrecht. Leipzig. Quelle & Meyer, 1929, 157 str. 1,80 M.

- Görling H.: Tocqueville u. die Demokratie. München, Oldenbourg, 1929, 222 str.
- Haagen K.: Die Rechtsnatur der parlamentarischen Geschäftsordnung mit bes. Berücks. d. Geschäftsordnungen d. preuss. Landtags u. d. Reichstags. Berlin, Heymann, 1929, 85 str. 7 M.
- Haerdtl A.: Hand- u. Lehrbuch d. österreichischen Jagdrechts. Wien, Fromme, 1929, 13,50 sch. öst.
- Hartmann P.: Die Überprüfung der Gesetze nach tschechoslovakischem Rechte, Prag, Selbstverlag d. Lese- u. Redehalle d. dt. Studenten, 1928, 48 str.
- Heinrich W.: Zentralistischer oder organischer Staat, Kassel, Stauda, 1929, 16 str. 0,80 M.
- Helffritz H.: Grundzüge d. Beamtenrechts. Berlin, Specht & Linde, 1929, 87 str. 3,30 M.
- Helffritz H.: Allgemeines Staatsrecht als Einführung in das öffentliche Recht. 2 Aufl. Berlin, Heymann, 1928, 206 str. 6 M.
- Held H.: Abgrenzung der Zuständigkeit zwischen Reich u. Ländern in Gesetzgebung u. Verwaltung. München, Schweitzer, 1929, 109 str. 3 M.
- Heller H.: Die Gleichheit in der Verhältniswahl n. d. Weimarer Verfassung. Berlin, de Gruyter, 1929, str. 3,50 M.
- Heller H.: Rechtsstaat oder Diktatur? Tübingen, Mohr, 1930, 26 str.
- Heule R.: Einheitsstaat oder Länderstaat. Köln, Reichs- u. Heimat-Verlag, 1930, 32 str. 0,80 M.
- Hippel E.: Der französische Staat der Gegenwart. Breslau, Hirt, 1928, 160 str.
- His E.: Geschichte des neueren schweizerischen Staatsrechts, Bd. 2. Basel, Helting & Lichtenbahn, 1929, 774 str. 28 M.
- Holstein G.: Reichsverfassung u. Staatsrechtswissenschaft. Greifswald, Bamberg, 1929, 79 str. 2 M.
- Isay E.: Kommentar z. Reichs- u. Staatsangehörigkeitsgesetz u. zu den deutschen Staatsangehörigkeitsverträgen. Berlin, Metzner, 1929, 388 str. 7,50 M.
- Jellinek W.: Verwaltungsrecht, 2 Aufl. Berlin, Springer, 1929, 551 str. 30 M.
- Jeselson S.: Begriff, Arten u. Grenzen d. Verfassungsänderung n. Reichsrecht. Heidelberg. Winter, 1929, 98 str. 6 M.
- Johnsohn W. u. Mayer P.: Das Recht des Alltags. Plauen, Wieprecht, 1929, 241, str. 1,75 M.
- Kelsen H.: Vom Wesen u. Wert der Demokratie, Aufl. Berlin, Mohr, 1929, 119 str.
- Kelsen H.: Justiz u. Verwaltung. Wien, Springer, 1929, 25 str. 1,80 M.
- Kliefoth H.: Das Polizeiverordnungsrecht in Mecklenburg-Schwerin. Rostock, Hinstorffs Verl. 1929, 88 str. 3,50 M.
- Klinghoffer H.: Das parlamentarische Regierungssystem in den europäischen Nachkriegsverfassungen. Stuttgart, Enke, 1928, 80 str. 3,80 M.
- Koelreutter O.: Jahrbuch des öffentlichen Rechts der Gegenwart, Bd. 16. Tübingen, Mohr, 1928, 396 str. 24 M.

- Koppe Fr.: Volk als Begriff u. Idee. Berlin, Kranich-Verlag, 1930, 107 str. 3,60 M.
- Koropatnicki D.: Grundriss der Vollstreckung im öffentlichen Recht. Wien, Staatsdruckerei, 1929, 100 str. 6,50 M.
- Köttgen A.: Beamtenrecht. Breslau, Hirt, 1929, str. 120. 3,50 M.
- Krabbe H.: Kritische Darstellung der Staatslehre. La Haye, M. Nijhoff, 1930, str. 337. 6 fl.
- Kremer J.: Die Staatsphilosophie Othmar Spanns. Graz, Leuschner & Lubensky, 1930, str. 26. 1 M.
- Krog Fr.: Lagarde u. der deutsche Staat. München, Lehmann, 1930, str. 111. 4,50 M.
- Leibholz G.: Das Wesen der Repräsentation unter besonderer Berücksichtigung d. Repräsentativsystems. Berlin, de Gruyter, 1929, str. 214.
- Leibholz G.: Zu den Problemen des fascistischen Verfassungsrechts. Berlin, de Gruyter, 1929, str. 112. 5 M.
- Lent Fr.: Parlamentarismus u. Führertum. Langensalza, Beyer, 1929, str. 82. 2,20 M.
- Leyden V.: Preussische Verwaltungsreform. Berlin, Kommunal-Verlag, 1929, str. 59. 2 M.
- Ludwig W.: Lord Bolinghroke u. die Aufklärung. Eine Untersuchung seiner Geschichtsauffassung u. seiner Staatstheorie. Heidelberg, Winter, 1928, str. 185. 8,50 M.
- Mackes A.: Volk u. Staat im Deutschen Reich. Gladbach, Volksvereins-Verlag, 1928, str. 63. 0,60 M.
- Menzel A.: Beiträge zur Geschichte der Staatslehre. Wien, Hölder, 1929, str. 582. 28,50 M.
- Mettenheim C.: Das preussische Staatsrat. Breslau, Marcus, 1929, str. 304. 16,— M.
- Meyer O.: Neue Wege zu einer deutschen Demokratie. Oldenburg, Schwarz, 1929, str. 113. 1,80 M.
- Mirkine-Getzévitich: Die rechtstheoretischen Grundlagen des Sowjetstaates. Wien 1929.
- Mokre H.: Das Verfassungsrecht der österr. Länder. Wien, Manz, 1929, str. 114. 4,40 Sch.
- Oehler H. u. Albrecht W.: Preussisches allgemeines Polizeirecht. Bd. 1. Leipzig, Hirschfeld, 1930, str. 73. 4,25 M.
- Pache A.: Die Krisis der Verfassung. 4. Aufl. Zwickau, Hermann, 1929, str. 31. 0,30 M.
- Pardey H.: Das Recht der englischen Presse. Hamburg, Lütcke & Wulff, 1928. 6 M.
- Planitz H.: Politische Freiheitsrechte. Köln, Müller, 1929, str. 42. 1,50 M.
- Ritterbuch P.: Parlamentsouveränität u. Volkssouveränität in der Staats- u. Verfassungsrechtslehre Daniel Defoes. Leipzig, Weicher, 1929, str. 192. 10,— M.

- Rosenberg A.: Die Entstehung d. Deutschen Republik 1871—1918. Berlin, Rowohl, 1928, str. 285. 6 M.
- Rosenstock E.: Die ungeschriebene Verfassung. Breslau, Akademische Verlag, 1928, str. 12. 0,50 M.
- Rousseau J. J.: Der Gesellschaftsvertrag oder Grundlagen des Staatsrechts übertr. v. Roepke. Berlin—Charlottenburg, Weltgeist-Bücher Verlagsges. 1928, str. 146. 1,25 M.
- Schade H.: Das Vetorecht in der Gesetzgebung unter bes. Berücks. d. deutschen Reichsverfassungsrechts. Stuttgart, Kohlhammer, 1929, str. 148 7,50 M.
- Schiber W.: Gliederung u. Zuständigkeit d. Behörden im Reich u. in Bayern. München, Kommunalschriften-Verlag, 1929, str. 101. 3,70 M.
- Schindler D.: Der Kampf ums Recht in der neueren Staatsrechtslehre. Zürich, Schulthess & Co, 1928, str. 30. 1,80 M.
- Schönhöfer L.: Die Gesetze über das Verwaltungsverfahren u. ihre Anwendung auf die Gemeindeverwaltung. Graz, „Styria“, 1929, str. 170. 4,50 M.
- Schönrock V.: Die radicale Lösung. Von d. Democratie zum Rechtsstaat. Berlin, Galle, 1928, 73 str. 1 M.
- Schüssler W.: Bismarck u. der Parlamentarismus. Langensalza, Beyer, 1923, str. 36. 1,10 M.
- Schwarz O. G.: Reichsstaatsrecht, 18—20 Aufl. Berlin, Heymann, 1928, str. 120. 4 M.
- Schwarz O. G.: Reichsverwaltungsrecht. Berlin, Heymann, 1928, str. 118. 4 M.
- Spann O.: Hauptpunkte d. universalistischen Staatsauffassung. Berlin, 1929, str. 10. 0,50 M.
- Speidel Fr. W.: Das französische Gesetz ü. die Staatsangehörigkeit v. 10. VIII. 1927. Stuttgart, Enke, 1929, str. 134. 9,50 M.
- Stier-Somlo Fr.: Sammlung preussischer Gesetze Staats- u. verwaltungsrechtlichen Inhalt. 6. Aufl. München, Beck, 1929, str. 1491. 14 M.
- Tannert C.: Die Fehlgestalt des Volksentscheids. Gesetzesvorschlag zur Änderung d. Art. 75 u. 76. Abs. 1. Satz 4 d. Reichsverfassg. Breslau, Marcus, 1929, str. 52. 2,50 M.
- Tetzner H.: Grundriss d. sächsischen Verfassungs u. Verwaltungsrechts. Leipzig, Claussner, 1929, str. 160. 3,50 M.
- Vorbrodt W.: Verwaltungskunde. Osterwieck am Harz, Zickfeldt, 1929, str. 109. 3 M.
- Walz G.: Die Staatsidee des Rationalismus u. d. Romantik u. die Staatsphilosophie. Fichtes. Berlin—Grunewald, Rothschild, 1928, str. 688. 30 M.
- Wilke F.: Die Behandlung d. Anlandungen nach in Preussen geltenden Wasserrecht. Berlin, 1929. 2 M.
- Winters Fr.: Das Beamtenbildungsproblem in seiner Bedeutung f. Volk, Staat u. Beamtenschaft. Berlin, Deutscher Beamtenbund, 1928, str. "20.

- Wolgast E.: Zum deutschen Parlamentarismus. „Der Kampf um Artikel 54 der deutschen Reichsverfassung." Berlin, Curtius, 1929, str. 164. 9,50 M.
- Zinkeisen U.: Die Geschäftsordnung d. Reichsregierung in ihrem Verhältnis E. Verfassung. Münster, Helios-Verlag, 1929, str. 60. 4 M.
- Brown S.: English political theory. London, Methuen, 1929, str. 178.
- Burns C. D.: Democracy: its defects and advantages. London, Allen & Unwin, 1929, str. 207.
- Clarke J.: Outlines of central government: including the judicial system of England, 4 ed. London, Pitman, 1929, str. 254. 5 s.
- Eastwood R. A. and Keeton G. W.: The Austinian theories of law and sovereignty. London, Methuen, 1929.
- Goad E. H.: What is Fascism? An explanation of its essential principles. Florence 1929, str. 31.
- Haines B. i Haines Ch.: The constitution of the United States. N. Y., Crofts, 1928, str. 340. 2 \$.
- Haines C. Gr.: A government of laws or a government of men, judicial or legislative supremacy. Los Angeles, Un. Press., 1929, str. 38.
- Bowmann Dodd A.: Talleyrand. N. Y., Putnams, 1928, str. 531. 5 \$.
- Delaisi F.: Political Myths and economics realities. N. Y., Viking Press, 1927, str. 447. 4 \$.
- Hewart: The new despotism. N. Y. Cosmopolitan, Book corporation, 1929.
- Howard Lee Mc Bain: The living Constitution: a consideration of realities and legends of our fundamental law. N. Y. The Korkers Educ. Bureau Press. 1927, str. 284.
- Jenks L. H.: The future of party government. Winterpark, Rodins Press, 1930, str. 134.
- Joseph-Bernard: Nationality: its nature and problems. London Allen, 1929, 380 str.
- Kallen H. M.: Freedom in the modern world. N. Y., Coward Mac Cann, 1928, str. 316. 2,50 \$.
- Keith A. B.: The Sovereignty of the British Dominions. London, Macmillan, 1929, str. 550.
- Kent F.: Political behavior. New York, Morrow, 1928. 2,50 \$.
- Landau R.: Piłsudski and Poland. (Transl. b. Dunlop G.). N. Y., 1929, str. 311. 5 \$.
- Lawrence D.: The other side of government. N. Y., Scribners, 1929, str. 297.
- Lindsay A. D.: The essentials of democracy. London, Oxford Univ. Press., 1929, str. 82. 3 s. 6 d.
- Low L.: The British Constitution. London, Benn, 1928, str. 80. 6 d.
- Luehr E.: The German Republik, the Reich in transition. N. Y., Minton, Balch, 1929, str. 442.

- Mac Culloch A. J.: Suffrage and its problems. Baltimore, Warwick & York, 1929, str. 155. 2,50 \$.
- Malcom R.: The spirit of American democracy. Los Angeles, Caslon, 1923, stron 40.
- Marriot J.A.R.: Second Chambers, 2 ed. London, Oxford Press, 1928, str. 250.
- Mc Culloch A.: Suffrage and its problems. Baltimore, Warwick & York, 1929.
- Merriam Ch. E.: The American party system. N. Y., Macmillan, 1929, str. 497. 3,50 \$.
- Muller H. M.: Government fund for unemployment. N. Y. Wilson, 1929, stron 169.
- Ogg Fr. A.: English government and politics. London, Macmillan 1929, str. 796. 18 \$.
- Osborne C. E.: Christian ideas in political history. London, Murray, 1929.
- Patterson C. P.: American government. Boston, Heath, 1929, str. 896.
- Pipkin Ch. W.: The idea of social justice. N. Y., Macmillan, str. 595. 3,50 \$.
- Port F. J.: Administrative Law. N. Y., Longmans, 1929, str. 374.
- Sapre B. G.: The growth of Indian constitution and administration. London, Luzac, 1929, str. 560. 7 s. 6 d.
- Schneider H. W. and Clough S. B.: Making fascists. Chicago, Univ. Press, 1929, str. 212.
- Smith J. A.: The growth and decadence of constitutional government. N. Y. Holt, 1929.
- Stuart Lewis: Party, principles and practical politics. New York, Prentice Hall, 1928, str. 523.
- Titus Ch. H. and Harding V.: Government and society: a study in conflict. N. Y., Crofts, 1929, str. 280.
- Warburg P.: The federal reserve system, 2 vols. N. Y., Macmillan, 1929.
- Warren Ch.: The making of the Constitution. Boston, Little & Brown, 1928, str. 844. 6 \$.
- Wright B. F.: Source book of American political theory. London, Macmillan, 1929, str. 15.
- Beonio-Brocchieri V.: Studi sulla filosofia politica di T. Hobbes. Torino, Bocca, 1927, 190 str. 14 L.
- Boenio-Brocchieri V.: L'individuo il diritto e lo Stato nella Filosofia politica di G. Lipsio, Pavia. Treves, 1929, 81 str.
- Bonaudi E.: L'ordinamento costituzionale nella nuova concezione dello Stato, Perugia, Tip. Commerciale, 1929, 61 str. 6 L.
- Coccoli G.: Fondamenti storici ed ideali del Fascismo. Napoli, 1919, 41 str.
- Corso G.: Lo stato fascista, 2 ed. Roma, Lib. del Littorio, 1929, 511 str.
- Costamagna C.: Elementi di diritto costituzionale corporativo fascista. Firenze, Bemporad, 1929, 226 str.
- Costamagna C.: La crisi della democrazia rappresentativa. Roma, 1929, 19 stron.

- Donati D.: Appunti di diritto costituzionale. Padova, Cedam, 1929, III str. 13 L.
- Ercole Fr.: Dal comune al principato. Firenze, 1929, 381 str.
- Fodale E.: Competenza giudiziaria, competenza amministrativa e norme sull'impiego privato. Roma, „Diritto del lavoro”, 1928, 16 str.
- Garofalo P.: La monarchia rappresentativa nello Stato fascista Italiano. Catania, Studio, 1929, 34 str. 3 L.
- Ginnari B.: Il fascismo in difesa dell'Europa. Napoli, Detken & Johannowsky, 1929, 142 str. 10 L.
- Girola C.: Teoria del decentramento amministrativo. Torino, Bocca, 1929, 434 str. 52 L.
- Griziotti B.: Principii di politica diritto e scienza della finanze. Padua, Milani, 1929, 329 str.
- Jemolo A.: Carattere dello stato della città del vaticana. Roma, Athenaeum, 1929, 11 str.
- Lolini E.: Per l'attuazione dello stato fascista, Firenze, Vallecchi 1928, 171 str. 12 L.
- Liuzzi B.: Sui caratteri fondamentali del nuovo diritto pubblico. Padova, Cadam, 1929, 25 str.
- Liuzzi B.: La riforma elettorale. Città di Castello, 1929, 20 str.
- Liuzzi B.: Sulle leggi costituzionali di cui all'art. 12 della Legge sul Gran Consiglio, Cortona, 1929, 31 str.
- Manni E.: Il problem della nazionalità. Modena, Soc. Tip.. Modenese, 1929, stron 153.
- Marini C.: Sulla riforma della burocrazia. Piacenza, Bosi, 1929, 43 str.
- Meloni G.: La teoria della sovranità dello stato nella concezione fascista. Tolentino, 1929, 26 str.
- Petrone B.: Brevi rilievi sulla riforma costituzionale. Aquila, Vecchioni, 1929, 40 str.
- Pighetti G.: Autorità e libertà. Milano, Istituto ed scientifico, 1930, 143 str.
- Panunzio S.: Il sentimento del Stato. Roma, Libr. del Littorio, 1929, 262 str. 10 L.
- Perticone G.: Il problema morale politico, Torino, Paravia, 1930, 210 str.
- Pollaci G.: Lo stato e l'individuo in Aristotele. Palermo, Priulla, 1929, 192 s.
- Raneletti O.: Il Gran Consiglio del Fascismo e la forma di Governo dello stato Italiano. Tivoli, Mantero, 1929, 19 str.
- Rispoli A.: Istituzioni di diritto amministrativo. Torino, Giappichelli, 1929, 375 str 38 L.
- Salemi G.: Concetto, partizione e natura del diritto corporativo. Roma, 1929, 33 stromy.
- Sertoli M.: La costituzione russa. Firenze Monnier, 1928, 435 str. 50 L.
- Tanibaro Ig.: Diritto costituzionale, 3 ed. Napoli, Alvano, 1929, 319 str. 30 L.
- Viesti L.: Stato e diritto fascista. Perugia, „La nuova Italia”, 1929, 280 str.

3. *Prawo międzynarodowe publiczne.*

Król M. Dr.: *Odpowiedzialność państw w prawie Narodów.* Wilno, 1929.

Międzynarodowa odpowiedzialność państw jest jednym z fundamentalnych zagadnień prawa narodów. Odpowiedzialność państw za działalność organów, sprzeczną z ich kompetencją, wina jako warunek zarachowalności deliktu międzynarodowego, granice odpowiedzialności państw za przestępstwa polityczne jednostek i zamieszki wewnętrzne — oto kwestje, które wywoływały i wywołują wielką ilość konfliktów międzynarodowych, wymianę not dyplomatycznych, przewlekłe spory uczonych, olbrzymią część orzecznictwa sądów międzynarodowych, a nieraz nawet i zbrojne zatargi.

Szczególnie palącej aktualności nabrało powyższe zagadnienie od chwili zatargu włosko-greckiego o wymordowanie w okolicy Janiny włoskich członków międzynarodowej komisji delimitacyjnej. Zatarg ten wywołał niezmiernie ożywioną dyskusję uczonych, którzy specjalnie polemizowali z rozwiązaniem problemu międzynarodowego deliktu przez Konferencję Ambasadorów. Rzecz prawnicza była tak zawiła i tak różnie ujmowaną, że Rada Ligi Narodów musiała powołać specjalny komitet prawników, który w odpowiedziach na postanowione pięć pytań, puczył Radę o odpowiedzialności państw w zakresie kwestyj, powstałych na tle wypadku Janina. Odtąd już zagadnienie deliktu międzynarodowego nie schodzi z orbity zainteresowań nauki i praktyki. W roku 1926 Komitet rzeczoznawców dla stopniowej kodyfikacji prawa narodów przy Lidze Narodów dyskutuje nad sprawozdaniem Guerrery w przedmiocie odpowiedzialności państw. W ankiecie między państwowej 27 państw uznaje materję deliktu międzynarodowego za w zasadzie dojrzałą do kodyfikacji, jedynie cztery dojrzałość zakwestjonowały. W roku 1927 Karol Strupp przedłożył projekt konwencji w powyższej sprawie Niemieckiemu Towarzystwu Prawa Narodów. Również na porządku dziennym odbytego w 1928 lozańskiego posiedzenia „Institut de droit international” znalazła się sprawa międzynarodowej odpowiedzialności państw.

A u nas w Polsce cichutko było dotychczas w tej materji. Nie mogliśmy się pochwalić ani jedną poważną pracą w języku polskim i dopiero wychowanek Wydziału Prawnego U. S. B. dr. Michał Król zabrał się gruntownie do powyższego zagadnienia przejrzał uczciwie całą literaturę, dotyczącą przedmiotu jego studjów, rozprawił się ze wszystkimi istniejącymi dziś teorjami i w wyniku swych badań zredagował własny projekt konwencji w przedmiocie międzynarodowej odpowiedzialności państw.

Szczególnie imponuje przy czytaniu pracy dr. Króla jego wszechstronne odczytanie, świadczą choćby o tem obszerne i trafne cytaty w przypisach. Anzilotti, Schoen, Strupp, Jess, Triepel, Costa, Burckhardt — oto rozpięcie erudycji autora. Ożywia całą pracę bogate jej zilustrowanie wypadkami z praktyki międzynarodowej, które służą autorowi do prawnopozytywnego uzasadniania swoich tez. Tu — mała uwaga. Oto w tych iście „pozytywistycznych” metodach badania rzeczywistości międzynarodowo-prawnej jest dużo zakłamania się i nieścisłości naukowej. Badanie tekstów ustawodawczych i ich segregowanie, analiza wypadków, w których rzekomo miały się zrealizować takie a nie inne normy prawne, nigdy nie może być li tylko matematycznym odcyfrowaniem rzeczywistości. Nie wyobrażam sobie uczonego, całkiem wypranego z jakichkolwiek ideałów prawnopolitycznych. Każdy uczony nosi w duszy, często nieuświadamiając sobie tego, wielką ideę, którą naświetla rzeczywistość i według której ją porządkuje. Ale nawet gdybyśmy znaleźli takiego uczonego segregatora, to jednak miałby on biedę z rzeczywistością pozytywnie obowiązujących norm, bo ona nigdy nie jest hierarchicznie uporządkowaną jednolitą, konsekwentną całością systemu, lecz wyrazem różnych, ścierających się ze sobą prądów politycznoprawnych. Dlatego też nieraz całkiem różne teorie mogą w praktyce międzynarodowej znajdować swe uzasadnienia. Kelsen relatywista uznaje, iż konstrukcja prawa narodów, wybór pomiędzy prymatem prawa narodów a prymatem prawa państwowego, zależy od światopoglądu politycznoprawnego. Ale zostawmy relatywizm.

Jeżeli nawet założymy, że w danym okresie obowiązują taki a nie inny system prawny i taka a nie inna jego budowa, to nie można zapominać o normatywnym charakterze prawa. Prawo wogóle, a więc i prawo narodów, leży w dziedzinie tego, „co być powinno”. Rzeczywistość tego, „co jest” zadaje nieraz kłopot dogmatycznie obowiązującej normie. Jednak siła faktu nie łamie normatywnego obowiązywania prawa. Często więc w społeczności międzynarodowej w poszczególnych wypadkach dzięki takiemu, a nie innemu układowi sił politycznych może być faktycznie stosowaną norma sprzeczna z dogmatycznie obowiązującym systemem prawa narodów i dlatego sam fakt tego, że w danym wypadku międzynarodowym zastosowano daną normę, nie legitymuje jeszcze jej w obliczu dogmatycznie obowiązującego systemu prawa narodów. Musi się ona pomieścić w obowiązującym porządku prawnym, opierać się na wyższych hierarchicznie normach, w przeciwnym razie pozostanie ona gołym faktem. To też szczodre szafowanie przez autora wypadkami międzynarodowoprawnymi, jako ostatecznym sprawdzianem wartości naukowej danej teorii, jest mocno problematyczne.

Aby rozwiązać konkretny jakiś problem prawa międzynarodowego, obok materiału prawnego pozytywnego potrzebne są jeszcze wyższe, zasadnicze pojęcia i normy prawa międzynarodowego jako przesłanki dla rozumowania w węższym zakresie danego zagadnienia. Nie zapomina też o tem dr. Król. Zanim przejdzie do ustalenia, kto może być podmiotem deliktu międzynarodowego, rozważa sytuację prawną podmiotów prawa narodów wogóle. „Całe prawo międzynarodowe płynie z woli państw” — twierdzi autor.

Czyżby to było przytrzymywanie się sędziwej teorii Jellinka o normach prawa narodów, powstałych z samoograniczenia się suwerennej woli państw?

Zdawałoby się, że tak, bo dalej pisze autor: „innych podmiotów prawotwórczych poza państwami w prawie narodów niema”. Jednak z dalszych wywodów szczególnie tam, gdzie polemizując z Burckhardtem pisze: „Burckhardt nie odróżnia wcale międzynarodowego porządku prawnego od wewnątrz krajowego, przechodzi do porządku nad ich całkowitą odrębnością i zupełną wzajemną niezależnością”, wynika, że Szan. Autor odrzuca prymat prawa państwowego i opowiada się za dualizmem prawa narodów i prawa państwowego. Skoro tak, — to źródłem prawa narodów jest nie wola państwa, lecz wspólna wola, powstała dzięki połączeniu wól poszczególnych państw, a więc podmiotem prawotwórczym będzie nie państwo, jak to na początku twierdzi dr. Król, lecz należycie zakwalifikowana przez odpowiednią normę prawa narodów wspólnota międzynarodowa, czy też wspólnota kilku państw, bo przecież istnienie jednej wspólnej woli państw zakłada istnienie wspólnego podmiotu, któryby tę wolę wyrażał. Mówimy ciągle o woli jako czynniku prawotwórczym. Powstaje jednak kwestja, czym jest wola państwa lub wspólnoty międzynarodowej dla prawnika? Pewne, że nie tworem psychologicznym przeżyć masowych ani tworem metafizycznym. Dla prawnika jest ona li tylko wygodną personifikacją autonomji prawnej, jaką danemu podmiotowi pozostawia określony porządek prawny. Wola więc wówczas ma znaczenie w dziedzinie prawnej i wolno się nią posługiwać prawnikowi, jeśli ona jest pojęciem prawnym, a więc pojęciem określonym przez normę prawną wyższego rzędu. I tak pewne akty władzy państwowej stają się wolą prawotwórczą dopiero na mocy pewnej normy prawa narodów, stanowiącej, że właśnie dany zeskład faktyczny powinien być pożytywany za akt wyrażający wolę państwa. I co z taką normą zrobi dr. Król? Chyba nie zechce wyprowadzać jej znowu z woli państw, boby wpadł w błędne koło. A więc dochodzimy nieuniknienie do tego, że wola państwowa, państwo ze swem całym ustawodawstwem wewnętrznym, jest tylko organiczną częścią wyższego porządku prawnego, jakim jest porządek międzynarodowo-prawny. Nie można

zamknąć hierarchicznego układania się norm prawnych na woli państwowej, gdyż ją samą trzeba oprzeć na wyższej normie międzynarodowo-prawnej, tej zaś podstawą obowiązywania będzie norma jeszcze wyższego rzędu aż wkońcu dojdziemy do normy podstawowej i tu dopiero można wprowadzać pojęcia metaprawne. Tu już całą piramidę prawa pozytywnego można oprzeć albo na przeżyciach prawnych międzynarodowej wspólnoty i regule prawnej je wyobrażającej, czy na świadomej fikcji, jak to czyni Kelsen, czy wreszcie na wyższych normach prawa naturalnego i idei sprawiedliwości, jak to czyni Verdross. To już kwestja światopoglądu. Uniwersalista będzie szukał pierwszej przyczyny świata prawnego w absolutie prawa naturalnego, relatywista zaś w świadomej fikcji lub przeżyciach masowych.

Jednak zanim przyjdziemy do szczytu piramidy prawa, do normy podstawowej, musimy zachować czystość metody prawnej. Zobaczmy, jakie z tego płyną konsekwencje dla międzynarodowej odpowiedzialności państw.

Lecz wróćmy do pracy dra Króla. Otóż autor chce, by ograniczyć odpowiedzialność międzynarodowo-prawną jedynie do państw i w tym celu wprowadza rozróżnienie podmiotów prawotwórczych i podmiotów-adresatów norm.

Rozróżnienie to wydaje mi się nieuzasadnione logicznie. Autor nie podaje definicji, zadawała się stwierdzeniem, że „podmiotami prawotwórczymi są tylko państwa, podmiotami-adresatami mogą być nie tylko państwa, lecz wszystkie prawne lub nawet fizyczne jednostki, którym państwa przyznały podmiotowość prawa narodów”. Najpierw sprostowanie — nie państwa przyznały a prawo międzynarodowe. A teraz zajmijmy się podmiotami prawotwórczymi i adresatami.

Cóż to jest podmiot i prawo podmiotowe? Kelsen tak je definiuje: „prawem podmiotowym jest norma prawna w stosunku do tej osoby, od której rozporządzenia zależy urzeczywistnienie wypowiedzianej w normie woli państwa do skutku bezprawia”. A więc podmiotem prawnym jest osoba, od której rozporządzenia zależy urzeczywistnienie danej normy prawnej. Ale to jest tylko pojęcie podmiotu prawa. Norma prawna jest imperatywno-atrybutywna, stwarza więc obowiązek jednej strony i prawo podmiotowe drugiej. W każdej normie prawnej, a więc i prawa narodów, istnieje podmiot uprawnienia i podmiot obowiązku. Podmiotem więc będzie każda osoba, od której działania lub zaniechania zależy urzeczywistnienie danej normy prawnej. Działanie i zaniechanie polegają na dopełnieniu pewnych aktów prawnych lub wstrzymaniu się od nich. Każ-

dy podmiot uprawnienia czy obowiązku jest uprawniony lub zobowiązany do dopełnienia aktów prawnych lub zaniechania, a więc każdy podmiot prawny jest w pewnym zakresie prawotwórczy, gdyż w ramach autonomii prawnej, określonej normą jest uprawniony lub zobowiązany do wytworzenia pewnych stosunków, pewnych sytuacji prawnych. A przeto nie można dzielić podmiotów prawnych na prawotwórcze i nieprawotwórcze. Podział dra Króla można wytłumaczyć li tylko chęcią utrzymania chwiejącego się dogmatu o tem, że państwo suwerenne jest jedynym i wyłącznym podmiotem praw i obowiązków prawa międzynarodowego.

Jeżeli praktyka międzynarodowa i pozytywne ustawodawstwo międzynarodowe coraz dalej idą w tym kierunku, by pojedyncze jednostki, lub i mniejsze czy większe ich zrzeszenie mogły być podmiotami bezpośrednich uprawnień i zobowiązań międzynarodowych, to pozytywista prawnik nie może ratować sytuacji podziałem na podmioty prawotwórcze i adresaty, lecz pokornie winien złożyć broń i uznać istniejący stan rzeczy. Państwa jako społeczności prawne bezpośrednio poddane prawu narodów, mają specjalnie daleko idącą autonomję dotyczącą wewnętržno-państwowych kompetencji jak też nazewnątrz. Różnica jednak pomiędzy nimi a innymi podmiotami prawa narodów jest tylko ilościowa.

Przechodzę do meritum sprawy, do zbadania na tle dotychczasowych wywodów międzynarodowej odpowiedzialności państw. Z punktu powstaje wątpliwość, czy można mówić o międzynarodowych deliktach państw. Autor twierdzi, że tak. Rozpatruje możliwości powstania takiego deliktu i sprowadza je do dwóch wypadków:

1. Działalność organów państwa sprzeczna z prawem narodów, a zgodna z ich kompetencją wewnątrzno-państwową.
2. Działalność organów sprzeczna z prawem narodów i ich kompetencją.

W pierwszym wypadku zachodzi według autora typowy delikt międzynarodowy państwa i jego bezpośrednia pełna zaś odpowiedzialność. Aby zrozumieć sprzeczność wewnętrzną, jaka tkwi w podobnem ujęciu deliktu międzynarodowego państw, trzeba zacząć od ustalenia istoty państwa. A limine odrzucamy uosobianie państwa jako organizmu, osoby lub grupy rządzących. Mogą to być przezośnie, które uplastyczniają nam pewne pojęcia lub związki pomiędzy nimi, ale nie można się na nich oprzeć jako na naukowej konstrukcji państwa. Nie dadzą nam również naukowych podstaw tradycyjne sprawdziany państwa: ludność, terytorjum i władza. Są to pojęcia, które przy bliższem zanalizowaniu ich doprowadzają zawsze

do normy prawnej. Ludność bowiem o tyle ma znaczenie dla pojęcia państwa, o ile mamy ustawowe kryteria przynależności do niej, a więc jest ona dla nas pojęciem prawnym. Również terytorjum określa się prawem, jest tworem prawnym. Władza zaś, czyli zdolność używania przymusowych środków w celu realizowania prawa jest też wytworem prawa. A więc wszystkie drogi prowadzą nas do definicji Kelsena, iż państwo jest porządkiem prawnym, jest całością i jednością prawa.

Jeżeli się zgodzimy na definicję Kelsena, to stąd płyną daleko idące konsekwencje dla międzynarodowej odpowiedzialności państw i to konsekwencje zupełnie niezależne od tego czy będziemy zwolennikami prymatu prawa państwowego czy też — prawa narodów. Prawo jest dziedziną normatywną, dziedziną tego co być powinno. Państwo jest więc hierarchicznie uporządkowanym porządkiem norm, które p o w i n n e być stosowane przez organy państwowe. Przeto normy prawa narodów, wchodząc w skład tego porządku, czy zgodnie z prymatem prawa narodów jako hierarchicznie odeń wyższe, czy też zgodnie z prymatem prawa państwowego jako mu podporządkowane, powinny (powtarzam: powinny) obowiązywać organy państwowe.

Kompetencja tych ostatnich powinna być (powtarzam: powinna być) zgodna z normami prawa narodów. Działalność organów sprzeczna z prawem narodów przestaje być działalnością państwa, gdyż każde postępowanie ludzkie, pozostające poza normą, poza prawem normatywnie obowiązującym, nie może być przypisane państwu.

Obowiązek międzynarodowy państwa ciąży na organach państwowych jako takich, to znaczy, dopóki jednostka upoważniona prawem do określonego zachowania się, pozostaje w granicach określonych prawem, dopóty musi zachowywać się zgodnie z nałożonymi obowiązkami prawa narodów.

Obowiązek bowiem międzynarodowy powinien być albo częścią państwowego porządku prawnego, albo porządek ten jest częścią porządku międzynarodowego — tertium non datur. W obu wypadkach obowiązek międzynarodowy ciąży z koniecznością na organach państwowych. Delikt międzynarodowy państwa zmusza nas do wyobrażenia sobie takiej sytuacji, że jednostka, która urzeczywistnia porządek prawny państwowy, postępuje sprzecznie z normą międzynarodową, która tkwi w porządku państwowym, a więc państwo sprzeciwia się samo sobie przez swój organ. Takie więc wyobrażenie jest sprzecznością samą w sobie. Nie można państwu jako porządkowi prawnemu, nie można prawu przypisywać bezprawia.

Zgadzam się z tem, że co krok spotykamy sprzeczności w prawie i rozdzwięk pomiędzy dogmatycznie obowiązującą normą a faktycznie stosowaną, zgadzamy się z tem, że są normy wewnątrzpaństwowe sprzeczne z międzynarodowemi, jednakże gwałt, to, co jest, nie niszczy tego, co być powinno, prawo nie przestaje niem być pomimo sprzeczności z życiem.

I państwo jako idealny porządek prawny, nie może wywoływać deliktu międzynarodowego. Wywołują go jednostki, czy w wyniku swej prywatnej działalności, czy też działalności publicznej, jako organów państwa, w tym wypadku, gdy realizują normę faktycznie w danem państwie wykonywaną, ale nie istniejącą w obliczu jedności dogmatycznie obowiązującego świata norm.

Szkoda, że dr. Król tak po macoszemu potraktował wywody Burckhardta a już zupełnie nie uwzględnił stanowiska Kelsena w badanem zagadnieniu.

Gdyby im poświęcił więcej miejsca, możeby zaniechał rozważania odpowiedzialności państw za działalność organów zgodną z kompetencją wewnątrzpaństwową, możeby się zgodził z tem, że państwo nie mogąc popełnić deliktu międzynarodowego, nie może też zawinić. Idąc za Burckhardtem, uważam za jedynie słuszną — teorię Jessa, rozszerzoną na wszystkie delikty międzynarodowe. Państwo, jako idealny porządek prawny, nie może wytworzyć deliktu międzynarodowego, nie może międzynarodowo zawinić, ale pozytywne prawo narodów gwoli gwarancji praworządności międzynarodowej reguluje odpowiedzialność za naruszenie prawa narodów przez jednostki bądź prywatne, bądź działające urzędowo w sferze jurysdykcji danego państwa. A więc określone prawem podmioty odpowiadają za działalność organów, wychodzących poza ramy swych kompetencji i normujących prawo narodów, odpowiadają też za przestępstwa polityczne jednostek i za rozruchy wewnętrzne. Autor zaś uznaje odpowiedzialność państw jedynie za działanie tych organów zgodne z ich kompetencją a sprzeczne z prawem narodów, czyli właśnie bierze pod uwagę ten wypadek, który, jak to starałem się wykazać, jest ze stanowiska normatywnego logiczną niedorzecznością. Atoli nie osłabia to wcale naukowej wartości pracy dra Króla. Jest on uczniem starej od Vattela swój ród prowadzącej, pseudo-pozytywistycznej szkoły prawa narodów, a pomiędzy nią i normą zbrojną w swoiste ścisłe metody, normatywną teorią Kelsena i Verdrossa leży olbrzymia przepaść. Nic więc dziwnego, że zasadniczo nie możemy porozumieć się z dr. Królem. Olbrzymią jednak zasługą jego jest przyswojenie nauce polskiej tak aktualnego zagadnienia i tak gruntowne jego opracowanie.

H. Dembiński (Wilno).

M a k o w s k i Julian: Prawo międzynarodowe, część I. Warszawa, wydane staraniem kwartalnika „Sprawy obce”, 1930.

Pierwsze wydanie książki powyższej wyszło w 1918 r., drugie w 1922 r. Od tego czasu — jak to autor zaznacza w przedmowie — nastąpiły zmiany tak głębokie w teorii i w praktyce prawa międzynarodowego, postęp w zakresie organizacji społeczności międzynarodowej był tak znaczny (dzięki działalności Ligi Narodów), że okazało się koniecznym poddać gruntownej przeróbce nie tylko treść, ale i system wykładu.

W tych warunkach powstała praca zupełnie nowa. Obszerniejsze omówienie tej pracy nastąpi w jednym z najbliższych zeszytów „Ruchu”. Na razie ją sygnalizujemy, zaznaczając, że tom obecny (pierwszy) poświęcony jest zagadnieniu „Pokoju” i składa się z 4 rozdziałów: I. Istota prawa międzynarodowego; II. Podmioty prawa międzynarodowego; III. Elementy państwa; IV. Organizacja społeczności międzynarodowej. *A. P.*

W a r s z a w s k i J. W.: Międzynarodowe gwarancje bezpieczeństwa Polski. Warszawa. Nakładem Koła Naukowego N. S. P. 1929, str. 125.

Zagadnienie bezpieczeństwa Polski jest jednym z czołowych zagadnień naszej polityki zagranicznej. Zagadnienie Międzynarodowych gwarancji bezpieczeństwa Polski omawia autor wyżej wspomnianej pracy sposobem bardzo przejrzystym; nie obciąża pracy zbyt ciężkim balastem tekstowym omawianych dokumentów, przez co praca ta jest więcej przystępną dla szerokiego ogółu naszego społeczeństwa. Ujęcie tematu rzeczowe, podnosi jeszcze więcej wartość tej pracy.

Autor z problemem wyżej wspomnianym rozprawia się według następujących dyspozycji:

I. Traktat Wersalski. Pakt Ligi Narodów. II. Rozwój zagadnienia bezpieczeństwa do czasu powstania protokołu Genewskiego. III. Protokół Genewski. IV. Lokarno. V. Walka Niemiec z gwarancjami bezpieczeństwa Polski. VI. Wniosek Polski w Lidze Narodów z września 1927. VII. Pakt Kellogga. VIII. Protokół Litwinowa.

Przytoczona dyspozycja najlepiej tłumaczy treść omawianego zagadnienia. Podkreśliśmy szczególnie, że ujęcia polityczne autora są przede wszystkim bardzo ściśle i głębokie, a przytoczenie w odnośnikach np. zestawienia udzielonych Niemcom pożyczek przez kapitał międzynarodowy, względnie wykaz organizacji wojskowych „w rozbrojonych” Niemczech, daje nam materiał dużej wagi i sam przez się najlepiej świadczy o zamiarach niemieckich. Przez całą

dotychczasowy okres istnienia Polski podstawowy kierunek polityki niemieckiej dąży do rewizji granic Polski, którą spodziewa się uzyskać na drodze zastosowania art. 19 Paktu Ligi Narodów, a w razie ostatecznym marzą o odwecie, myślą zatem o wojnie!

Autor podkreśla bardzo słusznie brak znajomości „walorów politycznych Polski” przez Anglję w okresie zawierania Umów Locarneńskich — stwierdzając, że „walory polityczne Polski, płynące z jej położenia między Wschodem a Zachodem Europy, nie są do pogardzenia. Wszak Polska jest największym państwem, leżącym między Niemcami a Rosją. Anglja zaś główny nacisk kładzie na rozerwanie związku, jaki istnieje między tymi sąsiadami Polski, dlaczego niema targu politycznego o stanowisko naszego kraju? Dlaczego Anglja nie zabiega o jego politykę dla poparcia swej sprawy?” i na to pytanie odpowiada trafnie i słusznie, że „przyczyną tego był i jest brak stabilizacji stosunków wewnętrznych i rozdziarcie polityczne społeczeństwa” (str. 59); omawiając dalej dążenia rewizjonistyczne niemieckie, oświadcza: „tymczasem zaś musimy przeciwstawić się im przez zdecydowaną budowę obronności naszego państwa, ponieważ tym sposobem zmniejszą się szanse odwetowe Niemiec i powstrzymają je od ryzyka zbrojnej akcji przeciwko Polsce; aby to było możliwe musimy się starać o konsolidację wewnętrzną naszego państwa, o jego wybitne podniesienie gospodarcze i prowadzenie czynnej i aktywnej polityki zagranicznej” (str. 97).

Omówiwszy Locarno, Pakt Kellogga i Litwinowa, które posiadają dla Polski, jedno realne, inne tylko moralne znaczenie, daje autor pewne wytyczne na przyszłość w odniesieniu do Niemiec a mianowicie: „Polska, krocząc po tej żmudnej drodze walki (o uzyskanie międzynarodowych gwarancyj i dla bezpieczeństwa swych granic), powinna o jednym pamiętać, że wróg jej jest twardy, nieustępliwy i silny, że trwa na swej pozycji od tysiąca lat, że posiada olbrzymią siłę żywotną, pchającą go do podboju, że stanowisko jego wobec niej jest jedno, niezmiennie od tysiąca lat „Drang nach Osten”.

Oprócz tego podkreślamy szczególnie cenne credo z przedmowy Prezesa Koła Naukowego, który reprezentuje kierunek realistyczny w ujmowaniu zagadnień polityki międzynarodowej. Życzyć należy, ażeby dusze naszego młodego pokolenia przeniknęła idea realnej oceny warunków, w jakich żyjemy; one jedynie mogą uchronić młode pokolenie od kłótni i swarów, jakie do młodej Polski wniosło stare pokolenie. A wtedy pytanie autora dlaczego Anglja nie zabiega o politykę Polski znajdzie odpowiedź w innem ustosunkowaniu się do nas nietylko Anglji, ale i innych mocarstw.

W. Regiec-Dostański (Warszawa)

Zaleski August: Przemowy i deklaracje. Warszawa 1929 str. 250.

Jest to zbiór przemówień i deklaracji Ministerstwa Spraw Zagranicznych A. Zaleskiego wygłoszonych w czasie od 15 maja 1926 do 15 maja 1929 r.; mamy więc możliwość oceny działalności naszego Ministra, przedstawienia sobie drogi jego postępowania we wszelkich przejawach życia międzynarodowego, w których Myśl Polska brała czynny udział, współpracując z innymi narodami nad sprawą pokoju powszechnego; z tych deklaracji i przemówień odtwarza sobie czytelnik obraz całokształtu spraw, jakie w tym okresie interesowały Polskę; wydanie to przyczyniło się niezmiernie do zsyntetyzowania pracy naszego Ministra Spraw Zagranicznych w ostatnim trzyleciu, ukazało ono zadziwiająco stałość celów i środków w swej polityce zagranicznej.

Przemówienia te wygłoszone były przez Ministra Zaleskiego, bądźto na komisjach sejmowych lub senackich do spraw zagranicznych i wojskowych, do przedstawicieli prasy, bądźto z okazji pobytu w Warszawie Ministrów Spraw Zagranicznych Węgier, Rumunii, sekretarza generalnego Ligi Narodów Sir Erica Drummonda i dyrektora Sekcji Politycznej p. Sigimura; z racji sesji Ligi Narodów w Genewie i Lugano; przemówienia w T-wie Badania Zagadnień Międzynarodowych w Warszawie, w T-wie France-Pologne w Paryżu, na otwarciu Targów Lyońskich, względnie przemówienia na Konferencji Polsko-Litewskiej w Królewcu.

Najcharakterystyczniejsza z tych wszystkich przemówień i deklaracji, jest według nas mowa Ministra Zaleskiego, wygłoszona 9 stycznia 1927 na Bankiecie Towarzystwa Badania Zagadnień Międzynarodowych w Warszawie; omawia ona zagadnienia i stosunki z naszymi najbliższymi sąsiadami; zwraca nasz Minister Niemcom uwagę, że za dobre z nimi „stosunki sąsiedzkie ceny rewizji naszych zachodnich granic nie zapłacimy” (strona 61). Litwinom zaś wskazuje, że „samobójczej polityki prowadzić nie można, że zgoda i przyjaźń z silną Polską jest najlepszą ostoją i gwarancją ich niepodległego pomyślnego rozwoju państwowego i narodowego” (str. 64). Polityka Polska w stosunku do sąsiada ze wschodu polega: „na szczerem jednomyślnem dążeniu całego narodu do utrzymania trwałych stosunków, opartych na lojalnem i skrupulatnem wykonywaniu powziętych przez obie strony zobowiązań” (str. 62); dążeniom tym dał Naród Polski dobitne świadectwo pokojem zawartym w Rydze; był to „pokój porozumienia, pokój kompromisowy, podyktowany głębokiem przekonaniem o konieczności oszczędzania pokonanego przeciwnika, celem uniknięcia w przyszłości możliwości konfliktów między obu państwami (str. 63); co się tyczy Państw

Bałtyckich, to nasz Minister stwierdził, że Polska „nigdy do żadnej hegemonji nie dążyła i nie dąży” (str. 64); podkreśla zarazem, że „coraz bardziej ugruntowuje się w świadomości europejskiej przeświadczenie o wielkiej roli, jaką oczekuje Polskę w całokształcie stosunków gospodarczych i politycznych Europy” (str. 65); mówiąc o Lidze Narodów i pokoju, stwierdza Minister Zaleski, że „fundamenty pod wielki gmach pokoju powszechnego, należy zakładać w psychologii narodów. .. Liga Narodów jest i musi być wielkim pedagogiem ludów” (str. 76); porusza również nader ważne kwestje, bezpieczeństwa i rozbrojenia, które są opracowywane na terenie Ligi Narodów; do rozbrojenia droga prowadzi przez zapewnienie bezpieczeństwa państwom; doktrynerskie załatwienie kwestji rozbrojenia nie przyniesie narodom zapewnienia bezpieczeństwa i nie wzmocni pokoju, może natomiast być powodem wielu przykrych niespodzianek dla społeczności międzynarodowej. Zagadnienie rozbrojenia należy traktować realnie, lecz w pierw musi być przeprowadzona istotna „organizacja bezpieczeństwa narodów” (str. 225).

Zdaniem Ministra Zaleskiego „wytyczne linje naszej polityki zagranicznej są czemś stałym nieprzemijającym, niezależnym od tych czy innych fluktuacyj wewnątrzno-politycznych, czemś co z żelazną niejako logiką i siłą narzuca się każdemu kierownikowi naszej polityki zagranicznej” (str. 90).

Po przeczytaniu tego, tak cennego zbioru, utwierdzamy się w przekonaniu, że Polska jest wierna swej prawdziwie pokojowej polityce, że kroczy drogą śmiałej i stanowczej akcji praktycznej, że do ugruntowania pokoju powszechnego dąży po przez realne, szczerze ustosunkowanie się o wszelkich zagadnień międzynarodowych, wymagając tylko przestrzegania przez wszystkich kontrahentów Paktu Ligi Narodów zobowiązań i powinności zeń płynących, a przedewszystkiem respektowania, w myśl artykułu 10 Paktu, „integralności terytorjalnej i niezależności politycznej wszystkich bez wyjątku kontrahentów Paktu” (str. 60).

Z uznaniem powitać należy wydanie tego zbioru „przemówień i deklaracyj”, ponieważ dają one dosadny i rzeczowy obraz naszej polityki zagranicznej. *W. Polek* (Warszawa)

Brunet R.: Les finances publiques du temps présent. Paris, Taillandier, 1929.

W pierwszej części swej ciekawej pracy autor, znany parlamentarjusz francuski, daje krótki zwarty zarys systemów podatkowych, we Francji, Anglii, Niemczech i Stanach Zjednoczonych, przedstawia stan długów przedwojennych i wyciąga stąd pewne wnioski,

któremi operuje przy rozpatrywaniu długów powojennych i rozmaitych prób w celu rozwiązania problemu odszkodowań. Mamy więc i układ Mellon-Bérenger w kwestji należności Francji względem Stanów Zjednoczonych i układ Churchill-Caillaux jako próbę uregulowania należności francusko-angielskich i szczegółowe przedstawienie planu Dawes'a i sposobu, w jaki został wykonany, a raczej niewykonany przez Niemcy, wreszcie plan Younga i układy w Hadze wraz z tekstem najważniejszych konwencji pomiędzy zainteresowanymi stronami. Sprawa odszkodowania posiada całą literaturę, wśród której trudno jednak się zorientować: książka p. René Brunet, pisana z niezwykłą jak na francuskiego pisarza i aktywnego polityka bezstronnością (pomimo podkreślania wszędzie istotnych interesów Francji), może oddać prawdziwą usługę czytelnikowi, pragnącemu zorientować się w całości zagadnienia. B.

Buchet: *Le Statut des Dominions Britanniques en droit constitutionnel et en droit international*. Paris, Recueil Sirey, 1929, str. 140.

Sprawa „statutu” dawnych kolonij angielskich, podniesionych w 1907 r. do godności samorządnych dominionów angielskich jako składowych części Imperjum Brytyjskiego, należy niewątpliwie do bardzo skomplikowanych zagadnień współczesnego prawa politycznego i międzynarodowego, tembardziej, że ewolucja w kierunku stworzenia nowego, dotychczas nieznanego typu państwa jeszcze się nie zakończyła, stąd też wszelkie konkluzje pod tym względem byłyby przedwczesne. Należy dodać, że nikt mniej od Anglików nie dba o względy teoretyczne tam, gdzie chodzi o cel praktyczny, a przedewszystkiem obcym im jest ów zapał do klasyfikowania każdego zjawiska politycznego, pod względem czego prym trzymają uczeni niemieccy.

Autor znajduje słusznie, że dzisiejsze Imperjum Brytyjskie nie podpada pod pojęcie unji osobistej, której cechą jest przypadkowość powstania i brak jakiegokolwiek bądź wspólności interesów, ani też pod pojęcie unji realnej, która nosi charakter związku przymusowego, podczas gdy każdy Dominion jest panem własnego losu i może w każdej chwili zerwać więzy, łączące go z Imperjum. Tu należy dodać pewne zastrzeżenie: art. 10 Paktu Ligi Narodów uznaje „święte prawo rewolucji”, a więc i możliwość jednostronnego zerwania unji realnej. Imperjum Brytyjskie nie jest dalej federacją, ani związkiem państw, ani państwem związkowym, bo brak mu centralnej władzy ustawodawczej, jak Reichstag niemiecki lub Kongres Stanów Zjednoczonych. Więc czem jest Imperjum Brytyjskie? Imperjum Brytyjskie jest to Imperjum Brytyjskie, jak przedwo-

jenne Austro-Węgry były Austro-Węgami, gdyż bliższego określenia obu form państwowości nie można znaleźć. Mybyśmy jednak określili Imperjum Brytyjskie jako niepisane przymierze siedmiu równych sobie autonomicznych Narodów, związanych ze sobą na wspólną dolę i niedolę wspólnością interesów gospodarczych i politycznych.

Autor jest zamięłowanym kazuistą, który na wzór teologów średniowiecznych lubi rozróżniać wypadki, i dla którego słowo „*distinguendum est*” stanowi wewnętrzny nakaz imperatywny. Dzięki temu przestudjowanie jego książki jest z wielką korzyścią studjującego, nastęrcza bowiem cały szereg wątpliwości i nowych myśli i pogłębia wiedzę i rozszerza horyzonty. Ale w jednym kierunku te pod względem teoretycznym nader ciekawe rozstrząsania autora są, niestety, zupełnie jałowe, mianowicie tam, gdzie mówi o możliwości konfliktów pomiędzy poszczególnymi Dominjonami i o procedurze postępowania w Radzie Ligi Narodów w tym wypadku. Tymczasem w 1926 r. na ogólnej konferencji do spraw Imperjum zgodzono się jednomyślnie, że w razie sporu pomiędzy członkami Imperjum Brytyjskiego żaden z nich nie uda się ani do Ligi Narodów, ani do Trybunału Sprawiedliwości w Hadze, ani do żadnego innego trybunału arbitrażowego, gdyż instytucją jedynie kompetentną w tym wypadku jest Komitet Sądowy Królewskiej Rady Tajnej w Londynie, który sprawę rozpatrzy na mocy praw i zwyczajów brytyjskiego *Common Law*, nie zaś na mocy praw i zwyczajów międzynarodowych. Jeśli król angielski jest symbolem jedności Imperjum Brytyjskiego, to cementem, scalającym je istotnie, jest właśnie jurysdykcja Rady Tajnej. Już w zeszłym roku Rada Tajna wydała swe orzeczenie w sporze Kanady z wyspą Newfoundland o południowe wybrzeże Labradoru.

Autor poznał dokładnie literaturę przedmiotu i orjentuje się wcale nieźle w skomplikowanych zagadnieniach i spornych kwestiach, związanych tak ściśle z całą tak mało zrozumiałą dla przeciętnego czytelnika strukturą Imperjum Brytyjskiego, to też praca jego jest interesująca i może nasunąć niejedno spostrzeżenie i niejedną uwagę.

B

Couve de Murville H.: *Le gouverneur dans les colonies britanniques*. Paris, 1929, str. 205.

Konferencja przedstawicieli Dominjów, która odbyła się w Londynie w początkach 1926 r., zmieniła zasadniczo strukturę polityczną dawnych kolonij angielskich, posiadających t. zw. rządy odpowiedzialne (parlamentarne), a więc Kanady, Australji, Unji Poł.-Afrykańskiej, Nowej Zelandji i Newfoundlandu usamodziel-

niając je jeszcze bardziej na wzór Wolnego Państwa Irlandji w trzech kierunkach: 1) zniesienia supremacji parlamentu w Westminsterze w stosunku do ustawodawstwa kolonialnego, 2) zniesienia jurysdykcji królewskiej Rady Tajnej jako najwyższej izby kasacyjnej dla Dominjów, 3) przyznania Dominjom charakteru jednostek prawa międzynarodowego z jednoczesnem pozostawieniem jedności międzynarodowej Imperjum Brytyjskiego jako całości. Autor, doskonały znawca przedmiotu, postanowił zbadać, w jaki sposób zmiany te odbiły się na stanowisku generalnych gubernatorów Dominjów i gubernatorów poszczególnych kolonij i doszedł do wniosku, że dostojnicy ci przestali być agentami rządu W. Brytanji i zajmują dziś w kolonjach to samo stanowisko, jakie w metropolji zajmuje król, z tą jedną różnicą, że są mianowani przez koronę i urząd swój sprawują tylko w ciągu tego okresu czasu, na który otrzymali nominację.

Badania stosunków angielskich utrudnia fakt, że konstytucja zarówno angielska, jak i ogólna Imperjum Brytyjskiego opiera się głównie na prawie zwyczajowem (*Common Law*), interpretacji sądowej i kompleksie norm prawnych, noszących nazwę *Lex et Consuetudo Parliamenti*. zawartych w stukilkudziesięciu tomach wydawnictwa Hanzard'a. Autor zwycięzko wybrnął z tego labiryntu przepisów i precedensów, często ze sobą sprzecznych, ilustrując w dodatku swą tezę treściamiw przedstawieniem mało u nas znanej praktyki parlamentarnej w Kanadzie i Australji, po części w Afryce Południowej. W zapatrywaniu się na istotę Imperjum Brytyjskiego stoi Murville na stanowisku Todd'a (1892) i Keith'a (1929), którzy obaj podkreślają absolutną jedność struktury związku kolonij angielskich z Macierzą i równość prawną wszystkich jego składowych części — o ile oczywiście chodzi o Dominja, posiadające rządy parlamentarne. B.

Pertinax: Le partage de Rome. Paris, Grasset, 1929.

Pracę swoją podzielił autor na dwie części, w pierwszej rozpatruje układy laterańskie 1929 r. a więc traktat polityczny 11 lutego i podpisany jednocześnie konkordat, w drugiej daje historję ich zawarcia i wyjaśnia ich znaczenie dla papieżstwa i dla Włoch, przy czem daje ciekawą charakterystykę Papieża Piusa XI, Mussoliniego i kardynała Gasparri. Ukrywający się pod tym pseudonimem znakomity publicysta francuski, któremu zawdzięczamy niejedną ciekawą pracę z dziedziny polityki współczesnej, nie chce stawiać określonych wniosków na przyszłość, wykazuje zasadnicze różnice, jakie się odrazu zaznaczyły w poglądach Watykanu i Kwirynału, podkreśla, że dziedzina wychowania młodzieży jest tą dziedziną, w któ-

rej odwieczny spór pomiędzy Kościołem a Państwem nabiera nowych form i nowego oświecenia, a porównując konkordat włoski ze zniesionym w 1905 r. konkordatem francuskim, zawartym w 1802 r. przez Napoleona z Piusem VII, wskazuje, że Kościół katolicki w przeciągu ostatniego stulecia wywalczył sobie wyłączne prawo mianowania biskupów, kiedy przed tem musiał zadawałniać się tylko ich instytucją kanoniczną. Kościół i Państwo, których drogi zdawały się rozchodzić w różne strony, wykazują dziś wzajemną spoistość, i Państwo nie może już ignorować Kościoła, jak to czyniło dawniej: system rozdziału Kościoła od Państwa nie odpowiada współczesnym warunkom.

Ciekawe przypisy, dodane do każdego rozdziału, i przedruk ważniejszych dokumentów, podany w aneksach, nadają pracy Perlinaxa charakter poważnego studjum z dziedziny polityki bieżącej i współczesnego prawa Narodów. Bo chociaż obie strony zgodziły się traktować układy laterańskie wyłącznie tylko jako *res inter se acta*, to jednak umowy te posiadają niewątpliwie charakter międzynarodowy. B.

Strupp Karl Dr.: Der Kellogg-Pakt im Rahmen des Kriegsverbeugungsrecht. Leipzig, 1929.

Jest to krótki odczyt, wygłoszony przez autora w uniwersytecie frankfurckim, a przeznaczony pierwotnie dla studentów, następnie znacznie rozszerzony i uzupełniony z dodaniem literatury przedmiotu i licznych wskazówek bibliograficznych. Autor należy do najznakomitszych znawców współczesnego prawa Narodów, stąd też każda jego nowa praca w tej dziedzinie musi budzić powszechne zaciekawienie. Po przedstawieniu historii powstania Paktu Kellogga autor poddaje sam Pakt wszechstronnej krytyce przy uwzględnieniu całokształtu stosunków współczesnych, dochodząc w końcu do wniosku, że o zabezpieczeniu pokoju wszechświatowego na obranej przez amerykańskiego męża stanu drodze nie może być mowy, dopóki stosunki polityczne w niektórych krajach nie ustabilizują się (Rosja, Chiny), przedewszystkiem zaś dopóki Stany Zjednoczone nie wyjdą ze swego wspaniałego odosobnienia i nie zaczną grać bardziej aktywnej roli w Europie zamiast ograniczać się tylko do pilnowania własnych interesów na Pacyfiku. B.

Craddock R.: The Dilemma of India. London. Constable and Co, 1929.

Autor zaczął swoją karierę służbową w Indjach Wschodnich 45 lat temu na skromnym stanowisku referenta powiatowego, zakończył zaś ją w roku zeszłym jako gubernator Birmanji, a cały

czas swojej służby spędził w Indiach Wschodnich. Dlatego też książka jego o zagadnieniu indyjskim, która w przeciągu dwóch lat wytrzymała trzy wydania, posiada znaczenie pracy ściśle naukowej, uwzględniającej zarówno teoretyczne przesłanki jak i względy, podyktowane długoletnią praktyką. Ma to i swoją złą stronę: autor pisze dla czytelników mniej lub więcej oзнакомиionych z samym zagadnieniem, dla takich, którym stosunki indyjskie w ogólnych przynajmniej zarysach nie są zupełnie obce, więc nie podkreśla wielu okoliczności, które w zagadnieniu tem odgrywają ważną rolę. Zarzucając rządowi indyjskiemu, że dbał zamało o rozwój t. zw. *vernacular schools*, to jest szkół elementarnych z wykładem w języku miejscowym (a takich języków jest w Indiach Wschodnich przeszło dwieście), Sir Craddock zbyt słabo podkreśla główny — jak się dziś okazuje — błąd polityki wychowawczej — gwałtowne pchanie dzieci tubylców do średnich szkół angielskich, zakładanych w ilości znacznie większej, niż tego wymagała istotna potrzeba, co pociągnęło za sobą rozwój proletariatu umysłowego i rozpolitykowanie go hasłami radykalizmu politycznego. Rozdział o „inteligencji” indyjskiej jest bardzo ciekawy, ale żeby go właściwie zrozumieć, należy znać rolę, jaką w życiu ludów, zamieszkających półwysep, odgrywają bramini, którzy w szeregu tysięcy lat dzięki swoistej eugenicie endoganiji stworzyli istotną rasę nadludzi zarówno pod względem fizycznym jak i umysłowym i moralnym.

Autor nie byłby starym biurokratą, gdyby nie był przeciwnikiem rozszerzenia systemu samorządu, wprowadzonego do Indyi w 1919 r., a w szczególności planu nadania cesarstwu indyjskiemu statutu dominjonalnego na wzór Kanady, który wydaje mu się przedwczesnym. Wysoki urzędnik, który zjadł zęby na administrowaniu kraju przez biurokrację, musi obawiać się raptownego przejścia do rządów parlamentarnych w kraju ostrych przeciwieństw rasowych, religijnych i socjalnych. Jako prawdziwy anglosaksonczyk uważa Sir Reginald parlamentaryzm za najlepszą formę rządów, pragnąłby jednak, aby w kraju nastąpiła przedewszystkiem konsolidacja stosunków i stabilizacja dzisiejszego niepewnego układu sił politycznych, ku czemu, zdaniem jego, prowadzi Pax Britannica, której podstawę stanowią praworządność, sprawiedliwość i sumienie, a gdy w narodach, podległych władza króla-cesarza, rozwinię się dziś niemal zupełnie im obce poczucie odpowiedzialności, wówczas dopiero można będzie pomyśleć o daleko idących reformach w kraju, przestrzeni swą równającym się całej Europie do Dniepru i Dżwiny, a liczącym przeszło 320 milionów ludności różnego pochodzenia i różnej wiary. Bo nie trzeba zapominać, że jednym z największych zagadnień

wewnętrznej polityki w Indiach Wschodnich jest nienawiść religijna pomiędzy wyznającymi wielobóstwo hindusami z ich krzykliwymi obchodami, obnoszeniem bałwanów i kultem dla krowy, a wychowanymi w surowym monoteizmie i obrazoburstwie wyznawcami Islamu.

Stary biurokrata angielski we wnioskach swoich jest stale rzecznikiem istotnych potrzeb ludności indyjskiej tubylczej, nie napływowej angielskiej, a w stosunku do ludności mieszanej anglo-indyjskiej zachowuje się bardzo krytycznie. Głębokiej sympatii dla hindusów, graniczącej wprost z sentymentem, nie maći nigdzie lekceważenie rasowe, tak często spotykane u Anglików. Sylwetka Ghandi'ego, tego współczesnego Lwa Tołstoja Indyj Wschodnich, marzącego o powrocie do złotego wieku patryarchalnych stosunków pomiędzy r a d ź ą (król) a p r a d ź ą (naród), narysowana dodatnio i doskonale. Ale, że autor umie też kąsać, o tem świadczą stronicę, poświęconę b. sekretarzowi stanu Indji Mr. Montagu, który w 1917 roku wystąpił w Parlamencie ze znaną deklaracją rządu Lloyd George'a, ale jako dawny urzędnik Indian Civil Service Sir Reginald oszczędza wice-króla lorda Chelmsforda i broni lorda Irvina od napaści nieprzejednanych przeciwników autonomji indyjskiej.

B.

H u n t e r D. H.: The Peace Pact of Paris. A study of the Briand-Kellogg Treaty. N. Y. 1929.

S h o t w e l l J. T.: War as an (en) instrument of national policy and its renunciation in the Pact of Paris N. Y. Harcourt, 1929, str. 320.

K e e n F. N.: Real Security against War. London 1929.

Dwaj pierwsi autorowie brali żywy udział w agitacji politycznej, mającej na celu wyzyskanie ówczesnej konjunktury międzynarodowej dla wysunięcia naprzód zainicjowanego przez Briand'a wielkiego dzieła pokoju wszechświatowego. Książka Hunter'a daje treściwy obraz rokowań dyplomatycznych pomiędzy rządami francuskim i amerykańskim w sprawie zawarcia pokoju przeciwwojennego i doskonałą analizę prawną stosunków, wypływających z Paktu Kellogga. Praca Shotwell'a uwzględnia specjalnie prąd amerykańskiej opinii publicznej, co jest tem ważniejsze, że samo zawarcie Paktu Kellogga jest raczej zasługą dwóch narodów, niż zasługą ich rządów: zapoczątkowany orędziem Briand'a do narodu amerykańskiego w dziesiątą rocznicę przyłączenia się Stanów Zjednoczonych do Ententy, projekt paktu przeciwwojennego wywołał powszechny entuzjazm po tamtej stronie oceanu, a dopiero, gdy kwestja zo-

stała zdecydowaną przez opinię publiczną obu krajów, rządy amerykański i francuski przystąpiły do właściwych rokowań, które doprowadziły do zawarcia Paktu i podpisania go przez wszystkie państwa całego świata z wyjątkiem Islandji, Argentyny i Brazylii. Obaj pisarze podkreślają zgodnie, że pakt Kellogga stanowi ważny etap w rozwoju tej myśli, którą rzucił na paryskiej konferencji pokojowej niezapomniany Wilson, i że w stosunkach międzynarodowych opinia publiczna powołana jest do odegrania tej samej roli, jaką dziś odgrywa w stosunkach wewnętrznych państw wolnych. Pakt Kellogga składa się, jak wiadomo, z dwóch krótkich artykułów. Dla zdania sobie sprawy z istotnego ich znaczenia, musimy czytać je w świetle odnoszącej się doń korespondencji dyplomatycznej tudzież mów politycznych, wygłoszonych w różnym czasie przez Briand'a i przez Kellogga; dla tego też obaj pisarze zamieszczają w „załączniku” odpisy ważniejszych not wszystkich państw, zaproszonych do podpisania Paktu bądź do przystąpienia doń po ratyfikacji umowy przez pierwsze czternaście państw.

W przeciwstawieniu do poważnych, źródłowych prac Hunter'a i Shotwell'a broszura Keen'a posiada charakter polemiczny. Autor uważa pakt Kellogga za niewystarczający i podaje własny projekt rozwiązania kwestji, zapominając o tem, że wzniosłe dzieło zapewnienia pokoju wszechświatowego może wypłynąć tylko z dobrowolnej zgody narodów, nie może zaś nigdy opierać się na przymusie.

Dr. Br. Boufall (Warszawa)

- Budecki Zdz.: Stosunki polsko-litewskie po wojnie światowej 1918—1928. Warszawa 1929, str. 93.
- Callières Fr.: Sztuka dyplomacji (tłum. Szerer). Warszawa, Hoesick, 1929, str. 176.
- Glaser St.: Okupacja niemiecka na Litwie w latach 1915—1918. Stosunki prawne. Lwów 1929, str. 192.
- Kamieniecki W.: Idea Jagiellońska. Ponad zgiełkiem walk narodowościowych. Warszawa, Dom Książki Polskiej, 1929, str. 38. 1,50 zł
- Kierski K.: Pomorze polskie. Sprawa t. zw. „korytarza”. Poznań, Obr. Kr. Zach., 1929, str. 79.
- Köveskúti E.: Wojna światowa i problem Węgier w oświetleniu historycznym. Kraków, „Czas”, 1929, str. 23.
- Makowski J.: Zobowiązania międzynarodowe Polski 1919—1929. Warszawa, „Sprawy Obce”, 1929, str. 313.
- Makowski J.: Kwestja litewska. Warszawa, Hoesick, 1929, str. 30. 1,80 zł.

- Rewera E.: Rozwiązanie kwestji rzymskiej i konkordat włoski. Warszawa, wyd. Domu Prasy katolickiej, 1929, str. 76.
- Rózycki J.: Polacy na Litwie. Warszawa 1929, str. 18.
- Rundstein R.: Ćwiczenia praktyczne z prawa międzynarodowego. Warszawa, Hoesick, 1929, str. 76. 5 zł.
- Rymar St.: Uгода między Niemcami a Polską. Warszawa, „Zorza”, 1929.
- Sukiennicki W.: Podstawa obowiązywania prawa narodów. Warszawa, Hoesick, 1929, str. 94, 6 zł.
- Szczepański A.: Górny Śląsk w świetle wykonania konwencji genewskiej. Warszawa, Hoesick, 1929, str. 201. 12 zł.
- Teslar T.: Wojna musi wybuchnąć. Warszawa, Dom Książki Polskiej, 1929, str. 79. 2 zł.
- Tomcsányi J.: Międzynarodowe podstawy prawne dążeń węgierskich. Kraków, Księgarnia Jagiellońska, 1930, str. 28. 1,50 zł.
- Wasilewski L.: Sprawy narodowościowe w teorii i w życiu. Warszawa, 1929, str. 232.
- Wasilewski L.: Świat po wielkiej wojnie. Warszawa 1930, str. 83.
- Wierzbicki A.: Wytyczne przyszłego traktatu handlowego polsko-niemieckiego. Warszawa, 1929, str. 98. 1,50 zł.
- Zbiór przepisów konsularnych. Cz. I. Warszawa, Min. Spraw Zagr., 1929, str. 458.

Czasopisma: A. Br.: Prawna natura konkordatu (Ateneum Nr. 1. 1930). — Kneblewski: Polacy na Śląsku czeskim i Morawach (Ateneum Nr. 2. 1930). — Jaworski Wł. L.: Stany Zjednoczone Europy (Droga Nr. 12. 1929). — Sokolnicki M.: Europa we krwi (Droga Nr. 3. 1930). — Rappée E.: Fundacje polskie w powojennych traktatach międzynarodowych (Gazeta Administracji i Policji Państwowej Nr. 17. 1929). — Grzymała J.: Przegląd polityki międzynarodowej (Gazeta Administracji i Policji Państwowej Nr. 1—29. 1929). — Grzymała J.: Przegląd polityki międzynarodowej w 1929 r. (Gazeta Administracji i Policji Państwowej Nr. 2. 1930). — Namitkiewicz J.: Zagadnienie suwerenności państwa polskiego na tle orzecznictwa M. T. R. polsko-niemieckiej (Gazeta Sądowa Warszawska Nr. 18. 1930). — Reyndel Wł.: Zagadnienie rozejmu przymusowego na powszechnym kongresie pokoju w Atenach (Gazeta Sądowa Warszawska Nr. 52. 1929). — Szymański T.: Blokada wojenna podczas wojny światowej (Prawo Nr. 1, 2. 1930). — Krysińska K.: Mandaty Międzynarodowe (Prawo Nr. 2. 1930). — Korzybski: Sądownictwo krajowe i międzynarodowe (Prawo Nr. 3. 1930). — Zimmermann A.: Imperjum Brytyjskie po wielkiej wojnie (Przegląd Polityczny, t. X., zes. 3. 1929). — Sokołowski Wł.: Sprawy mniejszościowe Ligi Narodów (Prze-

gląd Polityczny, t. X., zes. 3. 1929). — Paprocki St.: Cele niemieckiej polityki mniejszościowej (Przegląd Polityczny, t. X., zes. 3. 1929). — Ehrlich L.: Artykuł 19 Paktu Ligi Narodów (Przegląd Polityczny, t. X., zes. 4—5. 1929). — Dupuis Ch.: Ochrona mniejszości rasowych, językowych i religijnych (Przegląd Polityczny, t. X., zes. 4—5. 1929). — Pinon K.: Śródziemnomorska polityka Francji (Przegląd Polityczny, t. X., zes. 6. 1929). — Borodziej Wł.: Zagraniczna polityka Mussoliniego (Przegląd Polityczny, t. X., zes. 6. 1929). — Kulski Wł.: X. Zgromadzenie Ligi Narodów (Przegląd Polityczny, t. XI, zes. 3. 1929). — Nursio N.: Watykan a Włochy (Przegląd Polityczny, t. XI, zes. 6. 1929). — Nagórski Z.: Dziesięciolecie Ligi Narodów (Przegląd Polityczny, t. XII., zes. 1—3. 1930). — Smogorzewski K.: Stany Zjednoczone i Wielka Brytania (Przegląd Polityczny, t. XII., zes. 1—3, 1930). — Baranowski W.: Most na Dunaju między Rumunją a Bułgarią (Przegląd Polityczny, tom. XII., zes. 1—3. 1930). — Stebelski H.: Z 58 sesji Rady Ligi Narodów (Przegląd Polityczny, t. XII., zes. 1—3. 1930). — Halecki: Od niewoli watykańskiej do państwa watykańskiego (Przegląd Współczesny, maj, 1929). — Zieleniewski: Zasada samokreślenia narodów (Sprawy Narodowościowe Nr. 1. 1929). — Gorzuchowski: Ludność litewska na kresach państwa polskiego (Sprawy narodowościowe Nr. 1. 1929). — Sulatycki: Ukrainizacja na Kubani (Sprawy Narodowościowe Nr. 1, 1929). — Katelbach T.: Sprawa procedury mniejszościowej Ligi Narodów (Sprawy Narodowościowe Nr. 2. 1929). — Junosza W.: Statystyka ludności polskiej w Niemczech (Sprawy Narodowościowe Nr. 2. 1929). — Mniejszość niemiecka w Czechosłowacji (Sprawy Narodowościowe Nr. 2. 1929). — I. Zjazd Polaków z zagranicy (Sprawy Narodowościowe Nr. 3-4. 1929). — Paprocki St.: Berlin—Genewa. Deklaracja berlińska Zw. Mniejszości Narodowych w Niemczech i V. Kongres Mniejszości Narodowych w Genewie (Sprawy Narodowościowe Nr. 5. 1930). — Gliksman: „Czynni" i „bierni" wśród ludności żydowskiej (Sprawy Narodowościowe Nr. 5. 1930). — Nieduszyński: Ruch autonomistyczny w Alzacji i Lotaryngji (Sprawy Narodowościowe Nr. 6. 1930). — Sokolnicki M.: O zawodzie dyplomaty (Sprawy Obce, zes. I. 1930). — Przeździecki K.: Ceremonja polityczny w dawnej Polsce (Sprawy Obce, zes. I. 1930). — Gorzuchowski St.: Obszary sporne w dorzeczu Niemna (Sprawy Obce, zes. I. 1930). — Prus-Adamski St.: Ruś Podkarpacka i jej stanowisko prawno-polityczne (Sprawy Obce, zes. I. 1930). — Ochota: Unieważnienie aktów rozbiorczych przez Rosję (Sprawy Obce, zes. II. 1930). — Ehrlich: Sądownictwo międzynarodowe a prawo narodów (Sprawy Obce, zes. II. 1930). — Szawleski M.: Stany Zjednoczone Europy (Sprawy Obce, zes. II. 1930). — Sokolnicki: Polacy wobec zagadnień międzynarodowych (Sprawy Obce, zes. II. 1930). — Smogorzewski: Francja a Polska (Sprawy Obce, zes. III. 1930). — Proskura: Watykan a Rosja (Sprawy Obce, zes. III. 1930). — Kulski: Kilka uwag o pakcie paryskim (Sprawy Obce, zes. III. 1930). — Feldman.

Bismark a sprawa polska (Sprawy Obce, zes. III. 1930). — Wassan-Girej Dżabagi: Konflikt palestyński (Sprawy Obce, zes. III. 1930). — Szerer: Lord Curzon — człowiek patetyczny (Sprawy Obce, zes. III. 1930).

Adanya S.: Le régime international de l'Escaut. Paris, Domat-Monchrétien, 1929, str. 146 20 fr.

Akzin B.: Les problèmes fondamentaux du droit international public. Paris, 1929.

Alvarez: Acte final de la sixième Conférence panaméricaine. Paris 1929, stron 161.

Anzilotti D.: Cours de droit international. V. I. Paris, Sirey, 1929, str. 535, 60,— fr.

Armanazi N.: L'Islam et le droit international. Paris, Picard, 1929, str. 162.

Balbareu C.: Le pacte de Paris (Pacte Briand-Kellogg sur la mise de la guerre hors la loi). Paris, Camber, 1929, str. 124. 15 fr.

Barnes H.: L'Angleterre et la guerre mondiale. Paris, Delpeach, 1929, str. 192. 18 fr.

Benjamin R.: Les augures de Genève. Paris, Fayard, 1929.

Benno J. J.: La situation internationale du canal de Suez. Montpellier 1929.

Bomli P. C.: L'affaire de Mossoul. Amsterdam, ed. Paris, 1929, str. 252.

Bonard A.: Manuel de diplomatie française et pontificale. T. I. Paris 1930, str. 400. 162 fr.

Brachet P.: De l'exécution internationale des sentences arbitrales. Paris, Rousseau, 1928.

Bustamente y Sirven: La mer territoriale. Paris, Sirey, 1930, str. 304. 50,— fr.

Cahen-Salvador G.: Les prisonniers de guerre 1914—1919. Paris, Payot, 1929.

Calomsiresco R.: L'organisation de l'oeuvre économique de la S. d. N. Paris 1929.

Cardahi C.: Le problème de l'organisation judiciaire dans le pays du Levant placés sous mandat français. Paris, Sorey, 1929.

Chang Chung Tao: Les traités inégaux de la Chine et l'attitude des Puissances. Paris, Rivière, 1929, str. 216. 25 fr.

Chulaver G.: Le droit international dans ses rapports avec la philosophie du droit. Paris 1929.

De Cianelli de Seranus: Italie—Quirinal—Vatican. Paris, Libr. Revue française, 1929. 12 fr.

Constantinoff J.: La codification du droit international et l'unification législative. Paris, Chauny et Quinsac, 1929.

- Corthésy F.: Commissions fluviales internationales. Paris, Sirey, 1929, str. 13. 4 fr.
- Corthésy F.: Régime international du Rhin. Paris, Sirey, 1929, str. 7. 4 fr.
- Coste Floret G.: La situation internationale de la Norvège. Montpellier 1929.
- Dahrman G.: Les états confédérés d'Europe. Paris 1929, str. 128. 8 fr.
- Daszyński S. et Radopolski J.: Impérialisme contre communisme. Le complot économique, diplomatique et militaire contre l'U. R. S. S. Paris, Bureau d'éditions, 1929, str. 272.
- Deroque G.: Le projet de paix perpétuelle de l'Abbé de Saint Pierre comparé au Pacte de la Société des Nations. Paris, 1929.
- Delos J.: La société internationale et les principes du droit public. Paris 1929.
- Donnadieu J.: Les consuls de France. Paris, Sirey, 1929.
- Duhamel M.: Le fédéralisme international et le reveil des nationalismes suivi d'un extrait des statuts du comité central des minorités nationales de France. Paris, Delpeuch, 1929.
- Feinberg N.: La question des minorités à la conférence de la paix de 1919—1920 et l'action juive en faveur de la protection internationale des minorités, 1 vol. Paris, Rousseau, 1929, str. 167. 34 fr.
- François G. et Mariol H.: Législation coloniale. Paris, Larose, 1929.
- Frei P. H.: De la situation juridique des représentants des membres de la S. d. N. et ses agents. Paris, Sirey, 1929.
- les Frontières orientales de l'Allemagne. Paris, Rivière, 1929, str. 19. 20,— fr.
- Gardes A.: Le désarmement devant la S. d. N. Paris 1929.
- Hsu-Fu-Ten: L'activité de la Société des Nations dans le domaine intellectuel. Paris 1929.
- Hutonen E.: La compétence de l'organisation internationale du travail. T. I. Paris. Rousseau, 1929.
- Guichard L.: Histoire et résultats du quasi-blocus naval 1914—1918. Paris, 1929.
- Jaquin P.: La question des minorités entre l'Italie et la Yougoslavie. Paris, Sirey, 1930, str. 220. 30 fr.
- Jouet A.: Le problème de l'Anschluss. Paris, Peyronnet, 1929.
- Knauss A.: La guerre hors la loi. Paris, Spes, 1929, str. 264.
- La Brière G.: L'organisation internationale du monde contemporain et la papauté souveraine. Paris, Spes, 1929. 20 fr.
- Lapradelle et Niboyet: Répertoire de droit international T. IV. Commissions centrale du Rhin, Conflits de nationalités. Paris, Sirey, 1929, str. 695. 142 fr.
- Le Gall R.: Le pacte de Paris du 27. VIII. 1928. Paris, Sirey, 1930, str. 160. 25,— fr.

- Levy E.: La Paix par la justice. Paris, Giard, 1929, str. 30. 3 fr.
- Loiseau Ch.: Saint Siège et fascisme. Paris, Gambert, 20 fr.
- Lysen A.: Le pacte Kellogg: documents concernant le traité multilatéral contre la guerre. Leyde. Sijthoff, 1929.
- Marchai J.: Union douanière et organisation européenne. Paris, Sirey, 1929, str. 231. 30 fr.
- Militch M.: Les attributions communes et les rapports du conseil et de l'assemblée de la S. d. N. Paris, Pédone, 1929, str. 316.
- Minost E.: Aux confins de la politique et de l'économie internationales. Les coopérations interétatistes. Paris, Sirey, 1929, str. 235. 30 fr.
- N.....: Documents français relatifs à l'origine de la Guerre de 1914. Paris, Rivière, 1929, str. 500. 60 fr.
- N....: Protection des minorités de langue, de religion et de race par la S. d. N. Paris, Gamber.
- Niboyet et Goulé: Recueil des textes usuels de droit international. Paris, Sirey, 1929, str. 119. 10 fr.
- Nonu J. A.: Essai critique sur la thèse du président Hoover concernant les dettes interalliées. Paris, Beauchard, 1929, str. 267. 40 fr.
- Nonu J. M.: Le règlement des dettes interalliées et le plan Dawes. Paris Blanchard, 1929, str. 630. 100 fr.
- Philipse A. H.: Les fonctions consultatives de la Cour permanente de justice internationale. Paris, Payot, 1929, str. 72. 2,50 fr. szw.
- Philipse A. H.: Le rôle du conseil de la S. d. N. dans le règlement pacifique des différends internationaux, La Haye, Nijhoff 1929, str. 255.
- Pensa H.: De Locarno au Pacte Kellogg. Paris, d'Artrey, 1929, str. 352. 20 fr.
- Pernot M.: Balkans nouveaux. Paris, Hachette, 1929.
- Pinon R.: Histoire diplomatique de la France, T. IX. Paris, Plon, 1929, stron 209.
- Pirenne H.: La Belgique et la guerre mondiale. Paris, Les presses univ. de France, 1929, str. 300. 30 fr.
- Popowitch G.: La composition du Conseil de la S. d. N. Lausanne, La Concorde, 1929, str. 181.
- Prudhomme A.: Les emprunts des Etats brésilien et serbe devant la Cour de Justice internationale de la Haye. Paris, Colin, 1929, str. 192. 25 fr.
- Ravard R.: Le Danube maritime et le Port de Galatz. Paris 1930, str. 282. 40,— fr.
- Reale E.: L'arbitrage international. Lausanne, Payot, 1929, str. 143.
- Robert J.: La clause compromissoire et l'organisation de l'arbitrage. Paris, Sirey, 1929, str. 230.
- Roddes J.: La minorité allemande en Haute-Silésie polonaise. Paris, Presses modernes, 1929, str. 205.
- Rudesco C. A.: Etude sur la question des minorités de race, de langue et de religion. Lausanne, Payot, 1929, str. 184.

- Secrétam J.: Les immunités diplomatiques des représentants des Etats membres et des agents de la S. d. N. Paris, Payot, 1929, str. 120. 3,50 fr. sz.
- Simonds Fr.: Histoire de l'Europe d'après guerre. Paris, Payot, 1929, str. 287. 30 fr.
- Skazin S.: La fin de l'alliance austro-germano-russe. Moscou 1929.
- Smogorzewski C.: L'union sacré polonaise. Paris, Mellottée, 1929, str. 71. 9 fr.
- Smogorzewski C.: La Pologne et la Guerre à travers les livres polonais. Paris, Mellottée, 1929, str. 96. 9 fr.
- Smogorzewski C.: La Pologne, l'Allemagne et le „corridor". Paris, Gebethner i Wolff, 1929, 128 str. 9 fr.
- Szilassy J.: Traité pratique de diplomatie moderne. Paris, Payot, 1929, str. 255.
- Tostain: Le traité politique du Latran et la personnalité en droit international public. Paris, Spes, 1930, str. 153.
- Tsonitch S.: L'admission dans la Société des Nations. Paris, Jouve, 1929, 192 str.
- Wang-King-Ky: La voix de la Chine. Bruxelles 1929, 242 str.
- Wimmern A.: Empire britannique et S. d. N. Paris, Gamber, 1930, 160 str., 18 fr.
- Ascher A.: Wesen u. Grenzen der internationalen Schiedsgerichtsarbeit als Grundlage f. d. Völkerrecht der Zukunft. Leipzig, Noske, 1929, 90 str., 6 M.
- Balogh A.: Der internationale Schutz der Minderheiten. München, Dresler, 1929, 293 str.
- Becker W.: Österreichs Anschluss als rechtlich politisches Problem. Leipzig, Rossberg, 1929, 63 str., 3 M.
- Bergsträsser A.: Sinn u. Grenzen d. Verständigung zwischen Nationen. München, Duncker & Humblot, 1930, 91 str. 4 M.
- Biesel E.: Die völkerrechtliche Stellung d. Saargebietes. Leipzig, Noske, 1929, 135 str., 7 M.
- Binder J.: Die sittliche Berechtigung d. Krieges u. die Idee d. ewigen Friedens. Berlin, Junker & Dünnhaupt, 1930, 37 str., 1,50 M.
- Böhtlingk A.: Der Genfer Völkerbund in spe. Völkerbund noch kein Völkerrecht. Karlsruhe, Müller, 1929, 16 str. 0,60 M.
- Bruns K.: Grundlagen u. Entwicklung d. internationalen Minderheitsrechts. Berlin 1929, 48 str., 2 M.
- Escher A.: Der Schutz der Staatsangehörigen im Ausland durch fremde Gesandtschaften u. Konsulate. Aarau, Sauerländer, 1929, 101 str. 2,40 M.
- Funk Fr.: Die Vereinigten Staaten v. Europa. Aarau, Sauerländer, 1930, 33 str. 1 M.
- Gerber H.: Minderheitenrecht im Deutschen Reich. Berlin, Hobbing, 1929, 83 str., 4 M.

- Guerge W.: Paneuropa u. Mitteleuropa, 2 Aufl. Berlin, Staar, 1929, 87 str. 3 M.
- Guttman V.: Die theoretischen Grundlagen der Minderheitenfrage. Pécs, „Dunantul“, 1929, 15 str.
- Hartoch H.: Die Völkerrechtsliteratur v. Wiener Kongress bis z. Norddeutschen Bunde, unter Ausschluss der Kriegs u. Neutralitätsrechtsliteratur. Köln, Wetzell, 1928-29, 94 str.
- Hold-Ferneck: Lehrbuch des Völkerrechts T. I. Leipzig, Meiner, 1930, 257 str. 9,50 M.
- Holzer E.: Die Entstehung d. jugoslawischen Staates. Berlin, Thon, 1929, 107 str.
- Holleben-Alzey N.: Vom Fascismus zu Kleineuropa. Berlin, Staar, 1929, 90 str. 2,75 M.
- Jäckh E.: Der Völkerbundgedanke in Deutschland während d. Weltkrieges. Berlin, Vahlen, 1929, 47 str.
- Junckerstorff K.: Das Schuhrecht d. deutschen Minderheit in Polnisch Oberschlesien nach d. Genfer Abkommen. Berlin, Hobbing, 1930, 184 str., 5,60 M.
- Junghann O.: Ursprung u. Lösung der nationalen Minderheiten. Wien Braumüller, 1929, 45 str.
- Kjellén K.: Die Grossmächte vor u. nach d. Weltkriege, 22 Aufl. Leipzig, Teubner, 1930, 348 str. 10 M.
- Koenigsgarten H.: Das Problem d. Völkerrechts. Leipzig, Noske, 1929, 125 str., 4,50 M.
- Korowin E. A.: Das Völkerrecht d. Übergangszeit, 2 Aufl. Berlin, Rothschild, 1929, 142 str., 15,— M.
- Kroeger E.: Die rechtliche Stellung des Ausländers in Lettland. Berlin, Rothschild, 1929, 76 str., 4 M.
- Korostowetz: Wl.: Polnische Auferstehung. Berlin, Verlag f. Kulturpolitik, 1929, 278 str., 10,— M.
- Kunfi S.: Die Neugestaltung der Welt. Wien, Wiener Volksbuchh. 1930, 136 str., 2,50 M.
- Lingg E.: Das Rechtsproblem des Völkerbundes. Wien, Manz, 1930, 31 str., 1,20 öster. Sch.
- Lukács G.: Neue Bahnen der Staatskunst. Der Weg z. Revision d. Friedensverträge. Berlin, Stilke, 1930, 80 str., 2,80 M.
- Marcus E.: Palästina — ein werdender Staat. Völker- u. staatsrechtl. Untersuchung ü. die rechtl. Gestaltg. des Mandatslandes Palästina. Leipzig, Noske, 1929, 328 str., 12 M.
- Mettgenberg W.: Freies Geleit u. Exterritorialität. Berlin, Dümmler, 1929, 47 str., 3,60 M.

- Neurath K.: Der italienisch-griechische Konflikt v. 1923 u. seine völkerrechtliche Bedeutung. Berlin, Dümmler, 1929, 127 str. 7 M.
- Nuesch A.: Souveräner europäischer Bund. Basel n. Grenzach, Europäer-Verlag, 1930, 208 str. 5 M.
- Pahl K.: Das völkerrechtliche Kolonial-Mandat. Berlin, Stollberg, 1929, 223 str., 4,50 M.
- Poulimenos A.: Vereinigte Staaten Europas, 2 Ausg. Leipzig, Schmidt, 1929, 128 str., 5 M.
- Rosenbaum E.: Der Vertrag v. Versailles. Leipzig, Reclam, 1929, 157 str., 0,80 M.
- Roth H.: Das Kontrollsystem der Völkerbundsmandate. Berlin, Dümmler, 1930, 124 str, 7 M.
- Rutenberg G.: Die baltischen Staaten u. das Völkerrecht. Riga, Loeffler, 1928, 156 str., 5,65 M.
- Rynne M.: Die völkerrechtliche Stellung Irlands. München, Duncker & Humblot, 1930, 435 str., 23 M.
- Schoenborn W.: Recht u. Technik im modernen Seekriegsrecht. Kiel, Lipsius & Fischer, 1929, 20 str., 0,80 M.
- Schubert W.: Völkerbund u. Staatssouveränität. Berlin, Heymann, 1929, 128 str. 7 M.
- Speckelsen H.: Die rechtlichen Beziehungen des Völkerbundes zu internationalen Unionen. Münster, Helios-Verlag, 1929, 82 str., 6,50 M.
- Ter Meulen J.: Der Gedanke d. internationalen Organisation in seiner Entwicklung, II B. 1789—1889. Haag, Nijhoff, 1929.
- Trampller K.: Staaten u. nationale Gemeinschaften. München, Oldenbourg, 1929, 141 str.
- Walz G. A.: Wesen d. Völkerrechts u. Kritik der Völkerrechtsleugner. Stuttgart, Kohlhammer, 1930, 274 str., 16 M.
- Willi H.: Eurasien. Bern, Huber, 1929, 94 str.
- Witgens H.: Der völkerrechtliche Schutz d. nationalen sprachlichen u. religiösen Minderheiten. Stuttgart, Kohlhammer, 1930, 502 str., 28 M.
- Zingarelli I.: Das Erbe v. Versailles. Wien, Amalthea-Verlag, 1930, 405 str., 9 M.
- Augur: Eagles black and white. The fight for the sea. London. Appleton, 1929, 205 str.
- Bagnani G.: Rome and the papacy: an essay on the relations between church and state. London, Methuen, 1929, 259 str.
- Baker Ph. J.: The present juridical Status of the British Dominions in international law. N. Y., Longmanns, 1929, 433 str.
- Benns Fr.: Europa since 1914. N. Y. Crofts, 1929, 683 str. 5 \$.
- Blakeslee G.: The pacific area: an international survey, 1929, 224 str.

- Bowman I.: The new World. London, Harrap, 1929.
- Buell K.: International relations. N. Y., Holt, 1929, 657 str.
- Chamberlain W. J.: Fighting for peace. London, 1929, 149 str.
- Chelwood C. V.: International arbitration, being the Burge memorial lecture for the year 1928. New York, Oxford Univ. Press, 1929, 26 str.
- Conwell-Evans T. P.: The league council in action. London, Oxford Press, 1929, 291 str.
- Coudenhove-Kalergis R.: Pan-Europe. New York, Knopf, 1929, 215 str.
- D'Abernon: An ambassador of peace v. II. The years of crisis. London, Hodder & Stoughton, 1929.
- Davenport F. G.: European treaties bearing on the history of the United States and its dependencies. Washington, Carnegie Institution, 1929, 392 str.
- Devere A.: Pacifism in the modern world. N. Y., Doubleday, 1929, 296 str.
- Dickinson E.: The law of nations. N. Y. — Mc Graw Hill, 1929, 1133 str. 6 \$
- Donald K.: The polish Corridor and the consequences. London, Thornton Butterworth, 1929, 301 str.
- Edwards W. H.: Heading for war. N. Y. Payson and Clarke, 1929, 161 str.
- Harris H. W.: The League of Nation. London, Benn, 1929.
- Dunn F. S.: The pratique and procedure of international conferences. Baltimore, Hopkins, 1929.
- Fox H. W.: The religious basis of world peace. London, Williams & Norgate, 1929.
- Gerould J. T.: Selected articles on the pact of Paris. New York, Wilson, 1929 str. 380.
- Herwey J.: The legal Effects of recognition in the international law, as interpred by the Courts of the United States. Pensylwania. Un. Press, 1929, 184 str.
- Maanen Helmer E.: The Mandates System in relation to Africa and the Pacific Islands. London, King, 1929, 370 str.
- Madariga S.: Disarmament. New York, Coward, Mac Cann, 1929, 392 str.
- Martin Ch. E.: The politics of peace. California, Stanford. Un. Press, 1929, 478 str.
- Miller D. H.: The peace pact of Paris: a study of the Briand—Kellogg Treaty, London, Putnam, 1929, 288 str.
- Moore T. E.: Peter's city: an account of the origin, development and solution of the Roman question. London, Harding & Mare, 1929, 284 str.
- Mowat R. R.: The European states system; a study of international relations, 2 ed. Oxford, 1929, 108 str., 1 M.
- Myers D. P.: Nine years of the League of Nations 1920—1928. Boston, World Peace Foundation, 1929, 220 str.
- Roemer W. Fr.: The ethical basis of international law. Chicago, Un. Press, 1929, 203 str., 2,50 \$.

- Roucek J.: The working of the minorites system under the League of Nations. Prague, Orbis, 1929.
- Shotwell J. S.: War as an instrument of national policy and its renuntiation in the pact of Paris. New York. Harcourt, 1929, 320 str.
- Stephens J.: Danger zones of Europe. A study of national minorites. London, Hogarth Press, 1929, 86 str.
- Stratton G. M.: Social psychology of international conduct. New York, Appleton, 1929.
- Sweetser A.: The first ten years of the League of Nation. New York, 1930, 60 str., 0,05 \$.
- Toynbee A. J.: Survey of international affairs, 1927. London, Oxford Univ. Press, 1929, 613 str.
- Vulliamy C. E.: The red archives: Russian state papers and other documents relating to the years 1915—1918. London, Bles, 1929, 320 str.
- Wheeler-Bennett J. W.: and Fanshawe M.: Information on the world court. London, Allen & Unwin, 1929.
- Williams J. F.: Chapters on current international law and the League of Nations. London, Longmans, 1929, 514 str.
- Williamson B.: The treaty of the Latran. London. Burns, 1929, 102 str.
- Wright Q.: Mandates under the League of Nations. Chicago, Univ. Press, 1929,
- Young C. W.: The international relation of Manchuria. Chicago. Univ. Press, 1929.
- Aci Monfosca E.: Le minoranze nazionali contemplate dagli Atti internazionali, vol. I. e II. Firenze, Vallecchi, 1929, 420 i 384 str.
- Manni E.: Contributo allo studio della teoria della guerra nel diritto internazionale. Modena, Bassi, 1929, 59 str.
- Morpurgo E.: Contributi alla teoria generale del diritto internazionale. Padova, Cedam, 1929, str. 24.
- Mussolini B.: Gli accordi del Latrano. Roma, Libr. del Littorio, 1929, stron 133.
- Procacci V.: La question romana. Firenze, Valecchi, 1929, str. 157.
- Pucci E.: Come si é risolta la questione romana. Rome, „L'Osservatore Romano", 1929.
- Romano S.: Corso di diritto internazionale. II. ed. Padova, Milani, 1929, stron 275.
- Salata Fr.: Per la storia diplomatica della Questione Romana. Milano, Treves, 1929, str. 293. 22 fr.
- Salvioli G.: La Corte permanente giustizia internazionale. Roma, „Ave“, 1927, str. 55.

B. Dział ekonomiczny

I.

Teorja ekonomji politycznej, historii nauki ekonomji, specjalne rozprawy teoretyczne, encyklopedje, podręczniki ogólne, ogólna polityka ekonomiczna.

Krzyżanowski Adam: Polska konjunktura gospodarcza w świetle teorii przesileń i przewidywań. Kraków. Nakładem Krakowskiej Spółki Wydawniczej. 1929. Str. 46.

Rozprawa prof. Krzyżanowskiego stanowi dość znaczne rozszerzenie referatu jego, wygłoszonego w Poznaniu w maju r. 1929 na pierwszym Zjeździe Ekonomistów, napisana jest również z inną myślą przewodnią. O ile przemowa prof. Krzyżanowskiego na Zjeździe poświęcona była raczej wyjaśnieniu stanowiska jego w zakresie teorii konjunktury, o tyle w obecnie omawianej broszurce autor motywuje obszerniej swe stanowisko teoretyczne aby tem samem udowodnić, że djagnoza i prognoza konjunkturalna na terenie Polski jest możliwa i słuszna tylko na zasadzie jego teorii konjunktury. Wydaje się nam, że było niepodobieństwem indukcyjne umotywowanie teoretycznego stanowiska prof. Krzyżanowskiego na przykładzie obecnej polskiej konjunktury w broszurce o objętości tylko 46 stron. Zwłaszcza, że broszura ta ma raczej charakter publikacji publicystycznej: Sz. Autor z dużym talentem rozprawia się z niektórymi nienaukowymi przesądami. Pierwsze dwa rozdziały rozprawy są poświęcone zagadnieniom teorii; w rozdziale trzecim czytamy zajmującą polemikę z prof. Lipińskim dyrektorem polskiego Instytutu Badania Konjunktur Gospodarczych i Cen i redaktorem miesięcznika „Konjunktura Gospodarcza”. Rozdziały IV i V są poświęcone charakterystyce obecnej konjunktury gospodarczej w Polsce (broszura drukowana była sądząc z przedmowy we wrześniu 1929 r.) i omówieniu środków zaradczych. Treść broszury została już omówiona w „Ekonomiście” (Tom III, r. 1929, str. 94) przez prof. Lipińskiego, który zajął krytyczne stanowisko zarówno co do teoretycznych koncepcyj prof. Krzyżanowskiego i jego metody prognozy, jak również udowadniał brak merytorycznego uzasadnienia dla zarzutów, podniesionych przeciw Instytutowi Badania Konjunktur przez prof. K. Interesujących się szczegółami tej repliki odsyłam do wyżej powołanej recenzji. Obecnie chciałbym podkreślić kilka ciekawszych momentów.

Prof. Krzyżanowski, jak sam twierdzi, jest w zakresie nauki o konjunkturze zwolennikiem teorii stosunku kapitału obrotowego do kapitału stałego. Za czynnik rozstrzygający o przebiegu konjunktury uważa autor kapitalizację; falowania rentowności gospodarstwa społecznego są zmianami konjunktury. „Istotą przesilenia jest podrożenie kapitału obrotowego” (str. 25). W społeczeństwie dynamicznym „falowania konjunktury są przede wszystkim zmianami w wysokości stopy procentowej” (str. 17). Konjunktura i jej wahania (cykliczne) nie istnieją tylko w warunkach statycznych, wtedy, „gdyby rozwój społeczeństw uległ zahamowaniu” (str. 17). W społeczeństwach gospodarujących dynamicznie wahania konjunktury są konieczne, niezależnie od systemu gospodarczego, a więc zarówno opartych na zasadzie wolnego współzawodnictwa, jak i w ustroju kolektywistycznym; „etatyzm zwiększa falowania konjunktury” (str. 18).

Jak widzimy, w ogólnych swych zarysach koncepcja teorii konjunktury prof. Krzyżanowskiego jest zbliżona do poglądów Veblen'a, Lescure'a i Mitchell'a, jeśli chodzi o podkreślenie znaczenia rentowności. Aczkolwiek sam autor twierdzi, że jest „zwolennikiem poglądu, wedle którego proces kapitalizacji stanowi źródło falowań konjunktury”, a więc raczej należałby do zwolenników teorii monetarnej w jej najszerszym ujęciu, to jednak możemy znaleźć sporo wspólnych poglądów z przedstawicielami teorii, wedle której źródło falowań kryje się w kapitalistycznym procesie produkcji. Ciekawą rzeczą jest przeto porównanie tych dwu tez, zwłaszcza, że prof. K. operuje w swych rozważaniach pojęciami kapitału stałego i obrotowego w odmienny niż dotychczas sposób. Są te poglądy bezsprzecznie najwięcej oryginalne w całej koncepcji teoretycznej.

Prof. Krzyżanowski stwierdza, że w wyniku ożywionej działalności inwestycyjnej w Polsce w latach ubiegłych, kapitały obrotowe przedsiębiorstw są nadszarpnięte, użyte na inwestycje, stąd powstał ich brak i wynikł kryzys, a raczej przesilenie konjunkturalne. Autor zjawiska te uogólnia: są one właściwe każdemu cyklowi gospodarczemu, w ciągu którego następuje hyperinwestyzacja, brak kapitałów obrotowych i wskutek tego — kryzys (str. 15). Wydaje się nam, że przedstawienie to nie jest słuszne i zgodne z obserwowanym empirycznie stanem rzeczy, nad którym musimy się zastanowić.

W klasycznym ujęciu (Boehm-Bawerk, później zwłaszcza Robertson) kapitał obrotowy jest całością wszystkich dóbr wyprodukowanych, lub znajdujących się w procesie produkcyjnym, które jednak jeszcze nie doszły do rąk ostatniego konsumenta. Lapidarnie rzecz ujmując odpowiada to ilości zapasów towarów wzgl. dóbr, posiadanych w danej chwili przez dane społeczeństwo. Pojęcie kapitałów obrotowych przedsiębiorstw, którym operują buchalterzy prze-

mysłowi odpowiada innej nieco treści, a mianowicie sumie płynnych zasobów przedsiębiorstwa w gotówce nadwyżce należności pieniężnych i zapasach towarów zarówno. Ekonomia używa jednak tego pojęcia w sensie ustalonym przez Boehm-Bawerk'a. Otóż istotnym znamieniem kryzysu lub przesilenia jest między innymi tworzenie się zapasów towarów na skutek zmniejszającej się pojemności rynku towarowego w ostatnich okresach napięcia. Zaznaczamy, że jest to identyczne ze wzrostem kapitału obrotowego. Jednak już w okresie ożywienia kapitały obrotowe wzrastają, po pierwsze naskutek rozszerzenia produkcji dóbr konsumcyjnych i po drugie ponieważ wszelkie inwestycje, zanim nie zostaną sfinansowane przez kapitał długoterminowy stanowią kapitały obrotowe. Zwiększenie rozmiarów produkcji jest równoznaczne ze zwiększeniem kapitałów obrotowych, ponieważ samo tempo procesu technicznego produkcji nie może się w ogólnej mierze wiele zmieniać. Co z tego wynika? Wynika to, że w momencie przesilenia i w okresie je poprzedzającym istnieje rzeczywiście dysproporcja pomiędzy kapitałem obrotowym i stałym, zainwestowanym ostatecznie. Jednak dysproporcja ta jest wręcz odwrotna, niż wskazywana przez prof. Krzyżanowskiego. Mianowicie w omawianych okresach istnieje relatywny nadmiar kapitałów obrotowych w stosunku do stałych. Przedstawienie to jest zgodne z poglądami całej szkoły „kapitalistycznego procesu produkcji”, hołdują temu ujęciu również i przedstawiciele teorii, najbliższej stojący do poglądów prof. K., np. Mitchell. Jest ono zresztą konieczną przesłanką dla wytłumaczenia zasadniczych zjawisk cyklu. Pisze na przykład prof. Krzyżanowski na str. 14, że ponieważ w okresie depresji procent pierwotny spada, „przedsiębiorcom opłaca się wycofywać kapitał czynny w ich przedsiębiorstwach celem ulokowania go w bankach na procent pochodny”. Istotnie ma to miejsce w tej fazie cyklu, lecz spadek pierwotnego procentu wynika stąd, że przedewszystkiem podstawa jego obliczenia: wartość kapitałów obrotowych, zatrudnionych w produkcji wzrasta i automatycznie obniża wysokość procentu (jeśli nie będziemy uwzględniać innych tłumaczeń spadku tego odsetku przez spadek absolutnych sum zysków przedsiębiorców). Zresztą, co mogliby przedsiębiorcy wycofywać ze swych przedsiębiorstw, jeśliby rzeczywiście kapitały obrotowe istniały w ograniczonych rozmiarach, skoro są te ostatnie potrzebne dla prowadzenia przedsiębiorstw nawet przy ograniczeniu rozmiarów produkcji. Wycofywanie to zaostrzałoby jeszcze więcej kryzysową sytuację przedsiębiorstw i bynajmniej nie mogłoby dać wytłumaczenia zjawiska cykliczności, a więc tego, że w samej sytuacji podczas depresji istnieją momenty, stanowiące w sobie zarodek przyszłej poprawy konjunkturalnej. Powodowałyby

to wycofywanie kapitałów obrotowych przedsiębiorców dalsze i gwałtowne zaostanie się depresji i przejście jej nawet w kryzys, podczas gdy zazwyczaj po depresji następuje poprawa.

Z powyższych względów musielibyśmy odrzucić koncepcję po wyżej omówioną jako niesłuszną. Analiza ostatnich zdarzeń konjunkturalnych w Polsce da te same wyniki. Pewne oznaki nadprodukcji dawały się odczuwać w poszczególnych gałęziach już w roku 1928. Był to okres tworzenia się zapasów we włókiennictwie. Obroty w szeregu innych gałęzi poczęły się obniżać nieco później. W momencie przesilenia zapasy już były znaczne i jeszcze się zwiększały; nieco później zwiększyły się one w gałęziach przemysłów produkującego dobra wytwórcze. Statystyka wydanych przez Bank Gospodarstwa Krajowego pożyczek budowlanych i niesłuchanie nikła cyfra konwersyj tych pożyczek na długoterminowe wskaże nam, zgodnie z innemi ogólnie znanymi cyframi, że kapitał obrotowy ulokowany w budownictwie był znaczny; dodać zresztą należy do wszystkich znanych nam cyfr bliżej nieznaną sumę inwestycji dokonanych na koszt kapitału obrotowego przedsiębiorstw przemysłowych drogą „samofinansowania”. Znaczne zapasy towarów powstały wcześniej, nim zasygnalizował nam ich istnienie wysoki odsetek protestowanych weksli. Cyfrowe udowodnienie tego twierdzenia autor niniejszego przeprowadza w pracy przygotowanej do ogłoszenia. Doświadczenie więc nasze z ostatnich czasów zaprzecza tezie prof. Krzyżanowskiego.

Jeżeli zaś chodzi o communis opinio praktyków życia gospodarczego, (vide sprawozdanie Warszawskiej Izby Przemysłowo-Handlowej za r. 1928) to w ich ujęciu kapitał obrotowy znaczy właściwie tyle, co płynne środki pieniężne, brak których dał się odczuć. Punkt ten widzenia podzielał już Thornton w r. 1802, stwierdzając, że dyspozycja kapitałowa, usilnie pożądana przez przedsiębiorców w okresach dobrej konjunktury, staje się stopniowo coraz rzadszą... Niewiele to jednak wyjaśnia...

Poza powyższem zastrzeżeniem, musimy się zgodzić z wielu tezami Sz. Autora. Zauważyliśmy tylko pewną niejasność na str. 25. gdzie autor stara się wykazać niewłaściwość podnoszenia płacy wtedy, „gdy procent idzie w górę”, Zastrzec musimy, że teoria zbyt niskich płac nie jest jedyną teorią szukającą źródła falowań konjunktury w zjawiskach podziału dochodu społecznego. Istnieje na przykład bardzo wartościowe opracowanie Aftalion'a, który między innymi, na podstawie statystyk stwierdza, że zjawisko wzrostu płac podczas okresu ożywienia i napięcia, a nawet po przesileniu jest normalnem zjawiskiem cyklu. Wydaje się więc, że argumenty prof. K. przeciw „teorii zbyt niskich płac” były raczej wyrazem jego po-

gładów politycznych, miały osiągnąć kogo innego, a nie teorię dysproporcjonalności podziału dochodu społecznego jako źródła cyklu.

Jeszcze pewne zastrzeżenie budzą w nas początkowe ustępy rozprawy prof. Krzyżanowskiego, wedle zdania którego „konjunktura ogólna jest pochodną w stosunku do poszczególnych konjunktur”, „jest poprostu ich wypadkową”. W takim bowiem razie, myśląc kategorjami autora, konjunktura szczególna jest każdorazowym stanem rentowności danego przedsiębiorstwa lub danej gałęzi życia gospodarczego. Wydaje się nam, że brak w takim określeniu zjawiska konjunktury najistotniejszej jej cechy: sprzężenia, łączności z temi czynnikami życia gospodarczego, które stoją poza danym przedsiębiorstwem, czy gałęzią, i które są wspólne wszystkim przedsiębiorstwom czy gałęziom, niezależnie od branży.

Wszystkie zjawiska rynku pieniężnego mają taki ogólny charakter, lecz tylko niektóre wpływają na stan danej gałęzi. Bliska łączność o charakterze ogólnym istnieje jednak również wtedy, gdy różne gałęzie przemysłu produkują dobra zastępowalne z punktu widzenia potrzeb konsumenta, lub zaspakajające więcej elastyczne potrzeby. Konieczność budowy mieszkań własnych w Polsce i uruchomienie oszczędności w tym kierunku bez wątpienia odbija się na pokupności ubrań i samochodów, nie można jednak zaliczyć budownictwa mieszkaniowego do zjawisk konjunktury szczególnej handlu samochodami, w każdym razie zaszeregowanie takie wydałoby się nam sztuczne. Tembardziej, że wedle prof. K. konjunktura szczególna jest właściwie rentownością danej gałęzi lub przedsiębiorstwa. Jeśli zaś ograniczymy się do konkretnego pojęcia rentowności, i zidentyfikujemy z nią „konjunkturę szczególną”, to ten nowy termin staje się zbędny. Natomiast nabiera on właściwego znaczenia, jeśli oprzemy to pojęcie na tych właśnie warunkach charakteru ogólnego, które nie są właściwościami tylko poszczególnych przedsiębiorstw lub gałęzi życia gospodarczego. Pojęcie konjunktury ogólnej jest raczej pierwotne w stosunku do konjunktur szczególnych. Rentowność jest pojęciem określanym ściśle przez ekonomikę prywatną, — „konjunktura szczególna” szuka uzasadnienia w ekonomice społecznej. Słuszną jest więc rzeczą uważać za tę ostatnią nie wypadkową czynników zewnętrznych i działalności przedsiębiorstwa, jak to czyni prof. K., lecz wyłącznie spłot tych czynników zewnętrznych, które najsilniej oddziałują na dane przedsiębiorstwo lub gałąź życia gospodarczego.

Kończąc niniejsze, stwierdzę, jako rzecz zupełnie nie potrzebującą dalszego omówienia, że każdy ekonomista z dużym zainteresowaniem przeczyta rozprawę p. prof. Krzyżanowskiego, którą na-

leży przywitać jako pierwszy poważny wkład w Polsce w dyskusję o istocie konjunktury i metodach jej badania. Należałoby życzyć, by zapoczątkowała ona szerszą niż dotychczas wymianę zdań pomiędzy ekonomistami.

Styl i język rozprawy sprawia przy czytaniu satysfakcję.

W. Skrzywan (Warszawa).

Krzywicki Wieńczysław: Światowa polityka celna i rozejm celny. (Przed dyskusją na konferencji genewskiej). Warszawa 1930, str. 43. (Wyd. Państw. Instytutu Eksportowego, t. V).

Malinowski Bolesław: Organizacja ekonomiczna Ligi Narodów. Historia dotychczasowej działalności oraz akcja w związku z międzynarodowym kryzysem węglowym. Dąbrowa Górnicza 1929, str. 11. (Odb. z „Przeglądu Górniczo-Hutniczego”).

Narady gospodarcze Rządu z delegatami Izby Przemysłowo-Handlowych w dniu 7 i 8 października 1929 r. Warszawa, Min. Przem. i Handlu, 1929 [1930], str. 351.

Rzepecki B.: Zatarę gospodarczy polsko-niemiecki. Warszawa 1930, str. 195.

Szyszkowski Stefan Zbigniew: Przedsiębiorstwa państwowe w Niemczech. Warszawa 1930, str. 134.

Umowa gospodarcza między Rzeczpospolitą Polską a Rzeszą Niemiecką. Wydanie nieoficjalne. Warszawa 1930, str. 103.

Zweig Ferdynand: Finansowanie konsumpcji. Kraków 1930, str. 44. (Wyd. Tow. Ekonomicznego w Krakowie, t. XLI).

Brocard Lucien: Principes d'économie nationale et internationale. T. II. Paris, Libr. du „Recueil Sirey”, 1929, str. 697.

Manoilescu Michail: Théorie du protectionnisme et l'échange international. Paris, Giard, 1929, str. 382 (Bibliothèque ent. d'écon. polit.). Fr. 50.

Minost E.: Aux confins de la politique et de l'économie internationales. Les coopérations interétatiques. Paris. Libr. du „Recueil Sirey”, 1929, str. 235.

Reboud P.: Précis d'économie politique. T. II. fasc. 2. Paris 1929. (Petits Précis Dalloz). Fr. 12,50.

Epstein Ralph Cecil: Supplementary readings in economics. New York. Scribner 1929, str. 466, \$ 2,25.

Andrae Wilhelm: Grundlegung einer neuen Staatswirtschaftslehre. Jena, G. Fischer, 1930, str. 288. M. 14,50,

Graziadei Antonio: Kapital und Löhne. Berlin, Prager, Milano Trevesini, 1929, str. 181.

- Liefmann Robert: Kartelle, Konzerne und Truste. 8 umgearbeitete und erweiterte Auflage. Stuttgart, Moritz, 1930, str. 428 (Unternehmungen und ihre Zusammenschlüsse 2). M. 9.
- Michels Robert: Der Einfluss der faschistischen Arbeitsverfassung auf die Weltwirtschaft. Vortrag. Leipzig, Deutsche Wissenschaftliche Buchhandlung, 1929, str. 42. (Weltwirtschaftliche Vorträge und Abhandlungen 6). M. 1,75.
- Price Hereward Thimbleby: Volkswirtschaftliches Wörterbuch. Teil 2. Deutsch-Englisch. Berlin, J. Springer, 1929, str. 676. M. 32.
- Vershofen Wilhelm: Wirtschaft als Schicksal und Aufgabe Darmstadt, Reichl, 1930, str. 344. M. 12.

II.

Historja gospodarstwa społecznego.

- Zubek Roman: Gospodarka finansowa miasta Lwowa w latach 1624—1635. Lwów 1930, str. 496. (Badania z dziejów społecznych i gospodarczych pod redakcją prof. Fr. Bujaka Nr. 7).
- Ramon Gabriel: Histoire de la Banque de France d'apres les sources originales. Paris, Grasset, 1929, str. 503.
- Sée Henri: Esquisse d'une histoire économique et sociale de la France depuis les origines jusqu' à la guerre mondiale. Paris, Fr. Alcan, 1929, str. 560. Fr. 50.
- Ciccotti Ettore: Commercio e civiltà nel mondo antico. Milano, Soc. ed. tip. libr., 1929, str. 152. L. 15.
- Angell Norman: The story of money. New York, Stokes, 1929, str. 427. \$ 5.
- Levett Elizabeth: The consumer in history. London, Benn, 1929. (Self and society booklets). 6 d.
- Fischer Gerhard: Aus zwei Jahrhunderten Leipziger Handelsgerichte 1470—1650. (Die kaufmännische Einwanderung und ihre Auswirkungen). Leipzig, Meiner, 1929, str. 539. M. 15.
- Gaessner Hans: Schwedens Volkswirtschaft unter Gustav Vasa. Teil I. Die Produktion und ihre Bedeutung für den Staat. Berlin, Curtius, 1929, str. 146. (Studien zur Geschichte der Wirtschaft und Geisteskultur 7). M. 6,—.
- Leiskow Hanns: Spekulation und öffentliche Meinung in der ersten Hälfte des 19. Jahrhunderts. Jena, G. Fischer, 1930, str. 82 (Münchener volkswirtschaftliche Studien N. F. 12). M. 4.

Neidlinger Karl: Studien zur Geschichte der deutschen Effektenspekulation von ihren Anfängen bis zum Beginn der Eisenbahnaktionspekulation. Jena, G. Fischer, 1930, str. 94. (Münchener volkswirtschaftliche Studien N. F. 11). M. 4,50.

Walter Heinrich: Geschichte der deutschen Landwirtschaft. 5. neubearbeitete Auflage, herausgegeben von Horst Höfer. Berlin, Parey, 1930, str. 95 (Landwirtschaftliche Unterrichtsbücher). M. 2,40.

III.

Polityka agrarna, rolnictwo, leśnictwo, rybołówstwo, myśliwstwo.

Szmidt Stefan: Badanie cen i konjunktur w rolnictwie amerykańskim. Kraków, nakładem Towarzystwa Ekonomicznego w Krakowie. Tom. XXXVI Wydawnictw Towarzystwa Ekonomicznego w Krakowie. 1929.

Broszura D-ra Szmidta jest odtworzeniem treści odczytu, jaki miał on w Towarzystwie Ekonomicznem w Krakowie, po powrocie ze specjalnych studjów w Ameryce. Ma ona cel sprawozdawczy — zreferować obecny stan badań indukcyjno-statystycznych z zakresu teorii cen, badań ogólnokonjunkturalnych, badań nad konjunkturą rolniczą oraz nad związkiem tejże z konjunkturą ogólną. Autor streszcza poglądy niektórych uczonych na poszczególne zagadnienia i stara się zsyntetyzować obecnie panujące opinie. Zakres kwestyj, omawianych przez autora jest dobrany dość zajmująco. Nie jego jest winą, że działy wiedzy, którym poświęcił swój wykład są w chwili obecnej już tak obszerne, że krótkie streszczenie niektórych poglądów nie może dać dobrego poglądu na stan tego działu nauki. To też cieszy nas zapowiedź wydania przez p. Szmidta obszerniejszej pracy, poświęconej zagadnieniom badania cen i badaniu konjunktur rolnych w Stanach Zjednoczonych.

Stosunkowo najwięcej pobieżnie omówił p. Szmidt zagadnienia konjunktury ogólnej — działu najszerzej może opracowanego, aczkolwiek jeszcze bez ustalonej metodyki badań. Z pozostałych problematów autor wyłuskiwał najciekawsze poglądy. Szkoda, że nie uwzględnił ciekawej i ważnej pracy, zwłaszcza dla nas, p. H. Schultza¹⁾ o statystycznych prawach związku między popytem a podażą, ze specjalnem uwzględnieniem cukru.

¹⁾ Statistical Laws of Demand and Supply, with special application to sugar. By Henry Schultz. University Chicago Press, 1928.

Nawiązując do badań amerykańskich, chcielibyśmy podkreślić na tem miejscu parę bardzo istotnych momentów, które, mamy nadzieję, p. Szmidt uwzględni w swojej przyszłej pracy.

Statystyka matematyczna jest narzędziem pracy bardzo eleganckim, poręcznym i efekownym. Amerykanie są to ludzie czasem zbyt prości i praktyczni. W rękach ich delikatne narzędzia wiedzy są czasem „okularami w rękach małą”... Równania matematyczno-statystyczne są w dodatku niemymi narzędziami wiedzy i nie mogą wołać ratunku, gdy zadaje się gwałt za ich przyczyną teorii i wprost zdrowemu sensowi ekonomicznemu. Należy z wielką ostrożnością ustosunkowywać się do niektórych prac amerykańskich, zwłaszcza z dziedziny związku konjunktury rolniczej i ogólnej. W dużej ilości wypadków Amerykanin jest empirykiem i nie dba o naukową kontrolę danych swego doświadczenia. Wysoki współczynnik korelacji pomiędzy dwoma szeregami statystycznymi, po ustaleniu pewnego następstwa zjawisk w czasie, to już dla niego dostateczny powód do wiary w fetysze i daleko idącej prognozy. Nie mówimy tu bynajmniej o pracach i autorach wprost epokowego znaczenia, ufamy również w krytycyzm p. Dra Szmida. Stwierdzamy tylko, że przy zaznajomianiu się z pracami amerykańskimi z pierwszej ręki, należy liczyć się z osobliwościami umysłowości amerykańskiej.

Drugie zastrzeżenie o naturze raczej teoretycznej dotyczy zagadnienia równorzędności pojęć konjunktury rolniczej i konjunktury ogólnej. P. Szmidt upraszcza nieco nasze pojęcia o istocie zmian konjunktury ogólnej, przedstawiając je w postaci powtarzających się zmian obrotów gospodarczych. Takie przedstawienie nie jest wyłącznie przyjęte w teorii, nawet amerykańskiej. Używa go znany statystyk C. Snyder i inni autorowie, w pracach o znaczeniu raczej statystycznym. Wobec pojęcia zróżniczkowania postępu gospodarczego, jakie jest podstawą teorii konjunktury, jedyna krzywa charakterystyczna jest pozbawioną sensu ekonomicznego. Złożoność właśnie zjawisk konjunktury przemysłowej i ich specyficzny charakter nie pozwala na włączanie w jeden dynamiczny system również konjunktury rolniczej. Ta ostatnia ma swoje własne prawa i swoje odrębne cechy, rozwija się poza nawiasem ogólnej konjunktury i wpływa na tę specjalnymi drogami. Mechaniczne zestawienie zmian kursów akcji i cen trzody w Chicago nie wydaje się nam właściwą drogą badania rolniczej konjunktury. O wiele więcej wartości posiadają badania zależności cen lub przebiegu pogody i zbiorów i inne opracowania kwestyj, z tem związanych, o których autor wspomina.

Należy zasadniczo zgodzić się ze zdaniem p. Szmida o znaczeniu praktycznym dla naszego rolnictwa „badania zjawisk cyklicznych”, które autor widzi w ustaleniu korelacyjnych związków między wysokością zbiorów poszczególnych produktów a zjawiskami przyrody, oraz zbadaniu cykliczności produkcyjnej w jej t. zw. przez autora „długich cyklach naturalnych” (przykład — okresowość produkcji trzody chlewnej, sadów etc). Natomiast uważa autor, że badania wpływu „cyklów ogólnokonjunkturalnych na ceny produktów rolnych”, które mogą mieć znaczenie dla polityki agrarnej, narazie nie mogłyby doprowadzić do rezultatów „z uwagi, że nasze badania ogólnokonjunkturalne zaledwie zostały podjęte”. Wydaje nam się, że przyczyna tego leży gdzieindziej. Badania ogólnokonjunkturalne w Polsce są o tyle posunięte, że wpływy na ceny produktów rolnych dałyby się ustalić, gdyby... gdyby nie stan naszej statystyki rolniczej: cen, zbiorów i t. d. Przypuszczamy, że p. Szmidt po rozpatrzeniu się w stanie statystyk polskich po powrocie z Ameryki, raczej zgodzi się z nami. Najprostsza kronika sytuacji rolnictwa jest w naszych warunkach zadaniem ciężkim, a ściśle badania na wzór amerykańskich są dziś jeszcze niepodobieństwem.

Na koniec nieco uwag o redakcji broszury. Jest ona zapewne oparta na tekście przemówienia, ujętym stenogramem. Niektóre ustępy są nie tak łatwo zrozumiałe, są pewne nieścisłości terminologiczne. Zauważyliśmy też zbyt hojne szafowanie wyrazami obcymi. Neologizmy i użyte formy nie są szczęśliwe i dają się zastąpić bardzo łatwo przez przyjęte i ścisłe terminy polskie. Naprzykład: „koresponduje” (str. 8), „rezultuje” (str. 10), „ekonomiczne serje” (str. 10), „fazowość” (str. 12), „dyskrepancja” (str. 13). Razi też czasami pisownia: „ceny detailiczne” (str. 8), „ekspanzja” (str. 10) — nieco „dzielnicowa”.

W. Skrzywan (Warszawa).

O k o n i e w s k i Witold, inż.: Cel i znaczenie popierania wywozu produkcji zbożowej. Poznań, wydawnictwo Naczelnej Organizacji Zjednoczonego Przemysłu i Rolnictwa Zachodniej Polski, 1929, str. 38.

Broszura ukazała się w jesieni 1929 r., w momencie toczącej się dyskusji i narad nad środkami pomocy dla rolnictwa w obliczu zarysowującego się kryzysu rolniczego i symptomów wróżących zarówno ciężki przebieg jak i długotrwałość kryzysu, szczególnie w zakresie produkcji zbożowej. Problem opanowania, względnie złagodzenia kryzysu zbytu produkcji zbożowej i przeciwdziałania spadkowi cen zbożowych, sprowadzała opinia rolnicza przedewszystkiem do zagadnienia stworzenia warunków konkurencji i zbytu

zboża polskiego na rynkach zagranicznych po cenach, dających rolnikowi opłacalność produkcji. Dzięki wybitnej aktualności tematu zatem, spotkała się praca inż. Okoniewskiego z dużym zainteresowaniem, a oświetlenie i uzasadnienie omawianego* zagadnienia przyczyniło się niewątpliwie do osiągnięcia realizacji wysuniętych w tym względzie postulatów rolnictwa w postaci zastosowanego systemu „zwrotu cła” przy wywozie zbóż i produktów przemiału.

Część pierwsza pracy inż. Okoniewskiego zawiera streszczony pogląd historyczny na politykę zbożową Niemiec, stanowiącą klasyczny przykład premjowania wywozu zboża; w części drugiej uzasadnia autor konieczność popierania polskiego eksportu zbożowego również w drodze premij wywozowych, przyczem system częściowego „zwrotu cła” oparty na ustawie z 21 lipca 1924 r. uważa jako środek tymczasowy do czasu, dopóki nie zaistnieje możliwość wprowadzenia w drodze specjalnej ustawy systemu „kwitów wywozowych” zbożowych na podstawie pełnego zwrotu cła, które pragnąłby widzieć jako stały czynnik polskiej polityki

Adam Ostrowski (Poznań).

P o n i a t o w s k i Józef: Wpływ reglamentacji obrotu zbóż chlebowych na ich ceny. Warszawa, nakładem Instytutu Badania Konjunktur Gospodarczych i Cen, 1929, str. 16.

Z właściwą dla periodycznych i specjalnych wydawnictw Instytutu Badania Konjunktur Gospodarczych i Cen ścisłością metody naukowej, przeprowadza autor szczegółową analizę dynamiki cen zbóż chlebowych w okresie lat 1924—1929, zmierzając do wyjaśnienia, czy i w jakim stopniu działanie poszczególnych zarządzeń reglamentacyjno celnych lub ich brak wywierał zamierzony przez ustawodawcę wpływ na poziom cen zbożowych na rynku krajowym. Celem polskiej polityki reglamentacyjnej w omawianym okresie była ochrona rynku zbożowego tak z punktu widzenia interesów producenta, jak i konsumenta. Stwierdza jednak autor, że słabnięcie polityki reglamentacyjnej w okresach niskich albo spadających cen zbóż świadczy raczej o jej większej wrażliwości na zagrożenie interesów konsumpcji. Skuteczność zarządzeń reglamentacyjnych okazała się w świetle badań autora niezwykle nikłą; zamierzonych korzyści konsumentom reglamentacja nie przyniosła, wywarła natomiast niezaprzeczalny niebywale wpływ ujemny, działając dezorganizująco na polski handel zbożowy oraz obniżając na ceny u producenta, nie dając wzamian nawet zmniejszenia amplitud wahań cen, które pozostają dużo większe niż na wolnym światowym rynku zbożowym.

Badania p. Poniatowskiego tłumaczą dowodnie, dlaczego tak nazwana przez koła wytwórcze „polityka konsumenta” musiała ulec bankructwu i ustąpić miejsca polityce popierania wytwórczości, jako zgodniejszej z ogólnogospodarczymi interesami Państwa.

Adam Ostrowski (Poznań).

Janikowski Tadeusz Inż.: Zasady organizacji gospodarstw małych. Warszawa—Puławy 1929. 8-ka, str. XIV + 464. (Bibl. Puławska. Serja prac społeczno-gospodarczych Nr. 19).

Statystyka mleczarstwa w Wielkopolsce i spis mleczarń za r. 1928. Opracowane przez Szkołę Dział Mleczarski W. I. R. Poznań. Nakł. Wielkopolskiej Izby Rolniczej 1929, str. 51.

Czasopisma: Antoniewski S. Inż.: O program organizacji gospodarstw rolnych (Polska Gospodarcza, zeszyt 11. 1930). — Barański W.; Zagadnienie organizacji produkcji i zbytu drewna w Polsce (Rolnictwo, Tom II, zeszyt 2. 1930). — Borkowski B. Dr.: Soja a nasze rolnictwo (Gazeta Rolnicza Nr. 6. 1930). — Borowski W. Inż.: W sprawie polityki w stosunku do lnu i rzepaku (Gazeta Rolnicza Nr. 8. 1930). — Borowy T. Inż.: Sprawa meljoracji na Polesiu (Polska Gospodarcza Nr. 9. 1930). — D. K.: Węgierski Instytut handlu zbożem i produktami rolnymi (Rolnik Ekonomista Nr. 5. 1930). — Dobrzyński B.: Jak zwalczyć stagnację w rolnictwie (Gazeta Rolnicza Nr. 10. 1930). — G. A.: Pomoc kredytowa dla rolnictwa wobec kryzysu (Polska Gospodarcza, zeszyt 16. 1930). — Glass S.: Kolektywizacja rolnictwa W. Z. S. R. R. (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 7. 1930). — Gościcki J.: Nowa faza kryzysu rolniczego (Rolnik Ekonomista Nr. 4. 1930). — Tenże: Ostatnie posunięcia w naszej polityce zbożowej (Rolnik Ekonomista Nr. 6. 1930). — Grabowski W. Dr. Prof.: Zagadnienie postępu rolniczego wobec kryzysu (Rolnik Ekonomista Nr. 8. 1930). — Grabowski W.: Sprawa spirytusu przemysłowo-technicznego, a interesy rolnictwa (Polska Gospodarcza, zeszyt 15. 1930). — Górniewicz Z.: Ustawa wodna wobec interesów rolnictwa (Inżynierja Rolna Nr. 2. 1930). — I. Z. Dr.: Zaopatrzenie Polski w azot (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 4. 1930). — Iwański T.: Rok działalności Syndykatu Eksporterów trzody i bydła (Rolnik Ekonomista Nr. 5. 1930). — Iwański A.: Zagadnienie pszeniczne i polityka pszeniczna we Francji (Rolnictwo, Tom II., zeszyt 3. 1930). — Janicki S. Dr.: Kwestja stabilizacji cen pszenicy w parlamencie angielskim (Rolnik Ekonomista Nr. 4. 1930). — J. B.: Plan kampanji rolniczej w W. Z. S. R. R. na 1930 rok (Polska Gospodarcza Nr. 7. 1930). — Tenże: Motoryzacja rolnictwa niemieckiego (Polska Gospodarcza, zeszyt 16. 1930). — J. J.: Narada w sprawach ochrony roślin (Polska Gospodarcza, zeszyt 6. 1930). — K. L.: Rolnictwo wobec projektu rozejmu celnego (Polska Gospodarcza, zeszyt 7. 1930). — Kornelia A. Inż.: Rentowność meljoracji łąk i pastwisk w dobie kryzysu rolnego (Inżynierja Rolna Nr. 1. 1930). — Kró-

likowski St. Fr.: Wobec nowej fali protekcyjizmu agrarnego w Niemczech (Polska Gospodarcza, zeszyt 16. 1930). — Kwieciński R.: Warunki środowiska a hodowla ryb (Kupiec Nr. 15. 1930). — Laur E. Dr. Prof.: Rozwiązanie zagadnienia zbożowego z punktu widzenia poprawy sytuacji w rolnictwie (Rolnik Ekonomista Nr. 7. 1930). — Ludkiewicz L. Dr. Prof.: Stabilizacja warunków produkcji zbożowej (Polska Gospodarcza, zeszyt 9. 1930). — Lutosławski J.: O upadku kultury rolniczej w Polsce (Gazeta Rolnicza Nr. 9. 1930). — Tenże: Ze stosunków rolniczych rumuńskich (Rolnictwo, Tom II., zeszyt 2. 1930). — Maculewicz L.: Ze stosunków lniarskich na Łotwie (Tygodnik Rolniczy Nr. 13—14 i 15—16. 1930). — Malinowski E. Dr. Prof.: Czy polska pszenica może konkurować z zagranicznymi (Gazeta Rolnicza Nr. 16. 1930). — Markijanowicz M.: Program organizacji hodowli trzody chlewnej (Polska Gospodarcza, zeszyt 11. 1930). — Moszczeński S.: Filozofja rachunkowości rolniczej (Rolnictwo, Tom II., zeszyt 3. 1930). — Tenże: Co ma do powiedzenia nauka w obecnym kryzysie rolniczym (Gazeta Rolnicza Nr. 13. 14 i 15. 1930). — Mroczkowski S. Inż.: Przyczyny niskich cen zboża (Gazeta Rolnicza Nr. 11. 1930). — Mysłakowski K. Inż.: Zastosowanie ścieków krochmalnianych do meljoracji łąk, pól, stawów rybnych (Inżynierja rolna Nr. 4. 1930). — M. M.: Dozór nad produkcją i obiegiem mleka i jego przetworów (Polska Gospodarcza, zeszyt 8. 1930). — M. P.: Akcja premjowania eksportu zboża w świetle liczb (Polska Gospodarcza, zeszyt 13. 1930). — Nieciengiewicz S. Inż.: Jeszcze o harmonogramach rolniczych (Organizacja Pracy w Rolnictwie Nr. 5—6. 1930). — Niegolewski A.: Intensywność i produktywność gospodarstw rolnych państw europejskich (Roczniki Nauk Rolniczych i Leśnych, Tom XXIII, zeszyt 2. 1930). — Niklewski B. Dr. Prof.: Jak można obniżyć koszty produkcji rolnej (Gazeta Rolnicza Nr. 11. 1930). — Palecki S. Inż.: Sprawa lnu na marginesie kryzysu w rolnictwie (Polska Gospodarcza, zeszyt 7. 1930). — Paygert K.: Wytyczne dla zwalczania kryzysu rolniczego (Rolnictwo, Tom II., zeszyt 2. 1930). — Pluciński L.: W sprawie interesów rolniczych (Gazeta Rolnicza Nr. 16. 1930). — Pogorzelski M.: Standaryzacja polskich bekonów (Polska Gospodarcza, zeszyt 13. 1930). — Powierza B. Inż.: Oplacalność drenowania przy niskich cenach ziemiopłodów z 1929 roku (Inżynierja Rolna Nr. 1. 1930). — Ptaszycki M.: Meljoracje rolne, a warunki geograficzne Polski (Polska Gospodarcza, zeszyt 8. 1930). — Ritter K. Dr. Prof.: Rozwój handlu międzynarodowego produktami mleczarskimi (Polska Gospodarcza, zeszyt 15. 1930). — Romański E. Inż.: O studjach meljoracyjno-ekonomicznych (Inżynierja Rolna Nr. 2. 1930). — Rose A. Dr.: Wobec przesilenia rolniczego (Rolnictwo, Tom II., zeszyt 3. 1930). — Tenże: Plan doraźnej pomocy dla rolnictwa (Polska Gospodarcza, zeszyt 10. 1930). — Tenże: Najbliższe cele polityki rolnej (Polska Gospodarcza, zeszyt 14. 1930). — Tenże: Wobec zawarcia porozumienia zbożowego z Niemcami (Polska Gospodarcza, zeszyt 8. 1930). — Ryx J.: Rolnictwo a socjalizm (Gazeta Rolnicza Nr. 16. 1930). — Sakowicz J.: Znaczenie dla rolnictwa zmiany ustalania ceny spirytusu (Polska Gospodarcza, zeszyt 7. 1930).

— S. M.: Organizowanie stacji wysokogórskiej w Gorcach (Polska Gospodarcza, zeszyt 7. 1930). — S. T.: Pomoc rządowa dla spółek meljoracyjnych (Polska Gospodarcza, zeszyt 9. 1930). — St. Dr.: Polityka rolna Austrii a polski eksport hodowlany (Polska Gospodarcza, zeszyt 6. 1930). — Sieroszewski S. Inż.: Wpływ temperatury na przebieg wyrobu masła (Tygodnik Rolniczy Nr. 11—12. 1930). — Śląski J.: Zmiany w organizacji gospodarstw w aktualnej konjunkturze (Gazeta Rolnicza, zeszyt 10. 1930). — Staniewicz W. Minister Reform Rolnych: Dwa lata pracy nad przebudową ustroju rolnego w Polsce (Rolnictwo, Tom II., zeszyt 2. 1930). — Szukałski B.: Stosunek kolei do przewozu ryb (Kupiec Nr. 15. 1930). — Szymański F.: Produkcja i możliwości eksportu chmielu (Polska Gospodarcza, zeszyt 10. 1930). — Szyszkowski E.: Wywóz zwierząt rzeźnych i mięsa z Polski w 1929 roku (Polska Gospodarcza, zeszyt 8. 1930). — Szulc K. Prof.: Zadania wydziału rolniczego w Państwowym Instytucie Meteorologicznym (Gazeta Rolnicza Nr. 10. 1930). — Szturm de Sztrem E.: Konjunktury cen zbożowych (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 4. 1930). — Turczynowicz S. Inż.: W sprawie samorządowych biur meljoracyjnych (Inżynierja Rolna Nr. 2. 1930). — Tenże: Rozwój prac meljoracyjnych w latach 1925—29 (Inżynierja Rolna Nr. 2. 1930). — T. G.: Nasze rybołówstwo morskie (Kupiec Nr. 8. 1930). — Walicki J.: Próba kalkulacji deficytu naszych gospodarstw (Gazeta Rolnicza Nr. 8. 1930). — W. K.: Możliwości eksportu polskiej trzody chlewnej do Francji (Rolnik Ekonomista Nr. 4. 1930). — Tenże: Kilka uwag w sprawie kolektywizacji gospodarstw rolnych w Z. S. R. R. (Rolnik Ekonomista Nr. 7. 1930). — Z.: Kwestje weterynaryjne w umowie gospodarczej polsko-niemieckiej (Polska Gospodarcza, zeszyt 16. 1930). — Z. R.: Walka z kryzysem rolnym (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 6. 1930). — Żabko-Potopowicz A. Dr.: Powojenne trudności i walka z nimi w rolnictwie szwedzkim (Rolnik Ekonomista Nr. S. 1930). — Polsko-niemieckie porozumienie w sprawie żyta (Polska Gospodarcza, zeszyt 6. 1930).

IV.

Górnictwo, przemysł, budownictwo, rzemiosło.

Zweig Ferdynand: Kartelizacja przemysłu polskiego. Kraków, nakładem Krakowskiej Spółki Wydawniczej, 1929, 6tr. 36.

Kartelizacja jest tem zagadnieniem, którem się ekonomiści bardzo interesują, ponieważ stanowi ono jeden z najważniejszych problemów organizacji życia gospodarczego, rozpatrywanego zarówno na płaszczyźnie danego państwa, jak również na tle gospodarczych stosunków międzynarodowych. Zagadnienie kartelizacji jest wielce ważne i w naszej gospodarce narodowej, a to tembardziej, że nie mamy dotąd jeszcze zupełnie wyraźnego ustosunkowania się do tego problemu naszych władz państwowych, na których zadanie

w danym wypadku różnie się z różnych stron zapatrują: jedni by chcieli widzieć, aby państwo ingerowało bardzo daleko w dziedzinną stosunków kartelowych, inni natomiast pragnęliby całkowitej swobody dla karteli, uważając, że samo życie najlepiej będzie się ustosunkowywało do danego problemu, znajdując odpowiednie środki przeciwwagi w miarę potrzeby usunięcia ujemnych skutków działania danych organizacji monopolistycznych. Ostatni pogląd reprezentują głównie zainteresowani w ruchu kartelowym, natomiast opinia niezależna skłania się więcej ku pogładowi, uznającemu konieczność kontroli nad kartelami. Ten pogląd wyraża również autor w pracy omawianej, uważając, że jest on słuszny przede wszystkim z tego względu, że kartele, będąc organizacjami o właściwościach dodatnich i ujemnych, a posiadając wielką siłę rozwojową, mogą w ujemny sposób wpływać na kształtowanie się stosunków gospodarczych kraju.

Przechodząc do bliższego omówienia pracy, stwierdzić należy, że ujmuje ona temat nader zwięzłe, co jednak nie odbiło się na zakresie poruszanego zagadnienia. Przyczyną zwięzłości w danym stopniu jest to, że praca omawiana jest ogłoszonym w druku referatem, wygłoszonym na zjeździe ekonomistów polskich w Poznaniu w 1929 r. Tego rodzaju publikacje są nader pożyteczne, bowiem podając materiał zwięzłe przyczyniają się do popularyzacji zagadnień poruszanych.

W definicji kartelu autor jest zwolennikiem określenia możliwie szerokiego, bowiem podciąga pod kartele nie tylko związki przemysłowców, ale również związki kupców danej branży przemysłowej; pozatem do karteli zalicza związki o charakterze konwencji w celach racjonalizacji przemysłowo-handlowej. Naszem zdaniem, tak szeroko zakreślone pojęcie kartelu nie odpowiada praktycznemu ujmowaniu przejawów życia gospodarczego. Należy sobie powiedzieć, że pojęcie kartelu związane jest z pojęciem monopolu w mniejszym lub większym zakresie, dokąd zalicza się również t. zw. konwencje o charakterze ograniczającym produkcję, względnie zbyt. Natomiast większość celów o charakterze racjonalizacji, o których wspomina Autor, należy do związków przemysłowych, mających za zadanie obronę interesów zawodowych poszczególnych branż. W ten sposób postawione zagadnienie kartelu jest w skutkach praktycznych nader doniosłe, bowiem ułatwia rozpoznanie kartelu, co jest rzeczą nader doniosłą przy określaniu stosunku do tego rodzaju organizacji ze strony państwa. Zresztą i sam Autor w swych rozważaniach co do ustosunkowania się do kartelu zajmuje się kartelami jako organizacjami monopolistycznymi, zwracając w ten sposób pojęcie do praktycznych wymogów życia, które lubi zajmować się pojęciami konkretnymi.

Omawiając następnie charakterystyczne cechy kartelizacji polskiej, autor stwierdza nader silny pęd tworzenia karteli, które ujmują w swe karby coraz to więcej gałęzi przemysłu i nawet handlu. Co do przyczyn, powodujących ten ruch autor nie wspomina o najważniejszej, mianowicie o trudnych warunkach pracy przemysłowej, zmuszonej walczyć przede wszystkim z nadprodukcją, natomiast zbyt wielki nacisk kładzie na wysoką ochronę celną, jako ważki czynnik, pobudzający kartelizację. Naszem zdaniem, ochrona celna jest czynnikiem dodatkowym w procesie kartelizacji, ułatwiającym kartelom prowadzenie polityki wewnętrznego rynku, natomiast brak ochrony celnej wcale nie zmniejsza ruchu kartelizacji, o ile na rynku wewnętrznym przemysł przechodzi przesilenie, wywołane nadprodukcją.

Dodatknie i ujemne następstwa kartelizacji, szczególnie na gruncie stosunków polskich, autor ujął wyczerpująco i z dużą znajomością rzeczy. Słusznie autor podkreśla, że kartele głównie powodują regulację zbytu drogą jego stabilizacji i racjonalizacji, natomiast w dziedzinie racjonalizacji produkcji działalność karteli przeważnie jest słaba, co wynika w dużym stopniu z przesłanek psychologicznych, gdyż kartel usuwa znaczenie bodźca w postaci wolnej konkurencji, zmuszającej przedsiębiorstwa do stałego przystosowywania się do wymogów racjonalizacji produkcji. Jednakowoż autor nie wspominał, że te ujemne dla postępu produkcji momenty psychologiczne upadają wtedy, gdy ochrona celna jest na tyle niska, że stwarza możliwość konkurencji zagranicy oraz że ambicja kierowników karteli poszczególnych nie pozwala na to, aby osiąść na laurach, stworzonych przez konjunkturę kartelową, lecz pcha do utrzymania się na odpowiednim poziomie technicznym, gwarantującym racjonalną produkcję.

Autor pracy zwraca uwagę na nader ważkie niebezpieczeństwa niekontrolowanej kartelizacji w stosunkach polskich, a mianowicie: 1) skartelizowany przemysł, znajdujący się w rękach zagranicy; prowadzić może zbyt rabunkową politykę cen, co ze swej strony spowodować może gwałtowny odpyły krajowych środków kapitałowych za granicę w postaci zwiększonych dywidend, 2) kartele ograniczać mogą zdolność produkcyjną kraju o słabo rozwiniętym przemyśle. Niebezpieczeństwa te są tem większe, im bardziej słabą jest struktura gospodarcza danego kraju. Ponieważ Polska jest krajem na dorobku, przeto nie może sobie pozwolić na wyzysk ze strony karteli, stojących na usługach zagranicy. Ochroną przed wyzyskiem winna być racjonalna interwencja państwa, jednak nie drogą polityki przedsiębiorstw państwowych, lecz przy pomocy kontroli, a nawet częściowej reglamentacji ze strony administracji państwowej.

W dalszym ciągu następuje najciekawsza część pracy, omawiająca wytyczne polityki kartelowej państwa oraz projektu polskiej ustawy kartelowej. Autor jest zdania, że ujemne skutki działania karteli będą złagodzone, o ile zrealizowany będzie postulat jawności umów kartelowych, co da się uskuteczyć drogą rejestracji tych umów w sekretarjacie Rady Kartelowej, któraby była specjalną instytucją o charakterze organu sędziowskiego, a składałaby się z członków mianowanych na okres pięcioletni z pośród sędziów Sądu Najwyższego, przedstawicieli nauk ekonomicznych oraz zrzeszeń gospodarczych. Rada kartelowa, mająca prawo tylko rejestracji karteli bez dalszych uprawnień, byłaby instytucją zbyt słabą, aby przeciwdziałać skutecznie ujemnym skutkom karteli. Dlatego też byłaby ona wyposażona w bardzo ważny przywilej, mianowicie w możliwość unieważniania umów kartelowych. Prawo rozwiązywania karteli natomiast przysługiwałoby tylko Radzie Ministrów na podstawie wniosku Rady kartelowej. Poza tem prawo kartelowe musiałoby posiadać przepis, zakazujący stosowanie ze strony kartelu bojkotu sprzedaży surowców, półfabrykatów lub narzędzi, aby w ten sposób przeciwdziałać zakłóceniom w zaopatrywaniu rynku w niezbędne artykuły.

Zobrazowaną tutaj pokrótce pracę czyta się z wielkiem zainteresowaniem, a ponieważ posiada ona dosyć rzadki walor popularyzatorski, przeto niechybnie będzie czytana przez szerszy ogół pracowników na niwie gospodarczej, szerząc w ten sposób zdrową opinię o nader ważnej dla naszych stosunków kwestji ekonomicznej.

Stefan Czarnowski (Warszawa).

Tilles Ferdynand Dr.: Zbiorowa oszczędność budowlana i projekt budowlany. Kraków, 1930 r., str. 23.

Autor propaguje w tej książce myśl, która w Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej i w Anglii dała bardzo piękne wyniki w walce o własny dach nad głową.

Jednak Pan Doktor przecenia możliwości zrealizowania tej zasady w Polsce. Nie docenia on mianowicie tego doniosłego faktu, że ludność anglosaska i amerykańska woli mieszkać w domkach jednorodzinnych, niż w dużych kamienicach. Bowiem na całym prawie kontynencie europejskim — z wyjątkiem Holandji, Belgji i Skandynawji — istnieje wyraźna tendencja do zamieszkiwania w domach kilkurodzinnych.

Ta ogromna różnica w zwyczajach mieszkaniowych ludności miejskiej u nas i tam, skazuje projekt oszczędności budowlanej zgóry na bardzo słabe rozpowszechnienie w Polsce, ponieważ moż-

na go zastosować tylko do domków jednorodzinnych, oddawanych na własność.

Ale nawet gdybyśmy założyli, że zwyczaję mieszkaniowe naszej ludności miejskiej ulegną radykalnej zmianie w sensie zwyczajów anglosaskich, to nawet wtedy nieliczni z nas mogliby mieszkać w willach poza miastem. Bo przecież musimy pamiętać o naszym ubóstwie i o bogactwie Amerykan i Anglików i o tem, że anglo-amerykański typ mieszkania jednorodzinne powoduje znacznie większe wydatki na komorne, obliczone łącznie z kosztami dojazdu.

To też w Polsce oszczędność budowlana będzie mogła się rozwijać bardzo powoli w miarę naszego dobrobytu szerokich warstw ludności.

W tych wąskich ramach, można projekt ten propagować i popierać, nie łudząc się jednak, że to jest drogą do rozwiązania kwestji finansowania całego budownictwa mieszkaniowego. Będzie to jednak zdrowy, choć drobny przyczynek do złagodzenia kryzysu budownictwa mieszkaniowego, jaki dziś przeżywamy.

Przy tej okazji chciałbym nadmienić, że autor nie zauważył najważniejszego momentu, będącego podstawą przy tego rodzaju oszczędzaniu. Mianowicie p. Tilles nie spostrzegł — albo przynajmniej tego nie zaznaczył — że człowiek o wiele chętniej, a więc wydajniej oszczędza na jakiś konkretny cel, w danym wypadku na własny domek, niż na cel nieokreślony. Jest to zjawisko psychiczne, bardzo łatwo dające się wytłumaczyć większą intensywnością oddziaływania obrazów konkretnych, niż myśli oderwanych na naszą wolę (oszczędzania). Dlatego ta forma akumulacji kapitału daje lepsze wyniki, niż inne kasy oszczędnościowe.

Pomysł p. Tillesa przydzielania domów członkom takiej kasy oszczędnościowej za pomocą losowania uważam za chybiony. Zresztą, we wstępie autor również potępia zamiłowanie naszego społeczeństwa do hazardu. Czy to, co jest słuszne wobec papierów premjowych, nie jest słuszne wobec przydzielania domów?

Jerzy Schimmel (Poznań)

Wiśniewski Jan: Ankieta o prowadzeniu robót budowlanych i sposobach ich finansowania. Warszawa, 1929 r. Nakładem Inst. Badania Konjunktur Gospodarczych i Cen. Str. 12 in 4°

Z ankiety tej dowiadujemy się bardzo ciekawych, a nawet wręcz rewelacyjnych rzeczy.

„Najbardziej uderzającym zjawiskiem, pozostającym w sprzeczności z rozpowszechnionem minemaniem, jest stosunkowo niezbyt wielki udział funduszy publicznych" (w finansowaniu bu-

downictwa) „przeciwstawiony znacznemu nakładowi funduszków własnych osoby, prowadzącej budowę oraz poważnym kredytem krótkoterminowym, uzyskiwanym od osób prywatnych" (str. 4). Dla budowli prywatnych pomoc finansowa ze źródeł publicznych nie przekraczała przeciętnie 40% (w województwach centralnych łącznie z Warszawą — tylko 30%). Natomiast udział funduszków własnych łącznie z kredytami prywatnymi budujących wynosi w województwach centralnych aż 70% kosztów budowy! A w całej Polsce — około 65%.

Jest to mniej więcej taki sam stosunek jaki był normą w budownictwie przedwojennem.

Rezultaty badań autora obalają powszechnie panującą dziś legendę o braku prywatnych kapitałów budowlanych. Jest to wielka zasługa wobec społeczeństwa, tumanionego fałszywymi poglądami, na podstawie których snuje się potem fałszywe postulaty.

Autor w swoich wnioskach uważa za konieczne powtórnie zwrócić uwagę czytelnika na ten znamienity fakt: „Jest rzeczą fałszywą sądzić, jakoby ruch budowlany w Polsce nosił charakter całkowicie lub w przeważnej części forsowanego przez Państwo lub inne związki publiczne" (str. 5).

Pogląd, że budownictwo u nas finansowane jest przez Państwo, jest słuszny tylko w odniesieniu do spółdzielni i wszystkich domów w Gdyni.

Drugim bardzo ciekawym wnioskiem, jest „... bardzo słabe rozpowszechnienie spółdzielczej formy budownictwa poza m. st. Warszawą.. ." (str. 3).

A więc za forma akcji budowlanej, tak usilnie faworyzowana przez rząd i pewien odłam społeczeństwa zawiodła z wyjątkiem Warszawy.

Porównanie spółdzielczego budownictwa z kapitalistycznym wypada na niekorzyść spółdzielni i pod innymi względami: „... budowie tej grupy budowane są bardzo powoli..." (str. 4) ... znacznie mniej od osób prywatnych posiadały funduszków własnych.... Podobnie ma się też rzecz z prywatnymi kredytami krótkoterminowymi, jeśli chodzi tylko o porównanie budowli prywatnych ze spółdzielniami" (str. 5).

Słowem, prywatny kapitalizm ujawnia w budownictwie swoją wyższość.

Jeszcze jedno stwierdzenie „Ankiety": przeważają i to znacznie budowle „czynszowe": stanowią one w r. 1928 63,4% wszystkich wznoszonych budynków.

Ogólne wrażenie, jakie odnosimy z tej cennej pracy, możnaby ująć w słowach, że rzeczywistość budowlana nie kroczy po drogach, na jakie chcieliby ją pchnąć „społecznie” usposobieni reformatorzy stosunków budowlanych.

Niewielka ta praca zasługuje na uważne przeczytanie zwłaszcza przez ludzi, popełniających programy i plany budowlane.

Jerzy Schimmel (Poznań)

- Dyczakowski Stanisław: Rozwój kolei — a przemysł węglowy. Dąbrowa Górnicza 1929. (Odb. z „Przeglądu Górniczo-Hutniczego”).
- Leparski Antoni: Chłodnictwo w gospodarstwie narodowym Polski. (O pozytywny program gospodarczy). Warszawa 1930, str. 127 + tabl.
- Reboul C. podpułk.: Mobilizacja przemysłu. T. I. Przemysł wojenny we Francji w latach 1914—1918. Tłumaczył z francuskiego por. inż. Hirsband Robert. Warszawa. Przegląd Artyleryjski 1930, str. 118.
- Rychliński Stanisław: Marnotrawstwo sił i środków w przemyśle polskim. Wyniki prac Komisji Ankietowej badania warunków i kosztów produkcji oraz wymiany. Warszawa, Instytut Gospodarstwa Społecznego, 1930, str. 164.
- Sippko Gustaw: Wielkie Polskie Zagłębie w różnych projektach obszarów celnych. Dąbrowa Górnicza 1929, str. 13. (Odb. z „Przeglądu Górniczo-Hutniczego”).
- Strączyński Edward inż.: Sole potasowe na kuli ziemskiej i warunki rozwoju ich kopalnictwa w Polsce. Sosnowiec, M. Lempicki [1930], str. 62.
- Strzelski Jerzy inż. górn.: Jasielskie Zagłębie naftowe. Cz. I. z mapą Zagłębia Jasielskiego. Borysław, Izba Pracodawców, 1929, str. 58 z tabl.

Czasopisma: Alberg M. Dr.: Światowe położenie przemysłu cynkowego (Przegląd Górniczo-Hutniczy Nr. 1. 1930). — Battaglia R.: Konsolidacja i rozrost międzynarodowego kartelu stalowego (Polska Gospodarcza, zeszyt 12. 1930). — Barszczewski A.: Przemysł chemiczny wobec traktatu handlowego z Niemcami (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 7. 1930). — Tenże: Bilans handlowy przemysłu chemicznego w 1929 roku (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 6. 1930). — Bornstein-Lychowska Dr.: Zagadnienia węglowe na tle organów Ligi Narodów (Wiadomości Społeczne Nr. 1. 1930). — Dominik W. Dr.: Produkcja pochodnych spirytusu w gorzelniach rolniczych (Polska Gospodarcza, zeszyt 12. 1930). — Tenże: Przemysł chemiczny a rolnictwo (Rolnictwo, Tom II., zeszyt 3. 1930). — Komorowski W.: Zagraniczne koncesje przemysłowe w Z. S. R. R. (Polska Gospodarcza, zeszyt 12. 1930). — M. G.: Przemysł solny w 1929 roku (Polska Gospodarcza, zeszyt 8. 1930). — M. J. D.: Zyski przedsiębiorstw w Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej (Polska Gospodarcza, zeszyt 14. 1930). — S. K.: Racjonalizacja przemysłu włoskiego (Polonia—Italia Nr. 1—2. 1930). —

Senft S. Dr.: Przemysł węglowy w Polsce (Polonia—Italia Nr. 1—2. 1930). — Stein A. Inż.: Węgiel w polsko-niemieckiej umowie gospodarczej (Polska Gospodarcza, zeszyt 13. 1930). — Sulimirski W.: Sytuacja w przemyśle naftowym (Gazeta Bankowa Nr. 6. 1930). — Szydłowski M. Inż.: Problem węglowy na międzynarodowych konferencjach w Genewie (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 4. 1930). — W. C.: Nowa struktura międzynarodowego kartelu stalowego (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 5. 1930). — Wrangel P. Inż.: Przemysł rafinerijny w 1929 roku (Polska Gospodarcza, zeszyt 16. 1930). — Z. Z.: Z przemysłu włókienniczego (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 4. 1930). — Tenże: Przemysł papierniczy w 1929 roku (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 7. 1930). — Z. K. Inż.: Konferencja londyńska w sprawie współpracy angielsko-polskiej na rynkach węglowych (Polska Gospodarcza, zeszyt 8. 1930). — Zamoyski T. Inż.: Polski przemysł chemiczny w 1929 roku (Polska Gospodarcza, zeszyt 14. 1930). — Kopalnictwo rud cynkowo-olowianych i hutnictwo cynkowe w styczniu 1930 roku (Polska Gospodarcza, zeszyt 14. 1930). — Kopalnictwo naftowe w 1929 roku (Polska Gospodarcza, zeszyt 15. 1930). — Przemysł gazolinowy w 1929 roku (Polska Gospodarcza, zeszyt 6. 1930). — Przemysł węglowy w styczniu 1930 roku (Polska Gospodarcza, zeszyt 15. 1930). — Sprawy hutnictwa żelaznego w umowie gospodarczej polsko-niemieckiej (Polska Gospodarcza, zeszyt 14. 1930). — Spadek cen i zapasy metali (Górnośląskie Wiadomości Gospodarcze Nr. 7. 1930).

Filhol J. et Ch. Bihorean. Le pétrole Son industrie, son commerce, son rôle dans la politique des peuples. Préface de Louis Pineau. Neuchâtel, Edition de la Baconnière, 1929, str. 208 (Collection Arista). Fr. szw. 7,50.

Kohlenwirtschaft (Die deutsche). Ausschuss zur Untersuchung der Erzeugung- und Absatzbedingungen der deutschen Wirtschaft. Berlin, Mittler, 1929, str. 576 (Verhandlungen und Berichte des Unterausschusses für Gewerbe, Industrie, Handel und Handwerk). M. 16,—.

Statistik der Berg- und Hüttenwerke in Polnisch-Oberschlesien. Bearbeitet von Fukner und Danielski. 47. 1928. Kattowitz, Oberschi. Berg- und Hüttenmänn. Verein, 1929, str. 195. M. 20,—.

V.

Handel, polityka handlowa, komunikacja.

Kocot Stanisław: Nauka o handlu (zasadnicze wiadomości o handlu i jego organizacji). Warszawa, nakładem Instytutu Wydawniczego „Biblioteka Polska”, 1929, str. 285.

Książka według swego przeznaczenia jest podręcznikiem du nauki w zawodowym szkolnictwie handlowym. Dla tego typu szkół,

szczególnie dla handlowych szkół trzyklasowych podręcznik tego rodzaju jest bardzo wskazany, bowiem materiał wykładowy ujęty jest w sposób zwięzły i dostosowany do programu tych szkół. Ponieważ szereg działów omówionych jest dosyć obszernie, poza temu podane są dosyć szczegółowo przepisy prawne, dotyczące się różnych urzędzeń w handlu, przeto podręcznik dany nadaje się również dla słuchaczy wyższych szkół handlowych, gdyż zawiera owe minimum materiału, które student bezwzględnie posiadać musi do egzaminu z nauki o handlu.

Jeżeli chodzi o strukturę podręcznika, odznacza się ona logicznym ujęciem przedmiotu pod względem rozplanowania materiału wykładowego, aczkolwiek autor nie silił się na oryginalność pod tym względem i poszedł utartym śladem innych podręczników z zakresu nauki o handlu. Podkreślić należy bardzo ważną zaletę podręcznika, mianowicie poprawną terminologję pojęć i urzędzeń z dziedziny handlu, przeciwko czemu wiele grzeszą nieliczne dotąd podręczniki polskie z zakresu omawianego przedmiotu.

Pod względem ujęcia niektórych zagadnień można z autorem się nie zgadzać, jeżeliby szło o rozpatrywanie poszczególnych działów z punktu widzenia wybitnie fachowego, np. podział banków jest z tego punktu widzenia nieodpowiedni, jednakowoż, jeżeli się uwzględni, że jest to pierwsze wydanie podręcznika, to pod tym względem i tak jest aż zamało usterek. Poradzić autorowi należy, aby przy opracowywaniu zmian do następnego wydania porozumiał się z fachowcami z różnych dziedzin handlu, śledzącymi również za teorią w danym dziale, celem zebrania opinii o poszczególnych działach swego podręcznika. Jest to rzeczą nieodzowną, o ile się chce, aby podręcznik nauki o handlu odzwierciedlał życie w danej chwili, a trudno z drugiej strony wymagać, aby autor podręcznika był specjalistą we wszystkich zagadnieniach, poruszonych w swej książce. W ten sposób opracowane każde następne wydanie podręcznika zyska na pogłębieniu przedmiotu i praca z tego zakresu da podręcznikowi tradycję, której nie będzie miał podręcznik świeżo opracowany.

Stefan Czarnowski (Warszawa).

W e n c e l Eugenjusz: Sytuacja, zadania, postulaty handlu. Warszawa, 1929, str. 32.

Referat ten opublikowany z okazji Ogólnopolskiego Kongresu Kupieckiego w r. 1929, omawia szkiecowo wszystkie ważniejsze zagadnienia handlu polskiego w dobie obecnej, odzwierciedlając zarazem sytuację gospodarczą kraju. A więc przykładowo: Brak tradycyj kupieckich — naszym grzechem historycznym, który niejednokrotnie jest przyczyną niechęci do kupiectwa; polityka podat-

kowa i jej błędy; stabilizacja waluty i jej oddziaływanie na handel; załamanie hurtu; konkurencja zagraniczna i dumping; błędy kupiectwa; sprawy kredytowe i podatkowe — kluczem sytuacji w handlu.

Autór sprowadza w reasumcji postulaty handlu do tezy: „Równe prawa — równe obowiązki”.

L. R. (Poznań).

Informator portowy. Gdańsk i Gdynia. (Urządzenia portowe, plany, opłaty, linje okrętowe). Warszawa, Ministerstwo Kolei Żelaznych, 1930, str. 16 + 2 plany.

Katelbach Stefan: Organizacja handlu wełną w Polsce. Wygłoszono na posiedzeniu Komitetu dla spraw owczarstwa przy P. T. Z. dnia 26. X. 1929 roku w Warszawie. Warszawa 1930, str. 26.

Skorowidz do taryfy towarowej kolei żelaznych na obszarach Rzeczypospolitej Polskiej i W. m. Gdańska obowiązującej od 1. października 1929. [Warszawa 1929], str. 140.

Czasopisma: Adamkiewicz W. Dr.: Kwestja wjazdu, pobytu i osiedlenia w umowie gospodarczej polsko-niemieckiej (Polska Gospodarcza, zeszyt 12. 1930). — A. R.: Koncesjonowanie publicznej komunikacji samochodowej w Polsce (Polska Gospodarcza, zeszyt 10. 1930). — Battaglia R.: Zwalczenie dumpingu eksportowego (Kupiec Nr. 9. 1930). — Tenże: Polskie życie gospodarcze a genewska polityka handlowa (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 3. 1930). — Buttler J.: Niemiecka taryfa tranzytowa (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 5. 1930). — Tenże: Traktat handlowy polsko-grecki (Polska Gospodarcza, zeszyt 17. 1930). — B. St.: Handel zagraniczny Polski w 1929 roku (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 7. 1930). — Chmielewski M.: Organizacja sprzedaży na spłaty (Tygodnik Handlowy Nr. 16. 1929). — Czapski W. Inż.: Konkurencja samochodów z kolejami w Niemczech (Polska Gospodarcza, zeszyt 16. 1930). — D. K.: Drzewo polskie na rynku niemieckim (Polska Gospodarcza, zeszyt 12. 1930). — E. W.: Jakościowa reglamentacja wywozu jaj (Polska Gospodarcza, zeszyt 17. 1930). — Gościcki J.: Traktat handlowy polsko-niemiecki (Rolnik Ekonomista Nr. 8. 1930). — G. W.: Polska linja do Ameryki (Polska Gospodarcza, zeszyt 9. 1930). — Tenże: Gdynia jako port pasażerski (Polska Gospodarcza, zeszyt 12. 1930). — Gieysztor Wł.: Obrót towarowy przez Gdynię (Polska Gospod., zeszyt 10. 1930). — Tenże: Wiatr ku morzu (Polska Gospodarcza, zeszyt 6. 1930). — Gieysztor J.: Stanowisko kolei polskich w szeregu kolei Europy (Polska Gospodarcza, zeszyt 6. 1930). — Horowitz L.: Racjonalny przewóz drobnicy (Górnośląskie Wiadomości Gospodarcze Nr. 6. 1930). — H. T.: Wyniki pierwszego roku eksploatacji statków polsko-brytyjskiego towarzystwa okręgowego (Polska Gospodarcza, zeszyt 7. 1930). — Jastrzębowski W.: W sprawie kontaktu placówek zagranicznych z krajem (Polska Gospodarcza, zeszyt 17. 1930). — J.: Przewozy towarów w przesyłkach

pospiesznych (Polska Gospodarcza, zeszyt 9. 1930). — Tenże: Porównania charakteru pracy kolei polskich a niemieckich (Polska Gospodarcza, zeszyt 8. 1930). — J. G.: Lekkie pociągi dla przewozu drobnicy (Polska Gospodarcza, zeszyt 10. 1930). — Tenże: Pierwsza międzynarodowa konwencja transportu powietrznego (Polska Gospodarcza, zeszyt 17. 1930). — Tenże: Koszty własne przewozów kolejowych (Polska Gospodarcza, zeszyt 9. 1930). — Tenże: Eksport jaj, masła, mięsa i drobiu białego (Polska Gospodarcza, zeszyt 11. 1930). — J. S.: Rosja dzisiejsza jako importer (Polska Gospodarcza, zeszyt 10. 1930). — J. D.: Handel światowy w okresie 1926—1928 (Polska Gospodarcza, zeszyt 11. 1930). — Krawulski S.: Umowa gospodarcza polsko-niemiecka a interesy rolnictwa polskiego (Polska Gospodarcza, zeszyt 13. 1930). — Królikowski S. F.: Zagadnienia celne i reglamentacyjne w umowie gospodarczej polsko-niemieckiej (Polska Gospodarcza, zeszyt 12. 1930). — Kwiatkowski E. Minister Przemysłu i Handlu: Międzynarodowa konferencja w sprawie rozejmu celnego (Polska Gospodarcza, zeszyt 9. 1930). — Krzyżankiewicz M.: Targi w Poznaniu w obecnej konjunkturze gospodarczej (Świat Kupiecki Nr. 17. 1930). — L. P.: Międzynarodowe targi w Medjolanie (Polonia-Italia Nr. 1—2. 1930). — Ł. T. Dr.: Tendencje i nastroje międzynarodowej konferencji w sprawie rozejmu celnego (Polska Gospodarcza, zeszyt 10. 1930). — Łychowski T. Dr.: Polska a rozejm celny (Polska Gospodarcza, zeszyt 7. 1930). — Tenże: Międzynarodowa konwencja handlowa (Polska Gospodarcza, zeszyt 15. 1930). — Tenże: Program międzynarodowych rokowań gospodarczych (Polska Gospodarcza, zeszyt 16. 1930). — Nieduszyński T. Dr.: W sprawie raportów gospodarczych polskich placówek konsularnych (Polska Gospodarcza, zeszyt 8. 1930). — Orthwein K.: O organizację handlu wełną w Polsce (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 4. 1930). — Piotrowski W.: Handel zagraniczny roślinami strączkowymi (Polska Gospodarcza, zeszyt 6. 1930). — Pogorzelski M.: Zasada pochodzenia i przychodzenia towarów a umowa polsko-niemiecka (Polska Gospodarcza, zeszyt 16. 1930). — Ritter K.: Podstawy i możliwości polsko-niemieckiej współpracy w zakresie wywozu żyta (Rolnictwo, Tom II. Zeszyt 2. 1930). R. A.: Kontrakcja kolei w walce współzawodniczej z samochodami (Polska Gospodarcza, zeszyt 14. 1930). — Sako-wicz J.: Umowa ramowa na dostawę buraków cukrowych na 1930—31 rok (Polska Gospodarcza, zeszyt 12. 1930). — Skrzywan W.: Niemieckie prace ankietowe o handlu (Polska Gospodarcza, zeszyt 9. 1930). — Sikorski B.: Światła i cienie traktatu handlowego z Niemcami (Świat Kupiecki, Nr. 13. 1930). — Sokołowski M.: Układ gospodarczy między Polską a Rzeszą Niemiecką (Polska Gospodarcza, zeszyt 11. 1930). — Tenże: O przebiegu rokowań polsko-niemieckich (Polska Gospodarcza, zeszyt 13. 1930). — Studnicki W.: Bilans handlowy w styczniu 1930 roku (Polska Gospodarcza, zeszyt 9. 1930). — Szymański F.: Akcja popierania eksportu (Polska Gospodarcza, zeszyt 14. 1930). — S. K.: Plany rozbudowy floty handlowej Z. S. R. R. (Polska Gospodarcza, zeszyt 6. 1930). — S. W.: Handel zagraniczny wytworami rolnymi w 1929 roku (Polska Gospodarcza, zeszyt 11. 1930). — Tillinger T. Inż.:

W sprawie konkurencji kolei i dróg wodnych (Polska Gospodarcza, zeszyt 17. 1930). — Twardowski J.: Traktat z Niemcami (Polska Gospodarcza, zeszyt 12. 1930). — W. R. Dr.: Udział Polski w Międzynarodowej Wystawie Kolonialnej i Morskiej w Antwerpii (Polska Gospodarcza, zeszyt 16. 1930). — Tenże: Klauzule bałtycka i rosyjska w traktatach handlowych Polski z państwami bałtyckimi (Polska Gospodarcza, zeszyt 14. 1930). — W. J. Udział Polski w Targach Lipskich (Polska Gospodarcza, zeszyt 12. 1930). — W. St.: Bilans handlowy w lutym 1930 roku (Polska Gospodarcza, zeszyt 13. 1930). — Sowiecka konkurencja (Tygodnik Handlowy, Nr. 14. 1930). — Pierwsza taryfa kolejowo-morska (Polska Gospodarcza, zeszyt 6. 1930). — Ruch telefoniczny między Polską a Niemcami (Polska Gospodarcza, zeszyt 8. 1930). — Badania organizacji i warunków rozwoju handlu w Polsce (Polska Gospodarcza, zeszyt 8. 1930). — Zmiany w strukturze i kierunkach niemieckiego handlu zagranicznego (Górnośląskie Wiadomości Gospodarcze, Nr. 6. 1930). — Obroty handlowe Polski ze Stanami Zjednoczonymi A. P. (Świat Kupiecki, Nr. 16. 1930). — Kontyngenty przywozowe z Niemiec w umowie gospodarczej polsko-niemieckiej (Polska Gospodarcza, zeszyt 15. 1930).

Hwang Jean: Le régime des concessions en Russie soviétique. Paris, Gamber, 1929, str. 110.

Letouzé Pierre: La crise des exportations anglaises 1920—1927. Paris, Libr. du „Recueil Sirey”, 1929, str. 152 (Univ. de Bordeaux. Faculté de droit et des lettres. Publ. de l'Institut d'étude et de documentation écon. et soc. 5).

Marchal Jean: Union douanière et organisation européenne. Préface de Lucien Brocard. Paris, Libr. du „Recueil Sirey”, 1929, str. 231.

Fenelon K. G.: Transport co-ordination; present-day transport problems. London, King, 1929, str. 142. s. 6.

Egert Hugo: Der Kraftwagen im deutschen Verkehrswesen. Halle a. S., Boerner, 1929, str. 99. M. 6,—.

Gross Hermann: Deutsch-rumänische Wirtschaftsbeziehungen. Mit einer volkswirtschaftlichen Bibliographie über Rumänien. Berlin, de Gruyter, 1929, str. 130 (Moderne Wirtschaftsgestaltungen 13). M. 8,—.

Günther Adolf: Die wirtschaftlichen Beziehungen zwischen dem Deutschen Reiche und Oesterreich. Berlin, Junker & Dünnhaupt, 1929, str. 50 (Wirtschaftsprobleme der Gegenwart 2). M. 2,40.

Rzih Arthur (von): Die Donau als Grossschiffahrtsweg. Berlin, Mittler, 1929, str. 28 (Meereskunde 191). M. 1,—.

Wiedenfeld Kurt: Transportwesen. Tübingen, Mohr, 1930, str. 150. (Grundriss der Sozialökonomik. Abt. 5. Handel, Transportwesen, Bankwesen. T. 3). M. 9,—.

VI.

*Skarbowość, zagadnienia kredytowe, walutowe, bankowe
i ubezpieczeniowe.*

Rosiński Lucjan Dr.: Pożary w Województwie Poznańskim w latach 1919—1929. Poznań, 1930, str. 23 + 3 mapy.

W broszurze tej Autor bada zagadnienie podpałań w związku z przebiegiem konjunktury, czyli tak zwane pożary konjunkturalne.

Na podstawie statystycznych zestawień, obejmujących znaczną ilość budynków w województwie Poznańskim p. L. Rosiński udawadnia, że krzywa pożarów, wzniesanych ręką zbrodniczą w celach osiągnięcia zysku przebiega mniej więcej równoległe do zmian sytuacji gospodarczej: ilość pożarów maleje przy wysokich cenach ziemiopłodów i wzrasta prawie jednocześnie z ich spadkiem.

Jest to bardzo ciekawe zjawisko, mało znane wśród osób, dalej stojących od spraw asekuracyjnych. Zjawisko to posiada wielkie znaczenie społeczno-gospodarcze, ponieważ wzrost szkodowości, wywołany zbrodniczym podkładaniem ognia zmusza instytucje ubezpieczeniowe do ustanawiania wyższych stawek; w ten sposób ciemne elementy społeczne żerują na uczciwej części społeczeństwa. „Są — według Rosińskiego — całe powiaty, w których „zwyczaj” podpalania starych ruder wysoko asekurowanych, jest bardzo zakorzeniony, „gdzie niekiedy kilka tygodni przed pożarem wiadomo, kto się będzie palił!” (str. 22).

Należy jeszcze podkreślić specyficzne powojenne warunki, które potęgują tę psychozę społeczną. Mianowicie stwierdzono liczne wypadki podpałań budynków podmiejskich, mających ulec wywłaszczeniu na rzecz miasta „po niskiej cenie szacunkowej”. Właściciele tych domostw, chcąc się uchronić przed stratą, puszczali je z dymem. Podobne zjawisko zaobserwowano przy parcelacji majątków. Niektórzy osadnicy woleli podpalać wielkie bloki budynkowe, niż je rozebrać i przestawić na swoje działki.

Są to znamienne objawy demoralizacji społeczeństwa przez niemoralne ustawy.

I na jeszcze jeden objaw destrukcji już w dziedzinie technicznej, lecz również wywołanej powojennem rzekomo „społecznem” ustawodawstwem zwrócił autor uwagę. Mianowicie na szalony wzrost pożarów „kominowych”, t. j. powstałych skutkiem złego stanu przewodu kominowego. Autor bardzo trafnie tłumaczy to zjawisko: „Wzrastający zaś procent pożarów od wadliwych kominów przypisałibyśmy w niemałej mierze ustawie o ochronie lokatorów, która

zwłaszcza w miastach powstrzymuje" (uniemożliwia) „właścicieli od gruntownego remontu domów”.

Praca jest napisana w sposób płynny i interesujący i zasługuje na szerokie rozpowszechnienie w społeczeństwie, aby je uświadomić o istotnych przyczynach niektórych pożarów, oraz aby zwiększyć jego reakcję przeciw tego rodzaju szkodliwym objawom, jak podpalanie dla zysku.

Jerzy Schimmel (Poznań)

S m e r e k Mieczysław: Zakłady zastawnicze w Polsce w latach 1926—1928. Warszawa. Wydawnictwo Głównego Urzędu Stat. 1929, str. 84.

Lombardy, jako „instytucje kredytowe, udzielające pożyczek za zabezpieczeniem przedmiotami ruchomymi, deponowanymi u zastawnika”, liczyły w Polsce według autora w latach: 1926 — 28, 1927 — 32 a 1928 — 34 zakłady.

Po skreśleniu historycznego rysu autor charakteryzuje działalność zakładów tych w latach ostatnich. Najwięcej stosunkowo ich jest w wojew. połudn. Zakłady publiczne górują liczebnością nad prywatnymi; kredyt zastawniczy, jest kredytem drobnym, przeważnie konsumcyjnym, bo średnia suma wypożyczona wynosiła według danych autora w 1928 r. zł 99,43. Nie jest on jednak tanim kredytem, (w 1928 r. średnio powyżej 26%) mimo ustalenia maksymalnej stopy procentowej przez rząd. Wysokość tę tłumaczy autor obliczaniem odsetków okresami i inkasowaniem ich zgóry. Nadmienić trzeba, że przy tak małych sumach wypożyczanych koszty manipulacyjne są duże, co przyczynia się również do drożenia kredytu. Wynosiły one w niektórych zakładach od 25 do 35 zł na 100 zł pożyczki, przyczem lombardy miejskie wykazywały naogół największe koszty. Dochodowość lombardów była jednak naogół niewysoka; tylko kilka zakładów wykazuje dochodowość od 10—15% i to po większej części dzięki bezprocentowym dotacjom na ich rzecz; natomiast kilka lombardów miejskich ma nawet straty; np. lombard w Poznaniu dopłacił do każdej 100-złotowej pożyczki w 1928 r. — zł 6,65.

Autor podkreśla chlubnie, że najsprawniej z lombardów, należących do związków prawa publicznego, funkcjonują zakłady zastawnicze komunalnych kas oszczędności.

Ocena, jaką autor daje lombardom w końcowych wnioskach, wydaje nam się bardzo trafną: mimo swych wad zakłady te są niezbędne dla zaspakajania niektórych potrzeb kredytowych niezamożnych warstw społecznych.

Dr. L. Rosiński (Poznań)

Korowicz Henryk: O koncentracji kapitału w Polsce. Lwów 1929, str. 24. (Wydawnictwo Pol. Tow. Ekonomicznego we Lwowie Nr. 6).

Szymański Zdzisław: Reasekuracja. Zesz. I. Warszawa, „Przewodnik Ubezpieczeniowy”, 1930, str. 136.

Czasopisma: Alland A.: Zagadnienie komisji i pośrednictwa w świetle przepisów podatkowych i okólników Ministerstwa Skarbu (Czasopismo Skarbowe, Nr. 3. 1930). — Adamczewski H.: Powody obecnej trudnej sytuacji finansowej Banku Przemysłowców (Świat Kupiecki, Nr. 9. 1930). — Adamski K.: Rola pożyczek zagranicznych (Polska Gospodarcza, zeszyt 9. 1930). — B. R.: Mobilizacja długu reparacyjnego i jej znaczenie (Polska Gospodarcza, zeszyt 6. 1930). — Battaglia R.: Perspektywy ekspansji kapitałów amerykańskich w Europie (Polska Gospodarcza, zeszyt 11. 1930). — Tenże: Walka o kierunek polityki finansowej we Francji (Polska Gospodarcza, zeszyt 9. 1930). — Tenże Paryż jako międzynarodowy rynek finansowy (Polska Gospodarcza, zeszyt 8. 1930). — Bisanz W.: O inwestment-trustach (Gazeta Bankowa, Nr. 7. 1930). — Browiński M.: Bilans spółki handlowej a podatek dochodowy (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 6. 1930). — Czadankiewicz J.: Gieldy pieniężne w okresie od 1926 do 1929 roku (Polska Gospodarcza, zeszyt 14. 1930). — Czerwijowski Z.: Przyczyny zaostrzenia się przesilenia gospodarczego w Polsce (Gazeta Rolnicza, Nr. 9. 1930). — Dziekoński T.: Działalność Pocztovej Kasy Oszczędności w 1929 roku (Polska Gospodarcza, zeszyt 6. 1930). — E. R.: Nowy budżet (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 4. 1930). — Tenże: Przegląd sytuacji (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 5. 1930). — E. S. Dr.: Rola pieniędzy skarbowych w bilansie Pocztovej Kasy Oszczędności (Gazeta Bankowa, Nr. 7. 1930). — Friediger B. Dr.: Bankowość polska w 1929 roku (Gazeta Bankowa, Nr. 3. 1930). — Tenże: Polityka banków prywatnych w dobie przesilenia gospodarczego (Gazeta Bankowa, Nr. 6. 1930). — Tenże: Przemiany bankowości niemieckiej w dobie obecnej (Gazeta Bankowa, Nr. 4. 1930). — Hryniewiecki J. Dr.: Odpowiedzialność skarbu państwa za szkody wyrządzone przez organy władzy państwowej (Świat Kupiecki, Nr. 7. 1930). — I. R.: Opodatkowanie obrotów, uzyskanych przez przedsiębiorstwo handlowe ze sprzedaży artykułów, które zostały przetworzone w obecnym przedsiębiorstwie przemysłowym z surowca zakupionego przez przedsiębiorstwa handlowe (Czasopismo Skarbowe, Nr. 2. 1930). — I. Z.: Sprawa nowelizacji rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 24. XI. 1927 roku o ubezpieczeniu pracowników umysłowych (Przegląd Ubezpieczeń Społecznych, zeszyt 2. 1930). — K.: Dodatkowe kredyty na rok 1929—1930 (Polska Gospodarcza, zeszyt 7. 1930). — Kuźnar Jan Dr.: Ulgi podatkowe dla kapitałów (Czasopismo Kas Oszczędności, Nr. 4. 1930). — Krzyżanowski A. Dr. Prof.: Konjunktura gospodarcza a budżet (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 7. 1930). — Laczysław A.: Polska wobec Banku dla Rozrachunków Międzynarodowych (Gazeta Bankowa, Nr. 3, 4 i 5. 1930). — M. D.: Kredyty Banku Polskiego w 1929 roku (Polska Gospodarcza, zeszyt 8. 1930). — Michalski

J. Dr. Prof.: Budżet państwa na rok 1930—31. (Tygodnik Handlowy, Nr. 15. 1930). — N. A.: Podatek przemysłowy w sprawozdaniu sejmowej komisji skarbowej (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 6. 1930). — Niemojewski W.: Reforma polityki podatkowej i kredytowej wobec kryzysu (Gazeta Rolnicza, Nr. 10. 1930). — Nowacki T.: Powrót Japonji do waluty złotej (Gazeta Bankowa, Nr. 4. 1930). — Tenże: Gwarancje i ubezpieczenia kredytów eksportowych (Tygodnik Handlowy, Nr. 17. 1930). — Niżyński K. Dr.: Waluta i kredyt (Gazeta Bankowa, Nr. 6. 1930). — P. M.: Nowelizacja ustawy o podatku przemysłowym (Polska Gospodarcza, zeszyt 8. 1930). — S. T.: Ratyfikacja i wejście w życie układów haskich (Polska Gospodarcza, zeszyt 11. 1930). — Schmidt E. Dr.: Banknot, jego powstanie i rozwój (Czasopismo Kas Oszczędności, Nr. 4. 1930). — Skrzywan W.: Oszczędności w Polsce w 1929 roku (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 7. 1930). — Vergottini M. Dr. Prof.: Rozwój banków w Italji (Polonia-Italia, Nr. 1—2. 1930). — W. B.: Nowojorski rynek giełdowy i pieniężny w styczniu 1930 roku (Polska Gospodarcza, zeszyt 7. 1930). — W. S.: Polski rynek pieniężny i kapitałowy (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 4. 1930). — W. T.: Odszkodowania wschodnie (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 5. 1930). — Wierzbicki A.: Posunięcia niedokonane (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 5. 1930). — Wróblewski W. Dr.: Bank Polski w 1929 roku (Polska Gospodarcza, zeszyt 7. 1930). — Załuski P.: Wyniki akcji kredytowej Centralnej Kasy Spółek Rolniczych w związku z walką z lichwą (Polska Gospodarcza, zeszyt 17. 1930). — Zbijewski W. Dr.: Bank Polski na tle sytuacji zagranicznych banków emisyjnych (Polska Gospodarcza, zeszyt 10. 1930). — Żakowski K.: Polska gospodarcza przed nowemi możliwościami (Kupiec, Nr. 16. 1930). — IX Sprawozdanie doradcy finansowego (Polska Gospodarcza, zeszyt 12. 1930). — Bilans działalności Banku Polskiego w 1929 roku i stan jego rachunków w dniu 31 stycznia 1930 roku (Polska Gospodarcza, zeszyt 7. 1930). — Przemówienie Pana Ministra Przemysłu i Handlu w Sejmie w czasie dyskusji budżetowej 8. lutego 1930 r. (Polska Gospodarcza, zeszyt 7. 1930). — Sytuacja walutowa Hiszpanji (Polska Gospodarcza, zeszyt 6. 1930). — Rynki pieniężne kontynentu europejskiego w grudniu 1929 roku i styczniu 1930 roku (Polska Gospodarcza, zeszyt 6. 1930).

Bonnet George Edgar: Les expériences monétaires contemporaines. Nauv. éd. revue et mise à jour. Paris, A. Colin, 1929, str. 216. (Collection A. Colin 91). Fr. 9,—.

Chanal A.: Monnaie et économie nationale en Tchécoslovaquie (1918—1928). Préface de Charles Englis. Paris, Giard et Brière, 1929, str. 318. Fr. 36,—

Jèze Gaston: Cours de finances publiques, professé à la Faculté de droit de l'Université de Paris pendant le 2 semestre 1928—1929. Théories générales sur les phénomènes financiers, les dépenses publiques, le crédit public, les taxes, l'impôt. Paris, Giard et brière, 1929, str. 404.

- Petit Lucien: Histoire des finances extérieures de la France pendant la guerre (1914—1919). — Preface de Germain-Martin. Paris, Payot, 1929, str. 808 (Collection de mémoires, études et documents pour servir à l'histoire de la guerre mondiale). Fr. 60,—.
- Situation (La) financière et économique de la Belgique en 1928. Bruxelles, von Gelder, 1929, str. 152.
- Thorin Paul: La réassurance contre l'incendie. Son organisation technique et économique. Orléans 1929, str. 100. Fr. 30,—.
- Enea Giuseppe M. A.: Evoluzione della teorica monetaria emersa nello Stato nazionale. Roma 1929, str. 127. L. 25,—.
- Graziani Augusto: Istituzioni di scienza delle finanze. 3 ed. interamente riv. Torino, Unione tip. ed. Torinese, 1929, str. 775. L. 60,—.
- Trucco M. A. La risurrezione della „moneta di conto". Roma, Hallesint, 1929, str. 204 (Econ. apolitica 7, D). L. 20,—.
- Snowden Philip: The Bank of England and industry. London 1929, London General Press, str. 15. s. 1,—.
- Enderlen Lisel: Versuch einer Synthese zwischen Metallismus und Nominalismus. Berlin, de Gruyter, 1929, str. 138. (Sozialwiss. Forschungen 1,10). M. 8,—.
- Manes Alfred: Versicherungs-Lexikon. Herausgegeben von 3. wesentlich erweiterte und umgearbeitete Auflage. Berlin, Mittler, 1930, szpalt 1934. M. 62,—.
- Manes Alfred: Versicherungswesen. System der Versicherungswirtschaft. 5. völlig veränderte und erweiterte Auflage in 3 Bänden mit Einschluss der Sozialversicherung. Band I. Allgemeine Versicherungslehre. Leipzig, B. G. Teubner, 1930, str. 436. M. 26.
- Martinoli Silvio: Die Autokasco-Versicherung in Theorie und Praxis. Weinfelden Neuenschwander, 1930, str. 258 (Volkswirtschaftstheoretische Abhandlungen 10). M. 9,60.
- Meyer Hermann: Das schweizerische Goldwesen. Zürich, Bopp, 1929, str. 36 (Wirtschaft. Publikationen d. Züricher Handelskammer 18). M. 2,50.
- Obst Georg: Das Bankgeschäft. 9. völlig veränderte Auflage. Band I. Verkehrstechnik und Betriebseinrichtungen. Stuttgart, Poeschel, 1930, str. 730. M. 30,—.
- Pfeil Paul: Die Propaganda der schweizerischen Lebensversicherungs-Gesellschaften. München, Vitalis-Verlag, 1929, str. 103. M. 15,—.

VII.

*Statystyka, polityka ludnościowa, wychództwo, geografia
gospodarcza, gospodarka światowa.*

Cichocka Zofja: Geografja Gospodarcza Ziem Polskich. Podręcznik dla średnich szkół zawodowych. Warszawa 1929. Str. 235.

Golebiewski Aleksander: Geografja Gospodarcza Ogólna. Podręcznik dla liceów handlowych i szkół zawodowych, z 12 wykresami i mapami. Warszawa. Nakładem Zgromadzenia Kupców m. st. Warszawy. 1929, str. 199.

Nauczanie geografji gospodarczej w średnich szkołach zawodowych już ze względu na charakter przedmiotu napotyka na poważne trudności. Uczniowie, przychodzący do tych szkół, nie posiadają zwykle żadnego prawie przygotowania i znajomości ogólnej geografji fizycznej i politycznej, które wobec tego muszą być w kursie geografji gospodarczej uzupełniane, gdyż stanowią jej istotną podstawę. Dobry zatem podręcznik geografji gospodarczej dla uczniów szkół zawodowych musi kłaść poważny nacisk na ogólnogeograficzną część przedmiotu, oczywiście bez straty dla części gospodarczej, z którą powinien być bardzo ściśle powiązany. Jeżeli tego nie ma, wówczas autor takiego podręcznika cały ciężar przerzuca na nauczyciela, a podręcznik sam staje się tylko źródłem niepowiązanych logicznie danych statystycznych, w dodatku nie zawsze dokładnych i wiarygodnych. Niestety, dotąd jeszcze nie posiadamy dobrych podręczników dla nauki geografji gospodarczej w szkołach zawodowych. Istniejące podręczniki prof. Sujkowskiego, Gumpłowicza lub Lotha mają charakter uniwersytecki i są przeznaczone raczej dla studentów, natomiast używane dotąd w szkołach zawodowych podręczniki geografji gospodarczej są prawie bez wyjątku bezładnym nagromadzeniem zbyt często niepotrzebnego wprost materiału cyfrowego, obarczającego pamięć ucznia, a nie dającego mu żadnego wykończonego obrazu. Podręczniki te uczniowi prawie nic nie dają, a dla nauczyciela są często raczej przeszkodą, niż pomocą. Wprawdzie ostatnie trzecie wydanie podręcznika ogólnej geografji gospodarczej S. Cezaka jest już dużo lepsze od wydań poprzednich i stanowi wielki krok naprzód, jednak jest on nadal zbyt przeładowany, zbyt mało systematyczny i z powodzeniem można by z niego usunąć pewne rozdziały, jak np. rozdziały o pracowitości, przedsiębiorczości i oszczędności, programach gospodarczych Polski, które do właściwej geografji gospodarczej nie należą. Podręcznik ten, dając znaczne ułatwienia nauczycielowi i uczniowi, całko-

wicie jednak kwestji nie rozwiązuje. To też z prawdziwą radością witamy każde nowe wydawnictwo, chociażby ono częściowo tylko przyczyniało się do uzupełnienia istniejącej luki.

Wspomniany we wstępie podręcznik geografji gospodarczej ziem polskich Z. Cichockiej jest bodaj najlepszym u nas podręcznikiem szkolnym z zakresu geografji gospodarczej Polski. Składa on się zasadniczo z dwóch części: geograficznej i gospodarczej, przy czem obie części są dosyć szczęśliwie powiązane. Część geograficzna obejmuje położenie geograficzne Polski, jej strukturę fizyczną, klimat i ludność. Część gospodarcza poświęcona jest rozpatrzeniu rolnictwa, wytwórczości roślinnej i zwierzęcej, leśnictwu, górnictwu, oraz rozpatruje poszczególne gałęzie przemysłu, komunikacji i handlu zagranicznego.

Wszystkie powyższe rozdziały poprzedzone są krótkim rzeczowym wstępem historycznym, a odpowiednie porównania liczbowe z najważniejszymi państwami świata znakomicie ułatwiają uczniowi orjentację, jaką mianowicie rolę odgrywa Polska w gospodarczem życiu świata. Wprawdzie materiał statystyczny, który autorka doprowadziła do ostatnich lat, nie zawsze jest dostatecznie ścisły, jednak każdy nauczyciel stosunkowo łatwo może go sobie uzupełnić. Nie wiem co skłoniło autorkę do pomieszczenia rozdziału, dotyczącego ludności, gęstości zaludnienia, stosunków zawodowych i emigracji w części geograficznej, natomiast rozdziału o glebach, które bardzo ściśle związane są ze środowiskiem geograficznym — w części gospodarczej. Należałoby tu raczej postąpić odwrotnie. Również z korzyścią dla książki byłoby pomieszczenie osobnego rozdziału o przyrodzonych podstawach gospodarki na ziemiach Polski, którego, niestety, autorka nie wyodrębniła. Nie wydaje mi się również koniecznym i celowym w tego rodzaju podręczniku szczegółowe opracowanie wszystkich drobnych i małoważnych gałęzi przemysłu. Nie zmniejsza to wprawdzie wartości samej książki, lecz jest dla pamięci ucznia zbyt ciężkim balastem, przy czem odpowiednie rozdziały nauczyciel z konieczności wobec braku dostatecznej ilości godzin lekcyj musi pomijać, a szczegółowiej przerobić zagadnienia istotne i podstawowe. Niewiadomo również na jakiej podstawie oparła autorka obliczenia zapasów węgla w Polsce, które podaje na 175 miliardów tonn. Dotychczas P. I. G. jak i najpoważniejsi geolodzy polscy S. Czarnocki, A. Makowski, A. Stein zapasy węgla w Polsce oceniają do głębokości 1000 metrów na niespełna 62 miljardy tonn.

Strona kartograficzna książki, przedstawiająca się dosyć wszechstronnie, nie jest jednak oryginalną, gdyż wszystkie przytoczone mapki są reprodukcjami. Ponieważ jednak są one dosyć poprawne i zupełnie dobrze spełniają swoje zadanie, przeto nieoryginal-

ność ich nie może być żadną miarą uważana za ujemną stronę książki. Pomijając różne drobne usterki, książka Z. Cichockiej jest bardzo cennym nabytkiem w dziedzinie geografji gospodarczej Polski. Niewątpliwie odda ona każdemu nauczycielowi tego przedmiotu duże usługi i wybitną pomoc, autorce zaś życzyć należy powszechnego wprowadzenia jej podręcznika do szkół zawodowych i dalszych, zrewidowanych może nieco, wydań.

Co do książki A. Gołębiewskiego, to ma ona stanowić podręcznik ogólnej geografji gospodarczej dla liceów handlowych i szkół zawodowych. Jej treść odbiega od właściwego przedmiotu geografji gospodarczej, wykracza poza jej ramy i obejmuje niektóre działy towaroznawstwa, historii handlu, a nawet i ekonomji politycznej. Nie wychodzi to oczywiście na dobre podręcznikowi, który wskutek tego staje się zbyt chaotyczny i przeładowany. Podręcznik zawiera mnóstwo zbytecznych szczegółów, nie wyłączając łacińskich nazw różnych drzew i krzewów, których zwykle nie umie nie tylko uczeń, ale i nauczyciel geografji gospodarczej. Wprawdzie w przedmowie autor zastrzega się przeciwko pamięciowemu użytkowaniu podręcznika i pozostawia nauczycielowi swobodę pomijania rzeczy mniej ważnych. Gdyby się jednak, idąc za radą autora, chciało pomijać wszystkie rzeczy mniej ważne, wówczas z całego podręcznika naprawdę nie wieleby pozostało. Zawiera on bowiem zbyt wiele szczegółików, a jednocześnie brak w nim wielu podstawowych wiadomości, które w każdym podręczniku być powinny. I tak np. widzimy w podręczniku nader szczegółową statystykę upadłości w poszczególnych państwach, aie jednocześnie brak jakichkolwiek danych o geograficznym rozmieszczeniu światowych zapasów węgla; widzimy rozdziały o Lidze Narodów i sile nabywczej złota, ale niema ani jednej wzmianki o zapasach tak ważnego surowca, jak np. ruda żelazna. Autor podaje w swoim podręczniku szczegółowy spis ważniejszych linii lotniczych, szczegółową tabelę porównawczą czasu środkowo-europejskiego z czasem środkowo-amerykańskim, pacyficznym, środkowo-kolonjalnym etc., statystykę abonentów radiowych etc., a jednocześnie w kilku zaledwie słowach załatwia się z tak ważnem w geografji gospodarczej zagadnieniem, jak kwestja wykazania wpływów naturalnych warunków geograficznych środowiska na rozwój życia gospodarczego w poszczególnych, najważniejszych choćby tylko, krajach. Można mieć również pewne zastrzeżenia co do samego układu podręcznika. Z większych rozdziałów najpierw idzie górnictwo, następnie wytwórczość rolnicza, dalej leśnictwo, potem znów hodowla, a następnie przemysł, który raczej powinien być postawiony obok górnictwa, tak jak hodowla obok wytwórczości rolniczej. Rozdział XI poświęcony jest handlowi, kredytowi i sile nabywczej złota, rozdział XII

— ludności, rozdział XIII znów powraca do zagadnień polityki handlowej. Pomijając jednak kwestję układu podręcznika, co do którego mogą istnieć różne zdania, pragniemy zwrócić uwagę na pewne błędy liczbowe, które zakradły się do podręcznika. Np. długość Wisły podano na 2.150 klm., czyli o cały tysiąc za dużo; długość linii kolejowych na Litwie podano według stanu z 1925 r. na 3.120 klm, gdy tymczasem długość ta w roku 1927 wynosiła zaledwie 1.113 klm; długość kolei Łotwy podano na 2.824 klm, w rzeczywistości wynosi ona tylko 1.860 klm.

Zaznaczamy jednak, iż wskazując na pewne braki książki A. Gołębiewskiego, bynajmniej nie odmawiamy jej pewnej wartości. Książka sama w sobie posiada niezaprzeczalnie dużo ciekawych i cennych wiadomości. Podręcznikom jednak szkolnym, ze względu na ich przeznaczenie, stawia się zupełnie inne wymagania, którym, niestety, praca A. Gołębiewskiego nie odpowiada.

F. Barciński (Poznań)

Publikacje Instytutu Bałtyckiego. Pamiętnik Instytutu Bałtyckiego: Polskie Pomorze, tom I. *Dominium maris*, T. II. Toruń, 1929—1930 r.

„Obrona Pomorza jest dla nas symbolem odwiecznej, nieustannej i zaciętej walki, którą z konieczności musimy prowadzić wobec nieprzepartego dążenia Niemczyzny do podboju ziem wschodnich” — pisze dyrektor Instytutu Bałtyckiego p. Józef Borowik i dalej — „W miarę postępu pracy pokojowej nad budową fundamentów naszej potęgi morskiej, w miarę pogłębiania się w społeczeństwie znajomości elementów polityki morskiej, oraz uświadomienia nierozdzielnej łączności Pomorza z Polską — obserwujemy coraz liczniejsze i coraz bardziej gwałtowne objawy wrogiej propagandy za oderwaniem Pomorza i za pozbawieniem nas wolnego dostępu do morza”. — Z tej to więc przyczyny jedynie racjonalnym jest szerzenie z naszej strony propagandy pomorskiej w kraju i zagranicą, i dlatego właśnie, znajdujący się pod dyktando p. Józefa Borowika Instytut Bałtycki w Toruniu podjął się szeregu publikacji stwarzających razem *Naukową Obronę Pomorza*. Z końcem ub. roku pojawił się tom I. *Pamiętnika Instytutu Bałtyckiego* p. t. „Polskie Pomorze”. Publikacja ta, stanowi pracę zbiorową, a składa się z dwu części.

Juljusz Mikołajski w swym zarysie fizjograficznym ziemi pomorskiej daje ogólne pojęcie o Pomorzu, charakteryzuje jego położenie, cechy indywidualne, określa wielkość, zajmuje się hypsometrią i podziałem, dalej morfologią, hydrografią, klimatem.

„Szatę roślinną” Pomorza i zabytki przyrody opracował profesor U. P. Adam Wodziczko. Omawiając ją, cofa się aż do epoki lodowej, która zniszczyła roślinność tercjeru. Jest bowiem faktem, trudnym dziś do zrekonstruowania w wyobraźni, że przed epoką lodową rosły na obszarze Pomorza eukaliptusy, cyprysy, sagowce, wawrzyny i magnolje obok dębów, buków i sosen, że gatunki strefy umiarkowanej i chłodnej współlistniały z gatunkami śródziemnomorskimi, a nawet podzwrotnikowymi. — Krajobraz dzisiejszy jest dziełem rąk ludzkich np. lasy z zszeregowanymi drzewami, łąki, pastwiska i pola uprawne.

Zajmując się zbiorowiskami roślinnymi, wodami śródlądowymi, Bałtykiem wraz z jego brzegiem, a w szczególności krainami geograficzno-botanicznymi na Pomorzu z ich zabytkami przyrody, domaga się prof. Wodziczko ochrony ich drogą ustawodawstwa. Część I-szą Pamiętnika kończy szkic Mieczysława Orłowicza p. n. „Pomorze jako teren turystyczny”, zawierający obok strony opisowej i ilustracyjnej praktyczne wskazówki dla turystów zwiedzających Pomorze.

Prof. U. P. Józef Kostrzewski pracą swoją: „Kultura przedhistoryczna Pomorza” rozpoczyna cz. II. Pamiętnika, zatytułowaną „Ludzie”. — Ślady zaludnienia Pomorza sięgają początków okresu polodowego, a najdawniejszymi świadkami osadnictwa pierwszych gromad ludzkich, przybyłych z południowego wschodu są zabytki krzemienne, zaliczane do kultury świderskiej. Zabytki te są jednakże nieliczne. Dostarcza ich więcej środkowa epoka kamienna, z powodu przybycia z południa na Pomorze myśliwskiej ludności nadśroziemnomorskiej, a z wysp duńskich i z Jutlandji ludności rybackiej.

W młodszej epoce kamiennej prof. Kostrzewski wyróżnia kilka odmiennych grup etnicznych. Mamy więc południową, przybyłą z Małopolski, a przynoszącą ze sobą kulturę t. zw. ceramiki wstęgowej, dalej północną, reprezentowaną przez kulturę wielkopolską, wreszcie ludność kultury megalitycznej z charakterystycznymi grobami i t. p.

Omawiając epokę brązu i kultury t. z. „łużyckiej”, autor podtrzymuje tezę prehistoryków polskich uznając ją za słowiańską wzgl. bałtosłowiańską.

W końcu zaznacza autor, że Pomorze w chwili wystąpienia na widownię dziejową wykazuje odrębność kulturalną, swoiście wysoki poziom kultury i rozwinięte wierzenia religijne, a mimo licznych najazdów od czasów najdawniejszych po wojny szwedzkie i inne — Pomorze zachowało wybitnie polski charakter.

Problem zróżnicowania rasowego Kaszubów opracował prof. Kazimierz Stołyhwo, który wraz z słuchaczami i laborantami Instytutu Antropologicznego w Warszawie i studentami Wydziału Lekarskiego U. W. zbadał około 900 osobników na Kaszubach.

„Zarys etnograficzny Pomorza” opracował dla Pamiętnika profesor U. Jana Kazimierza we Lwowie, Adam Fischer. Niezmiernie ciekawa i dla całokształtu Pomorza charakterystyczna rozprawa określa w pierwszym rzędzie obszar etnograficzny Pomorza, daje opis kultury materialnej, ujmując w zarysie kulturę społeczną i duchową, a w końcu podaje syntezę.

Profesor Fischer wykazuje w swej rozprawie pewne odrębne właściwości kulturalne na obszarze Pomorza, w dziedzinie materialnej, społecznej i duchowej. Znajdujemy więc opis rybołówstwa na Kaszubach, bartnictwa, zarys budownictwa, wiadomości o sprzętach domowych, odzieży i t. p. Opis obrzędów rodzinnych i dorocznym, prawo ludowe i t. p. składają się na dział kultury społecznej. Wreszcie, mówiąc o demonach, czarach o lecznictwie ludowym i wyobrażeniach przyrodniczych rzuca prof. Fischer szkice kultury duchowej Pomorza.

Te przejawy kultury materialnej, społecznej i duchowej świadczą o dawnej słowiańskiej wspólności, zarazem, — zdaniem prof. Fischera, który bierze również pod uwagę znamiona językowe Pomorza — dowodzą niezłuczonej wspólności Pomorza z całą Polską.

Ostatnie dwie prace, kończące tom I. Pamiętnika, to profesora U. P. Mikołaja Rudnickiego: „Charakterystyka językowa i „Nazwy geograficzne Pomorza”. Pierwsza z wymienionych dwu prac przedstawia podział Pomorza pod względem językowym. Autor wylicza najważniejsze narzecza, wzgl. dialekty pomorskie, tłumaczy wzajemny stosunek narzeczy, charakteryzuje gwary kaszubskie, i inne narzecza, wreszcie podawszy historję rozwojową dialektów, wyznacza ich stosunek do polskiego języka literackiego.

Niemcy, którzy usiłują Mazurów wschodnio-pruskich i Ślązaków będących pod panowaniem niemieckim, przerobić na odrębną narodowość: mazurską i śląską, chcieliby również wmówić Kaszubom, że stanowią odrębną od polskiej narodowość. A przecież nie ulega żadnej wątpliwości, że ludność kaszubska jest tego samego pochodzenia lechickiego, co polska. Profesor Baudouin de Courtenay twierdził nawet, że kaszubszczyzna jest bardziej polska od polszczyzny samej, a prof. Rudnicki ujmując tę tezę w kategorie naukowe.

Każdego statystyka, polityka itp. zajmie i zainteresuje dodatek do cz. I. Pamiętnika, mianowicie Józefa Wąsowicza: „Przegląd stosunków narodowościowych”.

Zeszyt 2-gi Pamiętnika Instytutu Bałtyckiego z serii: *Dominium Maris* poświęcony jest trzem zasadniczym kwestjom stanowiącym podstawę opanowania morza: Gdyni jako centrum zagadnienia, Pomorza, jako jej zaplecza i morzu, jako terenu wypadowego.

Zeszyt otwiera artykuł wstępny ministra Eugenjusza Kwiatkowskiego syntetyczny stosunek Polski do morza pod względem historycznym, politycznym i ekonomicznym dający wskazania ogólne, a podstawowe wszystkim sprawom, łączącym się z opanowaniem morza.

Następne, z kolei artykuły dotyczą specjalnie Gdyni. I tak dyrektor Teodozy Nosowicz zajmuje się Gdynią, jako portem, dając pewne, ogólne wskazówki odnośnie do budowy portów wogóle. Minister Czesław Klarnier rozwodzi się szerzej nad rolą inicjatywy prywatnej w rozbudowie Gdyni. Inżynier Feliks Hilchen bada źródła rozwoju portów polskich, dowodząc, że inwestycje poczynione dla Gdyni wybitnie już się opłaciły, że dalsze nakłady są koniecznością gospodarczą jeżeli chcemy choćby utrzymać obecną ilość obrotu towarowego. Jeżeli zechcemy go zwiększyć przez odciążenie towarów od innych portów bałtyckich, przez pozyskanie tranzytu czechosłowackiego, przez opanowanie przewozu emigrantów itp. itp. koniecznym jest rozwinięcie własnej żeglugi i rozbudowa portu w Gdyni. — Uzupełnienie powyższych rozważań i poszerzenie ich stanowi kwestja konkurencji portów bałtyckich, którą zajmuje się Alfred Siebeneichen. Temat swój zacieśnia autor z konieczności do wyświetlenia konkurencji portów niemieckich z Gdynią i Gdańskiem, dowodząc, że jedynym sposobem walki jest stworzenie własnej floty handlowej i normalna współpraca Gdyni z Gdańskiem, jeśli ten ostatni nie chce działać wbrew własnym interesom gospodarczym. — Do rzędu rozpraw dotyczących Gdyni należy zaliczyć jeszcze Stanisława Wartalskiego: „Niezbędne warunki rozwoju handlu w Gdyni”, które autor utożsamia z rozwojem portu gdyńskiego.

Cztery dalsze referaty dotyczą już nie Gdyni samej, ale możliwości jej ekspansji zewnętrznej, mianowicie morza i to pod względem handlu zamorskiego — Marjan Turski i Henryk Bagiński — polskiej floty handlowej — Julian Rummel — rybołówstwa morskiego itp. itp. prof. Michał Siedlecki. —

Marjan Turski zajmuje się istotą i znaczeniem handlu zamorskiego dla Polski, szkicując zarys historyczny, dając pogląd na współczesne warunki handlu międzynarodowego i zakreślając kierunek naszej własnej zamorskiej ekspansji handlowej. Henryk Bagiński pisze specjalnie o gospodarczych podstawach polskiego handlu zamorskiego akcentując spójność gospodarczą wszystkich ziem

polskich i dając ciekawy pogląd na udział Niemiec w handlu zagranicznym Polski. Inżynier Juljan Rummel przedstawia szczegółowe dane rozwoju i obecnego stanu polskiej floty handlowej. — Zasłużony nestor naukowych badań morskich prof. Uniw. Jagiell. Michał Siedlecki zwraca uwagę społeczeństwa na niewyzyskane walory morza i daje nadzwyczaj ciekawy i wyczerpujący obraz morza jako żywiołu twórczego.

Odrębny kompleks zagadnień obejmują dwa ostatnie rozdziały Pamiętnika, dotyczące obrony Pomorza. Kazimierz Esden-Tempski zajmuje się specjalnie polityką agrarną Pomorza w artykule p. n. „Ekspansja morska, a obrona rolnictwa na Pomorzu”. Wychodzi z założenia, że siła gospodarcza Pomorza jest wiązadłem trzymającym Gdynię przy Polsce, a że Pomorze jest przede wszystkim krajem rolniczym, więc nasza ekspansja morska uzależniona jest od obrony polskiego rolnictwa na Pomorzu. Obecnie rolnictwo pomorskie przechodzi kryzys wynikły z konjunktur, jest więc koniecznością państwową wzmocnienie rolniczego zaplecza Gdyni celem trwałego zabezpieczenia naszego dostępu do morza. — Tą samą kwestją, jednakże nie zacieśnioną wyłącznie do polityki agrarnej zajmuje się Stanisław Celichowski pisząc o doraźnym programie gospodarczym dla Pomorza. Doraźny program gospodarczy polski stanowić musi przeciwagę t. zw. „Sofort-Programmu” u Niemców, gdyż jedynie materialne wzmocnienie żywiołu polskiego na Pomorzu z pomocą dobrze przemyślanego i skonstruowanego Doraźnego Programu Gospodarczego może obronić polską rację stanu na Pomorzu, a tem samem umożliwić Gdyni czynną aktywizację wybrzeża i reorganizację handlu zamorskiego.

Dr. Bożena Stelmachowska (Poznań).

Załączki Gustaw Dr.: Polityka cen ziemi w Polsce a problemy naszej powojennej zamorskiej kolonizacji chłopskiej. (1918 do 1928) (Próba syntezy). Warszawa. Nakładem Naukowego Instytutu Emigracyjnego. 1930, str. 110.

Tytuł omawianej broszury nie odpowiada jej treści, albowiem autor nie wykazuje bynajmniej przyczynowego związku między kształtowaniem się cen ziemi w Polsce po wojnie, a problemami naszej emigracji zamorskiej w tym okresie. Wprost przeciwnie odnosi się wrażenie, że takiego bezpośredniego związku niema, a cała praca jest w założeniu chybiona.

Praca składa się z dwóch części. W pierwszej autor mówi o kształtowaniu się cen ziemi w Polsce w związku z reformą rolną, w drugiej o cenach ziemi w Kanadzie, Brazylii i Argentynie. Czę-

ści te nie są ze sobą bynajmniej powiązane. Pierwsza część pisana w r. 1927 przynosi nam wiadomości stare, których w tej formie nie powinno się dzisiaj ogłaszać. Muszę z obowiązku recenzenta zwrócić uwagę na jedną rzecz, mianowicie na fakt, że chociaż autor na str. 71. zaznacza, że ukończył pisanie tej części w grudniu 1927, to jednak parę stron przedtem podaje (wyjątkowo) dane z r. 1928 i 9, co jest oczywistą niesumiennością w stosunku do czytelnika. Praca, chociaż zawiera parę ciekawych myśli, wzięta jako całość jest chaotyczna, pisana stylem dziennikarskim, miejscami polemicznym i gwałtownym, a bardzo często dająca przedwczesną syntezę.

Jeszcze jedna uwaga co do stylu, który jest fatalny. Autor używa takich wyrażań, jak „prawieże” (prawie że), „cena złota” (cena w złocie), mówi o wzroście „parcia na ziemię w Polsce” lub o zmniejszeniu się u nas „parcia na ziemię macierzystą”, o „problemie zaszanowania zagranicą choć 70% emigrujących członków narodowości naszej”. Słowo „parcie” oznacza w subtelnym języku polskim zupełnie co innego, a co do wyrazu „zaszanowanie”, to.... Zaznaczam, że to nie są wyjątki, albowiem cała praca pisana jest rażącą ucho polszczyzną.

Należy wyrazić życzenie, aby podobne prace nie ukazywały się wogóle lub przynajmniej nie nakładem Naukowego Instytutu Emigracyjnego. *Dr. Witold Krzyżanowski* (Lublin).

Osiński Tadeusz: Geografja gospodarcza powiatu starogardzkiego. Poznań 1929, str. 45.

Podział administracyjny Państwa. (Materiały ankietowe w sprawie podziału na gminy, powiaty i województwa cz. I). Warszawa, Prezydjum Rady Ministrów, 1930, str. 250. (Materiały Komisji dla Usprawnienia Administr. Publicznej przy Prezesie Rady Ministrów, t. IV).

Przesmycki P.: Monografja przyrodnicza powiatu olkuskiego z mapką geologiczną. Dąbrowa Górnicza 1929, str. 17. (Odb. z „Przeglądu Górniczo-Hutniczego”).

Ringman Aleksander Inż.: Stan gospodarczy Rosji Sowieckiej. Warszawa 1930, str. 195.

Rocznik Statystyki Rzeczypospolitej Polskiej. R. VII. 1929. Warszawa, Główny Urząd Statystyczny [1930], str. LIV + 663 + tabl.

Romer Eugenjusz: Ziemia i państwo. Odczyt wygłoszony na publicznem posiedzeniu Polskiej Akademji Umiejętności dnia 8. czerwca 1929 r. Kraków 1929, str. 35.

Rzeczpospolita Polska. Atlas statystyczny. Warszawa, Główny Urząd Statystyczny, 1930, str. XV + 42 tabl.

- Suski Julian: Podział administracyjny Rzeczypospolitej Polskiej. Z mapą Rzplitej 1:100.000, 20 mapami i szkicami oraz 18 tablicami statystycznymi. Warszawa, Wojskowy Instytut Naukowo-Wydawniczy, 1930, str. 10 nlb. + 76.
- Wąsowicz J[ózef] i Zierhoffer A[ugust]: Świat w cyfrach. Rocznik 1930. Lwów—Warszawa, Książnica Atlas. 1930, str. 104. (Rocznik Instytutu Kartogr. im. E. Romera. R. II).

Czasopisma: Atlas A. Dr.: Z międzynarodowego rynku cukrowego (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 4. 1930). — B. R.: Światowe rynki metali w ostatnich latach (Polska Gospodarcza, zeszyt 9. 1930). — Brzeziński T. Dr.: Kilka uwag z dziedziny zagadnienia emigracji polskiej we Francji (Kwartalnik Naukowego Instytut Emigracyjnego, Tom III. i IV. 1930). — Bujwid O. Dr. Prof.: Warunki zdrowotne Brazylii (Kwartalnik Naukowego Instytut Emigracyjnego. Tom III. i IV. 1930). — Bzowiecki A. Dr.: Z gospodarczego położenia Niemiec (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 5. 1930). — B. L. Dr.: Porty i żegluga handlowa Jugosławji (Polska Gospodarcza, zeszyt 6. 1930). — Drybiński M. J.: Położenie gospodarcze Austrii (Polska Gospodarcza, zeszyt 11. 1930). — Tenże: Stany Zjednoczone w nowej fazie konjunktury (Polska Gospodarcza, zeszyt 13. 1930). — D. K.: Młyny w Czechosłowacji w świetle statystyki (Rolnik Ekonomista, Nr. 4. 1930). — Tenże: Wyniki spisu nierogacizny w Niemczech (Rolnik Ekonomista, Nr. 6. 1930). — Frejlich J. Dr.: Zagadnienia światowej polityki cukrowniczej w 1929 roku (Polska Gospodarcza, zeszyt 8. 1930). — Gądomski F. Inż.: Zagadnienie emigracji w Polsce i jej rola w obowiązkach społecznych obywatela (Praca i Opieka Społeczna, zeszyt styczeń—marzec 1930). — Harski Z.: Produkcja i wywóz jaj w województwach wileńskim i nowogródzkim (Tygodnik Rolniczy, Nr. 7—8, 1930). — Ihnatowicz Z.: W sprawie przemysłu mięsnego na ziemiach północno-wschodnich (Tygodnik Rolniczy, Nr. 13—14. 1930). — Janicki S. Dr. Prof.: Z gospodarczego położenia Wielkiej Brytanji (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 6. 1930). — J. B.: Dochód społeczny Niemiec (Polska Gospodarcza, zeszyt 10. 1930). — K.: Udział żeglugi w bilansie płatniczym Japonji (Polska Gospodarcza, zeszyt 13. 1930). — Krysiński A. Dr.: Liczba i rozmieszczenie ludności polskiej na kresach wschodnich (Sprawy Narodowościowe, Rok III. 1929). — L. B. Dr.: Produkcja cyny na półwyspie Malajskim (Polska Gospodarcza, zeszyt 9. 1930). — Tenże: Życie gospodarcze Jugosławji w 1930 roku (Polska Gospodarcza, zeszyt 10. 1930). — Tenże: Kanał Sueski (Polska Gospodarcza, zeszyt 10. 1930). — Lepecki M. B.: Opis polskich terenów kolonizacyjnych w Peru (Kwartalnik Naukowego Instytutu Emigracyjnego. Tom III. i IV. 1930). — Tenże: Kolonizacja niemiecka w Rosji (Kwartalnik Naukowego Instytutu Emigracyjnego. Tom III. i IV. 1930). — Łyp F.: Wysoki płaskowyż Angoli (Kwartalnik Naukowego Instytutu Emigracyjnego. Tom III. i IV. 1930). — Massalski W.: Podstawy sowieckiej ekspansji gospodarczej na wschodzie azjatyckim (Polska Gospodarcza, zeszyt 17. 1930). — Tenże: W sprawie nie-

których naszych projektów kolonialnych (Polska Gospodarcza, zeszyt 15. 1930). — M.: Rozwój gospodarczy Finlandji (Polska Gospodarcza, zeszyt 9. 1930). — M.: Stosunki gospodarcze Z. S. R. R. z Japonją (Polska Gospodarcza, zeszyt 11. 1930). — Schramm W. Dr. Prof.: Wpływ mrozów na szatę leśną podgórze środkowo-karpackiego (Rocznik Nauk Rolniczych i Leśnych, Tom XXIII. Zeszyt 2. 1930). — Skomorowski J. Inż.: Stosunek naszej emigracji do przemysłu naftowego (Kwartalnik Naukowego Instytutu Emigracyjnego, Tom III i IV. 1930). — Staniszewski K.: Z gospodarczego położenia Francji (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 4. 1930). — Stegli I.: Jak przedstawiają się stosunki gospodarcze w Wielkopolsce (Gazeta Rolnicza, Nr. 16. 1930). — Studnicki W.: Estonia pod względem gospodarczym (Polska Gospodarcza, zeszyt 6. 1930). — Szukiewicz F.: Organizacja polskich sfer gospodarczych na terenie Mandżurji (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 4. 1930). — W. L.: Walka o rynek Azji dla nafty rosyjskiej (Polska Gospodarcza, zeszyt 14. 1930). — Variez L. Dr. Prof.: Problemy emigracyjne w świetle obrad konferencji hawańskiej 1928 roku (Kwartalnik Naukowego Instytutu Emigracyjnego, Tom III. i IV. 1930). — Wojnar J.: Zdobycze i plany kolonialne Japończyków w Brazylii (Kwartalnik Naukowego Instytutu Emigracyjnego, Tom III. i IV. 1930). — Włoczewski T.: Warunki siedliskowe nadleśnictwa Zielonki (Roczniki Nauk Rolniczych i Leśnych, Tom XXIII. Zeszyt 2. 1930). — Zacharski A.: Chów kur i jajczarstwo w Wileńszczyźnie a zagranicą (Tygodnik Rolniczy, Nr. 9—10). — Załęcki G. Dr.: Polityka cen ziemi w Polsce, a problem naszej powojennej zamorskiej kolonizacji chłopskiej (Kwartalnik Naukowego Instytutu Emigracyjnego, Tom III. i IV. 1930). — Ruch okrętowy w kanale Panamskim w 1928—29 roku (Polska Gospodarcza, zeszyt 12. 1930). — Bieżące zagadnienia gospodarcze Czechosłowacji (Polska Gospodarcza, zeszyt 6. 1930). — Produkcja rolna Argentyny (Polska Gospodarcza, zeszyt 16. 1930).

France (La) économique en 1928. Annuaire de la vie économique française Année 7 par J. H. Adam, M. Aucuy, M. Augé-Laribé... Avant-propos par William Oualid. Paris, Libr. du „Recueil Sirey”, 1929, str. 601.

Renseignements sur l'organisation actuelle des statistiques de l'état civil dans divers pays. Publiés par l'office permanent de l'institut international de statistique. La Haye, van Stockum, 1929, str. 73.

Gini Corrado: L'attività dell' Istituto centrale di statistica nel suo primo biennio di vita. Roma 1929, str. 88 (Ist. Centr. di Statist. del Regno d'Italia. Annali di Statist. 6, 2). L. 9,—.

- Anstey Vera: The economic development of India. London, Longmans, 1929, str. 592. 25 r.
- Davies James: Introduction to economic geography. London, Pitman 1929 str. 224 (Bedrock Series). 5 d.
- Ferenczi Imre: International migration. Vol I. Statistics edited by Walter F. Wilcox. New York, Nat. Bur. of Econ. Research, 1929, str. 1112. \$ 10.
- Holt W. Stull: The Bureau of the census; its history, activities and organization. Washington, Brookings Inst., 1929, str. 264 (Service monographs of U. S. Gov. 53). \$ 1,50.
- Linquist Everett F. and George Dinsmore Stoddard. Study manual in elementary statistics. New York, Longmans, 1929, str. 116. \$ 1,80.
- Picture (A) of World economic conditions in the summer of 1929. New York, National Ind. Conference Board 1929, str. 296 (Studies in international problems). \$ 5,—.
- Rider S. W. and A. E. Trueman: South Wales; a physical and economic geography. London, Methuen, 1929, str. 190. 4,— s.
- Stamp L. Dudley: Asia. An economic and regional geography. London, Methuen 1929, str. 636. 27 s. 6 d.
- Yule G. Udny: An introduction to the theory of statistics. 9 ed. rev. London. Griffin, 1929, str. 424. 12 s. 6 d.
- Geisler Walter: Australien und Ozeanien. 3. gänzlich neubearbeitete Auflage. Leipzig, Bibliographisches Institut, 1930, str. 424 (Allgemeine Länderkunde). M. 20,—.
- Hauser Heinrich: Schwarzes Revier [Zagłębie Ruhry]. Berlin, Fischer, 1930, str. 149. M. 6,—.
- Kjellen Rudolf: Die Grossmächte vor und nach dem Weltkriege. 22 Auflage der Grossmächte Rudolf Kjelléns. In Verbindung mit Hugo Hassinger, Otto Manli, Erich Obst herausgegeben von Karl Haushofer. Leipzig, B. G. Teubner, 1930, str. 348. M. 10,—.
- Saargebiet (Das), seine Struktur, seine Probleme. Herausgegeben von Fritz Kloevekorn. Saarbrücken, Hofer, 1929, str. 584. M. 15,—.
- Wegner Georg: China. Eine Landes- und Volkskunde. Leipzig, B. G. Teubner, 1930, str. 233. M. 10,—.
- Wirtschaft (Die) des Auslandes. Entwicklungen in der Weltwirtschaft 1928. Bearbeitet im Statistischen Reichsamt (Vorbemerkung von Ernst Wage-mann). Berlin, Hobbings, 1929, str. 800 (Einzelschriften zur Statistik des Deutschen Reichs 8). M. 25,—.

VIII.

Praca i opieka społeczna.

Zieleniewski Jan: O reorganizację ubezpieczeń społecznych, Kraków. Wydawnictwa Towarzystwa Ekonomicznego w Krakowie, tom XXXVII, 1929, stron 34.

Jedna z ciekawszych publikacyj w tak słabo opracowanej dziedzinie ubezpieczeń społecznych, zawiera dużo materiału w skąpych słowach a miejscami temat poruszony a nierozwinięty. Tytuł właściwie nieodpowiedni, bo o reorganizacji mowa jest tylko na ostatnich 13 stronach. I tu autor przedstawia tylko niektóre szczegóły z projektu ustawy o ubezpieczeniach społecznych, w międzyczasie zmienionego, a zwłaszcza mówi o reorganizacji a nie chodzi mu o „reorganizację”, a więc nie stawia własnych tez, na co wskazywałby tytuł. Całą pracę należałoby nazwać obroną ubezpieczeń społecznych i to nawet — sądząc bezstronnie — obroną udatną, choć nie wyczerpującą wszystkich atutów. Coprawda obrońca załatwia się z przeciwnikiem dość bezceremonjalnie, czyto wkładając mu w usta argumenty słabe, czy też mocniejsze słabiej uzasadnia.

Słusznie powiada autor, „że sprawa ubezpieczeń społecznych staje się coraz wyraźniej jednym z najważniejszych problemów współczesnego życia społecznego”. Dlatego też warto zapoznać się z każdą pracą z tej dziedziny. Ostry charakter sprawy utrudniający obiektywizm przy roztrząsaniu zagadnień ubezpieczeń społecznych przypisuje autor trudnościom ekonomicznym i spowodowanym przez nie wzrostem bezrobocia i związaną z tem sprawą ubezpieczenia na wypadek bezrobocia, którą autor zalicza do ubezpieczeń społecznych. Następnie wskutek wyniszczenia rezerw prywatnych zwiększył się nacisk na rezerwy publiczne, dalej potrzeba i popularność ubezpieczeń w społeczeństwach zindustrializowanych a wreszcie, jako najważniejszą przyczynę, uważa potrzebę bezpłatnego lecznictwa, rent inwalidzkich i t. p., do której przyzwyczyła znaczny odłam społeczeństwa służba wojskowa w czasie wojny. Według obliczenia autora więcej niż $\frac{1}{3}$ część ludności państwa (10.200.000 osób) jest bezpośrednio zainteresowana w ukształtowaniu sprawy ubezpieczeń. Nakoniec wskazuje na stronę finansową, bardzo ważną, ponieważ według podania autora ogólna suma dochodów instytucyj ubezpieczeniowych w roku 1927 wynosiła kwotę 416.688.705 złotych. (W roku 1929 należy się liczyć z wzrostem do co najmniej 600 milionów z powodu wprowadzenia w życie na całym obszarze Rzeczypospolitej rozporządzenia Prezydenta o ubezpieczeniu pracowników umysłowych). Autor dzieli interesujących

się ubezpieczeniami społecznymi na dwa obozy walczące ze sobą: pracodawców i pracowników, zarzucając obydwu stronom brak obiektywizmu. Wykazuje pracodawcom, że obciążenia na rzecz ubezpieczeń społecznych są w Polsce najniższe, bo podczas gdy w Austrii wynoszą 17,3%, w Niemczech około 16%, w Czechosłowacji bez ubezpieczenia od bezrobocia 12%, to w Polsce przeciętnie 11%. Ten rachunek autora nie jest zupełnie trafny; nie uwzględnił w nim bowiem ubezpieczenia pracowników umysłowych, które przecież przy składce wynoszącej około 10 % poborów, jest znacznym obciążeniem kosztów produkcji, dalej w tabeli na stronie 7, nie podał autor do jakiego roku odnoszą się wykazane stawki a wiadomym jest, że o ile chodzi o ubezpieczenie wypadkowe w byłej dzielnicy pruskiej, składka jest bardzo niejednolita i przyjęcie jej w wysokości 2% jest zbyt optymistyczne. Jednak wykaz ten jest autorowi niepotrzebny, ponieważ autor twierdzi, że ciężaru nie ponosi ani pracownik, ani pracodawca, lecz że każdy konsument czyli ogół członków społeczeństwa, zdolny do zdobywania środków do życia własnymi siłami jest obciążony na rzecz tych, którzy tę zdolność utracili i stąd wniosek: „ubezpieczenia są i muszą pozostać obciążeniem”. Prosztem zatem uzasadnieniem, zamiast wykazywania potrzeby i taniości ubezpieczenia, byłoby wskazanie na ich konieczność. Oczywiście tego rodzaju argumentacja nie wytrzymuje krytyki; należałoby wykazać dlaczego tak jest a raczej być „musi”.

Wreszcie przechodzi autor do omówienia strony finansowej ubezpieczeń społecznych; stara się wykazać, że zupełnie fałszywern jest zarzucenie ubezpieczeniom jakoby odciągały wolny kapitał z życia gospodarczego. W dłuższych wywodach popartych dwoma tabelami (zestawienie porównawcze ważniejszych czynników rezerw kapitałowych i zestawienie porównawcze z użycia dochodów ogólnych według rodzaju ubezpieczeń) wykazuje bezpodstawność tego zarzutu, jak również wykazuje (tabela porównania sumy dochodów i sumy rezerw wszystkich instytucji ubezpieczeniowych w latach 1925—1927), że wzrost rezerw jest stosunkowo wolny. Zadaleko zaprowadziłaby dyskusja z autorem, dotycząca zwłaszcza poruszonego przez niego zagadnienia zwrotu kapitałów, który wpłynął w postaci składek do instytucji ubezpieczeniowej, a nadto sprawa rezerw. Należy tylko krótko zaznaczyć, że ten „zwrot kapitałów“ odbywa się obecnie dosyć wolno i w sposób niezbyt racjonalny. Ograniczenie swobody lokat kapitałów było konieczne, jednak obecny system jest zbyt radykalnym środkiem i może zniechęcić do czynienia oszczędności, które są konieczne potrzebne. Nie uznając zatem drogi, którą autor dochodzi do swych wniosków, należy podnieść, że wnioski są słuszne. Na tem miejscu muszę jednak zaznaczyć (o samej sprawie obszerniej w kronice ekonomicznej), że tru-

dno pogodzić się ze zdaniem autora, jakoby głównie budowa nieruchomości była produktywnym zużyciem kapitałów, zwłaszcza jeśli chodzi o fundusze rezerwowe. Następnie zwalcza autor zapatrywanie jakoby koszty administracji, zbyt wysokie, uniemożliwiały podwyższenie świadczeń względnie obniżenie składek. Wykazuje, że koszty administracji wynoszą 11.8% dochodów, podczas gdy koszty świadczeń wynoszą 60.8% dochodów. Czy cyfry te mogą zwalczyć argumenty przeciwników o wysokich kosztach administracyjnych? Załatwiwszy się w ten sposób, zdaniem autora, z przeciwnikami ubezpieczeń społecznych przystępuje autor do wykazania jak szkodliwym jest i jak utrudnia pracę i orjentację niescalenie ubezpieczeń społecznych i nieobjęcie odnośnych przepisów jednym kodeksem. Zbytecznym jest powtarzanie przykładów mających wykazać chaos (29 ustaw i rozporządzeń) i należy przyznać rację autorowi, że żąda scalenia. Autor zarzuca znanemu mu wówczas projektowi dwie wady: rozliczanie składki i świadczeń na wypadek choroby i na wypadek inwalidztwa oraz niewłączenie ubezpieczenia od bezrobocia i wyłączenie ubezpieczenia pracowników umysłowych. O ile chodzi o pierwszy zarzut, to trudno mi pogodzić się z autorem i nie wyobrażam sobie takiego pomieszania ubezpieczeń krótkoterminowych z długoterminowymi; w takim razie zbędna byłaby też nadbudowa (Zakłady), jeśli Kasy Ubezpieczeń Społecznych miałyby przeprowadzać też ubezpieczenie długoterminowe. Ta nadbudowa jest jednak konieczna nie — jak radzi autor — dla kontroli kosztów w początkowym okresie po scaleniu; — przyczyna jest głębsza: zupełna różnica ryzyk w ubezpieczeniu krótkoterminowym, jakim jest ubezpieczenie na wypadek choroby, a w ubezpieczeniu od inwalidztwa i na starość, będącymi ubezpieczeniami długoterminowymi. Wątpię, by ziściło się życzenie autora, że „dalszym etapem scalenia powinny być skasowanie tej odrębności, z zachowaniem jedynie statystyki buchalteryjnej, która wystarczająco pozwoli określić zawsze ex post efekt gospodarczej działalności każdej instytucji osobno”. Mojem zdaniem najdalej idącą możliwością zniesienia tej odrębności jest system przyjęty w rozporządzeniu o ubezpieczeniu pracowników umysłowych, obejmującym ubezpieczenie na wypadek braku pracy i ubezpieczenie emerytalne; mimo przeprowadzenia przez jeden zakład, zachowano odrębność składki, odrębną rachunkowość, odrębność funduszków a — co najważniejsze — inne przepisy mają zastosowanie do jednego a inne do drugiego rodzaju ubezpieczenia. Zarzut drugi (wyłączenie bezrobocia i pracowników umysłowych) nie jest nowy i szczegółowo przedyskutowany. Trudno przyznać słuszność autorowi gdy oczekuje od projektu ustawy o ubezpieczeniu społecznym, wniesionem do Sejmu (a w międzyczasie już wycofanem) usunięcie tych

niedokładności i załatwienia tej trudnej sprawy. Nie wiem, czy gdyby autor znał nowszy projekt, przygotowany po napisaniu jego pracy, czy zmieniłby zdanie; wnosząc z silnej obrony, należałoby uważać, że i nadal byłby autor gorącym obrońcą ubezpieczeń społecznych i uważałby także ten nowy projekt za środek uszczęśliwiający ubezpieczonych i ich pracodawców. W każdym razie należy podkreślić jako dodatnią stronę omawianej pracy p. Zieleniewskiego wystąpienie w szranki w obronie tak krytykowanych i naogół zniechęconych ubezpieczeń społecznych.

Dr. Julian Baumgarten (Poznań)

Bolesta J.: Płace robotnicze w przemyśle. Warszawa 1930, str. 79.

Grabski Zdzisław: Kryzys mieszkaniowy w Polsce. Warszawa, F. Hoesick, 1930, str. 128. (Bibl. Pol. Tow. Reformy Mieszkaniowej Nr. 1).

Prystor Aleksander: Przemówienie Ministra Pracy i Opieki Społecznej na posiedzeniu Budżetowej Komisji Sejmowej dnia 23. stycznia 1930 r. Warszawa, Min. Pracy i Opieki Społecznej, 1930, str. 43.

Czasopisma: Czaykowski St.: V-ty Międzynarodowy Kongres Pracy zawodowej i technicznej (Polska Gospodarcza, zeszyt 7. 1930). — Gross F. i Wertheim B.: Poziom życiowy robotnika szwajcarskiego (Robotniczy Przegląd Gospodarczy, zeszyt 2. 1930). — J.: Premjowanie pracy na kolejach oraz udział pracowników w zyskach (Polska Gospodarcza, zeszyt 13. 1930). — M. E.: Projekt noweli ordynacji ubezpieczeniowej Rzeszy Niemieckiej (Przegląd Ubezpieczeń Społecznych, zeszyt 1. 1930). — Mytkiewicz A. Ks. Dr.: Płaca zarobkowa a państwo (Przewodnik Społeczny, zeszyt 2. 1930). — Tenże: Umowy zbiorowe i związki zawodowe a praca zarobkowa (Przewodnik Społeczny, zeszyt 3. i 4. 1930). — Pulnarowicz W.: Pracodawcy i akordanci (Przegląd Ubezpieczeń Społecznych, zeszyt 4. 1930). — S.: Jednolita czy zróżniczkowana składka w ubezpieczeniu od wypadków (Przegląd Ubezpieczeń Społecznych, zeszyt 3. 1930). — S. F.: Ubezpieczenia społeczne na międzynarodowej konferencji węglowej (Przegląd Ubezpieczeń Społecznych, zeszyt 4. 1930). — Stein A. Inż.: Konferencja genewska o warunkach pracy w górnictwie (Polska Gospodarcza, zeszyt 6. 1930). — Sukiennicki H.: Górnictwo ubezpieczenie społeczne we Francji (Praca i Opieka Społeczna, zeszyt 1. 1930). — Szyszkowski M.: Finansowanie konsumpcji w Niemczech i Austrii (Polska Gospodarcza, zeszyt 14. 1930). — T. S.: Powojenna polityka robotnicza w Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej (Przewodnik Społeczny, zeszyt 4. 1930). — Wintorek L.: Sprawa płac minimalnych (Robotniczy Przegląd Gospodarczy, Nr. 2. 1930). — Wójcicki A. Ks. Prof.: Dodatki rodzinne (Praca i Opieka Społeczna, zeszyt 1. 1930). — Wróblewski Z.: Zarobki realne robotników w Polsce w 1929 roku (Praca i Opieka Społeczna, zeszyt 1. 1930). — Zaleski Z.: Rola sądów pracy w zakresie realizowania zasad i kształtowania wytycz-

nych polityki socjalnej państwa .I. Polityka socjalna a tak zwana „Kwestja socjalna”. II. Interwencjonizm państwa jako zagadnienie ekonomiczne i socjalne. III. Sądownictwo pracy a polityka socjalna państwa (Praca i Opieka Społeczna, zeszyt 1. 1930). — Zdanowski A.: O statystyce nieszczęśliwych wypadków i o statystyce zarobków (Robotniczy Przegląd Gospodarczy, zeszyt 2. 1930). — Konieczność reformy ustawodawstwa mieszkaniowego (Górnośląskie Wiadomości Gospodarcze, Nr. 5—6. 1930). — Obciążenia społeczne w Niemczech a budżet państwowy (Przegląd Ubezpieczeń Społecznych, zeszyt 2. 1930). — Rynek pracy w lutym 1930 roku (Polska Gospodarcza, zeszyt 13. 1930). — Ruch cen w listopadzie i grudniu 1929 roku (Polska Gospodarcza, zeszyt 8. 1930). — Ubezpieczenie na wypadek bezrobocia w Anglii w świetle sprawozdania angielskiej komisji ankietowej (Przegląd Ubezpieczeń Społecznych, zeszyt 2. 1930). — Uchwały konferencji lekarskiej w ogólnopństwowym Związku Kas Chorych (Przegląd Ubezpieczeń Społecznych, zeszyt 1. 1930). — Zagadnienia administracji w Kasach Chorych (Przegląd Ubezpieczeń Społecznych, zeszyt 3. 1930).

Dieude Ch.: Les allocations familiales. Historique. Etat actuel en France et à l'étranger. Résultats acquis. Nature économique et juridique. Avenir de cette institution. Louvain Ed. de la Société d'études morales, soc. en jurid., 1929, str. 260 (Etudes morales, soc. et jurid.). Fr. 15,—.

Léger Bernard: Les syndicats de fonctionnaires en Angleterre (Fonctionnaires nationaux). Paris, Libr. du „Recueil Sirey”, 1929, str. 265.

Albrecht Gerhard: Grundfragen der Sozialversicherung. Berlin, Junker & Dünhaupt, 1929, str. 50 (Wirtschaftsprobleme der Gegenwart 4). M. 2,40.

Kuczynski Jürgen und Marguerite: Der Fabrikarbeiter in der amerikanischen Wirtschaft. Leipzig, Hirschfeld, 1930, str. 269. M. 9,—.

Woytinsky Wladimir: Der deutsche Arbeitsmarkt. Ergebnisse der gewerkschaftlichen Arbeitslosenstatistik 1919—1929. Teil 1. Text und statistische Unterlagen, Teil 2. Graphische Darstellungen. Berlin, Verlagsgesellschaft der Allgemeinen Deutschen Gewerkschaftsbundes, 1930, 2 tomy, str. 164, tablic 44. M. 6,—.

IX.

Spółdzielczość. Organizacja pracy.

Sprawozdanie Związku Spółdzielni Polskich oraz statystyka spółdzielni związkowych za rok 1928. Warszawa 1929, str. XIII + 17 z tabl.

Czasopisma: Adamski S. Ks.: Ruch spółdzielczy w Polsce, jego znaczenie i zadanie (Poradnik Spółdzielni, Nr. 8. 1930). — Bornstein I.: Ży-

dowskie organizacje gospodarcze w Polsce (Sprawy Narodowościowe, Nr. 6. 1930). — Bielecki J.: Kasy gminne wobec spółdzielni rolniczych (Biuletyny Spółdzielczego Instytutu Naukowego, zeszyt 3. i 4. 1930). — Buzyn M.: Naukowa organizacja pracy oparta o fizjologję pracy (Robotniczy Przegląd Gospodarczy, Nr. 2. 193). — Budryk W. Inż.: Naukowe zasady prowadzenia akcji przeciwpozarowej na kopalniach (Przegląd Górniczo-Hutniczy, Nr. 2. 1930). — Całkosiński A. Dr.: Bank Związku Spółek Zarobkowych (Poradnik Spółdzielni, Nr. 8. 1930). — Tenże: O zasady spółdzielcze (Poradnik Spółdzielni, Nr. 4. 1930). — Tenże: Z kongresu oszczędnościowego w Londynie (Poradnik Spółdzielni, Nr. 6. 1930). — Tenże: Spółdzielnie kredytowe wobec kryzysu rolniczego (Poradnik Spółdzielni, Nr. 6. 1930). — Caro L. Dr. Prof.: Od spółdzielczości do solidaryzmu (Biuletyny Spółdzielczego Instytutu Naukowego, Rok II. Zeszyt 3. i 4. 1929). — Chmielewski Z. Inż.: Rola spółdzielczości rolniczej (Polska Gospodarcza, zeszyt 14. 1930). — Dąbrowski S.: Czy spółdzielnie spożywców powinny dostarczać rolnikom artykuły dla celów produkcji (Biuletyny Spółdzielczego Instytutu Naukowego, zeszyt 3. i 4. 1929). — E. P.: Międzynarodowa Komisja rolnicza i spółdzielcza w Paryżu (Poradnik Spółdzielni, Nr. 8. 1930). — Tenże: Spółdzielnie Kredytowe Zjednoczenia (Poradnik Spółdzielni, Nr. 6. 1930). — F. St.: Przesłanki polsko-francuskiej konferencji o ubezpieczeniu górniczem (Praca i Opieka Społeczna, zeszyt 1. 1930). — Kłapkowski T.: Racjonalizacja handlu zbożowego w Polsce (Biuletyny Spółdzielczego Instytutu Naukowego, zeszyt 3. i 4. 1929). — Marszałek J. Dr.: Przebudowa ukraińskich powiatowych „sojuzów” (Poradnik Spółdzielni, Nr. 6. 1930). — Tenże: Składnice i sklepy kółek rolniczych w roku 1928 (Poradnik Spółdzielni, Nr. 6. 1930). — N.: Udział „Rolników” w handlu (Rolnik Spółdzielca, Nr. 7. 1930). — Ohrt H.: Postęp w organizacji pracy (Organizacja Pracy w Rolnictwie, Nr. 5—6 1930). — P.: Mleczarnie spółdzielcze a rolnictwo (Rolnik Spółdzielca, Nr. 3. 1930). — Pusz M.: Nauczanie spółdzielczości rolniczej w Czechosłowacji (Biuletyny Spółdzielczego Instytutu Naukowego, zeszyt 2. 1930). — R. J.: Rada nadzorcza a komisja rewizyjna (Poradnik Spółdzielni, Nr. 8. 1930). — Schmidt S.: Organizacja handlu zbożem w Ameryce Północnej (Biuletyny Spółdzielczego Instytutu Naukowego, zeszyt 2. 1930). — Sieroszewski S. Inż.: Jajczarstwo spółdzielcze (Tygodnik Rolniczy, Nr. 7—8. 1930). — S. Ł.: Wskazania dla spółdzielni kredytowych w chwili obecnej (Poradnik Spółdzielni, Nr. 4. 1930). — Surzycki S.: Dziegięciolecie istnienia Spółdzielczego Instytutu Naukowego (Biuletyny Spółdzielczego Instytutu Naukowego, zeszyt 3. i 4. 1929). — Tenże: Spółdzielczy Instytut Naukowy (Rolnictwo, Tom II. Zeszyt 3. 1930). — Twarecki L.: Zagadnienie i cele rolniczej spółdzielczości kredytowej (Rolnictwo, Tom II. Zeszyt 2. 1930). — Wachowski M. Dr.: O zawodzie pracownika społecznego (Przewodnik Społeczny, zeszyt 2. 1930). — Wojciechowski S. Prof.: Rzeźnie spółdzielcze w Danji (Biuletyny Spółdzielczego Instytutu Naukowego, zeszyt 2. 1930). — Wertheim B.: Zagadnienie sankcji międzynarodowej

organizacji pracy (Praca i Opieka Społeczna, zeszyt 1. 1930). — Zakrzewski T.: Ruch spółdzielczy w Estonji (Biuletyny Spółdzielczego Instytutu Naukowego, zeszyt 2. 1930). — Żerkowski J.: Ruch zawodowy a spółdzielczość w Polsce (Robotniczy Przegląd Gospodarczy, zeszyt 4. 1930). — Działalność Międzynarodowej Organizacji Pracy w 1929 roku (Robotniczy Przegląd Gospodarczy, zeszyt 2. 1930).

Fourgeaud André: La rationalisation. Etats-Unis. Allemagne. Taylorisme. Socialisme rationnel. Fordisme. Normalisation. Agriculture. Concentration. Moules économiques et juridiques. Essai de synthèse doctrinale. Paris, Payot, 1929, str. 255 (Bibliothèque politique et économique). Fr. 25,—.

Wygodzinski Willi: Das Genossenschaftswesen in Deutschland. 2. völlig neubearbeitete Auflage von August Müller. Leipzig, B. G. Teubner, 1929, str. 287. M. 10,40.

X.

Umiejętności handlowe. Szkolnictwo zawodowe.

Poradnik księgowego. Komitet redakcyjny: Czerwiński Konrad, Góra Witold, Górski Antoni, Kotowicz Tadeusz, Kotschendorff Jan, Karowski Ludwik, Rukściński Zygmunt, Tytz Adolf, Żarnowski Waclaw. Warszawa, Związek Księgowych Polskich, 1929 [1930], str. 407.

Zakrzewski Stanisław Zenon: Drogi i manowce reklamy. Warszawa 1929, str. 149.

Briod Daniel: La science de la vente et sa place dans l'enseignement commercial. La préparation à la vie active des affaires. Préface d'Albert Junod. Lausanne, Payot, 1929, str. 216. Fr. szw. 5,—.

Hazlewood Craig B.: The bank and its directors. New York, Ronald Press, 1929, str. 261. \$ 3,50.

Howard Stanley Edwin: The ABC of accounting. London, Oxford University Press, 1929. 13 s. 6 d.

Buhl Herbert: Die geschichtlich begründete Kontentheorie. Ein Beitrag zur Geschichte der doppelten Buchhaltung. Stuttgart, Poeschel, 1929, str. 50 (Zeitschrift für Handelswissenschaften und Handelspraxis. Beiheft 2). M. 3,60.

Proesler Hans: Der Aufbau der deutschen Handelshochschulen und die Hochschule für Wirtschafts- und Sozialwissenschaften (Handelshochschule) Nürnberg von 1919 bis 1929. Nürnberg, Kriche, 1929, str. 3L (Nürnberger Beiträge zu den Wirtschaftswiss. 18). M. 1,50.

C. Dział samorządowy

I. SAMORZĄD TERYTORJALNY

1. *Teorja, historia, specjalne rozprawy teoretyczne, zagadnienia ustrojowe, organizacja, sprawy urzędnicze, ogólna polityka komunalna.*

- Biegeleisen L. Wł.: Zagadnienie dokształcania urzędników państwowych i komunalnych ze stanowiska usprawnienia administracji publicznej. Warszawa, Prez. Rady Ministrów, 1930, str. 636.
- Bigo T.: Związki publiczno-prawne w świetle ustawodawstwa polskiego. Warszawa, Kasa im. Mianowskiego, 1928, str. 226. 9 zł.
- Nowe przepisy administracyjne: Wyd. nieoficjalne dla użytku administracji gminy m. Krakowa. Kraków, Gmina miasta, 1928, str. 171.
- Wachholz W. Sz.: Istota i prawo związków publicznych. Warszawa, Gazeta Admin. i Policji Państw., 1929, str. 94.
- Żebrowski W.: Dawny samorząd warszawski. Warszawa, „Wuzet”, 1929, stron 17.

Czasopisma: Przemówienie min. spraw. wewn. H. Józefskiego na ogólnopolskim Zjeździe przedstawicieli Pow. Zw. Komunal. w Warszawie dn. 23. II. 1930 r. (Gazeta Administracji i Policji Państwowej Nr. 6. 1930). — Zaleski Z.: Z przeszłości Urzędu Statystycznego m. Poznania (Kronika Miasta Poznania Nr. 1. 1930). — Wakar: osiedla o charakterze miejskim i podmiejskim województwa warszawskiego (Kwartalnik Statystyczny, zeszyt 3, 1929). — Pacholczyk: Sprawy samorządowe i pracownicze na terenie Sejmu (Pracownik Samorządowy Nr. 2. 1930). — Jakubowski K.: Ustawodawstwo polskie a gminy jednostkowe w woj. poznańskim (Pracownik Samorządowy Nr. 2. 1930). — Gajewski St.: W sprawie dekretów nominacyjnych w miastach woj. zachodnich (Pracownik Samorządowy Nr. 2. 1930). — Dratwa D.: Stosunek samorządu do swych pracowników (Pracownik Samorządowy Nr. 3. 1930). — Dratwa D.: Stanowisko pracowników wobec ciężkiej sytuacji finansowej samorządu (Pracownik Samorządowy Nr. 4. 1930). — Dratwa D.: Udział samorządów w walce z kryzysem gospodarczym (Pracownik samorządowy Nr. 4. 1930). — Layman: Pracownicy samorządowi i kasy chorych (Pracownik Samorządowy Nr. 5. 1930). — Typiak P.: Przewodniczący Sejmiku czy przewodniczący wydziału powiatowego (Samorząd Nr. 7. 1930). — Jagodziński Z.: Jaką powinna być gmina wiejska (Samorząd, Nr. 8, 1930). — M. J.: Walne zebranie Z. S. P. P. Po Zjeździe (Samorząd, Nr. 10, 1930). — Jagodziński Z.: VII ogólnopolski zjazd przedstawicieli pow. związk. kom. Współpraca samorządu terytorjalnego z organizacjami społecznymi (Samorząd, Nr. 10, 1930). — Lechnicki F.: Aktualne zagadnienie

produkcji rolnej (Samorząd, Nr. 11, 12, 1930). — Jaroszyński M.: O tak zw. gminie „średniej” (Samorząd, Nr. 12, 1930). — Gliszczyński St.: Jeszcze o Zarządach Gospodarczych (Samorząd, Nr. 13, 1930). — Sochacki W.: Bolączki naszego prawodawstwa (Samorząd, Nr. 14, 1930). — Niedbalski: Szał pracy (Samorząd, Nr. 14, 1930). — R. H.: Uporządkowanie obow. przepisów prawnych (Samorząd, Nr. 16, 1930). — Jaroszyński M.: W sprawie dyskusji o zasadniczym typie gminy miejskiej (Samorząd, Nr. 16, 1930). — Narkiewicz Wł.: Miasta wydzielone z pow. w Małopolsce (Samorząd Miejski, Nr. 3, 1930). — Strzelecki J.: Zmiana statutu Zw. Miast (Samorząd Miejski, Nr. 5, 1930). — Z. M.: Nie zapominajmy o Samorządzie (Samorząd Miejski, Nr. 6, 1930). — Podwiński St.: Zaopatrzenie emerytalne pracowników i członków zarządów Zw. Kom. b. zab. rosyjskiego (Samorząd Miejski, Nr. 6, 1930). — Słominski Z.: O krytykę obiektywną prac samorządu (Samorząd Miejski, Nr. 3, 1930). — Hubert J.: Zagadnienie komisaryczności w samorządzie gminnym (wiejskim i miejskim) i powiatowym b. dz. prus. (Samorząd Terytorjalny, Nr. 1, 1930). — Panejko J.: Samorząd komunalny w Szwajcarii (Samorząd Terytorjalny, Nr. 1, 1930). — Jaroszyński M.: Zasadniczy typ gminy wiejskiej w Polsce (Samorząd Terytorjalny, Nr. 1, 1930). — Dr. D.: Biura samorządowe w 1929 r. (Wiadomości Samorządowe, Nr. 5, 1930). — Sikorski R.: Zmiana statutu Zw. Miast (Samorząd Miejski, Nr. 7, 1930). — Dalbor W. Dr.: Gmina zbiorowa według wzorów b. dzielnicy rosyjskiej jest na Ziemiach Zachodnich niedopuszczalna (Wiadomości Samorządowe, Nr. 3/4, 1930). — Dalbor: Niewłaściwy ton w dyskusjach rzeczowych (Wiadomości Samorządowe, Nr. 7, 1930). — Polski J.: O ochronę samorządu miejskiego (Wiadomości Samorządowe, Nr. 9, 1930). — Dalbor: Jeszcze w sprawie przykrej afery (Wiadomości Samorządowe, Nr. 9, 1930).

Francolini P.: Les régions municipales. Paris, Publications contemporaines, 1929, 20 fr.

Guérard A.: L'avenir de Paris. Urbanisme français, et urbanisme américain. Paris, Sirey, 1929, 368 str. 30 fr.

Poete M.: Introduction à l'urbanisme. L'évolution des villes. Paris, Boivier, 1929.

Vallette L.: Loi municipale du 5/IV 1884. Paris, Garnier frères, 1929.

Vallette L.: Nouveau guide pratique des gardes champêtres des communes et des gardes des particuliers. Paris, Garnier, 1929, 196 str. 8 fr.

Benecke, Gratzhofer u. Lodgman-Auen: Die Entwicklung der Kommunalwirtschaft u. Kommunalpolitik in Deutschland, Österreich, u. d. Tschechoslovakei nach dem Kriege. Berlin, Kommunal-Verlag, 1930, 87 str. 3 M.

Freudenfeld Fr.: Die Gemeindeabgaben. Reichenberg, Stiepel, 1929, 182 str. 4 M.

- Friedrichs K.: Das Recht der Gemeindevertreter in Preussen. Berlin, Deutscher Kommunal-Verlag, 1929, 153 str. 4,50 M.
- Klapka O.: Gemeindeordnung f. Böhmen, Mähren u. Schlesien. Reichenberg, Stiepel, 1929, 418 str. 4 M.
- Klein W.: u. Habbel P.: Die Kommunalen Wahlen. Berlin, Stilke, 1929, 114 str. 2 M.
- Leyden V.: Das preussische Gemeindewahlrecht seit der Staatsumwälzung. Berlin, Heymann, 1929, 818 str. 45 M.
- Mauil H.: Die Landgemeindeordnungen Preussens nach dem Stande der Gesetzgebung v. 1. IX. 1929, 2 Aufl. Berlin, Heymann, 1930, 275 str. 7 M.
- Merkel E.: Der Gemeindebeamte. 9 Aufl. Leipzig, Rossberg, 1929, 580 str. 15 M.
- Mulert O.: Reichsaufbau u. Selbstverwaltung. Berlin, Heymann, 1929, 32 str. 1,60 M.
- Neubauer H.: Das Stadtverfassungsrecht Deutschlands. Berlin, Vahlen, 1930, 420 str. 17 M.
- Nussbaum H.: Die Rechtswirkungen der Eingemeindung nach d. preuss. Recht. Berlin, Friedenau, Kommunal-Verlag, 1930, 83 str. M.
- Oehler H.: Polizei u. Selbstverwaltung. Berlin, Kameradschaft, 1929, 48 str. 1,50 M.
- Overkamp A.: Das Gemeindewahlrecht in Preussen. Gladbach, Volks-Verlag, 1929, 80 str. 2,50 M.
- Rock K.: Die wahlrechtlichen Bestimmungen der Bayerischen Gemeindeordnung, 7 Aufl. Ansbach, Brügel & Sohn, 1929, 178 str. 3 M.
- Staenicke E.: Die deutschen Theater u. ihre Arbeiter. Ein Beitr. z. Arbeits- u. Theaterrecht. Berlin, Reichsarbeitsgeberverb. dt. Gemeinden u. Kommunalverbände, 1930, 45 str. 1,50 M.
- Standke W. u. Gutzeit E.: Die Gemeindewahlen. Berlin, Langemeinde-Verlag, 1929, 160 str. 2 M.
- Stein E.: Kultur u. Arbeit d. Städte in d. prov. Brandenburg. Berlin-Friedenau, Kommunal-Verlag, 1929, 113 str. 6 M.
- Techen Fr.: Geschichte d. Seestadt Wismar. Wismar, Rat d. Seestadt Wismar, 1929, 510 str. 12 M.
- Ashford E.: Local government. London, King, 1929, 119 str.
- Burr W.: Small towns. An estimate of their trade and culture. New York, Macmillan, 1929, 277 str. 2,50 \$.
- Clarke J. J.: Outlines of local government of the United Kingdom and the Irish Free State, 8 ed. London, Pitman, 1930, 222 str. 5 sh.
- Glötz G.: The Greek city and its institutions. London, Paul, 1929, 416 str. 16 sh.
- Hubbard F. K. and Hubbard H. V.: Our cities of today and tomorrow: a survey of planning and zoning progress in the United States. Cambridge, Harvard Univ. Press, 1929, 407 str.

- Leech B.: City corporation of Manchester, How Manchester is managed; a record of municipal activity. Manchester, City Treasurer's, 1929, 233 str. 6 d.
- Macdonald A. F.: American city government and administration. New York, Crowell, 1929, 777 str. 3,75 \$.
- Maxey Ch. C.: Urban democracy. Boston, Neath, 1929, 408 str. 3,20 \$.
- Moore Ch.: Washington past and present. New York 1929, Century Co.
- Walker H.: Federal limitations upon municipal ordinance making. Columbus, Ohio State, Univ. Press, 1929, 208 str.
- Whyte W. E.: The local government (Scotland) act. Edinburgh, Hodge & Co, 1929, 332 str.

2. *Przedsiębiorstwa komunalne, zakłady użyteczności publicznej, szkolnictwo, opieka i szpitalnictwo, budownictwo.*

- Grabski Z.: Kryzys mieszkaniowy w Polsce. Warszawa, Hoesick, 1930, 128 str. 6 zł.
- Rapalski St.: Inkorporacja terenów i plany regulacyjne m. Łodzi. Łódź, Magistrat, 1930, 36 str.
- Wierzejewski I.: Organizacja opieki nad kalekami, ułonnymi. Warszawa, Polska Składnica Pomocy Szkolnych, 1929, 19 str.
- Złobicki Wł.: Potrzeby szkolnictwa powszechnego i ich finansowanie przez samorządy i państwo w najbliższej przyszłości. Warszawa, M. W. R. i O. P. 1930, 35 str.

Czasopisma: Rozwadowski J.: Praca inwestycyjna samorządów w okresie 1919—1929 w świetle liczb (Gazeta Administracji i Policji Państwowej, Nr. 6, 1930). — Solava S.: Stan i budowa dróg w powiecie zawierciańskim (Samorząd, Nr. 7, 1930). — Gajewski W.: Nowe tendencje dyrekcji P. Z. U. W. (Samorząd, Nr. 8, 9, 11, 1930). — Wasilewski J.: Zagadnienie intensywnej budowy dróg bitych w Polsce (Samorząd, Nr. 9, 1930). — Andrzejkiewicz: Kilka słów o sprawach drogowych (Samorząd, Nr. 9, 1930). — Gliszczyński St.: Obwarowanie Wisły (Samorząd, Nr. 11, 1930). — A. B.: Oświata pozaszkolna na Pomorzu (Samorząd, Nr. 13, 1930). — Walkiewicz: Rzeźnie miejskie a kwestja zaopatrzenia dużych miast w mięso (Samorząd, Nr. 15, 1930). Urbanowicz: Wydatki zw. prawno-publ. na szkolnictwo powszechnie (Samorząd, Nr. 17, 1930). — Jaroszyński: Państwowy fundusz drogowy (Samorząd, Nr. 18, 1930). — H. M.: Wydatki zw. praw. publ. na ulice, drogi i mosty (Samorząd, Nr. 18, 1930). — Richter: Sprawa drogowa w woj. białostockiem (Samorząd, Nr. 18, 1930). — Wasiak: Budowa szkół powszechnych

w pow. nieszawskim (Samorząd, Nr. 18, 1930). — Sanecki: Gospodarka drogowa pow. kobryńskiego (Samorząd, Nr. 18, 1930). — Zaleski: Drzewa przydrożne wobec ruchu samochodowego (Samorząd, Nr. 18, 1930). — Kohlmann: Komunalne przedsiębiorstwa komunikacyjne w Polsce (Samorząd, Nr. 18, 1930). — Wiking: Wrażenia z podróży po drogach 8 państw (Samorząd, Nr. 18, 1930). — Malessa St.: Rozwiązanie zagadnienia mieszkaniowego — Strzelecki J.: Zasadnicze punkty przyszłej ustawy o popieraniu budowy tanich mieszkań (Samorząd Miejski, Nr. 7, 1930). — Biegeleisen Wł.: Komunalne ubezpieczenia majątkowe w Polsce (Samorząd Terytorjalny, Nr. 1, 1930). — Żmigród: Samorządy a ustawa szpitalniana (Wiadomości Samorządowe, Nr. 6, 1930). — Malessa St.: Koncesja Harrimana wobec elektrowni samorządowych (Samorząd Miejski, Nr. 7, 1930). — Dr. D.: Zadania samorządu wobec walki z alkoholizmem (Wiadomości Samorządowe, Nr. 2, 1930).

Poitier A.: L'application par la ville de Lille des lois du 14/III 1919 et du 19/VII 1924 relatives au plan d'aménagement, d'extension et d'emblissement. Lille, Sautai, 1919.

Engelsmann R.: Grundriss d. Gesundheitsgesetzgebung u. d. Gesundheitsfürsorge. Berlin, Springer, 1929, 163 str. 4,80 M.

Heiligenthal R.: Städtebaurecht u. Städtebau, in 2 B-den, Bd. I. Berlin, Deutsche Bauzeitung, 1929, 171 str. 12 M.

Umrath H.: Das Recht d. gemeinnötigen Betriebe in den Vereinigten Staaten v. Nordamerika. Berlin, Bund Deutscher Justizamtmänner, 1929, 99 str. 2,— M.

Stahl Ch.: Electric street lighting. New York, Wiley, 1929, 228 str.

Smith T. V. and White D. W.: Chicago, an experiment in social science research. London, Cambr. Univ. Press, 1930, 13 s. 6 d.

3. *Finanse komunalne, polityka finansowa, budżety, ogólna gospodarka komunalna.*

Piekałkiewicz Jan Dr.: Wydatki i dochody związków publiczno-prawnych. Warszawa. Odbitka z kwartalnika statystycznego. Tom VI, zeszyt I-szy, 1929 r., str. 122.

P. Dr. Piekałkiewicz ma już za sobą szereg prac statystycznych a między nimi z dziedziny finansów komunalnych kilka opracowań, opartych na materiale zgromadzonym przez Główny Urząd Statystyczny. Wszystkie prace p. P. cechuje wielka sumienność i ścisłość w grupowaniu materiału statystycznego.

Poprzednie prace miały charakter monograficzny¹⁾, w obecnej Autor, mając już do rozporządzenia bardziej obfite dane statystyczne, postawił sobie jako zadanie — ująć w ogólne zestawienie wydatki i dochody wszystkich związków publiczno-prawnych, z nielicznymi i mało znaczącymi wyjątkami. Grupuje więc i ściąga w ogólne sumy wydatki i dochody: państwa, samorządu terytorjalnego, samorządu gospodarczego, ubezpieczeń społecznych, ubezpieczeń od ognia i gmin wyznaniowych (żydowskich).

Dla określenia pojęcia związków publiczno-prawnych przyjmuje Autor za podstawę kryterja sformułowane przez Dr. Tad. Bigo w jego pracy p. t. „Stanowisko związków publiczno-prawnych w polskim systemie administracyjnym”, ale ponieważ obchodzi go przede wszystkim strona dochodowo-rozchodowa tych związków, słusznie więc kładzie główny nacisk na przymusowość świadczeń dla związków publiczno-prawnych jako na zasadniczą ich cechę. Z tych względów zalicza też do związków publiczno-prawnych: fundusz bezrobocia, niektóre zakłady ubezpieczeń socjalnych, pominięte przez Dr. Bigo, i powszechny zakład ubezpieczeń wzajemnych — o ile chodzi o przymusowe ubezpieczenia od ognia, — jako też Ubezpieczenia Wzajemne m. st. Warszawy.

Pewne wątpliwości budzi pomieszczenie w zestawieniu ogólnym dochodów i wydatków gmin wyznaniowych żydowskich a to dla tego, że wprawdzie te gminy są związkami publiczno-prawnymi, ale Autor nie podaje dochodów i wydatków na cele kultu religijnego innych wyznań. Istnieją wszakże takie wpływy jak składki parafjalne lub dochody z majątków kościelnych, a z nich czynione są odpowiednie wydatki. O ile te pozycje nie poddają się obliczeniu, to ze względów porównawczych słuszniejby może było wyeliminować z zestawienia także dochody i wydatki gmin wyznaniowych żydowskich.

Klasyfikację wydatków dochodów związków publiczno-prawnych opiera Autor na schemacie, przyjętym przez Główny Urząd Statystyczny dla finansów samorządu terytorjalnego; porównywa ją z schematem przedłożonym podczas XIV sesji Międzynarodowego Instytutu Statystycznego (Wiedeń 1913 r.) przez F. Zahna, referenta statystyki finansowej Instytutu, jako też z zestawieniem wydatków i dochodów szeregu państw za rok 1923, ogłoszonym przez stałe biuro Międzynarodowego Instytutu Statystycznego w *Annuaire International de Statistique*, Tom VIII (opartym przeważnie na

¹⁾ Wydatki i dochody miast, liczących poniżej 20.000 mieszkańców. Warszawa 1928, str. 170.

Wydatki i dochody gmin wiejskich. Warszawa 1928.

koncepcji F. Zahna) i dochodzi do wniosku, iż poza pewnymi odchyleniami niema znaczniejszych różnic między rzeczonymi klasyfikacjami.

Oczywiście, iż mając do czynienia ze wszystkimi związkami publiczno-prawnymi musi Autor uwzględniać w ich dochodach i wydatkach pozycje przechodnie, t. j. świadczenia jednych związków na rzecz drugich (dotacje, subwencje, udział w daninach publicznych i t. p.), inaczej bowiem jedne i też same sumy mogłyby być parokrotnie zarachowywane.

Ustaliwszy w ten sposób metodę, przechodzi następnie p. dr. P. do systematycznego opracowania danych statystycznych, dotyczących dochodów i wydatków Państwa (str. 11—20), samorządu terytorjalnego (str. 20—78), samorządu gospodarczego (str. 78 do 88), innych związków publiczno-prawnych (str. 88—94), a wreszcie do zestawień ogólnych (str. 94—110).

Dane statystyczne, które operuje Autor, odnoszą się tylko do jednego roku 1926-go.

Ostateczne wyniki obliczeń rzucają dość obfite światło na dochody związków publicznych, na ich źródło i na wysokość obciążenia ludności daninami, jako też na kwoty wydatków publicznych i ich przeznaczenie. Dowiadujemy się więc, że w roku 1926 ogólna suma dochodów związków publiczno-prawnych wynosiła już przeszło 3 miliardy złotych, z czego 82.5 % przyniosły przymusowe świadczenia obywateli (daniny publiczne); na głowę ludności (około 30 milionów) przypadało podówczas ciężarów publicznych z górą 93 złote.

Słusznie mniema Autor, iż „obciążenie to można uznać na nasze stosunki za dość wysokie" (str. 110), szczególnie jeśli się zważy, że właściwie ponosi je stosunkowo nieznaczna ilość głów (mniej więcej 5-miljonowa). Od roku 1926 ciężar danin na rzecz wszystkich związków publicznych wzrósł zapewne nie mniej jak o 20%.

W wydatkach, które w r. 1926 stanowiły 2,8 miliardów złotych, około 32% pochłonęło bezpieczeństwo publiczne (armja i policja), 16% opieka społeczna, 13,4% oświata, 12,6% administracja publiczna, prawie 8% długi, około 7% zdrowotność i szpitalnictwo, 6% komunikacja, resztę — inne rozchody.

Prace tego rodzaju, jak żmudne i docieklive obliczenia p. Dr. Piekalkiewicza, są niezmiernie pożyteczne, prowadzą bowiem do bardzo pożądanego celu — stworzenia poglądu na najważniejsze elementy gospodarki publicznej i częściowo mogą służyć jako drogowskazy dla kierowników tej gospodarki.

Należy się spodziewać, że w dalszym ciągu Autor opracuje materiały za następne lata, nie ograniczając się tylko do jednego (1926)

Prof. Bolesław Markowski (Warszawa).

Bielecki Jan: Kasy gminne spółdzielni rolniczych. Warszawa Biblioteka Spółdzielcza Nr. 13. Wydawnictwo Spółdzielczego Instytutu Naukowego. 1929.

Książeczka zajmująca, poparta w swoich wywodach interesującymi zestawieniami statystycznymi, ujmująca problem krytycznie i z wielką znajomością rzeczy. Szkoda, że autor w szkicu historycznym pominął kasy gminne na terenie Ziemi Wschodnich, dla których na podstawie rosyjskiej ustawy kredytowej z dnia 7. czerwca st. st. 1904 zatwierdził ros. minister skarbu dnia 5. grudnia st. st. 1905 i ogłosił statut wzorowy (Zbiór Praw i rozp. rządu rosyjskiego z dnia 29. marca st. st. 1906 r., dział II, Nr. 11, poz. 99). Statut ten był miarodajnym dla kas gminnych (sielskich i wołosnych) na Ziemiach Wschodnich aż do czasu, kiedy wyszło rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 30. grudnia 1924 (Dz. Ust. R. P. Nr. 118, poz. 1069) o organizacji gminnych kas pożyczkowo-oszczędnościowych, na podstawie którego Minister Spraw Wewnętrznych rozporządzeniem z dnia 24. czerwca 1926 (Dz. Ust. R. P. Nr. 74, poz. 425), wydanem w porozumieniu z Ministrem Skarbu, przeniósł dotychczasowe przedwojenne gminne kasy pożyczkowo-oszczędnościowe dla ludności wiejskiej na całym obszarze b. zaboru rosyjskiego w stan likwidacji. Do przeprowadzenia tej likwidacji powołano osobne komisje likwidacyjne, którym polecono na razie dokonanie pewnych czynności przygotowawczo-zbiorczych, mających na celu zgromadzenie materiału, potrzebnego celem zorientowania się co do warunków i kierunku dalszej likwidacji. Zestawienia aktywów i pasywów przedwojennych kas gminnych, dokonane na podstawie sprawozdań tych komisyj, wykazały niedobór nie „18”, ale blisko „30” milionów złotych, która to ostatnia cyfra będzie nawet daleko niższa od cyfry istotnego niedoboru, gdyż przy obliczaniu aktywów brano niejednokrotnie w rachubę wierzytelności, t. j. długi na rzecz kas już umorzone.

Autor jest stanowczym zwolennikiem rolniczych spółdzielni kredytowych i przypisuje tej formie organizacji kredytu rolniczego wyższość w porównaniu do gminnych kas pożyczkowo-oszczędnościowych. Na to zdanie można się w zupełności pisać — zwłaszcza, jeśli się weźmie na uwagę braki w organizacji i obsłudze tych kas oraz ten fakt, że przy dzisiejszym stanie rzeczy są one właściwie tylko instytucjami rozdzielczymi dla kredytów z banków państwowych. Rolnik rzeczywiście może daleko lepiej zaspokajać swoje za-

potrzebowanie pod względem kredytu osobistego w drodze samopomocy spółdzielczej, mianowicie przez przystąpienie do związkowej kasy pożyczkowej dla rolników. Za jej pośrednictwem może on otrzymać kredyt tani, długoterminowy, odpowiadający jego sile gospodarczej; równocześnie jest on zabezpieczony przed przeciągnięciem wysokości kredytu osobistego ponad dopuszczalną granicę maksymalną, gdyż kasa taka w interesie własnym ocenia każdego z członków podług miary jego siły kredytowej.

W obronie gminnych kas pożyczkowo-oszczędnościowych trudno kruszyć kopję, jeśli się zważy, że rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej o komunalnych kasach oszczędności pozwala na tworzenie przy takich kasach, n. p. powiatowych, oddziałów i zbiornic. Oddział powiatowej kasy oszczędności może zupełnie dobrze obsłużyć gminę, w której zachodzi potrzeba stworzenia placówki kredytowo-oszczędnościowej. Oddział taki, oparty o silną macierzystą kasę, mającą za sobą gwarancję szerszego związku komunalnego, rozporządzającą zasobniejszym kapitałem obrotowym i posiadającą wyszkolony personel fachowy tudzież wyrobioną renomę, może gminie oddać daleko lepsze usługi, niż kasa własna. Dlatego nie jesteśmy za tworzeniem nowych gminnych kas pożyczkowo-oszczędnościowych, a natomiast opowiadalibyśmy się za tworzeniem oddziałów powiatowych komunalnych kas oszczędności w tych gminach, gdzieby zachodziła tego potrzeba.

I tu — nie negując wysokiej i powszechnie uznawanej wartości spółdzielczych instytucyj kredytu rolniczego — rozchodzimy się przecież w zapatrywaniach ze szanownym autorem, któryby na miejscu kas gminnych pragnął widzieć raczej tylko kredytowe spółdzielnie rolnicze. My wolelibyśmy widzieć na miejscu kas gminnych raczej oddziały powiatowych komunalnych kas oszczędności. Gminne kasy są instytucjami powszechnymi, nie ograniczają one swej działalności tylko do członków, jak stowarzyszenia, służą ogółowi — i wobec tego zastąpione być mogą tylko instytucjami o podobnym charakterze, a takimi są właśnie oddziały powiatowych kas oszczędności, instytucje również komunalne, jak kasy gminne. Poza wyszczególnionemi już zaletami, oddziały te mają jeszcze tę dobrą stronę, że nadwyżki wkładów z zamożniejszych miejscowości powiatu kierowane być mogą za ich pośrednictwem przez kasy macierzyste do okolic uboższych, w celu zasilenia ich tanim kredytem, i że za ich pośrednictwem, drogą prostego przekazywania z konta na konto, może się dokonywać obrót bezgotówkowy w obrębie powiatu — a nawet i na dalsze odległości, gdy komunalna kasa oszczędności w powiecie pozostaje w stosunkach pieniężno-kredytowych z innymi komunalnymi kasami oszczędności i instytucjami finansowymi. Wprawdzie i spółdzielnie kredytowe mogą posiadać pe-

wną sieć wzajemnej wymiany, przecież jednak nie będzie ona tak rozbudowaną, jak sieć komunalnych kas oszczędności, zwłaszcza gdy zorganizowane zostaną międzykomunalne związki kredytowe. Zaznaczyć przytem należy, że podczas gdy zyski spółdzielni idą tylko na rzecz jej członków, to natomiast zyski komunalnych kas oszczędności idą na cele społeczne i cele użyteczności publicznej.

Dr. K. Windakiewicz (Warszawa).

Nagurski T.: Gospodarka finansowa m. Wilna. Wilno, Magistrat, 1930, 95 str.

Czasopisma: Kołkowski M.: Czy się należy opłata komunalna od przejścia prawa własności majątku nieruchomego w drodze licytacji (Gazeta Sądowa Warsz. Nr. 8. 1930). — Moszczyński: Wydatki i dochody większych miast w 1926 r. (Kwartalnik Statystyczny, zesz. I, 1929). — Piekałkiewicz: Wydatki i dochody zw. publiczno-prawnych (Kwartalnik Statystyczny, z. I, 1929). — Piekałkiewicz: Długi samorządu terytorjalnego (Kwartalnik Statystyczny, z. II, 1929). — Hubert J.: Udział komun. kas w akcji mieszkaniowo-budowl. Ruch Samorządowy, Nr. 1—3, 1930). — Jaroszyński M.: Jeszcze w sprawie zatwierdzania budżetów komunalnych (Samorząd, Nr. 15, 1930). — Strzelecki J.: W ważnej sprawie (Samorząd, Nr. 6, 1930). — Gajewski W.: Gospodarka samorządu wobec kryzysu gospodarczego (Samorząd, Nr. 7, 1930). — Ostrowski K.: Gotówkowe czy kredytowe wykonanie budżetu (Samorząd, Nr. 7, 1930). — Radliński: W sprawie preliminowania wydatków nieprzewidzianych (Samorząd, Nr. 7, 1930). — Bogusławski A.: Obciążenie samorządów (Samorząd, Nr. 7, 1930). — Wartski A.: Jeszcze w kwestji gotówkowego czy kredytowego wykonania budżetu (Samorząd, Nr. 8, 1930). — Hujda A.: Taksy kuracyjne w gminach letniskowych (Samorząd, Nr. 10, 1930). — Starzyński L.: Zatwierdzanie i budżetowanie pożyczek krótkoterminowych (Samorząd, Nr. 13, 1930). — Karpiński W.: Operacje wekslowe w zw. komunal. (Samorząd, Nr. 13, 1930). — Jagodziński Z.: Zagadnienie bytu pow. kas komunalnych (Samorząd, Nr. 16, 1930). — Goldfinger A.: Stosunek komunalnej kasy oszczędności do związku poręczającego (Samorząd, Nr. 16, 17, 1930). — Starzyński L.: Zagadnienie zmiany przepisów budżetowych dla zw. komunaln. (Samorząd Miejski, Nr. 3, 1930). — Z. M.: Czas już znieść zatwierdzanie budżetów komunalnych i czas pomyśleć o poprawie finansów samorządu (Samorząd Miejski, Nr. 4, 1930). — Piltz Fr.: Komunalna organizacja kredytowa (Samorząd Miejski, Nr. 4, 5, 1930). Gaertner W.: Opłata na rzecz miast od poświadczeń i czynności urzędowych w sprawach przemysłowych i handlowych (Wiadomości samorządowe, Nr. 8, 1930).

Bieberitz E.: Die Finanzen der Stadt Potsdam vor u. nach dem Weltkrieg. Berlin, Kommunal-Verlag, 1930, 120 str. 4,50 M.

II. SAMORZĄD GOSPODARCZY I SAMORZĄD PRACY.

Teorja, historia, specjalne rozprawy teoretyczne, Izby gospodarcze, Izby pracy.

- Bloch J.: Kodeks pracy, wyd. II. Warszawa, Hoesick, 1930, 603 str. 24 zł.
- Dzieduszycki T.: O Polską Akademię Pracy. Warszawa, Hoesick, 1929, 24 str. 1 zł.
- Dzieduszycki T.: O teorię nowoczesnej sprawnej państwowości (Hoovera, Mussoliniego, Piłsudskiego) problem państwowej władzy czwartej (obok zreformowania trzech monteskjuszkowych) i społecznej siły trzeciej (względem pracy i kapitału). Warszawa, Hoesick, 1928, 101 str. 4 zł.
- Fenichel L.: Zarys polskiego prawa robotniczego. Warszawa, Gebethner i Wolff, 1930, 397 str. 10 zł.
- Frankowski L.: Ustawa o obow. ubezpieczeniu na wypadek choroby z 19. V. 1920 z obow. rozporządzeniami i objaśnieniami Min. Spr. i Op. Społ., wyd. III. Kraków, Gebethner i Wolff, 1930, 415 str. 9 zł.
- Materiały do kodeksu agrarnego T. II. Opinie o projekcie prof. K. A. Jaworskiego. Kraków, wyd. Min. Reform Rolnych, 1929, 262 str.
- Nadzór i orzecznictwo w ubezpieczeniach społecznych w woj. zachodnich. Poznań, 1929, 16 str.
- Narady gospodarcze Rządu z Delegatami Izb Przemysłowo-Handlowych w dn. 7. IX. do 8. X. 1929. Warszawa, Min. Pr. i Op. Społ., 1930, 351 str.
- Ustawa o inspekcji pracy. Katowice, „Polonia”, 1929, 36 str. (również w języku niemieckim).
- Zieleniewski J.: O reorganizacji ubezpieczeń społecznych. Kraków, Two Ekonomiczne, 1929 r.
- Czasopisma:* Zakrzewski K.: Walka o mir (Droga, Nr. 1, 1930). — Izba pracy (Myśl Pracownicza, Nr. 304, 1930). — Wengierow J.: O potrzebie nowelizacji rozporządzenia o sądach pracy (Głos Sądownictwa, Nr. 2, 1930). — Wensław: Wydatki i dochody samorządu gospodarczego (Kwartalnik Statystyczny, zeszyt II, 1929). — Jasiczek K.: O powstaniu klasy robotniczej i jej roli w społeczeństwie (Solidarność Robotnicza, Nr. 1, 1930). — Rakowski J.: Kapitalizm? Nie! Walka o nowe prawo! (Syndykalista, Nr. 1, 1930). — Rakowski: Żądamy Sejmu zawodowego (Syndykalista, Nr. 3, 1930).
- Antonelli E.: Guide pratique des assurances sociales. Paris, Payot, 1929.
- Babel A.: Sismondi et les origines de la législation du travail. Genève, Ed. de la petite Fusterie, 1928, 48 str. 2 fr.
- Blanckaert L.: Le Conseil national économique et la représentation professionnelle en France. Lille, 1928.
- Colin P.: Des conseils de Prud-hommes. Paris, Godde, 1929, 25 fr.
- Chaveau Dr.: Les assurances sociales en vingt et une causeries. Paris, Libr. gén. de droit et jurisprudence, 1929.

- Dendias M.: Le problème de la Chambre haute et la Représentation des intérêts. Paris, Boccard, 1929, 463 str. 60 fr.
- Dupeyroux H.: La charte du travail en Italie, syndicats et corporations dans l'Etat fascite. Paris, Giard, 1929, 6 fr.
- Eylaude J. M.: Les assurances sociales. Paris, Alcan, 1929, 20 fr.
- Freudenberg A.: Le problème des assurances sociales en Pologne, Grenoble, 1928.
- Fourny D.: Le travaillisme et le statut social de l'humanité. Paris, Firmin-Didot, 1929, 223 str.
- Lambert P.: La représentation politique des intérêts professionnels. Paris, 1929, 25 fr.
- Liek Dr.: Les mefaits des assurances sociales en Allemagne. Paris, Payot, 1929.
- Milfort J.: Essai sur la situation juridique des chambres de métiers locales dans les cadres des institutions du droit public. Strasbourg, 1929.
- N.... Manuel pratique des assurances sociales. Paris, Sirey, 1929, 12 fr.
- Picard R.: Les assurances sociales. Paris, Godde, 1928.
- Solus H.: Comment fonctionnent les assurances sociales. Paris, Sirey, 1929, 15 fr.
- Tessier G.: En face des assurances sociales. Paris, Spes, 1929.
- Adler E.: Rechtsfälle aus d. Arbeitsrecht. Wien, Perles, 1929, 64 str. 1,60 M.
- Adler E.: Das Angestellten- u. Arbeiterrecht. Wien, Manz, 1930, 1012 s., 22 Sch.
- Baum G.: Gerechtigkeit u. Berufsinteresse im Arbeitergerichtsprozess. Berlin, Hobbing, 32 str. 1,50 M.
- Böhm G.: Arbeitrecht u. Sozialpolitik. München, Beck, 1929, 549 str.
- Boote E.: Die Arbeitsbereitschaft. Augsburg, Schotser, 1929, 80 str. 3 M.
- Dreus B.: Verwaltungsreform u. Berufsbildung der Volkswirte, Verwaltungs-assessor od. Wirtschaftsassessor? München Duncker & Humblot, 1930, 20 str. 1 M.
- Feuerherdt R.: Das Arbeitsvertragsrecht der Arbeiter in staatlichen u. Kommunalen Theatern. Berlin, 1929, 74 str. 3 M.
- Herschel W.: Kollektives Arbeitsrecht, 4 Aufl. Duisburg, Echo-Verlag, 1930, 472 str. 7,50 M.
- Glum F.: Der deutsche u. französische Reichswirtschaftsrat. Ein Beitr. zu d. Problem d. Repräsentationen im Staat. Berlin, de Gruyter, 1929, 188 str.
- Günther A.: Arbeitsrecht u. Arbeiterschutz. Berlin, d. Gruyter, 1929.
- Haager K.: Das österreichische Agrarrecht., Tl. I. Wien, Staatsdruckerei 1929, 30 M.
- Hamburger L.: Streik, Aussperrung u. Berufsverbände im neuen englischen Arbeitsrecht. Mannheim, Bensheimer, 1929, 80 str. 4 M.
- Hoeningner H.: Arbeitsrecht. Mannheim, Bensheimer, 1929, 764 str. 9 M.
- Hueck A.: Lehrbuch d. Arbeitsrechts. Bd. 2. Mannheim, Bensheimer, 1929, 305 str. 14 M.
- Kopp J.: Korporationsgemeinde d. Kantons Luzern, 2 Aufl. Münster Schweiz, Münster, 1919, 55 str. 1,50 fr.

- Opper mann W.: Studien zum Arbeitsgerichtsgesetz. Leipzig, Moeser, 1929, 48 str. 2 M.
- Paskiewi ć P.: Die Handelskammern in Südslavien. Stuttgart, Kohlhammer, 1930, 190 str. 10 M.
- Pintschovius K.: Volkswirte als Führer oder als Fachbeamte. München, Duncker & Humblot, 1930, 199 str. 10 M.
- Potthoff H.: Rechtsprechung des Arbeitsrechtes, 1929, Stuttgart, Hess, 1929, 312 str. 6 M.
- Richter L.: Grundverhältnisse des Arbeitsrechts. Berlin, Hobbing, 1923, 153 str. 6,40 M.
- Siefert H. u. Hermann R.: Das deutsche u. d. österreichische Arbeitsgerichtswesen. Stuttgart, Hess, 1929, 40 str. 3,50 M.
- Sperling E.: Wirtschaftsdemokratie od. Arbeitsgemeinschaft. Berlin, „Deutsche Vereinigung“, 1929, 30 str. 0,75 M.
- Stolper G.: Die wirtschaftlich-soziale Weltanschauung der Demokratie. Berlin, Stilke, 1930, 44 str. 1 M.
- Wagemann G.: Die Arbeitsgesetze in einem Band mit Erläuterung aus höchstgerichtlichen Rechtsprechungen d. Reichsarbeitsgerichts u. d. Landesarbeitsgerichte. Berlin, Stilke, 1929, 679 str. 16 M.
- Wernegg: Das Arbeitsrecht. Loeben, 1928, 80 str. 1,20 M.
- Will W.: Arbeitsrecht. Köln, Du Mont-Schauberg, 1929, 102 str. 2,30 M.
- Will W.: Arbeits- u. Wirtschaftsrecht. Bd. 1. Köln, Du Mont-Schauberg, 1928.
- Wokurek L.: Das Arbeitsrecht der tschechoslovakischen Republik. Brünn, „Wissenschaft u. Wirtschaft“, 1928, 405 str. 55 Kr.
- Amoruso V.: Il sindacalismo di Enrico Conradini. Palermo, Fiorenza, 1929, 140 str.
- Arias G.: Il salario corporativo. Modena, Presso l'Universita, 1929, 24 str.
- Brundy E.: Elementi di diritto corporativo. Napoli, 1929, 25 str.
- Costamagna C.: L'associazione professionale nel diritto moderno. Paria, Fusi, 1929, 102 str.
- Costamagna C.: La teoria della istituzioni sociali. (L'associazione professionale nell ordinamento italiano). Modena, 1929, 55 str.
- Curcio C.: Il diritto sindacale-corporativo e l'unità del mondo giuridico. Roma, „Diritti del Lavoro“, 1929, 29 str.
- Curcio C.: L'ordine corporativo. Foligno, Campitelli, 1929, 38 str.
- Pignetti G.: Sindacalismo, Corporativismo. Milano, Istituto ed. scientifico, 1930, 210 str.
- Sermonti A.: Il diritto sindacale. Roma, Libr. del Littorio, 1929, 114 str.
- Turati A.: La carta del Lavoro illustrata e commentata. Roma, „Il diritto del lavoro“, 1929, 517 str. 30 L.
- Zanobini G.: La legge, il contratto colectivo e altre forme di regolamento professionale. Roma, 1929, 47 str.

D. Dział socjologiczny

I.

Wydawnictwa zbiorowe podręczniki i systemy.

Historja socjologii i krytyka.

- Jerusalem Franz W.: Grundzüge d. Soziologie. Berlin, Spaeth & Linde, 1930, str. 101, in 4°. (4,50 mk).
- Landshut Siegfried: Kritik d. Soziologie. Freiheit u. Gleichheit als Ursprungsproblem d. Soziologie. München, Duncker & Humblot, 1929, str. VIII + 159. (8 mk).
- Roguin Ernest: Sociologie. Partie de philosophie. T. 3. Lausanne, Pache, 1929, str. IV + XII + 773. (25 fr. szw.).
- Soziologische Studien zur Politik, Wirtschaft u. Kultur d. Gegenwart. Alfred Weber gewidmet. Pottsdam, Protte, 1929, str. 305. (9 mk).
- Trends in American sociology. By George Lundberg and an. New-York, Harper, 1929, str. 455.

II.

Metodologia. Zagadnienia graniczne i ogólne.

- Ahmad-Zia-Uddin: Systems of education: England, Germany, France a. India. London, Longmans, 1930.
- Alexander Thomas a. Parker Beryl: The new education in the Germany Republic. New-York, Day, 1929, str. 415.
- Buchan John: The causal and the casual in history. London, Cambridge Univ. Press, 1929, str. 46.
- Dewey John: The sources of a science of education. New-York, Liveright, 1929, str. 77.
- Foster Michael B.: Die Geschichte als Schicksal d. Geistes in d. Hegeischen Philosophie. Tübingen, Mohr, 1929, str. VII + 110. (6 mk).
- Geldner Ferdinand: Die Staatsauffassung u. Fürstenlehre d. Erasmus von Rotterdam. Berlin, Elbering, 1930, str. 189. (7,60 mk).
- Iven Kurt: Die Industrie-Pädagogik des 18. Jahrhunderts. Langensalza, Beltz, 1929, str. 128. (4 mk).
- Jensen Johannes V.: Die Stadien d. Geistes. Zur Bestimmung d. Gradus. Aus d. dän. übertrg. v. Erwin Magnus. Berlin, Fischer, 1929, str. 394.
- Korsch Karl: Die materialistische Geschichtsauffassung. Eine Auseinandersetzung mit Karl Kautsky. Leipzig, Hirschfeld, 1929, str. 130. (4,80 mk).
- Kraus Herbert: Das Wellengesetz in d. Geschichte. Kunsthistor. Studie z. Festlegung d. geschichtlichen Periodizität. Bern—Leipzig, Haupt, 1929, str. VI + 120. (3 fr).

- Krüger Paul, Wilhelm: Das Dekadenzproblem bei Jacob Burckhardt. Basel, Schwabe, 1930, str. 75. (3 mk).
- Marx Karl: Werke u. Schriften bis Anfang 1844 nebst Briefen u. Dokumenten. Halbbd. 2. Berlin, Marx-Engels-Verlag, 1929, str. XLV + 374. (12 mk).
- Marx Karl u. Engels Friedrich: Briefwechsel. Bd. 1. (1844—1853). Berlin, Marx-Engels-Verlag, 1929, str. 50 + 540. (12 mk).
- Moszkowska Natalie: Das Marxsche System. Ein Beitrag z. dessen Aufbau. Berlin, Engelmann, 1929, str. VI + 190. (8,50 mk).
- Ostwald Wilhelm: Die Pyramide d. Wissenschaften. Eine Einf. in wissenschaft. Denken u. Arbeiten. Stuttgart, Cotta, 1929, str. 148.
- Pinkevitch Albert P.: The new education in the Soviet Republic. Transl. by Nucia Perlmutter. New-York, Day, 1929, str. 146.
- Plechanov G.: Die Grundprobleme d. Marxismus. Aus d. russ. v. Karl Schmückle. Berlin, Verlag f. Literatur u. Politik, 1929, str. 152. (3 mk).
- Scheler Max: Philosophische Weltanschauung. Bonn, Cohen, 1929, str. VII + 158. (6,50 mk).
- Schürholz Franz: Grundlagen e. Wirtschaftspädagogik. Zum Kampf um Wirtschaftsführung u. Sozialordnung. Erfurt, Stenger, 1928, str. 133. (4,50 mk).
- Spann Othmar: Hauptpunkte d. universalistischen Staatsauffassung. Berlin, Verlag f. Nationalwirtschaft u. Werksgemeinschaft, 1929, str. 10, in 4°.

III.

Podłoże biologiczne. Warunki zewnętrzne.

Coster Geraldine: Psychanaliza w zastosowaniu do ludzi normalnych. Przeł. z oryginału ang. M. Górka. Warszawa, „Nasza Księgarnia”, 1929, str. 153.

Popularyzacja nauki w Polsce nie jest naogół szczęśliwa. Większość publikacyj, mających szerszym masom uprzystępnąć wyniki poszczególnych gałęzi wiedzy, daleka jest od spełnienia istotnego celu popularyzacji: wprowadzenia laika w świat nie tylko wyników i zagadnień, ale i dróg, na których nauka szuka niestrudzenie rozwiązanie dręczących myśl ludzką zagadek, wprowadzenia pisanego przystępnie a jednak sumiennie, zdolnego przytem rozpaść w biernym czytelniku pragnienie dalszego zapoznania się z popularyzowanymi problemami. Książka „popularna” w Polsce jest nazbyt często synonimem elukubracji wodnistych a mętnych, zniechęcających lub nawet demoralizujących leniwy naogół intelekt przeciętnego czytelnika polskiego. Z tem wszystkim możnaby ostatecznie przeboleć a nawet zrozumieć produkcję tego typu publikacyj, o ile dokonywa się ona wyłącznie naszymi własnymi, niejako „narodowymi” siłami.

Trudno wszakże pogodzić się z potrzebą zaznajomienia czytelnika polskiego z książką wydaną w języku obcym, należąca jednak do tej samej kategorii „popularności”. Ze przekładu dokonała zasłużona tłumaczka „Psychologii dziecka” E. Claparède'a, że pracę p. Coster w przekładzie polskim zechciała zaliczyć w poczet swoich wydawnictw tak poważna instytucja jak „Biblioteka dzieł pedagogicznych”. — świadczy tylko o smutnym stanie organizacji działalności popularyzacyjnej w sferach, które o jej poziom i wychowawcze znaczenie przedewszystkiem dbać powinny.

Autorka „Psychoanalizy” posiada niewątpliwie talent popularyzowania. Brak jej wszakże elementarnej kultury naukowej, brak nade wszystko przygotowania logicznego, bez których uczciwa praca popularyzacyjna jest poprostu niewykonalna. O poziomie logicznego myślenia autorki wymownie świadczą definicje podstawowych pojęć psychoanalizy. Dla ilustracji wystarczy chyba przytoczenie definicji „kompleksu” i „fiksacji” („utwierdzenia”) w sformułowaniu p. Coster: „Zespołem lub kompleksem nazywa się grupę natury samorzutnej i wzruszeniowej, zespoloną przez danego osobnika z pewnymi przedmiotami; mówiąc prościej (? p. r.) — zespół jest grupą osobistych skojarzeń, wywołanych w umyśle A przez X.” „Terminu 'utwierdzenia' używa się dla wskazania stanu psychicznego, występującego wtedy, gdy osobnik wzbrania się dokonać tego kroku naprzód w życie, którego wymaga normalny rozwój”. Że „definicje” te są nietylko zupełnie niezrozumiałe, niestrainne, ale i dalekie od intencji psychoanalityków, nie potrzeba chyba czytelnikowi dowodzić. Dość osobliwe są również wiadomości autorki z dziedziny etnologii i psychologii człowieka pierwotnego; w świetle jej koncepcji człowiek pierwotny jest pozbawiony altruizmu, wybitnie egoistyczny, cywilizacja uczyniła z niego dopiero istotę społeczną, nauczyła go „mówić 'My' i żyć dla gromady”. A przecież p. Coster jest Angielką, angielska zaś literatura etnologiczna jest bezkonkurencyjna. — Przekład pozostawia wiele do życzenia; takie zwroty jak „wytryskujące libido”, „świadome wytrzebiecie” (sc. wzruszenia — przyp. rec.) i t. p. są conajmniej niewłaściwe. Przypisy tłumaczki nie zawsze zgodne z rzeczywistością: przekład „Psychopatologii życia codziennego” ukazał się w 1912 nie między 1920—1922, w tłumaczeniu Jekelsa nie Jekstra.

Istnieje w literaturze ang. praca w najlepszym tego słowa znaczeniu popularna, napisana z dużą kulturą naukową przez inteligentnego autora. Czytać może ją z korzyścią nietylko laik ale i fachowiec. Praca ta porusza podobny temat: psychoanalizę Jung'a syntetyzującą freudyzm z adleryzmem. Autor jej połączył psychoanalizę z ewolucjonizmem Mc Dougall'a w całość interesującą i pra-

ktyczenie płodną. Jest nią książka A. G. Tansley'a p. t. „The new psychology”. Czy nie lepiej było przełożyć Tansley'a a pracę p. Co-ster zostawić ang. pielęgniarkom dla których w intencji autorki była przeznaczona? *Tadeusz Szczurkiewicz* (Poznań).

- Allen A. H. Burlton: *Pleasure a. instinct; a study in the psychology of human action.* London, Paul, 1930, str. 336.
- Adler Alfred: *Individualpsychologie in d. Schule. Vorlesungen f. Lehrer u. Erzieher.* Leipzig, Hirzel, 1929, str. VIII + 114. (5,50 mk).
- Beau Ilse: *Die Bedeutung d. Kindheitseindrücke für das Werden d. Charakters u. d. Gesamtpersönlichkeit.* Osterwieck-Harz, Zickfeld, 1930, str. VIII + 117. (4 mk).
- Birth control movement in England. London, Bale, 1930, str. 32.
- Burckhardt Hans: *Der rassenhygienische Gedanke u. seine Grundlage.* München, Reinhardt, 1930, str. 227. (7,80 mk).
- Bychowski Gustaw: *Proust jako poeta analizy psychologicznej.* Droga Nr. 2. Warszawa, 1930, str. 149—157.
- Dryjski A.: *Geneza i technika psychanalizy.* Odbitka z „Warszawskiego Czasopisma Lekarskiego”. R. VI. Nr. 27—29. Warszawa, 1929, str. 40.
- Dryjski A.: *Rozbiór i krytyka głównych założeń psychanalizy.* Odbitka z *Kwartalnika Filozoficznego.* Kraków, 1929, str. 105.
- Ellis Havelock: *Man a. woman. A study of secondary a. tertiary sexual characters.* Boston, Houghton, 1929, str. 501.
- Ewer Bernard C: *Social psychology.* New-York—London, Macmillan, 1929, str. 445.
- Freud Anna: *Einführung in d. Psychoanalyse f. Pädagogen.* 4 Vortrg. Stuttgart, Hippokrates-Verlag, 1930, str. 106. (3,50 mk).
- Gast Ira Morris a. Skinner Harley Clay: *Foundamentals of educational psychology.* Chicago, Sanborn, 1929, str. 366.
- Geek L. H.: *Sozialpsychologie in Deutschland. Eine Einf. in d. Literatur.* Berlin—Grunewald, Rothschild, 1929, str. 74. (4 mk).
- Günther Hans F. K.: *Rassenkunde d. jüdischen Volkes.* München, J. F. Lehmann, 1930, str. 352. (11 mk).
- Hartmann Felix L.: *Psychologie d. Arbeiterbehandlung.* Frankfurt a. M., Verlag Organisator, 1929, str. 14. (0,90 mk).
- Hirschfeld Magnus u. Böhm Ewald: *Sexualerziehung.* Berlin, Universitas, 1929, str. 234. (4,50 mk).
- Huxley Juljan: *Socjologia i biologja.* Droga Nr. 4. Warszawa, 1930, str. 307—329.
- Kretschmer Ernst: *Geniale Menschen.* Berlin, Springer, 1929, str. VII + 253. (12 mk).

- Leunbach J. H.: Das Problem d. Geburtenregelung. Referat. Kopenhagen, Levin & Munksgaard; Leipzig, Thieme in Komm., 1930, str. 45, in 4°. (2,20 mk).
- Liertz Rhaban: Seelenkunde u. Erziehungskunde im Dienst d. Heilerziehung. Donauwörth, Auer, 1929, str. 123. (3,50 mk).
- Plaut Paul: Psychologie d. produktiven Persönlichkeit. Stuttgart, Enke, 1929, str. VIII + 324. (15 mk).
- Proceedings of the third race betterment conference. Battle creek, Mich. Battle Creek, 1928, str. 748.
- Schemann Ludwig: Hauptepochen u. Hauptvölker d. Geschichte in ihrer Stellung z. Rasse. München, J. F. Lehmann 1930, str. XIX + 419. (18 mk).
- Sutter Georg: Mystik u. Erotik. Ein Beitrag z. Philosophie d. Liebe d. Mannes z. Weib auf werttheoret. Grundlage. Heidelberg, Winter, 1929, str. VII + 130. (6,50 mk).
- Smith Elliot: Psychologie für Vorgesetzte. Aus d. amerik. übers. v. Rud. L. Mehmke u. J. Mehmke-Canivé. Stuttgart, Dt. Verlagsanstalt, 1930, str. VIII + 275. (7,50 mk).
- Wissler Clark: An introduction to social anthropology. New-York, Holt, 1929, str. 402

IV.

Życie społeczne.

- Bauer Wilhelm: Die öffentliche Meinung in d. Weltgeschichte. Potsdam-Wildpark, Akad. Verlagsges. Athenaion, 1929, str. 403, in 4°. (27,50 mk).
- Benoist Charles: Les maladies de la démocratie. L'art de capter le suffrage et le pouvoir. 3. éd. Paris, Ed. Prométhée, 1929, str. 275.
- Betriebslehre. Hrsgb. v. K. Steinbrück. Berlin, Parey, 1930, str. VIII + 368, in 4°. (18 mk).
- Bregman Aleksander: Wielkie mocarstwa a Liga Narodów. Przegląd Współczesny Nr. 95. Marzec 1930, str. 421—441. Kraków, Krak. Spółka Wydawn.
- Bucharin Nicolai Ivanovic: Imperialismus u. Weltwirtschaft. Berlin, Verlag f. Literatur u. Politik, 1929, str. 193.
- Buonsanti Paolo: Il Fascismo nell'arte medica: etica sindacalista. Con pref. di Arnaldo Fioretti. Firenze: Valecchi, 1929, str. XV + 175. (15 Ir).
- Benns Frank Lee: Europa since 1914. New-York, Crofts, 1929, str. 683.
- Beer Max: Allgemeine Geschichte d. Sozialismus und d. sozialen Kämpfe. 6. durchges. u. erw. Auflg. Berlin, Neuer dt. Verlag, 1929, str. 789. (8 mk).
- Bergsträsser Arnold: Sinn u. Grenzen d. Verständigung zwischen Nationen. München—Leipzig, Duncker & Humblot, 1930, str. 91. (Wissenschaftl. Abh. u. Reden z. Philosophie, Politik u. Geistesgeschichte 9). (4 mk).
- Bernet Friedrich: Verkaufsschulung in Amerika u. bei uns. Frankfurt a. M., Verlag Organisator, 1929, str. 46. (2,25 mk).

- Buhl Herbert: Die Weltreklame. Eine betriebswirtschaftl. Studie. Stuttgart, Poeschel, 1929, str. 67. (2,50 mk).
- Caro Leopold: Porozumienie polsko-ruskie. Droga Nr. 2. Warszawa, 1930, str. 135—148.
- Casey Charles C: The way to more productive selling; an advanced course of training for greater volume a. repeat sales. New-York, Mac Graw Hill, 1929, str. 157.
- Cassau Theodor: Die Gewerkschaftsbewegung. Ihre Soziologie u. ihr Kampf. 2. Auflg. Halberstadt, H. Meyer, 1930, str. X + 355. (10 mk).
- Chen, Fou - Choën: La revolution chinoise. Paris, F. Alcan, 1929, str. 183.
- Coudenhove - Kalergi Heinrich Graf: Das Wesen d. Antisemitismus. Engel. durch „Antisemitismus nach d. Weltkrieg" v. Rich. Nikolaus Coudenhove-Kalergi. Wien, Paneuropa-Verlag, 1929, str. 284. (5,50 mk).
- Le Contre Walter: Betriebsorganisation. Berlin, Spaeth & Linde, 1930, str. 159, in 4°. (6 mk).
- Mac Culloch A. J.: Suffrage a. its problems. Baltimore: Warwick & York, 1929, str. 185.
- Davie Maurice Bea: The evolution of war; a study of its role in early societies. New-Haven, Conn, Yale, 1929, str. 401.
- Douillet Joseph: Moskau ohne Maske. Übertrg. v. Rose Hilferding. Berlin, Verlag f. Kulturpolitik, 1930, str. 224. (3,50 mk).
- Falk Ferdinand: Der deutsche Holzmarkt. Die Machtverhältnisse als ökonom.-soziolog. Problem. Berlin, de Gruyter, 1929, str. 90. (5 mk).
- Fayol Henri: Allgemeine u. industrieile Verwaltung. Aus d. franz. übers. v. Karl Reinecke. München, Oldenbourg, 1929, str. 94, in 4°. (8 mk).
- Farqhar J. N.: Modern religious movements in India. London. Macmillan, 1929, str. 472.
- Faure Paul: Le socialisme dans l'action; arguments et ripostes. Paris, Libr. populaire, 1928, str. 32.
- Feiler Arthur: Das Experiment d. Bolschewismus. Frankfurt a. M., Frankf. Sozietäts Dr., Abt. Buchverl., 1929, str. 270. (5 mk).
- Feldmann Erich: Der preussische Neuhumanismus. Studien z. Geschichte d. Erziehung u. Erziehungswissensch. im 19. Jh. Bd. I. Bonn, Cohen, 1930, str. VII + 224, in 4°. (8 mk).
- Fischer Guido: Mensch u. Arbeit. Ihre Bedeutung im mod. Betrieb. Frankfurt a. M., Verlag Organisator, 1929, str. 101. (3,20 mk).
- Flad Ruth: Der Begriff d. öffentlichen Meinung bei Stein, Arndt u. Humboldt. Berlin, W. de Gruyter, 1929, str. VIII + 364. (15 mk).
- Fourgeaud André: La rationalisation. Essai de synthèse doctrinale. Paris Payot, 1929, str. 255. (25 fr).
- Die französische Revolution. Napoleon u. die Restauration 1739—1848. Bearb. v. A. Stern, Franz Schnabel, O. Walzer u. an. Berlin, Propyläen-Verlag, 1929, str. XXIV + 598, in 4°. (30 mk).

- Freud Sigmund: Das Unbehagen in d. Kultur. Wien, Int. Psychoanal. Verlag, 1930, str. 136. (3,40 mk).
- Fucile Edmond: Le mouvement syndical et la réalisation de l'état corporatif en Italie. Paris, Rivière, 1929, str. 210.
- Galęzowska Irena: Z książki o snobizmie. Droga Nr. 4. Warszawa, 1930, str. 293—306.
- Gégout Maurice: Filiales et groupements de sociétés. Paris, Libr. du „Recueil Sirey”, 1929, str. VII + 380.
- Gerlach Kurt: Begabung u. Stammesherkunft im deutschen Volke. Feststellung über d. Herkunft d. deutschen Kulturschöpfer in Kartenbildern. München, J. F. Lehmann, 1929, str. 112 + 23. Kt. + 1. Taf. (10 mk).
- Ghio Paul: Etudes italiennes et sociales. Arnauld de Brescia. Savonarole. Machiavel. Carlo Porta. Les agitations agraires. Verdi. Théorie de l'anarchie. Paris, Rivière, 1929, str. 225.
- Ginnari Biagio: Il Fascismo in difesa dell'Europa. Napoli, Detken & Johannowsky, 1929, str. 142.
- Goad E. Harold: What is Fascismus? An explanation of its essential principles. Florence, The Italian maile a. tribune, 1929, str. 31.
- Grimm Viktor: Der Kampf d. Bauerntums mit d. Grossstadt. Berlin, Schoetz, 1929, str. 116. (5 mk).
- Heidenkorn Benedykt: Proletaryzacja inteligencji zawodowej. Droga Nr. 1. Warszawa, 1930, str. 67—74.
- Heinrich Joachim: Die Frauenfrage bei Steele und Addison. Eine Untersuchung. z. engl. Literatur- u. Kulturgeschichte im 17/18 Jarh. Leipzig, Mayer & Müller, 1930, str. XV + 262. (17 mk).
- Hersch Liebmann: Jeszcze o syjonizmie. Przegląd Współczesny Nr. 97. Maj 1930, str. 267—288. Kraków, Krak. Spółka Wydawnicza.
- Hertz Aleksander: Dechrystjanizacja Rosji. Droga Nr. 4. Warszawa, 1930, str. 273—286.
- Hertz Aleksander: Mistyka rewolucyjna. Droga Nr. 2. Warszawa, 1930 str. 123—134.
- Hobson Joh. Atkinson: Wealth a. life. London, Macmillan, 1929, str. XXXI + 489.
- Jaszi Oskar: The dissolution of the Habsburg Monarchy. London, Cambr. Univ. Pr., 1929.
- Klassen Peter: Die Grundlagen d. aufgeklärten Absolutismus. Jena, G. Fischer, 1929, str. VII + 134. (List-Studien 4). (7 mk).
- Klatt Fritz: Die geistige Wendung d. Maschinenzeitalters. Pottsdam, Protte, 1930, str. 124. (3 mk).
- Kahany Mieczysław: Syjonizm, jego cele i jego trudności. Przegląd Współczesny Nr. 95. Maj 1930, str. 383-408. Kraków, Krak. Spółka Wydawn.
- Kollar Jan: Etudes sur la solidarité slave. Ed. complète par M. Weingart. Praha, Taussig & Taussig, 1929, str. 53 + 245.

- Kritsman L.: Die heroische Periode d. grossen russischen Revolution. Autor. Übers. v. L. B. Berlin, Verlag f. Literatur u. Politik, 1930, str. 439 (5 mk).
- Krzywicki Ludwik: Na zaraniu życia społecznego. „Przegląd socjologiczny”. T. I. Z. 1. str. 3—16. Kwartalnik Polsk. Instytutu Socjologicznego. Skład gł. Poznań, I. Zamecznik, 1930.
- Leclere Andre: Le vote des femmes en France. Les causes de l'attitude particulière à notre pays. Paris, Rivière, 1929, str. 236.
- Lescure Jean: La révolution russe. Le Bolchevisme. Communisme et N. E. P. Paris, Gamber, 1929, str. 356.
- Leuch Annie: Le féminisme en Suisse. Trad de l'alle. par M. Daepfen et J. Millioud. Lausanne, Payot, 1929, str. IV + 144. (3 fr. szw.).
- Lindsay Alexander Dunlop: The essentials of democracy. Philadelphia, Univ. of Pa. Press., 1929, str. 82.
- Lo R. J.: China's revolution from the inside. New-York, Abingdon, 1930, str. 307.
- Loriot Fernand: Les problèmes de la revolution prolétarienne. Paris, Libr. du travail, 1928, str. 80.
- Macdonald Austin Faulks: American city government a. administration. New-York, Crowell, 1929, str. 779.
- Malinowski Bronisław: Zagadnienie pokrewieństwa w świetle najnowszych badań. Przegląd socjologiczny. (Kwartalnik Polsk. Intsyttutu Socjolog.). T. I. Z. 1. str. 17—31. Skład główny: Poznań, I. Zamecznik, 1930.
- Maxey Chester C. a. Moore Miles C: Urban democracy. Boston, Heath, 1929, str. 408.
- Marx J. M.: Le vote plural et les procédés de maîtrise dans les société anonymes. Paris, Libr. gén. de droit et de jurisprudence, 1929, str. 168. (35 fr).
- Michels Robert: Der Einfluss d. faschistischen Arbeitsverfassung auf die Weltwirtschaft. Leipzig, Dt. Wissenschaftl. Buchh., 1929, str. 42. (1,75 mk).
- Nord Walter: Grundlinien d. Machtverteilung zwischen Verwaltung u. Aktionär. Berlin, Vahlen, 1930, str. 114. (6 mk).
- Ogg Frederic Austin: English government a. politics. London, Macmillan, 1929, str. 796.
- Owen Collinson: The American illusion. London, Benn, 1929, str. 288.
- Peglion Vittorio: Fascismo georgico. Piacenza: Federaz. ital. consorzi agrari, 1929, str. V + 297.
- Picard Max: Das Menschengesicht. München, Delphin-Verlag, 1929, str. 223, in 4°. (12 mk).
- Poulimenos Aristoteles: Europäische Politik. Leipzig, Europäischer Verlag, 1929, str. 395. (10 mk).
- Protestantismus als Kritik u. Gestaltung. Hrsgb. v. Paul Tillich. Darmstadt, Reichl, 1929, str. XI + 407. (15 mk).
- Raymond-Duchosal Claire: Les étrangers en Suisse. Etude géograph. démograph. et sociolog. Avec préf. de Guillaume Léonce Duprat. Paris, F. Alcan, 1929, str. IV + XVIII + 345. (35 fr szw.).

- Reggio Giuseppe: *Elogio proletario di Mussolini*. Milano-Verona, Mondadori, 1929, str. 284.
- Renk Hans: *Der republikanische Gedanke in d. deutschen Geschichte*. Jena, Zwing, 1930, str. 171. (4 mk).
- Roemer William Francis: *The ethical basis of international law*. Chicago, Loyola Univ. Pr., 1929, str. 203.
- Römer Alfred: *Das Bedürfnis nach Sinnhaftigkeit des Lebens*. Psycholog. Erhebungen unter d. Besuchern von Volksbildungskursen. Gütersloh, Bertelsmann, 1929, str. 105 (5 mk).
- Rosenberg Hilde: *Die Berufsvorbereitung des Industriearbeiters u. ihre Bedeutung im Kampf um d. Arbeitsfreude mit e. Überblick über d. gegenwärtigen Verhältnisse in d. Berufsvorbereitung Deutschlands*. Köln, Du Mont-Schauberg, 1930, str. 115 (3,60 mk).
- Rothstein T.: *From chartism to labourism*. Historical sketches of the English working class movement. London, Lawrence, 1929, str. 366.
- Rzymowski Wincenty: *Polityka i etyka*. Droga Nr. 2. Warszawa, 1930, str. 123—134.
- Saldana Quintiliano: *El momento de Espana*. Ensayos de sociologia politica. Madrid, Campania, Iberoamericana de publ. 1929 str. 379.
- Schmölders Günther: *Die Prohibition in d. Vereinigten Staaten*. Triebkräfte u. Auswirkungen d. amerik. Alkoholverbots. [Forschungen z. Völkerpsychologie u. Soziologie, Bd. VIII]. Leipzig, Hirschfeld, 1930, str. XVIII + 266 (7,50 mk).
- Schultze-Pfälzer Gerhard: *Von Spa nach Weimar*. Die Geschichte der deutschen Zeitenwende. Leipzig, Grethlein, 1929, str. VII + 386 (10 mk).
- Schwarz Salomon: *Handbuch d. deutschen Gewerkschaftskongresse*. Berlin, Verlagsges. d. Allg. Dt. Gewerkschaftsbundes, 1930, str. 447 (6 mk).
- Seé Henri: *Evolution et révolutions*. Paris, Flammarion, 1929. [Biblioth. de philosophie scient.] str. 261.
- Sołtan Jan: *Drugi akt rewolucji rosyjskiej: socjalizacja wsi*. Przegląd Współczesny Nr. 97. Maj, 1920, str. 232—256. Kraków, Krak. Spółka Wydawn.
- Sozialer Auf. u. Abstieg im Deutschen Volk. *Statistische Methoden u. Ergebnisse* Hrsgb. vom Bayerischen Stat. Landesamt. Bearb. v. J. Nathaas. München, Lindauer, 1930, str. 164.
- Thaler Christine v.: *Fantasia*. Das Lebensbuch d. ersten deutschen Journalistin. Bearb. von Rudolf Schade. Berlin, Verlag d. Gesellsch. dt. Literaturfreunde, 1929, str. 320 (5,75 mk).
- Titus Charles Hickmann a. Harding Viktor Hunt: *Government a. society; a study in conflict*. New-York, Crofts, 1929, str. 250.
- De Traz Robert: *Humanizm współczesny*. Przegląd Współczesny Nr. 96. Kwiecień 1930, str. 2—23. Kraków, Krak. Spółka Wydawnicza.
- Wachowski Marjan: *Prawo odpowiedniości w wychowaniu szkolnem i oświacie pozaszkolnej*. Poznań, Księg. Św. Wojciecha, 1930. Str. 59.

- Watkins Gordon S.: Labor Problems. Rev. ed. New-York, Crowell, 1929, str. 742.
- Westphal Max: Handbuch f. sozialistische Jugendarbeit. 2 erw. Anflg. Berlin, Arbeiterjugend-Verlag, 1930, str. 242 (3,20 mk).
- Woody Thomas: A history of women's education in the United Staates, 2 Vol. str. 624 + 658. New-York, Science Pr. 1929.
- Wright Benjamin Fletcher: Source book of American political theory. London, Macmillan, 1929.
- Znamierowski Czesław: Z socjologii rozkazu. Przegląd Socjolog. T. 1. Z. 1. str. 43—59. Kwartalnik Polsk. Instytutu Socjolog. Skład gł.: Poznań, i I. Zamecznik, 1930).

V.

Grupy i typy.

- Andrews C. F.: Mahatma Ghandi's ideas, including selection from his writings. London, Allen & Unwin, 1929, str. 382.
- Basedow Herbert: The Australian aboriginal. London, Preece & Simpkin, 1929, str. 422.
- Bastide Ch.: L'Angleterre nouvelle. Régime parlementaire. Société. Colonies. Paris, Alcan, 1929, str. VII + 236 (15 fr).
- Bäumer Gertrud: Sinn u. Formen geistiger Führung. Berlin, Herbig, 1930, str. 159 (4 mk).
- Bianquis Genevieve: Nietzsche en France. L'influence de Nietzsche sur la pensée française. Paris, F. Alcan, 1929, str. 128 (15 fr).
- Brawley Benjamin Griffith: The Negro in literature a. art in the United States. 3. ed. New York, Duffield, 1929, str. 243.
- Buckton L. V.: College a. university bands; their organization a. administration. New-York, Teachers Coll. Columbia Univ. 1929, str. 102.
- Buisson Ferdinand: Concordat. Paris, F. Alcan, 1929, str. 137.
- Mac Clenahan Bessie, Averno: The changing urban neighborhood; from neighbor to nigh-dweller; a sociological study. Los Angeles, Univ. of So. Cal. 1929, str. 151.
- Clopper Edward Nicholas: Society a. the child. Boston, Badger, 1929, str. 208.
- Cobban Alfred: Edmund Burke a. the revolt against the 18. century: the political a. social thinking of Burke. Wordsworth, Coleridge a. Southey. London, Allen & Unwin, 1929, str. 280.
- Cook Wiliam Wilson: American institutions a. their preservation, 2. ed. Vol. 1. 2. Norwood Maas: Norwood Pr. 1929.
- Coolidge Calvin: The autobiography of C. Coolidge. New-York, Cosmopolitan, 1929, str. 246.
- Demeter Karl: Das deutsche Offizierskorps in seinen historisch-soziologischen Grundlagen. Berlin, Hobbing, 1930, str. VII + 369 (13 mk).

- Dopp Katherine Elisabeth: The early farmers. Chicago. Rand & Mac Nally, 1929, str. 246.
- Dybowski Roman: O demokracji amerykańskiej. Przegląd Współczesny Nr. 95. Kwiecień 1930, str. 361—382. Kraków, Krak. Spółka Wydawnicza.
- Edwards J. Hugh: David Lloyd George; the man a. the statesman, Introd. by James John Davis. Vol. 1, 2. New-York, Sears, 1929, str. 727.
- Ehrlich Walter: Stufen der Personalität. Grundlegung e. Metaphysik d. Menschen. Halle, Niemeyer, 1930, str. III + 165 (8 mk).
- Ernst Paul: Grundlagen d. neuen Gesellschaft. München, G. Müller, 1930, str. 602 (9 mk).
- Espe Hans: Die Jugend u. d. neue Staat. Handbuch für d. Erziehung d. Jugend z. staatspolit. Denken. Unter Mitarb. v. Aug. Körber. Dresden-N., Heinrich, 1929, str. 406 (9,50 mk).
- Finder Ernst: Hamburgisches Bürgertum in d. Vergangenheit. Hamburg, Friederichsen & de Gruyter, 1930, str. VIII + 455 (15 mk).
- Forschungsinstitute, ihre Geschichte, Organisationen u. Ziele. Hrsg. von Ludolph Brauer, Albrecht Mendelssohn, Bartholdy u. Adolf Meyer. Unter red. Mitarb. von Joh. Lemke. Bd. 1. Hamburg, Hartung, 1930, str. XVI + 470 in 4°.
- Fugmann Wilhelm: Die Deutschen in Parana. Das deutsche Jahrhundertbuch. Volksausg. Curityba, Olivero, 1929, str. 324 (3 mk).
- Fülöp-Miller René: Macht u. Geheimnis d. Jesuiten. Kulturhistor. Monographie. Leipzig, Grethlein, 1930, str. XV + 576 + 24 (17,50 mk).
- Gaitskell H. T. N.: Chartism. An introductory essay. London, Longmans, 1929, str. 90.
- Goetz Bruno: Neuer Adel. Darmstadt, Reichl, 1930, str. VIII + 155 (6 mk). & Unwin, 1929, str. 222.
- Grodecki Roman: Zagadnienie feudalizmu w Polsce. Przegląd Współczesny Nr. 93. Styczeń 1930, str. 83—100. Kraków, Krak. Spółka Wydawnicza.
- Grubb Edward: What is Quakerism? The leading principles a. practices of the Society. of Frieds. 3 ed. London, Allen & Unwin, 1929, str. 222.
- Gruyter J. de: Mac Donald et le Labour party. Trad. du néerlandais. Bruxelles, Eglantine, 1929, str. 274.
- Günther Adolf: Die Alpenländische Gesellschaft als sozialer u. politischer, wirtschaftlicher u. Kultureller Lebenskreis. Mit Beitrag z. Methodenlehre d. Sozialwissenschaften. Jena, Fischer, 1930, str. XXII + 676 in 4° (34 mk).
- Haller Johannes: Die Anfänge d. Universität Tübingen, 1929, str. XII + 252 in 4° (12 mk).
- Heinrich Walter: Die Staats- u. Wirtschaftsverfassung des Faschismus. Berlin, Verlag f. Nationalwirtsch. u. Werksgemeinschaft, 1929, str. 84.
- Hering Franz: Die Landarbeiter u. ihre Gewerkschaften. Berlin, Enckehaus, 1929, str. 96 (2,50 mk).

- Hessler Otto: Gewerkschaften u. Berufsschule. Berlin, Verlagsgesellschaft d. Allg. Dt. Gewerkschaftsbundes, 1930, str. 64.
- Hibben Paxton: The peerless leader, William Jennings Bryan. Introd. by Charles E. Beard. Nw-York, Farrar & Rinehart, 1929, str. 462.
- Hill Joseph A.: Women in gainfull occupations 1870—1920. Washington, GOT. Pr. Off. 1929, str. XVI + 416.
- Hlucka Franz: Das Problem d. Persönlichkeit. Grundriss e. ganzheit. Weltanschauungslehre. Berlin, Heymann, 1929, (Bibliothek f. Philosophic 31. Bd.) str. 120 (8 mk).
- Hoffmann Paul Th.: Neues Altona. 1919—1929. Zehn Jahre Aufbau e. deutschen Grossstadt. Bd. 1. Jena, Diederichs, 1929, str. IX + 642 in 4°.
- Johnson James Weldon: The autobiography of an ex-coloured man. Garden-City. N. Y., Garden City Publ. Co. 1930, str. 211.
- Jones William Henry: The hausing of negroes in Whashington D. C; a study in human ecology. Washington, Howard Univ. Press, 1922, str. 191.
- Jung Hubert: Das Phantasieleben d. männlichen werktätigen Jugend. Ein Beitrag z. Psychologie u. Pädagogik d. Reifezeit. Münster, Helios-Verlag [Universitas-Archiv. 1. Päd. Abt. 7], 1930, str. IX + 144 (4,50 mk).
- Jüngst Hildegard: Die jugendliche Fabrikarbeiterin. Ein Beitrag z. Industripädagogik. Paderborn, Schöningh, 1929, str. 136 (Neue Beiträge z. Erziehungswissensch. 5).
- Kardorff Siegfried v.: Bismark. 4. Vorträge. Ein Beitrag z. deutschen Parteigeschichte, 2. verm. u. verb. Auflg. Berlin, Rowohlt, 1930, str. 257 (5 mk).
- Keen Annie: Women a. marriage in modern England. London, Drane, 1929, str. 62.
- Kessler Harry Count: Walther Rathenau, his life a. work. London, Howe, 1928, str. 398.
- Keyserling Herman Alex. Graf: America set free. New-York, Harper, 1929, str. 629.
- Kolb Anette: Versuch über Briand. Berlin, Rowohlt, 1929, str. 217 (5,50 mk).
- Koniński Karol L.: Dialektyka nacjonalizmu. Przegląd Współczesny Nr. 94. Luty 1930, str. 253—286. Kraków, Krak. Spółka Wydawnicza.
- Koppe Friedrich: Volk als Begriff u. Idee. Eine Studie. Berlin, Kranich-Verlag, 1930, str. 107 (3,60 mk).
- Kraus A. J. I.: Sick society. Chicago, Univ. of Chicago Press, 1929, str. 216.
- Kropotkin Peter Al.: Memoirs of revolutionist. Boston, Houghton, 1930, str. 516.
- Kuczyński Jürgen u. Kuczyński Marguerite: Der Fabrikarbeiter in d. amerik. Wirtschaft. Leipzig, Hirschfeld, 1930, str. VIII + 269 (9 mk).
- Lampert Ulrich: Kirche u. Staat in d. Schweiz. Bd. 1. Basel, Hers. 1929 str. XVI + 396 (15,65 fr. szw).
- Lent Friedrich: Parlamentarismus u. Führertum. Die Erneuerung d. Führertums in d. Gegenwart. Langensalza, Beyer, 1929, str. 82.

- Lewisohn Sam A.: Neue Führerprobleme in d. Industrie. Autor. dt. Ausg. mit e. Einf. von Carl Duisberg. Berlin, Hobbing, 1929, str. 172 (6 mk).
- Loon Hendrik v.: Der multiplizierte Mensch. Uebtrtg. v. Lizzi Rosenfeld. Berlin, Mosse, 1930, str. 245 (6,75 mk).
- Lotz Adolf: Sklaverei, Staatskirche u. Freikirche. Die engl. Bekenntnisse im Kampfe um d. Aufhebung v. Sklavenhandel u. Sklaverei. Leipzig, Tauchnitz, 1929, str. 114 (7 mk).
- Love Philip H.: Andrew W. Mellon; the man a. his work. Baltimore, Coggins, 1929, str. 319.
- Maunier René: Essai sur les groupements sociaux. Paris, F. Alcan, 1929, str. 120 (12 fr).
- Maurice Gaston: Le parti radical. Préf. de Jacques Kayser. Paris, Rivière, 1929, str. 228.
- Mazzucchelli Mario: Robespierre. Milano, Ed. Corbaccio, 1929, str. 534 (25 Lr).
- Mehlis Georg: Der Staat Mussolinis. Die Verwirklichung d. korporativen Gemeinschaftsgedankens. Leipzig, Haberland, 1929, str. 206 (6 mk).
- Menzel Adolf: Beiträge z. Geschichte d. Staatslehre. Wien, Hölder-Pichler-Temsky, 1929, str. 582 (28,50 mk).
- Meriam Charles Edwards a. Gosnell Harold Foote: The American party system. An introduction to the study of political parties in the United States. Rev. vol. New-York, Macmillan, 1929, str. 497.
- Meyn - von Westenholz Elisabeth: Frauenbildung im Mittelalter. Berlin, Herbig, 1930, str. 86 (1,50 mk).
- Mowat R. B.: The European states system; a study of international relations. 2. enl. ed. New-York, Oxford, 1929, str. 108.
- Müller-Lyer F.: The evolution of modern marriage. A sociology of sexual relations. London, Allen & Unwin, 1930, str. 248.
- Neumann Sigmund: Die Stufen d. preussischen Konservatismus. Berlin, Ebering, 1930, str. 176 (6,80 mk).
- Olden Rudolf: Stresemann. Berlin, Rowohlt, 1929, str. 275 (4,50 mk).
- Panunzio Sergio: Il sentimento dello Stato. Roma, Libr. del Littorio, 1929, str. 262.
- Passow Richard: Der Strukturwandel d. Aktiengesellschaft im Lichte d. Wirtschaftsenquete. Jena, Fischer, 1930, str. 50.
- Potter Pitman Benjamin: This world of nations; foundations, institutions, practics. New-York, Macmillan, 1929, str. 385.
- Prozess der Diktatur. Die führenden Persönlichkeiten aller Länder u. Parteien über d. brennendste Problem d. Gegenwart. Hrsg. v. Otto Forst de Battaglia. Wien, Almathea-Verlag, 1930, str. 415, (12 mk).
- Riehl Wilhelm, Heinrich: Die bürgerliche Gesellschaft. Stuttgart, Cotta, 1930, str. XIV + 394 (4 mk).
- Robertson Alexander: Mussolini a. the new Italy. 2. ed. rev. a. enl. London, Alberson, 1929, str. 178.

- Robinson William Josephus: The oldest profession in the world; prostitution, its underlying causes, its treatment, a. its future. Introd. by Harry Elmer Barnes. New-York, Eugenics Publ. Co. 1929, str. 100.
- Schay Rudolf: Juden in d. deutschen Politik. Berlin, Weltverlag, 1929, str. 320, (7 mk).
- Schilfarth Else: Psychologie d. berufstätigen Frau. Leipzig, Klinkhardt, 1929, str. 222 (6,60 mk).
- Selosse Louis: Un état féodal au 20 siècle. L'Ile de Serk. Lille, Sautai, 1928, str. 350 in 4°.
- Schröder Elisabeth: Der Aussenseiter. Ein erziehungswissenschaftl. Beitrag z. Frage d. kindl. Gemeinschaftslebens in d. Schule. Langensalza, Beyer, 1929, str. 115 (3,50 mk).
- Schultze-Galéra, Siegm. Baron v.: Die Stadt Halle. Ihre Geschichte u. Kultur. Halle, Gebauer-Schwetschke, 1930, str. XI + 277 (9 mk).
- Smith T. V. a. White Leonard D. W.: Chicago, an experiment in social science research. London, Cambridge Univ. Pr. 1930.
- Stern Rubarth Edgar: Stresemann, der Europäer. Berlin, Hobbing, 1930, str. 100.
- Der Student im Ausland. Heidelberger Berichte z. Universitätsleben d. Gegenwart. Hrsg. v. Henry Goverts u. Elfr. Höber. Heidelberg, Hörning, 1930, str. VIII + 296 (6 mk).
- A study in undergraduate adjustment. Ed. by Rob. Codey Angell. Chicago, Chicago, Univ. of Chicago Pr., 1930, str. 173.
- Szerer Mieczysław: Pamiętniki d'Abernona. Przegląd Współczesny Nr. 96. Kwiecień 1930, str. 64—71. Kraków, Krak. Spółka Wydawnicza.
- Szuman Stefan: O historycznym charakterze rozwoju osobowości w przeciwieństwie do prawdziwej ewolucji psychicznej człowieka. Polskie Archiwum Psychologii. T. III. Nr. 1. Warszawa, 1930, str. 12—27.
- Tänzler Fritz: Die deutschen Arbeitsgeberverbände 1904—1929. Berlin, Elsner, 1929, str. 259 (7,50 mk).
- Tarduchy Emilio R.: Psicología del dictador y caracteres mas salientes, morales, sociales y politicos de la dictadura en Espana. Madrid, Jena de propaganda patriot y cuidad, 1929, str. 320.
- Tureck Ludwig: Ein Prolet erzählt. Lebensschilderung e. deutschen Arbeiters. Berlin, Malitz-Verlag, 1929, str. 337 (3,20 mk).
- Wahl Adalbert: Vom Führertum in der Geschichte. (Schriften z. polit. Bildung, Reihe 6, 10). Langensalza, Beyer, 1929, str. 43.
- Walter Elfriede: Uneheliche Kinder in d. Vaterfamilie. Frankfurt a. M., Archivverlag, 1929, str. 54.
- Wells George Ross: Individuality a. social restraint. New-York, Appleton, 1929, str. 260.
- Wygodzinski Willi: Das Genossenschaftswesen in Deutschland. 2 völlig Neub. Aufl. v. Aug. Müller. Leipzig, Teubner, 1929, str. VIII + 287 (10,40 mk).

- Zakrzewski Kazimierz: Przyczynki do socjologii narodu. Droga Nr. 4. Warszawa, 1930, str. 287—292.
- Zborucki Zygmunt: Emigracja francuska w Polsce w latach 1791—1805. Przegląd Współczesny. Nr. 94. Luty 1930, str. 216—234. Kraków, Krak.
- Zweig Stefan: Joseph Fouché. Bildnisse polit. Menschen. Leipzig, Insel-Verlag, 1930, str. 334 (8,50 mk).

VI.

Wytwory społeczne.

Wolert Wł.: Demokracja i kultura. Praca oświatowa zagranicą. Warszawa 1930, str. 728.

Podwójny tytuł tej obszernej pracy wskazuje na podwójny jej charakter; „praca oświatowa” jest tematem historycznym czy opisywającym, zaś zagadnienie „demokracji i kultury” należy do socjologii.

Książka ma przede wszystkim charakter informacyjny. Trudno oczywiście komuś, kto nie pracuje oświatowo i nie pozostaje w ścisłym kontakcie z literaturą przedmiotu, ocenić krytycznie ogromny materiał, który książka przynosi; jest on w każdym razie niezmiernie bogaty, różnorodny, zebrany najczęściej z najlepszych źródeł, ułożony jasno, przejrzysto, ciekawy w lekturze. Mimo pozornie mało ciekawego tematu, mimo znacznej ilości szczegółowych danych, książka jest istotnie ciekawa: daje ona nam pogląd na nieprzewidziane bogactwo pomysłów i poczynań w zakresie oświaty pozaszkolnej, i zarazem ich różnorodność w poszczególnych krajach. Czytelnik, dla którego zagadnienie oświaty ludowej sprowadza się zazwyczaj do organizacji szkolnictwa i ew. jeszcze kursów dla dorosłych, ze zdumieniem dowiaduje się o najróżnorodniejszych formach akcji oświatowej. Podkreślić należy z uznaniem, że autor nie ogranicza się do opisu samych metod czy instytucyj, lecz stara się, o ile to jest możliwe, ocenić skuteczność akcji i jej rezultaty.

Obok znaczenia informacyjnego, które jest celem książki i jej podstawową wartością, ma „Demokracja i Kultura” również i teoretyczne, socjologiczne oblicze. Autor kładzie silny nacisk na związek pomiędzy prądami oświatowymi a ogólnym podłożem społecznym, stwierdza też, że każda akcja oświatowa ma określony kierunek ideologiczny i służy celom przebudowy społecznej na podstawie tego czy innego programu. Układ całości bardzo wyraźnie wskazuje na teoretyczne stanowisko autora: przegląd prądów i instytucyj oświatowych w poszczególnych krajach traktowany jest jako realizacja pewnych programów społecznych.

Francja jest krajem, w którym oświata służy potrzebom i celom demokracji politycznej; źródłem tego ruchu szukać należy jeszcze w rewolucji francuskiej. Anglja powojenna prowadzi akcję oświatową w duchu tworzenia demokracji dla celów państwowych; Stany Zjednoczone stawiają akcję oświatową w jej bardzo wypracowanych i różnorodnych formach na usługach demokracji przemysłowej. Oświata w Skandynawji służy przede wszystkim demokracji kultury. Włochy proklamują znaczenie inteligencji dla rozwoju kultury. Belgja i Austrja prowadzą ruch oświatowy w kierunku politycznym; Czechy i Rosja Sowiecka przeprowadzają upaństwowienie oświaty i wychowania; Szwajcarja kładzie nacisk na czynniki emocjonalno-religijne w pracy oświatowo-wychowawczej; Niemcy powojenne akcentują znaczenie jednostki i narodu. Wreszcie ruch międzynarodowy tworzy również własne formy oświatowe, działające w kierunku współpracy narodów i pacyfizmu.

Z zestawień tych widać, że autor ma pełne poczucie związku form oświatowych z życiem społecznym; podnosząc z uznaniem to stanowisko, zaznaczamy, że problemat jest tu poruszony tylko w bardzo ogólnych zarysach, w sposób szkicowy, niemal feljetonowy. Mamy wrażenie, że dla uzyskania plastyczności obrazu autor nieraz zbyt jednostronnie charakteryzuje system oświatowy danego narodu, że za mało położono nacisku na równoczesność kilku programów społecznych i kilku systemów akcji oświatowej w obrębie tej samej grupy narodowej czy państwowej. Określenia takie, jak „oświata na usługach demokracji politycznej” (= Francja), „od oświaty do wychowania” (= Anglja), „jednostka i naród jako zasada pracy oświatowej” (= Niemcy), wydają się zbyt ogólne, a mało treściwe. Autor uzyskuje tą drogą przejrzystość układu i osiąga niewątpliwie większe zainteresowanie czytelnika, ale równocześnie rezygnuje z teoretycznego opracowania zagadnień socjologicznych, tak istotnych, a tak rzadko w literaturze naukowej poruszanych.

Dla pracowników oświatowych książka Wolerta będzie pożyteczną i dobrze ułożoną encyklopedją, z której, być może, da się zaczerpnąć także pewne sugestje co do metod pracy oświatowej w Polsce; dla socjologa jest ona ważna, gdyż wskazuje na zasadnicze zagadnienia związku form wychowania z życiem społecznym. Książkę witamy z pełnym uznaniem dla wielkiego wysiłku pracy jaki w nią włożył autor.

Prof. Jan St. Bystron (Kraków).

Adams James Truslow: Our business civilization; some aspects of american culture. New-York, Boni, 1929, str. 315.

- Amoun Fouard: La Syrie criminelle. Essai sur la criminalité en Syrie au Liban, dans L'état des Alaouites et en Palestine anglaise. Paris, Giard, 1929, str. II + 496.
- Borsodi Ralph: This ugly civilization. New-York, Simon & Schuster, 1929, str. 468.
- Brückner Aleksander: Od pogaństwa do chrześcijaństwa. Przegląd Współczesny Nr. 94. Luty 1930. Str. 180—215. Kraków, Krakowska Spółka Wydawnicza.
- Bystroń J. St.: Szkoła jako czynnik deklasowania społecznego. Przegląd socjologiczny. T. I. Z. I. str. 32—42 [Kwartalnik Polskiego Instytutu Socjologicznego]. Skład gł. Poznań, I. Zamecznik, 1930.
- Chwistek Leon: Zagadnienie kultury duchowej w Polsce. Przegląd Współczesny Nr. 97. Maj 1930. Kraków, Krak. Spółka Wydawnicza, str. 202—231.
- Croce Benedetto: Histoire de l'Italie contemporaine (187—1915). Trad. franc, de Henri. Bédarida. Paris, Payot, 1929, str. 367 (30 fr).
- Encyclopaedia of the social sciences. Vol. I. (Aaronson-Allegiance). Ed. by Edwin Seligman a. Alvin Johnson. New-York, Macmillan, 1930, str. 673.
- Fattorello Francesco: Le origini del giornalismo in Italia. Udine, Riv. Cetteravia, 1929, str. VII + 201.
- Galéra Karl Siegmar Baron v.: Geschichte unserer Zeit. 4 Bd. Leipzig, Schlüter, 1930. Bd. I. str. 276; II. str. 280; III. str. 308; IV. str. 447 (11 i 40 mk).
- Glotz G.: The Greek city a. its institutions. London, Paul, 1929, str. 416.
- Gooch G. P.: Recent revelation of European diplomacy. 4. impr. with suppl. ch. on 1928/9. London, Longmans, 1930, str. 218.
- Gowen Herbert H.: Histoire de l'Asie. Trad. franc de G. Lepage. Paris, Payot, 1929, str. 403.
- Hart Albert Bushnell a. Curtis John Gould: Twentieth century United States, 1900—1929. New-York, Macmillan, 1929, str. 938.
- Henry Hubert: Journalisme et politique. Recueil de notes et souvenirs. Namur, Wesmael-Charlier, 1929, str. 153 (25 fr).
- Ickowicz Marc: Le littérature à la lumière du matérialisme historique. Paris, Rivière, 1929, str. 235 (30 fr).
- Kantorowicz Hermann: Der Geist d. englischen Politik u. d. Gespenst d. Einkreisung Deutschlands. Berlin, Rouchelt. 1929, str. 504 (12,50 mk).
- Krause Hermann: Die geschichtliche Entwicklung d. Schiedsgerichtswesens in Deutschland. Berlin, Heymann, 1930, str. VII + 122 (8 mk).
- Luchaire Achille: Social France at the time of Philip Augustus. Transl. by Edward B. Krehbiel. New-York, P. Smith, 1929, str. 441.
- Martins P. de Oliviera: A history of Iberian civilization. Transl. by A. F. G. Bell. Pref. by S. de Madariaga. London, Oxford Univ. Press, 1930, str. 312.
- Massis Henri: Verteidigung d. Abendlandes. Übers. v. Georg Moenius, Helle-rau, Hegner, 1930, str. 286 (7,50 mk).

- Mohr Christian: Die Strafanstalt als Erziehungsanstalt. Celle, Christi. Gefangenenhilfe, 1929, str. VIII + 231 (2 mk).
- Mott Frank Luther: A history of American magazines 1741—1850. New-York, Appleton, 1930, str. 866.
- Navarro de Palencia Alvaro: Sociologia criminal. Madrid, Rens, 1929, str. 186 (7 pes).
- Oesterreich T. K.: Possession, demoniacal a. other, among primitive races in antiquity, the middle ages a. modern times. London, Paul, 1930, str. 400.
- Sée Henri: Esquisse d'une histoire économique et social de la France depuis les origines jusqu'à la guerre mondiale. Paris, Alcan, 1929, str. 560 (50 fr).
- Sermonti Alfonso: Il diritto sindacale italiano. Pref. di Silvio Longhi. 2. Vol. Roma, Libr. de Littorio, 1929, Vol. I. str. XV + 591; Vol. II. str. 543 (70 Ir).
- Stegmann v. Pritzwald Kurt: Zur Geschichte d. Herscherbezeichnungen von Homer bis Plato. Eine bedeutungsgeschichtl. Versuch. Leipzig, Hirschfeld [Forschungen z. Völkerpsychologie u. Soziologie. Bd. VII]. 1930, str. VX + 179 (8,40 mk).
- Swettenham Frank Sir: British Malaya; the origin a. progres of British influence in Malaya. New a. rev. ed. London, Lane, 1929, str. 372.
- True Welster Prentice: The Smithsonian institution. New-York, Smithsonian Instit. Series, 1929, str. 330.
- Tymieniecki Kazimierz: U źródeł cywilizacji polskiej. Pamiętnik Warszawski R. II. Zesz. 2. Warszawa, 1930, str. 3—18.
- Zakrzewski Kazimierz: Walka o mit. Droga Nr. 1. Warszawa, 1930, str. 31—40.

VII.

Varia.

- Armand-Delille: Le service social dans les collectivités contemporaines. Paris, Delagrave, 1929, str. 237.
- Beyer Clara M. a. Smith Florence P.: History of labor legislation for women in three states. Washington, 1929, str. 288.
- Cordier Leopold: Evangelische Jugendwohlfahrt. Ein Quellenbuch. 2. Auflg. Schwerin in Mecklb., Bahn, 1929, str. 576 (20 mk).
- Erichson Kurt: Die Fürsorge in Hamburg. Hamburg, Friederichsen & de Gruyter, 1930, str. XII + 199 (12 mk).
- Frankfurter Felix a. Greene Nathan: The labor injunction. New-York, Macmillan, 1930, str. 343.
- Handbuch d. inneren Mission. Hrsg. v. Central-Ausschuss f. d. Innere Mission d. deutsch.-evang. Kirche. Bd. 1. Die Organisation d. Inneren Mission. Berlin, Wichern-Verlag, 1929, str. XIV + 397 (15 mk).
- Hasenfratz Emil: Geschichte d. Schwachsinnigenfürsorge d. Schweiz in neuerer Zeit (1880—1928). Zürich. Beer, 1929, str. IV + 313 (6 fr. szw).

- Hazemann R. H.: Le service social municipal et ses relation avec les oeuvres privées. Préf. d'Edouard Fuster. Paris, Ed. du „Mouvement sanitaire". 1929, str. XIX + 226.
- Hellmuth Günther: Die Technik d. politischen Wahlen Versuche e. systemat. Grundlegung. Berlin, Heymann, 1930, str. XII T 81 (6 mk).
- Horn Henry Harcourt: Handbook of law for women. New-York, Grafton, 1920, str. 209.
- Hutchinson Paul: The United States of Europe. Chicago, Willet, Clark & Colby, 1929, str. 225.
- Jennings Hilda: The private citizen in public social work. Forew. by lady Lawrence. London, Allen & Unwin, 1930, str. 238.
- Kahle Maria: Akkordarbeiterin. Aus meinem Tagebuch. Gladbach-Rheydt, Volksvereins-Verlag, 1930, str. 74, (2,50 mk).
- Kunze Otto: Schutz d. älteren Angestellten. Eine sozialpolitische Untersuchung. [Untersuchungen z. Wirtschafts- u. Sozialpolitik d. Gegenwart. I.]. Engelmann, 1929, str. XVI + 226 (12 mk).
- Lampel Peter Martin: Jungen in Not. Berichte v. Fürsorgezöglingen. Hrsg. Berlin, Kiepenheuer, 1929, str. 208 (3 mk).
- Lee Porter R. a. Kenworthy Marion E.: Mental hygiene a. social work New-York, Commonwealth Fund, 1929, str. 309.
- Leone XIII: La „Rerum novarum". Con introd. e commento di Antonio Cozzani. 2. ed. riv. Torino, Soc. ed. Intern. 1929, str. XIII + 101.
- Maurel Edouard: L'ingénieur social dans l'industrie. Préf. de Lucien Romier. Paris, Libr. du „Recueil Sirey", 1929, str. IV + 307.
- Reiniger Max: Der Geschichtsunterricht. T. 2. Vom Untertan z. Staatsbürger (1648—1848). 8. durchg. u. verb. Auflg. Langensalza, Beltz, 1930, str. XI + 396 (9 mk).
- Schirbel Eugen: Geschichte d. sozialen Krankenversorgung vom Altertum bis z. Gegenwart. Bd. 1. Berlin-Charlottenburg, Verlagsges. dt. Krankenkassen, 1930, str. XII + 445 (30 mk).
- Siemsen Anna: Selbsterziehung d. Jugend. Berlin, Arbeiterjugend-Verlag, 1929, str. 60, (1,30 mk).
- Stäbler Ferdinand: Begabtenförderung u. Berufsschicksal. Leipzig, Barth, 1930, str. 74 [Schriften z. Psychol. d. Berufseignung u. d. Wirtschaftslebens, 36.] 4 mk).
- Steinbömer Gustav: Abtrünnige Bildung. Interregnum u. Forderung. Heidelberg, Kampmann, 1929, str. 121.
- Strachey Lytton: Queen Victoria. Deutsch v. Hans Reisiger. 9—12 Auflg. Berlin, Fischer, 1929, str. XV + 294 (6,50 mk).
- Studies in service a. self controle. By Hugh Hartshorne and an. New-York, Macmillan, 1929 [Studies in the nature of character. 2.] str. 582.
- Wallin J. E. Wallace: The education of handicapped children. London, Harrap, 1930, str. 394.